

SHREEMATHE RAMANUJAYA NAMAHA

ASMATH GURUBHYo NAMAHA

VALMIKI RAMAYANAM
7. UTHARA KANDAM



DIGITIZED
BY GoPALAN PARAVASTU

FEBRUARY 2021
SoURCE: SRIMADVALMIKI

RAMAYANAM (1939)
BY SRI R. NARAYANASWAMY AIYAR

శ్రీః

శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీమతేరామానుజాయ నమః అస్మద్గురుభ్యో నమః



శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణం

ఉత్తర కాండ



ప్రథమః సర్గః – రామ ప్రశ్నః

ప్రాప్త రాజ్యస్య రామస్య రాక్షసానాం వధే కృతే
ఆజగ్ముర్మునయః సర్వే రాఘవం ప్రతినన్దితుమ్ 1
కౌశికోఽథ యవక్రీతో గార్గ్యో గాలవ ఏవ చ
కణ్వో మేధాతిథేః పుత్రః పూర్వస్యాం దిశి యే శ్రితాః 2
స్వస్త్యాత్రేయోఽథ భగవాన్ నముచిః ప్రముచి స్తథా
అగస్త్యోఽత్రిశ్చ భగవాన్ సుముఖో విముఖ స్తథా 3
ఆజగ్ము స్తే సహాఽగస్త్యా యే స్థితా దక్షిణాం దిశమ్
నృషద్గుః కవషో ధౌమ్యో రౌద్రేయశ్చ మహానృషిః 4
తేఽప్యాజగ్ముః సశిష్యా వై యే శ్రితాః పశ్చిమాం దిశమ్
వసిష్ఠః కశ్యపోఽథాత్రి ర్విశ్వామిత్రః సగౌతమః 5
జమదగ్ని ర్భరద్వాజస్తేఽపి సప్తర్షయ స్తథా
ఉదీచ్యాం దిశి సప్తైతే నిత్య మేవ నివాసినః 6
సంప్రాప్య తే మహాత్మానో రాఘవస్య నివేశనమ్
విష్ఠితాః ప్రతిహారార్థం హుతాశన సమప్రభాః 7
వేద వేదాంగ విదుషో నానాశాస్త్ర విశారదాః
ద్వార్స్థం ప్రోవాచ ధర్మాత్మా హ్యగస్త్యో మునిసత్తమః 8

నివేద్యతాం దాశరథే ఋషీనస్మాన్ సమాగతాన్
ప్రతీహార స్తత స్తూర్ణ మగస్త్య వచనా ద్ద్రుతం 9
సమీపం రాఘవస్యాఽఽశు ప్రవివేశ మహాత్మనః
నయేంగితజ్ఞః సద్వృత్తో దక్షో ధైర్య సమన్వితః 10
స రామం దృశ్య సహసా పూర్ణచన్ద్ర సమ ద్యుతిమ్
అగస్త్యం కథయామాస సంప్రాప్తమృషిభిః సహ 11
శృత్వా ప్రాప్తాన్ మునీం స్తాంస్తు బాలసూర్య సమ ప్రభాన్
ప్రత్యువాచ తతో ద్వార్స్థం ప్రవేశయ యథాసుఖమ్ 12
తాన్ సంప్రాప్తాన్ మునీన్ దృష్ట్వా ప్రత్యుత్థాయ కృతాఞ్జలిః
పాద్యాఽర్ఘ్యాదిభిరానర్చ్య గాం నివేద్య చ సాదరం 13
రామోఽభివాద్య ప్రయతః ఆసనాన్యాదిదేశ హ
తేషు కాఞ్చన చిత్రేషు స్వాస్తీర్ణేషు సుఖేషు చ 14
కుశాఽన్తర్ధాన దత్తేషు మృగచర్మ యుతేషు చ
యథార్హ ముపవిష్టా స్తే ఆసనేష్వృషి పుంగవాః 15
రామేణ కుశలం పృష్టాః సశిష్యాః సపురోగమాః
మహర్షయో వేదవిదో రామం వచన మబ్రువన్ 16
కుశలం నో మహాబాహో సర్వత్ర రఘునన్దన
త్వాం తు దిష్ట్యా కుశలినం పశ్యామో హత శాత్రవమ్ 17
దిష్ట్యా త్వయా హతో రాజన్ రావణో లోకరావణః
న హి భారః స తే రామ రావణః పుత్రపౌత్రవాన్ 18
సధను స్త్వం హి లోకాం స్త్రీన్ విజయేథా న సంశయః
దిష్ట్యా త్వయా హతో రామ రావణో రాక్షసేశ్వరః 19
దిష్ట్యా విజయినం త్వాఽద్య పశ్యామః సహసీతయా
లక్ష్మణేన చ ధర్మాత్మన్ భ్రాత్రా త్వద్ధితకారిణా 20
మాతృభి ర్భ్రాతృ సహితం పశ్యామోఽద్య వయం నృప
దిష్ట్యా ప్రహస్తో వికటో విరూపాక్షో మహోదరః 21
అకమ్పనశ్చ దుర్ధర్షో నిహతా స్తే నిశాచరాః
యస్య ప్రమాణా ద్విపులం ప్రమాణం నేహ విద్యతే 22
దిష్ట్యా తే సమరే రామ కుమ్భకర్ణో నిపాతితః
త్రిశిరాశ్చాఽతికాయశ్చ దేవాంతక నరాన్తకౌ 23
దిష్ట్యా తే నిహతా రామ మహావీర్యా నిశాచరాః

కుమ్భ శ్చైవ నికుమ్భశ్చ రాక్షసౌ భీమదర్శనౌ 24
దిష్ట్యా తౌ నిహతౌ రామ కుంభకర్ణ సుతౌ మృధే
యుద్ధోన్మత్తశ్చ మత్తశ్చ కాలాంతక యమోపమౌ 25
యజ్ఞకోపశ్చ బలవాన్ ధూమ్రాక్షో నామ రాక్షసః
కుర్వంతః కదనం ఘోర మేతే శస్త్రాస్త్ర పారగాః 26
అంతక ప్రతిమై ర్బాణై ర్దిష్ట్యా వినిహితా స్త్వయా
దిష్ట్యా త్వం రాక్షసేన్ద్రేణ ద్వన్ద్వయుద్ధ ముపాగతః 27
దేవతానామఽవధ్యేన విజయం ప్రాప్తవానఽసి
సంఖ్యే తస్య న కించి త్తు రావణస్య పరాభవః 28
ద్వన్ద్వయుద్ధమనుప్రాప్తో దిష్ట్యా తే రావణి ర్హతః
దిష్ట్యా తస్య మహాబాహో కాలస్యేవాభిధావతః 29
ముక్తః సుర రిపో ర్వీర ప్రాప్తశ్చ విజయ స్త్వయా
అభినందామ తే సర్వే సంశృత్యేన్ద్రజితో వధం 30
నోఽవధ్యః సర్వభూతానాం మహామాయాధరో యుధి
విస్మయ స్త్వేష చాఽస్మాకం త చ్ఛృత్వేంద్రజితం హతం 31
ఏతే చాన్యే చ బహవో రాక్షసాః కామరూపిణః
దిష్ట్యా త్వయా హతా వీరా రఘూణాం కులవర్ధన 32
దత్త్వా పుణ్యా మిమాం వీర సౌమ్యామఽభయ దక్షిణామ్
దిష్ట్యా వర్ధసి కాకుస్థ జయేనాఽమిత్ర కర్శన 33
శృత్వా తు తేషామ్ వచనమృషీణాం భావితాత్మనామ్
విస్మయం పరమం గత్వా రామః ప్రాఞ్జలిరబ్రవీత్ 34
భగవన్తః కుమ్భకర్ణం చ రావణం చ నిశాచరమ్
అతిక్రమ్య మహావీర్యౌ కిం ప్రశంసథ రావణిమ్ 35
మహోదరం ప్రహస్తం చ విరూపాక్షం చ రాక్షసం
మత్తోన్మత్తౌ చ దుర్ధర్షౌ దేవాంతక నరాంతకౌ 36
అతిక్రమ్య మహావీర్యాన్ కిం ప్రశంసథ రావణిమ్
అతికాయం త్రిశిరసం ధూమ్రాక్షం చ నిశాచరం 37
అతిక్రమ్య మహావీర్యాన్ కిం ప్రశంసథ రావణిం
కీదృశో వై ప్రభావోఽస్య కిం బలం కః పరాక్రమః 38
కేన వా కారణేనైష రావణాదఽతిరిచ్యతే
శక్యం యది మయా శ్రోతుం న ఖల్వాజ్ఞాపయామి వః 39

యది గుహ్యం న చేద్వక్తుం శ్రోతు మిచ్చామి కథ్యతామ్
శక్రోపి విజిత స్తేన కథం లబ్ధవరశ్చ సః 40
కథం చ బలవాన్ పుత్రో న పితా తస్య రావణః||
కథం పితుశ్చాభ్యధికో మహాహవే
శక్రస్య జేతా హి కథం స రాక్షసః
వరాశ్చ లబ్ధాః కథయస్వ మేఽద్య
తత్ పృచ్ఛతశ్చాస్య మునీంద్ర సర్వం 41

ద్వితీయః సర్గః -- పులస్త్యోత్పత్తిః

తస్య త ద్వచనం శృత్వా రాఘువస్య మహాత్మనః
కుమ్భయోని ర్మహాతేజా రామ మేతదువాచ హ 1
శృణు రామ యథా వృత్తం తస్య తేజోబలం మహత్
జఘాన చ శత్రూన్ యుద్ధే యేనాఽసౌ న చ వధ్యః స శత్రుభిః 2
తావ త్తే రావణస్యేదం కులం జన్మ చ రాఘువ
వర ప్రదానం చ తథా తస్మై దత్తం బ్రవీమి తే 3
పురా కృతయుగే రామ ప్రజాపతి సుతః ప్రభుః
పులస్త్యో నామ బ్రహ్మర్షిః సాక్షాదివ పితామహః 4
నాఽనుకీర్త్యా గుణా స్తస్య ధర్మతః శీలత స్తథా
ప్రజాపతేః పుత్ర ఇతి వక్తుం శక్యం హి నామతః 5
ప్రజాపతి సుతత్వేన దేవానాం వల్లభో హి సః
ఇష్టః సర్వస్య లోకస్య గుణైః శుభ్రై ర్మహామతిః 6
స తు ధర్మ ప్రసఙ్గేన మేరోః పార్శ్వే మహాగిరేః
తృణబిన్ద్వాశ్రమం గత్వా న్యవసన్ మునిపుంగవః 7
తప స్తేపే స ధర్మాత్మా స్వాధ్యాయ నియతేన్ద్రియః
గత్వాఽఽశ్రమపదం తస్య విఘ్నం కుర్వన్తి కన్యకాః 8
దేవ పన్నగ కన్యాశ్చ రాజర్షి తనయాశ్చ యాః
క్రీడన్త్యోప్సరస శ్చైవ తం దేశ ముపపేదిరే 9
సర్వర్తుషూపభోగ్యత్వా ద్రమ్యత్వాత్ కాననస్య చ
నిత్యశ స్తాస్తు తం దేశం గత్వా క్రీడన్తి కన్యకాః 10
దేశస్య రమణీయత్వాత్ పులస్త్యో యత్ర స ద్విజః
గాయంత్యో వాదయంత్యశ్చ లాసయన్త్య స్తథైవ చ 11
మునే స్తపస్విన స్తస్య విఘ్నం చకృరఽనిన్దితాః

అథ కృద్ధో మహాతేజా వ్యాజహార మహామునిః 12
యా మే దర్శన మాగచ్ఛేత్ సా గర్భం ధారయిష్యతి
తాస్తు సర్వాః ప్రతిశ్రుత్య తస్య వాక్యం మహాత్మనః 13
బ్రహ్మశాప భయా ద్భీతా స్తం దేశం నోపచక్రముః
తృణబిన్దోస్తు రాజర్షేస్తనయా న శృణోతి తత్ 14
గత్వాశ్రమపదం తస్య విచచార సునిర్భయా
న సాఽపశ్యత్ స్థితా తత్ర కాంచిదఽభ్యాగతాం సఖీం 15
తస్మిన్ కాలే మహాతేజాః ప్రాజాపత్యో మహానృషిః
స్వాధ్యాయమకరో త్తత్ర తపసా భావితః స్వయం 16
సా తు వేద శ్రుతిం శ్రుత్వా దృష్ట్వా వై తపసో నిధిమ్
అభవత్ పాణ్డు దేహా సా సువ్యంజిత శరీరజా 17
బభూవ చ సముద్విగ్నా దృష్ట్వా తద్దోష మాత్మనః
ఇదం మే కిం త్వితి జ్ఞాత్వా పితుర్గత్వాశ్రమే స్థితా 18
తాం తు దృష్ట్వా తథాఽభూతాం తృణబిన్దురఽథాబ్రవీత్
కిం త్వమేత త్త్వఽసదృశం ధారయస్యాత్మనో వపుః 19
సా తు కృత్వాఞ్జలిం దీనా కన్యోవాచ తపోధనమ్
న జానే కారణం తాత యేన మే రూప మీదృశమ్ 20
కిం తు పూర్వం గతాస్మ్యేకా మహర్షే ర్భావితాత్మనః
పులస్త్య స్యాశ్రమం దివ్య మఽన్వేష్టుం స్వసఖీ జనమ్ 21
న చ పశ్యామ్యఽహం తత్ర కాంచిదఽభ్యాగతాం సఖీమ్
రూపస్య తు విపర్యాసం దృష్ట్వా త్రాసాదిహాఽఽగతా 22
తృణబిన్దుస్తు రాజర్షి స్తపసా ద్యోతితప్రభః
ధ్యానం వివేశతచ్చాఽపి హ్యపశ్యదృషి కర్మజమ్ 23
స తు విజ్ఞాయ తం శాపం మహర్షే ర్భావితాత్మనః
గృహీత్వా తనయాం గత్వా పులస్త్య మిద మబ్రవీత్ 24
భగవం స్తనయాం మే త్వం గుణైః స్వైరేవ భూషితామ్
భిక్షాం ప్రతిగృహాణేమాం మహర్షే స్వయముద్యతామ్ 25
తపశ్చరణ యుక్తస్య శ్రామ్యమాణేన్ద్రియస్య తే
శుశ్రూషణపరా నిత్యం భవిష్యతి న సంశయః 26
తం బ్రువాణం తు తద్వాక్యం రాజర్షిం ధార్మికం తదా
జిఘృక్షురబ్రవీత్ కన్యాం బాఢ మిత్యేవ స ద్విజః 27

దత్వా స తు యథా న్యాయం స్వమాశ్రమపదం గతః
సాపి తత్రాఽవసత్ కన్యా తోషయన్తీ పతిం గుణైః 28
తస్యాస్తు శీలవృత్తాభ్యాం తుతోష మునిపుంగవః
ప్రీతః స తు మహాతేజా వాక్య మేతదువాచ హ 29
పరితుష్టోఽస్మి సుశ్రోణి గుణానాం సంపదా భృశమ్
తస్మాద్దేవి దదామ్యఽద్య పుత్రమాత్మ సమం తవ 30
ఉభయోర్వంశ కర్తారం పౌలస్త్య ఇతి విశ్రుతమ్
యస్మా త్తు విశ్రుతో వేదస్త్వయైషోఽధ్యయతో మమ 31
తస్మాత్ స విశ్రవా నామ భవిష్యతి న సంశయః
ఏవముక్తా తు సా దేవీ ప్రహృష్టే నాన్తరాత్మనా 32
అచిరేణైవ కాలేనాఽసూత విశ్రవసం సుతమ్
త్రిషులోకేషు విఖ్యాతం యశో ధర్మ సమన్వితం 33
శృతిమాన్ సమదర్శీ చ వ్రతాఽఽచార రత స్తథా
పితేవ తపసా యుక్తో హ్యాభవ ద్విశ్రవా మునిః 34

తృతీయః సర్గః – వైశ్రవణ లోకపాలపద లంకాది ప్రాప్తిః

అథ పుత్రః పులస్త్యస్య విశ్రవా మునిపుంగవః
అచిరేణైవ కాలేన పితేవ తపసి స్థితః 1
సత్యవాన్ శీలవాన్ శాన్తః స్వాధ్యాయ నిరతః శుచిః
సర్వభోగేష్వఽసంసక్తో నిత్యం ధర్మపరాయణః 2
జ్ఞాత్వా తస్య తు తద్వృత్తం భరద్వాజో మహామునిః
దదౌ విశ్రవసే భార్యాం స్వసుతాం దేవవర్ణినీమ్ 3
ప్రతిగృహ్య తు ధర్మేణ భరద్వాజ సుతాం తదా
ప్రజాన్వేషికయా బుధ్యా శ్రేయో హ్యస్య విచింతయన్ 4
ముదా పరమయా యుక్తో విశ్రవా మునిపుంగవః
స తస్యాం వీర్య సంపన్నమఽపత్యం పరమాద్భుతమ్ 5
జనయామాస ధర్మజ్ఞ సర్వై ర్బ్రహ్మగుణై ర్యుతమ్
తస్మిన్ జాతే తు సంహృష్టః సంబభూవ పితామహః 6
దృష్ట్వా శ్రేయస్కరీం బుద్ధిం ధనాధ్యక్షో భవిష్యతి
నామ తస్యాఽకరోత్ ప్రీతః సార్ధం దేవర్షిభి స్తదా 7
యస్మా ద్విశ్రవసోఽపత్యం సాదృశ్యా ద్విశ్రవా ఇవ
తస్మా ద్వైశ్రవణో నామ భవిష్య త్యేష విశ్రుతః 8

స తు వైశ్రవణ స్తత్ర తపోవన గత స్తదా
అవర్ధతాఽఽహుతి హుతో మహాతేజా యథాఽనలః 9
తస్యాశ్రమపద స్థస్య బుద్ధి ర్జజ్ఞే మహాత్మనః
చరిష్యే పరమం ధర్మం ధర్మో హి పరమా గతిః 10
స తు వర్ష సహస్రాణి తప స్తప్త్వా మహావనే
యంత్రితో నియమైరుగ్రై శ్చకార సుమహత్తపః 11
పూర్ణే వర్ష సహస్రాన్తే తం తం విధిమఽకల్పయత్
జలాఽశీ మారుతాఽఽహారో నిరాహార స్తథైవ చ 12
ఏవం వర్ష సహస్రాణి జగ్ము స్తా న్యేక వర్షవత్
అథ ప్రీతో మహాతేజాః సేన్ద్రైః సురగణైః సహ 13
గత్వా తస్యాశ్రమపదం బ్రహ్మేదం వాక్య మబ్రవీత్
పరితుష్టోస్మి తే వత్స కర్మణాఽనేన సువ్రత 14
వరం వృణీష్వ భద్రం తే వరాఽర్హ స్త్వం మహామతే
అథాబ్రవీ ద్వైశ్రవణః పితామహ ముపస్థితమ్ 15
భగవం ల్లోకపాలత్వ మిచ్ఛేయం విత్త రక్షణమ్
అథాఽబ్రవీ ద్వైశ్రవణం పరితుష్టేన చేతసా 16
బ్రహ్మ సురగణైః సార్ధం బాఢ మిత్యేవ హృష్టవత్
అహం వై లోకపాలానాం చతుర్థం స్రష్టుముద్యతః 17
యమేన్ద్ర వరుణానాం చ పదం య త్తవ చేప్సితమ్
తద్గచ్ఛ త్వం హి ధర్మజ్ఞ నిధీశత్వ మవాప్నుహి 18
శక్రాఽమ్బు పయమానాం చ చతుర్థ స్త్వం భవిష్యసి
ఏత చ్ఛ పుష్పకం నామ విమానం సూర్య సన్నిభమ్ 19
ప్రతిగృహ్ణీష్వ యానార్థం త్రిదశైః సమతాం వ్రజ
స్వస్తి తేఽస్తు గమిష్యామః సర్వ ఏవ యథాగతమ్ 20
కృతకృత్యా వయం తాత దత్త్వా తవ వర ద్వయమ్
ఇత్యుక్త్వా స గతో బ్రహ్మ స్వస్థానం త్రిదశైః సహ 21
గతేషు బ్రహ్మ పూర్వేషు దేవేష్వఽథ నభ స్థలమ్
ధనేశః పితరం ప్రాహ ప్రాంజలిః ప్రయతాత్మవాన్ 22
నివాసం న మే దేవో విదధే స ప్రజాపతిః
భగవంల్లబ్ధవానఽస్మి వర మిష్టం పితామహాత్ 23
తం పశ్య భగవన్ కించి న్నివాసం సాధు మే ప్రభో

న చ పీడా భవేద్యఽత్ర ప్రాణినో యస్య కస్యచిత్ 24
ఏవముక్తస్తు పుత్రేణ విశ్రవా మునిపుంగవః
వచనం ప్రాహ ధర్మజ్ఞః శ్రూయతా మితి సత్తమః 25
దక్షిణస్యోదధే స్తీరే త్రికూటో నామ పర్వతః
తస్యాఽగ్రే తు విశాలా సా మహేన్ద్రస్య పురీ యథా 26
లఙ్కా నామ పురీ రమ్యా నిర్మితా విశ్వకర్మణా
రాక్షసానాం నివాసార్థం యథేన్ద్రస్యాఽఽమరావతీ 27
తత్ర త్వం వస భద్రం తే లంకాయాం నాఽత్ర సంశయః
హేమ ప్రాకార పరిఖా యంత్ర శస్త్ర సమావృతా 28
రమణీయా పురీ సా హి రుక్మ వైడూర్య తోరణా
రాక్షసైః సా పరిత్యక్తా పురా విష్ణు భయార్దితైః 29
శూన్యా రక్షోగణైః సర్వై రసాతల తలం గతైః
శూన్యా సంప్రతి లంకా సా ప్రభు స్తస్యా న విద్యతే 30
స త్వం తత్ర నివాసాయ గచ్ఛ పుత్ర యథాసుఖం
నిర్దోష స్తత్ర తే వాసో న చ బాధా తత్ర కస్యచిత్ 31
ఏత చ్ఛ్రుత్వా స ధర్మాత్మా ధర్మిష్ఠం వచనం పితుః
నివాసయామాస తదా లఙ్కాం పర్వత మూర్ధని 32
నైరృతానాం సహస్రై స్తు హృష్టైః ప్రముదితైః సహ
అచిరేణై వ కాలేన సంపూర్ణా తస్య శాసనాత్ 33
స తు తత్రాఽవసత్ ప్రీతో ధర్మాత్మా నైరృతర్షభః
సముద్ర పరిఖాయాం తు లఙ్కాయాం విశ్రవాఽఽత్మజః 34
కాలే కాలే తు ధర్మాత్మా పుష్పకేణ ధనేశ్వరః
అభ్యాగచ్ఛ ద్వినీతాత్మా పితరం మాతరం చ హి 35
స దేవ గన్ధర్వ గణై రభిష్టుతః
తథాఽప్సరో నృత్య విభూషితాలయః
గభస్తిభిః సూర్య ఇవాఽవభాసయన్
పితుః సమీపం ప్రయయౌ స విత్తపః 36

చతుర్థః సర్గః -- రావణాది పూర్వతన రాక్షసోత్పత్తి కథనం

శ్రుత్వాఽగస్త్యేరితం వాక్యం రామో విస్మయ మాగతః
కథమాఽఽసీ త్తు లఙ్కాయాం సంభవో రక్షసామ్ పురా 1
తతః శిరః కమ్పయిత్వా త్రేతాగ్ని సమ విగ్రహమ్

తమఽగస్త్యం తం ముహుర్దృష్ట్వా స్మయమానోఽభ్యభాషత 2
భగవన్ పూర్వమప్యేషా లఙ్కాఽఽసీత్ పిశితాఽశినామ్
శృత్వేదం భగవద్వాక్యం జాతో మే విస్మయః పరః 3
పులస్త్య వంశాదుద్భూతా రాక్షసా ఇతి నః శృతమ్
ఇదానీమఽన్యత శ్చాపి సంభవః కీర్తిత స్త్వయా 4
రావణాత్ కుమ్భకర్ణా చ్చ ప్రహస్తాద్వికటాదపి
రావణస్య చ పుత్రేభ్యః కిం ను తే బలవత్తరాః 5
క ఏషాం పూర్వకో బ్రహ్మన్ కిం నామా చ బలోత్కటః
అపరాధం చ కం ప్రాప్య విష్ణునా ద్రావితాః కథం 6
ఏత ద్విస్తరతః సర్వం కథయస్వ మమాఽనఘ
కౌతూహల మిదం మహ్యం నుద భానుర్యథా తమః 7
రాఘవస్య వచః శృత్వా సంస్కారాలంకృతం శుభం
ఈష ద్విస్మయమాన స్త మఽగస్త్యః ప్రాహ రాఘవమ్ 8
ప్రజాపతిః పురా సృష్ట్వా హ్యాఽపః సలిల సంభవః
తాసాం గోపాయనే సత్త్వానఽసృజత్ పద్మసంభవః 9
తే సత్త్వాః సత్త్వకర్తారం వినీతవదుపస్థితాః
కిం కుర్మ ఇతి భాషన్తః క్షుత్పిపాసా భయార్దితాః 10
ప్రజాపతి స్తు తాన్యాహ సత్త్వాని ప్రహస న్నివ
ఆభాష్య వాచా యత్నేన రక్షధ్వమితి మానదః 11
రక్షా మేతి చ తత్రాఽన్యే యక్షామ ఇతి చాఽపరే
భుంక్షితా భుంక్షితైరుక్త స్తత స్తా నాఽఽహ భూతకృత్ 12
రక్షామ ఇతి యైర్యుక్తం రాక్షసా స్తే భవన్తు వః
యక్షామ ఇతి యైర్యుక్తం యక్షా ఏవ భవన్తు వః 13
తత్ర హేతిః ప్రహేతిశ్చ భ్రాతరౌ రాక్షసాధిపౌ
మధు కైటభ సంకాశౌ బభూవతు రరిందమౌ 14
ప్రహేతి ర్ధార్మిక స్తత్ర తపోవన గత స్తదా
హేతి ర్దార క్రియార్థం తు పరం యత్నమఽథాకరోత్ 15
స కాల భగినీం కన్యాం భయాం నామ మహాభయామ్
ఉదావహదఽమేయాత్మా స్వయమేవ మహామతిః 16
స తస్యాం జనయామాస హేతీ రాక్షసపుంగవః
పుత్రం పుత్రవతాం శ్రేష్ఠో విద్యుత్కేశ మితి శృతమ్ 17

విద్యుత్కేశో హేతి పుత్రః ప్రదీప్తాగ్ని సమ ప్రభః
వ్యవర్ధత మహాతేజా స్తోయమధ్య ఇవాఽమ్బుజమ్ 18
స యదా యౌవనం భద్రమనుప్రాప్తో నిశాచరః
తతో దారక్రియాం తస్య కర్తుం వ్యవసితః పితా 19
సంధ్యాయా స్తనయాం సోఽథ సంధ్యా తుల్యాం ప్రభావతః
వరయామాస పుత్రార్థం హేతీ రాక్షసపుంగవః 20
అవశ్య మేవ దాతవ్యా పరస్మై సేతిసంధ్యయా
చిన్తయిత్వా సుతా దత్తా విద్యుత్కేశాయ రాఘువ 21
సంధ్యాయా స్తనయాం లబ్ధ్వా విద్యుత్కేశో నిశాచరః
రమతే స్మ తయా సార్ధం పౌలోమ్యా మఘువా నివ 22
కేనచి త్త్వథ కాలేన రామ సాలకటంకటా
విద్యుత్కేశా ద్గర్భమాఽఽప ఘనరాజి రివార్ణవాత్ 23
తతః సా రాక్షసీ గర్భం ఘనగర్భ సమ ప్రభమ్
ప్రసూతా మన్దరం గత్వా గఙ్గాగర్భమివాగ్ని జమ్ 24
తముత్సృజ్య తు సా గర్భం విద్యుత్కేశ రతార్థినీ
రేమే తు సార్ధం పతినా విస్మృత్య సుత మాత్మజమ్ 25
ఉత్సృష్టస్తు తదా గర్భో ఘనశబ్ద సమ స్వనః
తయోత్సృష్టః స తు శిశుః శరదఽర్క సమ ద్యుతిః 26
నిధాయాఽఽస్యే స్వయం ముష్టిం రురోద శనకై స్తదా
తతో వృషభ మాస్థాయ పార్వత్యా సహితః శివః 27
వాయు మార్గేణ గచ్ఛన్ వై శుశ్రావ రుదిత స్వనం
అపశ్యదుమయా సార్ధం రుదన్తం రాక్షసాత్మజమ్ 28
కారుణ్య భావాత్ పార్వత్యాభవ స్త్రిపుర సూదనః
తం రాక్షసాత్మజం చక్రే మాతు రేవ వయః సమమ్ 29
అమరం చైవ తం కృత్వా మహాదేవోఽక్షరోఽవ్యయః
పురమాకాశగం ప్రాదాత్ పార్వత్యాః ప్రియ కామ్యయా 30
ఉమయాఽపి వరో దత్తో రాక్షసానాం నృపాత్మజ
సద్యోపలబ్ధి ర్గర్భస్య ప్రసూతిః సద్య ఏవ చ 31
సద్య ఏవ వయః ప్రాప్తి ర్మాతురేవ వయః సమమ్||
తతః సుకేశో వరదాన గర్వితః
శ్రియం ప్రభోః ప్రాప్య హరస్య పార్శ్వతః

చచార సర్వత్ర మహాన్ మహామతిః
ఖగం పురం ప్రాప్య పురందరో యథా 32

పంచమః సర్గః – మాల్యవదాద్యపత్యోత్పత్తిః

సుకేశం ధార్మికం దృష్ట్వా వరలబ్ధం చ రాక్షసం
గ్రామణీ ర్నామ గన్ధర్వో విశ్వావసు సమ ప్రభః 1
తస్య దేవవతీ నామ ద్వితీయా శ్రీరివాత్మజా
త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతా రూప యౌవన శాలినీ 2
తాం సుకేశాయ ధర్మేణ దదౌ రక్షః శ్రియం యథా
వరదాన కృతైశ్వర్యం సా తం ప్రాప్య పతిం ప్రియమ్ 3
ఆసీ ద్దేవవతీ తుష్టా ధనం ప్రాప్యేవ నిర్ధనః
స తయా సహ సంయుక్తో రరాజ రజనీచరః 4
అఞ్జనాదభినిష్క్రాన్తః కరేణ్వేవ మహాగజః
దేవవత్యాం సుకేశస్తు జనయామాస రాఘవ 5
త్రీన్ పుత్రాన్ జనయామాస త్రేతాగ్ని సమ విగ్రహాన్
మాల్యవన్తం సుమాలిం చ మాలిం చ బలినాం వరమ్ 6
త్రీం స్త్రినేత్ర సమాన్ పుత్రాన్ రాక్షసాన్ రాక్షసాధిపః
త్రయో లోకా ఇవావ్యగ్రాః స్థితా స్త్రయ ఇవాఽగ్నయః 7
త్రయో మన్త్రా ఇవాత్యుగ్రా స్త్రయో ఘోరా ఇవామయాః
త్రయః సుకేశస్య సుతా స్త్రేతాగ్నిసమ తేజసః 8
వివృద్ధిమఽగమం స్తత్ర వ్యాధయోపేక్షితా ఇవ
వర ప్రాప్తిం పితు స్తే తు జ్ఞాత్వైశ్వర తపో బలాత్ 9
తప స్తప్తుం గతా మేరుం భ్రాతరః కృత నిశ్చయాః
ప్రగృహ్య నియమాన్ ఘోరాన్ రాక్షసా నృప సత్తమ 10
విచేరు స్తే తపో ఘోరం సర్వభూత భయావహమ్
సత్యార్జవ శమోపేతై స్తపోభిరతిదుష్కరైః 11
సంతాపయన్త స్త్రీంల్లోకాన్ సదేవాఽసుర మానుషాన్
తతో విభు శ్చతుర్వక్త్రో విమానవర మాస్థితః 12
సుకేశ పుత్రా నామన్త్ర్య వరదోఽస్మీత్యభాషత
బ్రహ్మాణం వరదం జ్ఞాత్వా సేన్ద్రై ర్దేవగణై ర్వృతమ్ 13
ఊచుః ప్రాఞ్జలయః సర్వే వేపమానా ఇవ ద్రుమాః
తపసాఽఽరాధితో దేవ యది నో దిశసే వరమ్ 14

అజేయాః శత్రు హన్తార స్తథైవ చిరజీవినః
ప్రభవిష్ణవో భవా మేతి పరస్పరమఽనువ్రతాః 15
ఏవం భవిష్యతీత్యుక్త్వా సుకేశ తనయాన్ విభుః
స యయౌ బ్రహ్మలోకాయ బ్రహ్మ బ్రాహ్మణ వత్సలః 16
వరం లబ్ధ్వాతు తే సర్వే రామ రాత్రించరా స్తదా
సురాఽసురాన్ ప్రబాధన్తే వరదానా సునిర్భయాః 17
తై ర్వధ్యమానా స్త్రిదశాః సర్షిసంఘాః సచారణాః
త్రాతారం నాఽధిగచ్ఛన్తి నిరయస్థా యథా నరాః 18
అథ తే విశ్వకర్మాణం శిల్పినాం వరమవ్యయమ్
ఊచుః సమేత్య సంహృష్టా రాక్షసా రఘుసత్తమ 19
ఓజ స్తేజో బలవతాం మహతా మాత్మతేజసా
గృహకర్తా భవా నేవ దేవానాం హృదయేప్సితమ్ 20
అస్మాకమపి తావత్త్వం గృహం కురు మహామతే
హిమవన్త ముపాశ్రిత్య మేరుం మన్దరమేవ వా 21
మహేశ్వర గృహప్రఖ్యం గృహం నః క్రియతాం మహత్
విశ్వకర్మా తత స్తేషాం రాక్షసానాం మహాభుజః 22
నివాసం కథయామాస శక్రస్యేవాఽమరావతీం
దక్షిణస్యోదధే స్తీరే త్రికూటో నామ పర్వతః 23
సువేల ఇతి చాఽప్యన్యో ద్వితీయ స్తత్ర సత్తమాః
శిఖరే తస్య శైలస్య మధ్యమేఽమ్బుద సన్నిభే 24
శకునై రపి దుష్ప్రాపే టంక చ్ఛిన్న చతు ర్దిశి
త్రింశద్యోజన విస్తీర్ణా శత యోజన మాయతా 25
స్వర్ణ ప్రాకార సంవీతా హేమతోరణ సంవృతా
మయా లఙ్కేతి నగరీ శక్రాఽఽజ్ఞప్తేన నిర్మితా 26
తస్యాం వసత దుర్ధర్షా యూయం రాక్షసపుంగవాః
అమరావతీం సమాసాద్య సేన్ద్రా ఇవ దివౌకసః 27
లఙ్కా దుర్గం సమాసాద్య రాక్షసైర్బహుభిర్వృతాః
భవిష్యథ దురాధర్షాః శత్రూణాం శత్రు సూదనాః 28
విశ్వకర్మ వచః శృత్వా తత స్తే రాక్షసోత్తమాః
సహస్రాఽనుచరా భూత్వా గత్వా తా మవసన్ పురీమ్ 29
దృఢ ప్రాకార పరిఖాం హైమైర్గృహ శతైర్వృతామ్

లఙ్కామవాప్య తే హృష్టా న్యవసన్ రజనీచరాః 30
ఏతస్మి న్నేవ కాలే తు యథా కామం చ రాఘవ
నర్మదా నామ గన్ధర్వీ బభూవ రఘునందన 31
తస్యాః కన్యా త్రయం హ్యాసీ ద్ధీ శ్రీ కీర్తి సమద్యుతి
జ్యేష్ఠ క్రమేణ సా తేషాం రాక్షసానామఽరాక్షసీ 32
కన్యా స్తాః ప్రదదౌ హృష్టా పూర్ణచన్ద్ర నిభాననాః
త్రయాణాం రాక్షసేన్ద్రాణాం తిస్రో గన్ధర్వ కన్యకాః 33
దత్తా మాత్రా మహాభాగా నక్షత్రే భగ దైవతే
కృత దారాస్తు తే రామ సుకేశ తనయా స్తదా 34
చిక్రీడుః సహభార్యాభి రఽప్సరోభి రివాఽమరాః
తతో మాల్యవతో భార్యా సున్దరీ నామ సున్దరీ 35
స తస్యాం జనయామాస యదఽపత్యం నిబోధ తత్
వజ్రముష్టి ర్విరూపాక్షో దుర్ముఖ శ్చైవ రాక్షసః 36
సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ మత్తోన్మత్తౌ తథైవ చ
అనలా చాఽభవత్ కన్యా సున్దర్యాం రామ సున్దరీ 37
సుమాలినోపి భార్యాఽఽసీత్ పూర్ణచన్ద్ర నిభాననా
నామ్నా కేతుమతీ నామ ప్రాణేభ్యోపి గరీయసీ 38
సుమాలీ జనయామాస యదఽపత్యం నిశాచరః
కేతుమత్యాం మహారాజ తన్నిబోధానుపూర్వశః 39
ప్రహస్తోఽకమ్పనై శ్చైవ వికటః కాలకార్ముకః
ధూమ్రాక్ష శ్చైవ దణ్డశ్చ సుపార్శ్వశ్చ మహాబలః 40
సంహ్రాదిః ప్రఘుస శ్చైవ భాసకర్ణశ్చ రాక్షసః
రాకా పుష్పోత్కటా చైవ కైకసీ చ శుచిస్మితా 41
కుమ్భీనసీ చ ఇత్యేతే సుమాలేః ప్రసవాః స్మృతాః
మాలేస్తు వసుదా నామ గన్ధర్వీం రూపశాలినీ 42
భార్యాఽఽసీత్ పద్మపత్రాక్షీ స్వక్షీ యక్షీ వరోపమా
సుమాలేరఽనుజ స్తస్యాం జనయామాస యత్ ప్రభో 43
అపత్యం కథ్యమానం తు మయా త్వం శృణు రాఘవ
అనిల శ్చాఽనలశ్చైవ హరః సంపాతి రేవ చ 44
ఏతే విభీషణాఽమాత్యా మాలేయాస్తు నిశాచరాః||
తత స్తు తే రాక్షసపుంగవా స్త్రయో

నిశాచరైః పుత్ర శతైశ్చ సంవృతాః
సురాన్ సహేన్ద్రాన్ ఋషి నాగ యక్షాన్
బబాధిరే తాన్ బహువీర్య దర్పితాః 45
జగద్భ్రమన్తోఽనిలవద్దురాసదా
రణే చ మృత్యు ప్రతిమాన తేజసః
వర ప్రదానాదఽభిగర్వితా భృశం
క్రతు క్రియాణాం ప్రశమం కరాః సదా 46

షష్టః సర్గః – విష్ణు మాల్యవదాది యుద్ధం

తైర్వధ్యమానా దేవాశ్చ ఋషయశ్చ తపోధనాః
భయార్తాః శరణం జగ్ముర్దేవదేవం మహేశ్వరమ్ 1
జగత్సృష్ట్యన్త కర్తార మఽజమవ్యక్త రూపిణం
ఆధారం సర్వలోకానామారాధ్యం పరమం గురుం 2
తే సమేత్య తు కామాఽరిం త్రిపురాఽరిం త్రిలోచనమ్
ఊచుః ప్రాఞ్జలయో దేవా భయ గద్గద భాషిణః 3
సుకేశ పుత్రైర్భగవన్ పితామహ వరోద్ధతైః
ప్రజాధ్యక్ష ప్రజాః సర్వా బాధ్యన్తే రిపు బాధనైః 4
శరణ్యా న్యశరణ్యాని హ్యాశ్రమాణి కృతాని నః
స్వర్గాచ్చ దేవాన్ ప్రాచ్యావ్య స్వర్గే క్రీడన్తి దేవవత్ 5
అహం విష్ణు రఽహంరుద్రో బ్రహ్మాఽహం దేవరాడహమ్
అహం యమశ్చ వరుణ శ్చన్ద్రోఽహం రవిరఽప్యహమ్ 6
ఇతి మాలీ సుమాలీ చ మాల్యవాం శ్చైవ రాక్షసాః
బాధన్తే సమరోద్ధర్షా యే చ తేషాం పురస్సరాః 7
తన్నో దేవ భయార్తానా మభయం దాతు మర్హసి
అశివం వపురాస్థాయ జహి వై దేవ కణ్టకాన్ 8
ఇత్యుక్తస్తు సురైః సర్వైః కపర్దీ నీలలోహితః
సుకేశం ప్రతి సాపేక్షః ప్రాహ దేవగణాన్ ప్రభుః 9
అహం తా న్నహనిష్యామి మయాఽవధ్యా హి తేఽసురాః
కిం తు మన్త్రం ప్రదాస్యామి యో వై తా న్నిహనిష్యతి 10
ఏత మేవ సముద్యోగం పురస్కృత్య మహర్షయః
గచ్ఛధ్వం శరణం విష్ణుం హనిష్యతి స తాన్ ప్రభుః 11
తత స్తు జయశబ్దేన ప్రతినన్ద్య మహేశ్వరమ్

విష్ణోః సమీప మాజగ్ము ర్నిశాచర భయార్దితాః 12
శంఖ చక్ర ధరం దేవం ప్రణమ్య బహుమాన్య చ
ఊచుః సంభ్రాన్తవద్వాక్యం సుకేశ తనయాన్ ప్రతి 13
సుకేశ తనయై ర్దేవ త్రిభి స్త్రేతాఽగ్ని సన్నిభైః
ఆక్రమ్య వర దానేన స్థానాన్యపహృతాని నః 14
లఙ్కా నామ పురీ దుర్గా త్రికూట శిఖరే స్థితా
తత్ర స్థితాః ప్రబాధన్తే సర్వా న్నః క్షణదాచరాః 15
స త్వమస్మద్ధితార్థాయ జహి తాన్ మధుసూదన
శరణం త్వాం వయం ప్రాప్తా గతిర్భవ సురేశ్వర 16
రాక్షసాన్ సమరే దుష్టాన్ సానుబంధాన్ మదోద్ధతాన్
చక్ర కృత్తాస్యకమలా న్నివేదయ యమాయ వై 17
భయేష్వఽభయదోఽస్మాకం నాన్యోఽస్తి భవతా వినా
నుద త్వం నో భయం దేవ నీహార మివ భాస్కరః 18
ఇత్యేవం దైవతైరుక్తో దేవదేవో జనార్దనః
అభయం భయదోఽరీణాం దత్త్వా దేవా నువాచ హ 19
సుకేశం రాక్షసం జానే ఈశాన వర దర్పితమ్
తాంశ్చాస్య తనయాన్జానే యేషాం జ్యేష్ఠః స మాల్యవాన్ 20
తానఽహం సమఽతిక్రాన్త మర్యాదాన్ రాక్షసాధమాన్
నిహనిష్యామి సంక్రుద్ధః సురా భవత విజ్వరాః 21
ఇత్యుక్తా స్తే సురాః సర్వే విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా
యథా వాసం యయు ర్హృష్టాః ప్రశంసన్తో జనార్దనమ్ 22
విబుధానాం సముద్యోగం మాల్యవాంస్తు నిశాచరః
శృత్వా తౌ భ్రాతరౌ వీరావిదం వచన మబ్రవీత్ 23
అమరా ఋషయ శ్చైవ సంగమ్య కిల శంకరమ్
అస్మ ద్వధం పరీప్సన్త ఇదం వచన మబృవన్ 24
సుకేశ తనయా దేవ వరదాన బలోద్ధతాః
బాధన్తేఽస్మాన్ సముద్దృప్తా ఘోరరూపాః పదే పదే 25
రాక్షసైరఽభిభూతాః స్మ న శక్తాః స్మ ప్రజాపతే
స్వేషు సద్మసు సంస్థాతుం భయా త్తేషాం దురాత్మనామ్ 26
తదఽస్మాకం హితార్థాయ జహి తాంశ్చ త్రిలోచన
రాక్షసాన్ హుంకృతే నైవ దహ ప్రదహతాం వర 27

ఇత్యేవం త్రిదశైరుక్తో నిశమ్యాఽన్ధక సూదనః
శిరః కరం చ ధున్వాన ఇదం వచన మబ్రవీత్ 28
అవధ్యా మమ తే దేవాః సుకేశ తనయా రణే
మన్త్రం తు వః ప్రదాస్యామి య స్తాన్ వై నిహనిష్యతి 29
యోఽసౌ చక్ర గదా పాణిః పీతవాసా జనార్దనః
హరిర్నారాయణః శ్రీమాన్ శరణం తం ప్రపద్యథ 30
హరా దఽవాప్య తే మంత్రం కామాఽరి మభివాద్య చ
నారాయణాలయం ప్రాప్య తస్మై సర్వం న్యవేదయన్ 31
తతో నారాయణేనోక్తా దేవా ఇన్ద్ర పురోగమాః
సురాఽరీం స్తాన్ హనిష్యామి సురా భవత విజ్వరాః 32
దేవానాం భయ భీతానాం హరిణా రాక్షసర్షభౌ
ప్రతిజ్ఞాతో వధోఽస్మాకం చిన్త్యతాం య దిహ క్షమమ్ 33
హిరణ్యకశిపో ర్మృత్యురఽన్యేషాం చ సుర ద్విషామ్
దుఃఖం నారాయణం జేతుం యో నో హన్తుమఽభీప్సతి 34
తతః సుమాలీ మాలీ చ శృత్వా మాల్యవతో వచః
ఊచతు ర్భ్రాతరం జ్యేష్ఠ మఽశ్వినా వివ వాసవమ్ 35
స్వధీతం దత్తమిష్టం చాప్యైశ్వర్యం పరిపాలితమ్
ఆయు ర్నిరామయం ప్రాప్తం సుధర్మః ప్రాపితః పథి 36
దేవ సాగరమక్షోభ్యం శస్త్రైః సమఽవగాహ్య చ
జితా ద్విషో హ్యప్రతిమా స్తన్నో మృత్యుకృతం భయం 37
నారాయణశ్చ రుద్రశ్చ శక్రశ్చాపి యమ స్తథా
అస్మాకం ప్రముఖే స్థాతుం సర్వే బిభ్యతి సర్వదా 38
విష్ణో ర్ద్వేషశ్చ నాస్త్యేవ కారణం రాక్షసేశ్వర
దేవానా మేవ దోషేణ విష్ణోః ప్రచలితం మనః 39
తస్మాదఽద్య సముద్యుక్తాః సర్వసైన్య సమావృతాః
దేవానేవ జిఘాంసామ యేభ్యో దోషః సముత్థితః 40
ఏవం సమ్మన్త్ర్య బలినః సర్వే సైన్య సమావృతాః
ఉద్యోగం ఘోషయిత్వా తు సర్వే నైరృతపుంగవాః 41
యుద్ధాయ నిర్యయుః కృద్ధా జమ్భ వృత్ర బలా ఇవ
ఇతి తే రామ సమ్మన్త్ర్య సర్వోద్యోగేన రాక్షసాః 42
యుద్ధాయ నిర్యయుః సర్వే మహాకాయా మహాబలాః

స్యన్దనై ర్వారణై శ్చైవ హయైశ్చ గిరి సన్నిభైః 43
ఖరై ర్గోభీ రథో ష్ట్రైశ్చ శింశుమారై ర్భుజంగమైః
మకరైః కచ్ఛపై ర్మీనై ర్విహంగై ర్గరుడోపమైః 44
సింహై ర్వ్యాఘ్రై ర్వరాహైశ్చ సృమరై శ్చమరైరపి
త్యక్త్వా లఙ్కాం గతాః సర్వే రాక్షసా బలగర్వితాః 45
ప్రయాతా దేవలోకాయ యోద్ధుం దైవత శత్రవః
లఙ్కా విపర్యయం దృష్ట్వా యాని లఙ్కాలయాన్యథ 46
భూతాని భయ దర్శీని విమనస్కాని సర్వశః
రథోత్తమై రుహ్యమానాః శతశోఽథ సహస్రశః 47
ప్రయాతా రాక్షసా స్తూర్ణం దేవలోకం ప్రయత్నతః
రక్షసామేవ మార్గేణ దైవతాన్యపచక్రముః 48
భూతాని భయదర్శీని విషయస్థాని సర్వశః
భౌమాశ్చైవాఽన్తరిక్షాశ్చ కాలాఽఽజ్ఞప్తా భయావహాః 49
ఉత్పాతా రాక్షసేన్ద్రాణామభావాయ సముత్థితాః
అస్థీని మేఘా వవృషు రుష్ణం శోణితమేవ చ 50
వేలాం సముద్రా శ్చోత్క్రాన్తా శ్చేలుశ్చాఽప్యథ భూధరాః
అట్టహాసాన్ విముఞ్చన్తో ఘననాద సమస్వనాః 51
వాశ్యన్త్యశ్చ శివాస్తత్ర దారుణం ఘోరదర్శనాః
సంపతంత్యథ భూతాని దృశ్యంతే చ యథాక్రమం 52
గృధ్రచక్రం మహచ్చాఽత్ర ప్రజ్వాలోద్గారిభి ర్ముఖైః
రాక్షసానా ముపరి ఖే భ్రమతేఽలాతచక్రవత్ 53
కపోతా రక్తపాదాశ్చ శారికా విద్రుతా యయుః
కాకా వాశ్యంతి తత్రైవ బిడాలా వై ద్విపాదికాః 54
ఉత్పాతాం స్తా ననాదృత్య రాక్షసా బలగర్వితాః
యాన్త్యేవ న నివర్తన్తే మృత్యు పాశాఽవపాశితాః 55
మాల్యవాంశ్చ సుమాలీ చ మాలీ చ సుమహాబలాః
ఆసన్ పురస్సరా స్తేషాం క్రతూనా మివ పావకాః 56
మాల్యవన్తం తు తే సర్వే మాల్యవన్త మివాఽచలమ్
నిశాచరా హ్యాశ్రయన్తి ధాతార మివ దేవతాః 57
తద్బలం రాక్షసేన్ద్రాణాం మహాఽభ్ర ఘన నాదితమ్
జయేప్సయా దేవలోకం యయౌ మాలి వశే స్థితమ్ 58

రాక్షసానాం సముద్యోగం తం తు నారాయణః ప్రభుః
దేవ దూతా దుపశ్రుత్య చక్రే యుద్ధే తదా మనః 59
స సజ్జాఽఽయుధ తూణీరో వైనతేయోపరి స్థితః
ఆసజ్య కవచం దివ్యం సహస్రార్క సమ ద్యుతి 60
ఆబధ్య శరసంపూర్ణే ఇషుధీ విమలే తదా
శ్రోణిసూత్రం చ ఖడ్గం చ విమలం కమలేక్షణః 61
శంఖ చక్ర గదా శార్ఙ్గ ఖడ్గాఖ్య ప్రవరాయుధాన్
సుపర్ణం గిరి సంకాశం వైనతేయమథాస్థితః 62
రాక్షసానామభావాయ యయౌ తూర్ణతరం ప్రభుః
సుపర్ణ పృష్ఠే స బభౌ శ్యామః పీతాంబరో హరిః 63
కాన్చనస్య గిరేః శృంగే సతటి త్తోయదో యథా||
స సిద్ధ దేవర్షి మహోరగైశ్చ
గన్ధర్వ యక్షరుపగీయమానః
సమాససాదాఽసుర సైన్య శత్రూన్
చక్రాఽసి శార్ఙ్గాయుధ శంఖ పాణిః 64
సుపర్ణ పక్షాఽనిల నున్న పక్షం
భ్రమత్పతాకం ప్రవికీర్ణ శస్త్రమ్
చచాల తద్రాక్షసరాజ సైన్యం
చలోపలం నీల ఇవాఽచలేన్ద్రః 65
తతఃశరైః శోణిత మాంస రూషితైః
యుగాన్త వైశ్వానర తుల్య విగ్రహైః
నిశాచరాః సంపరివార్య మాధవం
వరాఽఽయుధై ర్నిర్బిభిదుః సహస్రశః 66

సప్తమః సర్గః – మాలి వధః

నారాయణ గిరిం తే తు గర్జన్తో రాక్షసాఽమ్బుదాః
వవృషుః శర వర్షేణ వర్షేణావాఽద్రిమమ్బుదాః 1
శ్యామావదాత స్తై ర్విష్ణుర్నీలై ర్నక్తంచరోత్తమైః
వృతోఽన్జనగిరీ వాసీద్వర్షమాణైః పయోధరైః 2
శలభా ఇవ కేదారం మశకా ఇవ పావకమ్
యథామృతఘటం దంశా మకరా ఇవ చార్ణవమ్ 3
తథా రక్షోధనుర్ముక్తా వజ్రాఽనిల మనోజవాః

హరిం విశన్తి స్మ శరా లోకా ఇవ విపర్యయే 4
స్యన్దనైః స్యన్దనగతా గజైశ్చ గజ పృష్ఠగాః
అశ్వారోహ స్తథాఽశ్వైశ్చ పాదాతాశ్చామ్బరే స్థితాః 5
రాక్షసేన్ద్రా గిరి నిభాః శరైః శక్త్యృష్టి తోమరైః
నిరుచ్ఛ్వాసం హరిం చక్రుః ప్రాణాయామా ఇవ ద్విజమ్ 6
నిశాచరై స్తాడ్యమానో మీనై రివ మహోదధిః
శార్ఙ్గ మాయమ్య దుర్ధర్షో రాక్షసేభ్యోఽసృజచ్ఛరాన్ 7
శరైః పూర్ణాయతోత్సృష్టై ర్వజ్ర వక్త్రై ర్మనోజవైః
చిచ్ఛేద విష్ణు ర్నిశితైః శతశోఽథ సహస్రశః 8
విద్రావ్య శరవర్షేణ వర్షం వాయురివోత్థితమ్
పాఞ్చజన్యం మహాశంఖం ప్రదధ్మౌ పురుషోత్తమః 9
సోఽమ్బుజో హరిణా ధ్మాతః సర్వప్రాణేన శంఖరాట్
రరాస భీమనిర్హ్రాద స్త్రైలోక్యం వ్యథయన్నివ 10
శంఖరాజ రవః సోఽథ త్రాసయామాస రాక్షసాన్
మృగరాజ ఇవాఽరణ్యే సమదా నివ కుఞ్జరాన్ 11
న శేకురఽశ్వాః సంస్థాతుం విమదాః కుంజరాఽభవన్
స్యన్దనేభ్య శ్చ్యుతా వీరాః శంఖ రావిత దుర్బలాః 12
శార్ఙ్గ చాప వినిర్ముక్తా వజ్ర తుల్యాఽఽననాః శరాః
విదార్య తాని రక్షాంసి సుపుంఖా వివిశుః క్షితిమ్ 13
భిద్యమానాః శరైః సంఖ్యే నారాయణ కర చ్యుతైః
నిపేతూ రాక్షసా భూమౌ శైలా వజ్ర హతా ఇవ 14
వ్రణాని పర గాత్రేభ్యో విష్ణుచక్ర కృతాని పై
అసృక్ క్షరన్తి ధారాభిః స్వర్ణధారా ఇవాఽచలాః 15
శంఖరాజ రవ శ్చాఽపి శార్ఙ్గచాప రవ స్తథా
రాక్షసానాం రవాం శ్చాపి గ్రసతే వైష్ణవో రవః 16
తేషాం శిరో ధరాన్ ధూతాన్ శర ధ్వజ ధనూంషి చ
రథాన్ పతాకా స్తూణీరాం శ్చిచ్ఛేద స హరిః శరైః 17
సూర్యాదివ కరా ఘోరా ఊర్మయః సాగరాదివ
పర్వతాదివ నాగేన్ద్రా ధారౌఘా ఇవ చాఽమ్బుదాత్ 18
తథా శార్ఙ్గ వినిర్ముక్తాః శరా నారాయణేరితాః
నిర్ధావన్తీషవ స్తూర్ణం శతశోఽథ సహస్రశః 19

శరభేణ యథా సింహాః సింహేన ద్విరదా యథా
ద్విరదేన యథా వ్యాఘ్రా వ్యాఘ్రేణ ద్వీపినో యథా 20
ద్వీపినేవ యథా శ్వానః శునా మార్జారకా యథా
మార్జారేణ యథా సర్పాః సర్పేణ చ యథా ఖవః 21
తథా తే రాక్షసాః సర్వే విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా
ద్రవన్తి ద్రావితా శ్చాన్యే శాయితాశ్చ మహీతలే 22
రాక్షసానాం సహస్రాణి నిహత్య మధుసూదనః
వారిజం పూరయామాస తోయదం సురరాడివ 23
నారాయణ శర త్రస్తం శంఖ నాద సువిహ్వలమ్
యయౌ లఙ్కామభిముఖం ప్రభగ్నం రాక్షసం బలమ్ 24
ప్రభగ్నే రాక్షసబలే నారాయణ శరా హతే
సుమాలీ శర వర్షేణ నివవార రణే హరిమ్ 25
స తు తం ఛాదయామాస నీహార ఇవ భాస్కరం
రాక్షసాః సత్త్వ సంపన్నాః పునర్ధైర్యం సమాదధుః 26
అథ సోఽభ్యపతద్రోషాద్రాక్షసో బలదర్పితః
మహానాదం ప్రకుర్వాణో రాక్షసాన్ జీవయ న్నివ 27
ఉత్క్షిప్య లంబాభరణం ధున్వన్ కర మివ ద్విపః
రరాస రాక్షసో హర్షాత్ సతటి త్తోయదో యథా 28
సుమాలే ర్నర్దత స్తస్య శిరో జ్వలిత కుణ్డలమ్
చిచ్ఛేదయన్తురఽశ్వాశ్చ భ్రాన్తా స్తస్య తు రక్షసః 29
తైరశ్వై ర్భ్రామ్యతే భ్రాన్తైః సుమాలీ రాక్షసేశ్వరః
ఇన్ద్రియాఽశ్వైః పరిభ్రాన్తై ర్ధృతి హీనో యథా నరః 30
తతో విష్ణుం మహాబాహుం ప్రాపతంతం రణాజిరే
హృతే సుమాలేరఽశ్వైశ్చ రథే విష్ణురథం ప్రతి 31
మాలీ చాఽభ్యద్రవ ద్యుక్తః ప్రగృహ్య సశరం ధనుః
మాలే ర్ధను శ్చ్యుతా బాణాః కార్తస్వర విభూషితాః 32
వివిశు ర్హరి మాసాద్య క్రౌంచం పత్రరథా ఇవ
అర్ద్యమానః శరైః సోఽథ మాలిముక్తైః సహస్రశః 33
చుక్షుభే న రణే విష్ణు ర్జితేన్ద్రియ ఇవాధిభిః
అథ మౌర్వీ స్వనం శృత్వా భగవాన్ భూతభావనః 34
మాలినం ప్రతి బాణౌఘాన్ ససర్జాఽరినిషూదనః

తే మాలి దేహ మాసాద్య వజ్ర విద్యు త్ప్రభాః శరాః 35
పిబన్తి రుధిరం తస్య నాగా ఇవ సుధా రసం
మాలినం విముఖం కృత్వా శంఖ చక్ర గదా ధరః 36
మాలి మౌళిం ధ్వజం చాపం వాజినశ్చాప్యఽపాతయత్
విరథస్తు గదాం గృహ్యా మాలీ నక్తంచరోత్తమః 37
ఆపుప్లువే గదాపాణి ర్గిర్యఽగ్రాదివ కేసరీ
గదయా గరుడేశాన మీశాన మివ చాఽన్తకః 38
లలాటదేశేఽభ్యహన ద్వజ్రేణేన్ద్రో యథాఽచలమ్
గదయాఽభిహత స్తేన మాలినా గరుడో భృశమ్ 39
రణాత్ పరాఙ్మ్ఖం దేవం కృతవాన్ వేదనాఽఽతురః
పరాఙ్మ్ఖే కృతే దేవే మాలినా గరుడేన వై 40
ఉదతిష్ఠన్ మహాశబ్దో రక్షసామఽభినర్దతామ్
రక్షసాం రవతాం రావం శృత్వా హరిహయానుజః 41
తిర్యగాఽఽస్థాయ సంకృద్ధః పక్షీశే భగవాన్ హరిః
పరాఙ్మ్ఖోఽప్యుత్ససర్జ మాలే శ్చక్రం జిఘాంసయా 42
తత్ సూర్య మణ్డలా భాసం స్వభాసా భాసయన్ నభః
కాలచక్ర నిభం చక్రం మాలేః శీర్షమపాతయత్ 43
తచ్ఛిరో రాక్షసేన్ద్రస్య చక్ర కృత్తం విభీషణమ్
పపాత రుధిరోద్గారి పురా రాహు శిరో యథా 44
తతః సురైః సుసంహృష్టైః సర్వప్రాణ సమీరితః
సింహనాద రవోన్ముక్తః సాధు దేవేతి వాదిభిః 45
మాలినం నిహతం దృష్ట్వా సుమాలీ మాల్యవానపి
సబలౌ శోక సంతప్తౌ లఙ్కా మేవ ప్రధావితౌ 46
గరుడస్తు సమాశ్వస్తః సన్ని వృత్య యథా పురా
రాక్షసాన్ ద్రావయామాస పక్ష వాతేన కోపితః 47
చక్ర కృత్తాస్యకమలా గదా సంచూర్ణితోరసః
లాంగల గ్లపిత గ్రీవా ముసలై ర్భిన్న మస్తకాః 48
కేచి చ్చైవాఽసినా చ్ఛిన్నా స్తథాఽన్యే శర పీడితాః
నిపేతురఽమ్బరా త్తూర్ణం రాక్షసాః సాగరాఽమ్భసి 49
నారాయణో బాణవరాఽశనీభిః
విదారయామాస ధను ర్విముక్తైః

నక్తంచరాన్ ముక్త విధూత కేశాన్
యథాఽశనీభిః సతటిన్మహాభ్రాః 50
భిన్నాతపత్రం పతమాన మస్త్రం
శరైరఽపధ్వస్త వినీత వేషం
వినిస్సృతాన్త్రం భయలోల నేత్రం
బలం తదున్మత్తతరం బభూవ 51
సింహార్దితానా మివ కుఞ్జరాణాం
నిశాచరాణాం సహకుఞ్జరాణామ్
రవాశ్చ వేగాశ్చ సమం బభూవుః
పురాణ సింహేన విమర్దితానామ్ 52
తే వార్యమాణా హరిబాణ జాలైః
స్వబాణ జాలాని సముత్సృజన్తః
ధావన్తి నక్తంచర కాలమేఘా
వాయు ప్రభిన్నా ఇవ కాలమేఘాః 53
చక్ర ప్రహారై ర్వినికృత్త శీర్షాః
సంచూర్ణితాఙ్గాశ్చ గదా ప్రహారైః
అసి ప్రహారై ర్ద్వివిధా విభిన్నాః
పతన్తి శైలా ఇవ రాక్షసేన్ద్రాః 54
విలంబమానై ర్మణిహార కుండలైః
నిశాచరై ర్నీల వలాహకోపమైః
నిపాత్యమానై ర్దదృశే నిరంతరం
నిపాత్యమానై రివ నీలపర్వతైః 55

అష్టమః సర్గః – సుమాల్యాది నిగ్రహః

హన్యమానే బలే తస్మిన్ పద్మనాభేన పృష్ఠతః
మాల్యవాన్ సన్నివృత్తోఽథ వేలామేత్య ఇవార్ణవః 1
సంరక్త నయనః కోపా చ్చలన్మౌళి ర్నిశాచరః
పద్మనాభ మిదం ప్రాహ వచనం పురుషోత్తమం 2
నారాయణ న జానీషే క్షత్ర ధర్మం పురాతనమ్
అయుద్ధ మనసో భీతా నఽస్మాన్ హంసి యథేతరః 3
పరాఙ్ముఖ వధం పాపం యః కరోత్యఽసురేతరః
స హన్తా న గతః స్వర్గం లభతే పుణ్య కర్మణామ్ 4

యుద్ధ శ్రద్ధాఽథవా తేఽస్తి శఙ్ఖ చక్ర గదాధర
అహం స్థితోఽస్మి పశ్యామి బలం దర్శయ యత్తవ 5
మాల్యవంతం స్థితం దృష్ట్వా మాల్యవంత మివాఽచలం
ఉవాచ రాక్షసేన్ద్రం తం దేవరాజాఽనుజో బలీ 6
యుష్మత్తో భయభీతానాం దేవానాం వై మయాఽభయమ్
రాక్షసోత్సాదనం దత్తం తదేత దఽనుపాల్యతే 7
ప్రాణైరఽపి ప్రియం కార్యం దేవానాం హి సదా మయా
సోఽహం వో నిహనిష్యామి రసాతల గతానపి 8
దేవదేవమ్ బ్రువాణం తు రక్తామ్బురుహ లోచనమ్
శక్త్యా బిభేద సంక్రుద్ధో రాక్షసేన్ద్రో భుజాన్తరే 9
మాల్యవ ద్భుజ నిర్ముక్తా శక్తి ర్ఘణ్టా కృత స్వనా
హరే రురసి బభ్రాజ మేఘస్థేవ శతహ్రదా 10
తత స్తామేవ చోత్కృష్య శక్తిం శక్తిధర ప్రియః
మాల్యవన్తం సముద్దిశ్య చిక్షేపాఽమ్బురుహేక్షణః 11
స్కన్దో త్సృష్టేవ సా శక్తి ర్గోవిన్ద కర నిస్సృతా
కాంక్షన్తీ రాక్షసం ప్రాయాన్ మాహేంద్రీవాంజనా చలమ్ 12
సా తస్యోరసి విస్తీర్ణే హార భాసాఽవభాసితే
అపత ద్రాక్షసేన్ద్రస్య గిరికూట ఇవాఽశనిః 13
తయా భిన్న తనుత్రాణః ప్రావిశ ద్విపులం తమః
మాల్యవాన్ పునరాఽఽశ్వస్త స్తస్థౌ గిరిరివాఽచలః 14
తతః కార్ష్ణాయసం శూలం కణ్టకై ర్బహుభి ర్వృతమ్
ప్రగృహ్యాఽభ్యహన ద్దేవం స్తనయోరన్తరే దృఢమ్ 15
తథైవ రణరక్తస్తు ముష్టినా వాసవానుజమ్
తాడయిత్వా ధనుర్మాత్రమపక్రాన్తో నిశాచరః 16
తతోఽమ్బరే మహాన్ శబ్దః సాధు సాధ్వితి చోదితః
ఆహత్య రాక్షసో విష్ణుం గరుడం చాఽప్యతాడయత్ 17
వైనతేయ స్తతః క్రుద్ధః పక్ష వాతేన రాక్షసం
వ్యపోహ ద్బలవాన్ వాయుః శుష్క పర్ణ చయం యథా 18
ద్విజేన్ద్ర పక్ష వాతేన ద్రావితం దృశ్య పూర్వజమ్
సుమాలీ స్వబలైః సార్ధం లఙ్కామభిముఖో యయౌ 19
పక్షవాత బలోద్ధూతో మాల్యవానపి రాక్షసః

స్వబలేన సమాగమ్య యయౌ లఙ్కాం శ్రియా వృతః 20
ఏవం తే రాక్షసా స్తేన హరిణా కమలేక్షణ
బహుశః సంయుగే భగ్నా హత ప్రవర నాయకాః 21
అశక్నువన్త స్తే విష్ణుం ప్రతియోద్ధుం భయార్దితాః
త్యక్త్వా లఙ్కాం గతా వస్తుం పాతాళం సహపత్నయః 22
సుమాలినం సమాసాద్య రాక్షసం రఘునన్దన
స్థితాః ప్రఖ్యాత వీర్యా స్తే వంశే సాలకటంకటే 23
యే త్వయా నిహతా స్తే తు పౌలస్త్యా నామ రాక్షసాః
సుమాలీ మాల్యవాన్ మాలీ యే చ తేషాం పురస్సరాః 24
సర్వే తేభ్యో మహాభాగ రావణాద్బలవత్తరాః
న చాఽన్యో రాక్షసాన్ హన్తా సురాఽరీన్ దేవ కంటకాన్ 25
ఋతే నారాయణం దేవం శంఖ చక్ర గదా ధరమ్
భవాన్ నారాయణో దేవ శ్చతుర్బాహుః సనాతనః 26
రాక్షసాన్ హన్తు ముత్పన్నో హ్యజేయః ప్రభురవ్యయః
నష్ట ధర్మ వ్యవస్థాతా కాలే కాలే ప్రజాకరః 27
ఉత్పద్యతే దస్యువధే శరణాగత వత్సలః||
ఏషా మయా తవ నరాధిప రాక్షసానాం
ఉత్పత్తిరఽద్య కథితా సకలా యథా వత్
భూయో నిబోధ రఘుసత్తమ రావణస్య
జన్మ ప్రభావమతులం ససుతస్య సర్వం 28
చిరాత్ సుమాలీ వ్యచర ద్రసాతలం
సరాక్షసో విష్ణు భయార్దిత స్తదా
పుత్రైశ్చ పౌత్రైశ్చ సమన్వితో బలీ
తతస్తు లంకా మఽవసద్ధనేశ్వరః 29

నవమః సర్గః – రావణాద్యుత్పత్తిః

కస్యచి త్త్వథ కాలస్య సుమాలీ నామ రాక్షసః
రసాతలా న్మర్త్యలోకం సర్వం వై విచచార హ 1
నీలజీమూత సంకాశ స్తప్త కాఞ్చన కుణ్డలః
కన్యాం దుహితరం గృహ్య వినా పద్మమివ శ్రియమ్ 2
రాక్షసేంద్రః స తు తదా విచరన్ వై మహీతలమ్
తదాఽపశ్యత్ స గచ్ఛన్తం పుష్పకేణ ధనేశ్వరమ్ 3

గచ్ఛన్తం పితరం ద్రష్టుం పులస్త్య తనయం విభుం
తం దృష్ట్వాఽమర సంకాశం స్వచ్ఛందం తపనోపమమ్ 4
రసాతలం ప్రవిష్టః సన్ మర్త్యలోకాత్ సవిస్మయః
ఇత్యేవం చిన్తయామాస రాక్షసానాం మహామతిః 5
కిం కృతం శ్రేయ ఇత్యేవం వర్ధేమహి కథం వయం
అథాఽబ్రవీత్ సుతాం రక్షః కైకసీం నామ నామతః 6
పుత్రి ప్రదాన కాలోఽయం యౌవనం తేఽతివర్తతే
ప్రత్యాఖ్యానాచ్చ భీతై స్త్వం న వరైః ప్రతిగృహ్యసే 7
త్వత్కృతే చ వయం సర్వే యన్త్రితా ధర్మబుద్ధయః
త్వం హి సర్వగుణోపేతా శ్రీః సాక్షాదివ పుత్రికే 8
కన్యా పితృత్వం దుఃఖం హి సర్వేషాం మాన కాంక్షిణామ్
న జ్ఞాయతే చ కః కన్యాం వరయేదితి కన్యకే 9
మాతుః కులం పితృ కులం యత్ర చైవ ప్రదీయతే
కుల త్రయం సదా కన్యా సంశయే స్థాప్య తిష్ఠతి 10
సా త్వం మునివరం శ్రేష్ఠం ప్రజాపతి కులోద్భవమ్
భజ విశ్రవసం పుత్రి పౌలస్త్యం వరయ స్వయం 11
ఈదృశా స్తే భవిష్యన్తి పుత్రాః పుత్రి న సంశయః
తేజసా భాస్కర సమో యాదృశోఽయం ధనేశ్వరః 12
సా తు తద్వచనం శ్రుత్వా కన్యకా పితృ గౌరవాత్
తత్రోపాగమ్య సా తస్థౌ విశ్రవా యత్ర తప్యతే 13
ఏతస్మిన్నన్తరే రామ పులస్త్య తనయో ద్విజః
అగ్నిహోత్ర ముపాతిష్ఠ చ్చతుర్థ ఇవ పావకః 14
అవిచింత్య తు తాం వేళామ్ దారుణాం పితృ గౌరవాత్
ఉపసృత్యాఽగ్రత స్తస్య చరణాఽధోముఖీ స్థితా 15
విలిఖంతీ ముహు ర్భూమి మంగుష్ఠాఽగ్రేణ భామినీ
స తు తాం ప్రేక్ష్య సుశ్రోణీం పూర్ణచన్ద్ర నిభాననామ్ 16
అబ్రవీత్ పరమోదారో దీప్యమానాం స్వతేజసా
భద్రే కస్యాఽసి దుహితా కుతో వా త్వ మిహాఽఽగతా 17
కిం కార్యం కస్య వా హేతో స్తత్త్వతో బ్రూహి శోభనే
ఏవముక్తా తు సా కన్యా కృతాఞ్జలిరఽథాబ్రవీత్ 18
ఆత్మ ప్రభావేణ మునే జ్ఞాతు మర్హసి మే మతమ్

కిం తు మాం విద్ధి బ్రహ్మర్షే శాసనాత్ పితురాగతామ్ 19
కైకసీ నామ నామ్నా ఽహం శేషం త్వం జ్ఞాతు మర్హసి
స తు గత్వా ముని ర్ధ్యానం వాక్య మేతదువాచ హ 20
విజ్ఞాతం తే మయా భద్రే కారణం యన్మనోగతమ్
సుతోభిలాషో మత్తస్తే మత్త మాతంగ గామిని 21
దారుణాయాంతు వేళాయాం యస్మాత్త్వం మాముపస్థితా
శృణు తస్మాత్ సుతాన్ భద్రే యాదృశాన్ జనయిష్యసి 22
దారుణాన్ దారుణాఽఽకారాన్ దారుణాభిజన ప్రియాన్
ప్రసవిష్యసి సుశ్రోణి రాక్షసాన్ క్రూర కర్మణః 23
సా తు తద్వచనం శృత్వా ప్రణిపత్యాఽబ్రవీద్వచః
భగవన్నీదృశాన్ పుత్రాం స్త్వత్తోఽహం బ్రహ్మవాదినః 24
నేచ్ఛామి సుదురాచారాన్ ప్రసాదం కర్తుమఽర్హసి
కన్యయాత్వేవ ముక్తస్తు విశ్రవా మునిపుంగవః 25
ఉవాచ కైకసీం భూయః పూర్ణేందు రివ రోహిణీం
పశ్చిమో యస్తవ సుతో భవిష్యతి శుభాననే 26
మమ వంశాఽనురూపః స ధర్మాత్మా చ భవిష్యతి
ఏవముక్తా తు సా కన్యా రామ కాలేన కేనచిత్ 27
జనయామాస బీభత్సం రక్షో రూపం సుదారుణమ్
దశ శీర్షం మహాదంష్ట్రం నీలాఞ్జన చయోపమమ్ 28
తామ్రోష్ఠం వింశతిభుజం మహాఽఽస్యం దీప్త మూర్ధజమ్
తస్మిన్ జాతే తు తత్కాలే సజ్వాల కబళాః శివాః 29
క్రవ్యాదా శ్చాఽపసవ్యాని మణ్డలాని ప్రచక్రముః
వవర్ష రుధిరం దేవో మేఘాశ్చ ఖర నిస్వనాః 30
ప్రబభౌ న చ ఖే సూర్యో వై మహోల్కా శ్చాపతన్ భువి
చకమ్పే జగతీ చైవ వవు ర్వాతాః సుదారుణాః 31
అక్షోభ్యః క్షుభితశ్చైవ సముద్రః సరితాం పతిః
అథ నామాఽకరో త్తస్య పితామహ సమః పితా 32
దశగ్రీవః ప్రసూతోఽయం దశగ్రీవో భవిష్యతి
తస్య త్వఽనన్తరం జాతః కుమ్భకర్ణో మహాబలః 33
ప్రమాణాద్యఽస్య విపులం ప్రమాణం నేహ విద్యతే
తతః శూర్పణఖా నామ సంజజ్ఞే వికృతాననా 34

విభీషణశ్చ ధర్మాత్మా కైకస్యాః పశ్చిమః సుతః
తస్మిన్ జాతే మహాసత్త్వే పుష్పవర్షం పపాత హ 35
నభః స్థానే దుందుభయో దేవానాం ప్రాణదం స్తదా
వాక్యం చైవాఽన్తరిక్షే చ సాధు సాధ్వితి తత్తథా 36
తే తు తత్ర మహారణ్యే వవృధాతే మహౌజసా
తేషాం క్రూరో దశగ్రీవో లోకోద్వేగ కరోఽభవత్ 37
కుమ్భకర్ణః ప్రమత్త స్తు మహర్షీన్ ధర్మవత్సలాన్
త్రైలోక్యం భక్షయన్నిత్యాఽసంతుష్టో విచచార హ 38
విభీషణస్తు ధర్మాత్మా నిత్యం ధర్మే వ్యవస్థితః
స్వాధ్యాయ నియతాఽఽహార ఉవాస విజితేన్ద్రియః 39
అథ వైశ్రవణో దేవ స్తత్ర కాలేన కేనచిత్
ఆగతః పితరం ద్రష్టుం పుష్పకేణ ధనేశ్వరః 40
తం దృష్ట్వా కైకసీ తత్ర జ్వలన్త మివ తేజసా
ఆగమ్య రాక్షసీ తత్ర దశగ్రీవ మువాచ హ 41
పుత్ర వైశ్రవణం పశ్య భ్రాతరం తేజసా వృతమ్
భ్రాతృ భావే సమే చాఽపి పశ్యాత్మానం త్వ మీదృశమ్ 42
దశగ్రీవ తథా యత్నం కురుష్వాఽమిత విక్రమ
యథా త్వమసి మే పుత్ర భవ వైశ్రవణోపమః 43
మాతు స్త ద్వచనం శృత్వా దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్
అమర్ష మతులం లేభే ప్రతిజ్ఞాం చాఽకరో త్తదా 44
సత్యం తే ప్రతిజానామి భ్రాతృతుల్యోధికోఽపి వా
భవిష్యా మ్యోజసా చైవ సంతాపం త్యజ హృద్గతమ్ 45
తత స్తేనైవ కోపేన దశగ్రీవః సహాఽనుజః
చికీర్షు ర్దుష్కరం కర్మ తపసే ధృత మానసః 46
ప్రాప్స్యామి తపసా కామ మితి కృత్వాఽధ్యవస్య చ
ఆగచ్ఛదాత్మ సిద్ధ్యర్థం గోకర్ణస్యాశ్రమం శుభమ్ 47
స రాక్షస స్తత్ర సహానుజ స్తదా
తపశ్చకారాఽతుల ముగ్ర విక్రమః
అతోషయ చ్చాపి పితామహం విభుం
దదౌ స తుష్టశ్చ వరాన్ జయావహాన్ 48

దశమః సర్గః – రావణాది వర దానం

అథాఽబ్రవీ న్మునిం రామః కథం తే భ్రాతరో వనే
కీదృశం తు తదా బ్రహ్మం స్తప స్తేపు ర్మహాబలాః 1
అగస్త్య స్త్వఽబ్రవీ త్తత్ర రామం సుప్రీత మానసం
తాం స్తాన్ ధర్మ విధీం స్తత్ర భ్రాతర స్తే సమావిశన్ 2
కుమ్భకర్ణ స్తతో యత్తో నిత్యం ధర్మపథే స్థితః
తతాప గ్రీష్మకాలే తు పఞ్చాగ్నీన్ పరితః స్థితః 3
మేఘాంబు సిక్తో వర్షాసు వీరాసన మఽసేవత
నిత్యం చ శిశిరే కాలే జల మధ్య ప్రతిశ్రయః 4
ఏవం వర్ష సహస్రాణి దశ తస్యాఽతిచక్రముః
ధర్మే ప్రయతమానస్య సత్పథే నిష్ఠితస్య చ 5
విభీషణస్తు ధర్మాత్మా నిత్యం ధర్మపరః శుచిః
పఞ్చవర్ష సహస్రాణి పాదే నైకేన తస్థివాన్ 6
సమాప్తే నియమే తస్య ననృతు శ్చాప్సరోగణాః
పపాత పుష్పవర్షం చ క్షుభితా శ్చాఽపి దేవతాః 7
పఞ్చ వర్ష సహస్రాణి సూర్యం చైవాఽన్వవర్తత
తస్థౌ చోర్ధ్వ శిరో బాహుః స్వాధ్యాయ ధృత మానసః 8
ఏవం విభీషణస్యాఽపి స్వర్గస్థస్యేవ నన్దనే
దశ వర్ష సహస్రాణి గతాని నియతాత్మనః 9
దశ వర్ష సహస్రాణి నిరాహారో దశాననః
పూర్ణే వర్ష సహస్రే తు శిరశ్చాఽగ్నౌ జుహావ సః 10
ఏవం వర్ష సహస్రాణి నవ తస్యాఽతిచక్రముః
శిరాంసి నవ చాఽప్యస్య ప్రవిష్టాని హుతాశనమ్ 11
అథ వర్ష సహస్రే తు దశమే దశమం శిరః
ఛేత్తు కామే దశగ్రీవే ప్రాప్త స్తత్ర పితామహః 12
పితామహస్తు సుప్రీతః సార్ధం దేవైరుపస్థితః
తవ తావ ద్దశగ్రీవ ప్రీతోస్మీత్యఽభ్యభాషత 13
శీఘ్రం వరయ ధర్మజ్ఞ వరో య స్తేఽభికాంక్షితః
తం తే కామం కరోమ్యద్య న వృథా తే పరిశ్రమః 14
అథాఽబ్రవీ ద్దశగ్రీవః ప్రహృష్టే నాన్తరాత్మనా
ప్రణమ్య శిరసా దేవం హర్ష గద్గదయా గిరా 15
భగవన్ ప్రాణినాం నిత్యం నాఽన్యత్ర మరణాద్భయమ్

నాస్తి మృత్యు సమః శత్రు రఽమరత్వ మహం వృణే 16
ఏవముక్త స్తదా బ్రహ్మా దశగ్రీవ మువాచ హ
నాస్తి సర్వాఽమర స్త్వం తే వర మన్యం వృణీష్వ మే 17
ఏవ ముక్తే తదా రామ బ్రహ్మణా లోక కర్తృణా
దశగ్రీవ ఉవాచేదం కృతాంజలిరథాగ్రత 18
సుపర్ణ నాగ యక్షాణాం దైత్య దానవ రక్షసామ్
అవధ్యోఽహం ప్రజాధ్యక్ష దేవతానాం చ శాశ్వతమ్ 19
న హి చిన్తా మమాఽన్యేషు ప్రాణిష్వమర పూజిత
తృణభూతా హి తే మన్యే ప్రాణినో మానుషాదయః 20
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా దశగ్రీవేణ రక్షసా
ఉవాచ వచనం దేవః సహ దేవైః పితామహః 21
భవిష్యత్యేవ మేత త్తే వచో రాక్షసపుంగవ
ఏవముక్త్వా తు తం రామ దశగ్రీవం పితామహః 22
శృణు చాఽపి వరో భూయః ప్రీత స్యేహ శుభో మమ
హుతాని యాని శీర్షాణి పూర్వమఽగ్నౌ త్వయాఽనఘ 23
పున స్తాని భవిష్యన్తి తథైవ తవ రాక్షస
వితరా మీహ తే సౌమ్య వరం చాఽన్యం దురాసదం 24
ఛందత స్తవ రూపం చ మనసా య ద్యథేప్సితం
భవిష్యతి న సందేహో మద్వరా త్తవ రాక్షస 25
ఏవం పితామహోక్తస్య దశగ్రీవస్య రక్షసః
అగ్నౌ హుతాని శీర్షాణి పున స్తా న్యుదితాని వై 26
ఏవముక్త్వాతు తం రామ దశగ్రీవం పితామహః
విభీషణమఽథోవాచ వాక్యం లోకపితామహః 27
విభీషణ త్వయా వత్స ధర్మసంహిత బుద్ధినా
పరితుష్టోఽస్మి ధర్మాత్మన్ వరం వరయ సువ్రత 28
విభీషణస్తు ధర్మాత్మా వచనం ప్రాహ సాఽఞ్జలిః
వృతః సర్వగుణై ర్నిత్యం చన్ద్రమా రశ్మిభి ర్యథా 29
భగవన్ కృత కృత్యోఽహం యన్మే లోకగురుః స్వయం
ప్రీతేన యది దాతవ్యో వరో మే శృణు సువ్రత 30
పరమాఽఽపద్గత స్యాపి ధర్మే మమ మతిర్భవేత్
అశిక్షితం చ బ్రహ్మాస్త్రం భగవన్ ప్రతిభాతు మే 31

యా యా మే జాయతే బుద్ధి ర్యేషు యేష్వాశ్రమేషు చ
సా సా భవతు ధర్మిష్ఠా తం తు ధర్మం చ పాలయే 32
ఏష మే పరమోదార వరః పరమకో మతః
న హి ధర్మాభిరక్తానాం లోకే కించన దుర్లభమ్ 33
పునః ప్రజాపతిః ప్రీతో విభీషణ మువాచ హ
ధర్మిష్ఠ స్త్వం యథా వత్స తథా చైత ద్భవిష్యతి 34
యస్మాద్రాక్షస యోనౌ తే జాతస్యాఽమిత్రనాశన
నాఽధర్మే జాయతే బుద్ధిరఽమరత్వం దదామి తే 35
ఇత్యుక్త్వా కుమ్భకర్ణాయ వరం దాతు ముపస్థితం
ప్రజాపతిం సురాః సర్వే వాక్యం ప్రాఞ్జలయోఽబ్రువన్ 36
న తావత్ కుమ్భకర్ణాయ ప్రదాతవ్యో వర స్త్వయా
జానీషే హి యథా లోకాం స్త్రాసయ త్యేష దుర్మతిః 37
నన్దనేఽప్సరసః సప్త మహేన్ద్రాఽనుచరా దశ
అనేన భక్షితా బ్రహ్మన్ ఋషయో మానుషా స్తథా 38
అలబ్ధ వర పూర్వేణ యత్ కృతం రాక్షసేన తు
తదేష వర లబ్ధః స్యా ద్భక్షయే ద్భువన త్రయం 39
వర వ్యాజేన మోహోఽస్మై దీయతామమితప్రభ
లోకానాం స్వస్తి చైవం స్యా ద్భవేదఽస్య చ సన్నతిః 40
ఏవముక్తః సురై ర్బ్రహ్మాఽచిన్తయత్ పద్మసంభవః
చిన్తితా చోపతస్థేఽస్య పార్శ్వం దేవీ సరస్వతీ 41
ప్రాఞ్జలిః సా తు పార్శ్వ స్థా వాక్యం ప్రాహ సరస్వతీ
ఇయ మఽస్మ్యాగతా దేవ కిం కార్యం కరవాణ్యఽహమ్ 42
ప్రజాపతి స్తు తాం ప్రాప్తాం ప్రాహ వాక్యం సరస్వతీమ్
వాణి త్వం రాక్షసేన్ద్రాఽఽస్యే భవ యా దేవతేప్సితా 43
తథేత్యుక్త్వా ప్రవిష్టా సా ప్రజాపతిరఽథాబ్రవీత్
కుమ్భకర్ణ మహాబాహో వరం వరయ యో మతః 44
కుమ్భకర్ణ స్తు తద్వాక్యం శృత్వా వచన మబ్రవీత్
స్వప్తుం వర్షాణ్యఽనేకాని దేవదేవ మమేప్సితమ్ 45
ఏవమఽస్త్వితి తం చోక్త్వా ప్రాయా ద్బ్రహ్మా సురైః సమం
దేవీ సరస్వతీ చైవ రాక్షసం తం జహౌ పునః 46
బ్రహ్మణా సహ దేవేషు గతేషు చ నభః స్థలం

విముక్తోసౌ సరస్వత్యా స్వాం సంజ్ఞాం చ తతో గతః 47
కుమ్భకర్ణ స్తు దుష్టాత్మా చిన్తయామాస దుఃఖితః
ఈదృశం కిమిదం వాక్యం మమాఽద్య వదనాచ్చ్యుతమ్ 48
అహం వ్యామోహితో దేవై రితి మన్యే తదాఽఽగతైః
ఏవం లబ్ధ వరాః సర్వే భ్రాతరో దీప్తతేజసః 49
శ్లేష్మాతక వనం గత్వా తత్ర తే న్యవసన్ సుఖమ్||

ఏకాదశః సర్గః – రావణ లంకా ప్రాప్తిః

సుమాలీ వర లబ్ధాం స్తు జ్ఞాత్వా చైతాన్నిశాచరాన్
ఉదతిష్ఠ ద్భయం త్యక్త్వా సానుగః స రసాతలాత్ 1
మారీచశ్చ ప్రహస్తశ్చ విరూపాక్షో మహోదరః
ఉదతిష్ఠన్ సుసంరబ్ధాః సచివా స్తస్య రక్షసః 2
సుమాలీ సచివైః సార్ధం వృతో రాక్షసపుంగవైః
అభిగమ్య దశగ్రీవం పరిష్వజ్యేదమఽబ్రవీత్ 3
దిష్ట్యా తే వత్స సంప్రాప్త శ్చిన్తితోఽయం మనోరథః
యస్త్వం త్రిభువన శ్రేష్ఠాల్లబ్ధవాన్ వర ముత్తమం 4
యత్కృతే చ వయం లఙ్కాం త్యక్త్వా యాతా రసాతలమ్
త ద్గతం నో మహాబాహో మహద్విష్ణు కృతం భయమ్ 5
అసకృ త్త ద్భయాద్భీతాః పరిత్యజ్య స్వమాలయమ్
విద్రుతాః సహితాః సర్వే ప్రవిష్టాః స్మ రసాతలమ్ 6
అస్మదీయా చ లఙ్కేఽయం నగరీ రాక్షసోచితా
నివేశితా తవ భ్రాత్రా ధనాధ్యక్షేణ ధీమతా 7
యది నామాఽత్ర శక్యం స్యాత్ సామ్నా దానేనవాఽనఘ
తరసా వా మహాబాహో ప్రత్యానేతుం కృతం భవేత్ 8
త్వం తు లఙ్కేశ్వర స్తాత భవిష్యసి న సంశయః
త్వయా రాక్షస వంశోయం నిమగ్నోఽపి సముద్ధృతః 9
సర్వేషాం నః ప్రభుశ్చైవ భవిష్యసి మహాబల
అథాఽబ్రవీ ద్దశగ్రీవో మాతామహ ముపస్థితమ్ 10
విత్తేశో గురురఽస్మాకం నాఽర్హసే వక్తు మీదృశం
సామ్నాఽపి రాక్షసేన్ద్రేణ ప్రత్యాఖ్యాతో గరీయసా 11
కిఞ్చిన్నాహ తదా రక్షో జ్ఞాత్వా తస్య చికీర్షితం
కస్యచిత్త్వథ కాలస్య వసన్తం రావణం తతః 12

ఉక్తవన్తం తథా వాక్యం దశగ్రీవం నిశాచరః
ప్రహస్తః ప్రశ్రితం వాక్య మిద మాహ సకారణమ్ 13
దశగ్రీవ మహాబాహో నాఽర్హ స్త్వం వక్తు మీదృశమ్
సౌభ్రాత్రం నాఽస్తి శూరాణాం శృణు చేదం వచో మమ 14
అదితిశ్చ దితిశ్చైవ భగిన్యౌ సహితే హితే
భార్యే పరమ రూపిణ్యౌ కశ్యపస్య ప్రజాపతేః 1 5
అదితి ర్జనయామాస దేవాం స్త్రిభువనేశ్వరాన్
దితి స్త్వ ఽజనయత్ పుత్రాన్ కశ్యపస్యాత్మసంభవాన్ 16
దైత్యానాం కిల ధర్మజ్ఞ పురీయం సవనాఽర్ణవా
సపర్వతా మహీ వీర తేఽభవన్ ప్రభవిష్ణవః 17
నిహత్య తాంస్తు సమరే విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా
దేవానాం వశ మానీతం త్రైలోక్య మిదమవ్యయమ్ 18
నైత దేకో భవానేవ కరిష్యతి విపర్యయమ్
సురాఽసురై రాచరితం తత్ కురుష్వ వచో మమ 19
ఏవముక్తో దశగ్రీవః ప్రహృష్టే నాంతరాత్మనా
చిన్తయిత్వా ముహూర్తం వై బాఢ మిత్యేవ సోఽబ్రవీత్ 20
స తు తేనైవ హర్షేణ తస్మి న్న ఽహని వీర్యవాన్
వనం గతో దశగ్రీవః సహ తైః క్షణదాచరైః 21
త్రికూటస్థః స తు తదా దశగ్రీవో నిశాచరః
ప్రేషయామాస దౌత్యేన ప్రహస్తం వాక్యకోవిదమ్ 22
ప్రహస్త శీఘ్రం గచ్ఛ త్వం బ్రూహి నైరృత పుంగవమ్
వచసా మమ విత్తేశం సామపూర్వ మిదం వచః 23
ఇయం లఙ్కాపురీ రాజన్ రాక్షసానాం మహాత్మనామ్
త్వయా నివేశితా సౌమ్య నైతద్యుక్తం తవాఽనఘ 24
తద్భవాన్ యది నో హ్యఽద్య దద్యాదఽతుల విక్రమ
కృతా భవే న్మమ ప్రీతి ర్ధర్మశ్చైవానుపాలితః 25
స తు గత్వా పురీం లంకాం ధనదేన సురక్షితాం
అబ్రవీత్ పరమోదారం విత్తపాల మిదం వచః 26
ప్రేషితోఽహం తవ భ్రాత్రా దశగ్రీవేణ సువ్రత
త్వత్సమీపం మహాబాహో సర్వశస్త్ర భృతాం వర 27
తచ్ఛ్రూయతాం మహాప్రాజ్ఞ సర్వశాస్త్ర విశారద

వచనం మమ విత్తేశ య ద్బ్రవీతి దశాననః 28
ఇయం కిల పురీ రమ్యా సుమాలి ప్రముఖైః పురా
భుక్త పూర్వా విశాలాక్ష రాక్షసై ర్భీమవిక్రమైః 28
తేన విజ్ఞాప్యతే సోఽయమ్ సాంప్రతం విశ్రవాఽఽత్మజ
త దేషా దీయతాం తాత యాచత స్తస్య సామతః 30
ప్రహస్తా దఽభిసంశ్రుత్య దేవో వైశ్రవణో వచః
ప్రత్యువాచ ప్రహస్తం తం వాక్యం వాక్య విశారదః 31
దత్తా మమేఽయం పిత్రా తు లంకా శూన్యా నిశాచరైః
నివేశితా చ మే యక్షై ర్దానమానాదిభిర్గుణైః 32
బ్రూహి గచ్ఛ దశగ్రీవం పురం రాజ్యం చ య న్మమ
తవాఽప్యేతన్ మహాబాహో భుంక్ష్వ రాజ్యమకణ్టకమ్ 33
అవిభక్తం త్వయా సార్ధం రాజ్యం యచ్చాఽపి మే వసు
ఏవముక్త్వా ధనాధ్యక్షో జగామ పితురన్తికం 34
అభివాద్య గురుం ప్రాహ రావణస్య యదీప్సితం
ఏష తాత దశగ్రీవో దూతం ప్రేషితవాన్ మమ 35
దీయతాం నగరీ లఙ్కా పూర్వం రక్షోగణోషితా
మయాఽత్ర య దనుష్ఠేయం త న్మమాఽఽచక్ష్వ సువ్రత 36
బ్రహ్మర్షి స్త్వేవముక్తోఽసౌ విశ్రవా మునిపుంగవః
ప్రాంజలిం ధనదం ప్రాహ శృణు పుత్ర వచో మమ 37
దశగ్రీవో మహాబాహురుక్తవాన్ మమ సన్నిధౌ
మయా నిర్భర్త్సితశ్చాఽఽసీ ద్బహుశోక్తః సుదుర్మతిః 38
స క్రోధేన మయా చోక్తో ధ్వంససే చ పునః పునః
శ్రేయోభి యుక్తం ధర్మ్యం చ శృణు పుత్ర వచో మమ 39
వర ప్రదానాత్ సమ్మూఢో మాన్యాఽమాన్యాన్ స దుర్మతిః
న వేత్తి మమ శాపాచ్చ ప్రకృతిం దారుణాం గతః 40
తస్మా ద్గచ్ఛ మహాబాహో కైలాసం ధరణీధరమ్
నివేశయ నివాసార్థం త్యక్త్వా లఙ్కాం సహాఽనుగః 41
తత్ర మన్దాకినీ రమ్యా నదీనా ముత్తమా నదీ
కాఞ్చనైః సూర్య సంకాశైః పఙ్కజైః సంవృతోదకా 42
కుముదై రుత్పలై శ్చైవ యథాఽన్యైశ్చ సుగంధిభిః
తత్ర దేవాః సగంధర్వాః సాఽప్సరసోరగ కిన్నరాః 43

విహార శీలాః సతతం రమంతే సర్వదా శ్రితాః
న హి క్షమం తవాఽనేన వైరం ధనద రక్షసా 44
జానీషే హి యథాఽనేన లబ్ధః పరమకో వరః
ఏవముక్తో గృహీత్వాఽఽశు తద్వచః పితృ గౌరవాత్ 45
సదార పుత్రః సామాత్యః సవాహన ధనో గతః
ప్రహస్తోఽథ దశగ్రీవం గత్వా వచన మఽబ్రవీత్ 46
ప్రహృష్టాత్మా మహాత్మానం సహామాత్యం సహాఽనుజం
శూన్యా సా నగరీ లఙ్కా త్యక్త్వైనాం ధనదో గతః 47
ప్రవిశ్య తాం సహాఽస్మాభిః స్వధర్మం ప్రతిపాలయ
ఏవముక్తో దశగ్రీవః ప్రహస్తేన మహాబలః 48
వివేశ నగరీం లఙ్కాం భ్రాతృభిః సబలాఽనుగైః
ధనదేన పరిత్యక్తాం సువిభక్త మహాపథాం 49
ఆరురోహ స దేవాఽరిః స్వర్గం దేవాఽధిపో యథా||
స చాఽభిషిక్తః క్షణదాచరై స్తదా
నివేశయామాస పురీం దశాననః
నికామ పూర్ణా చ బభూవ సా పురీ
నిశాచరై ర్నీల వలాహకోపమైః 50
ధనేశ్వర స్త్వథ పితృవాక్య గౌరవాత్
న్యవేశయ చ్ఛశి విమలే గిరౌ పురీం
స్వలంకృతై ర్భవన వరై ర్విభూషితాం
పురందర స్యేవ తదాఽమరావతీమ్ 51

ద్వాదశః సర్గః – రావణాది వివాహః

రాక్షసేన్ద్రోభిషిక్తస్తు భ్రాతృభ్యాం సహిత స్తదా
తతః ప్రదానం రాక్షస్యా భగిన్యాః సమచిన్తయత్ 1
స్వసారం కాలకేయాయ దానవేన్ద్రాయ రాక్షసీమ్
దదౌ శూర్పణఖాం నామ విద్యుజ్జిహ్వాయ నామతః 2
అథ దత్త్వా స్వయం రక్షో మృగయా మఽటతే స్మ తత్
తత్రాఽపశ్య త్తతో రామ మయం నామ దితేః సుతమ్ 3
కన్యా సహాయం తం దృష్ట్వా దశగ్రీవో నిశాచరః
అపృచ్ఛత్ కో భవా నేకో నిర్మానుష్య మృగే వనే 4
అనయా మృగశాబాక్ష్యా కిమర్థం సహ తిష్ఠసి

మయ స్త్వఽథాబ్రవీ ద్రామ పృచ్ఛన్తం తం నిశాచరమ్ 5
శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే యథావృత్త మిదం మమ
హేమా నామాఽప్సరా తాత శ్రుత పూర్వా యది త్వయా 6
దైవతై ర్మమ సా దత్తా పౌలో మీవ శతక్రతోః
తస్యాం సక్త మనా స్తాత దశ వర్షశతాన్యఽహమ్ 7
సా చ దైవత కార్యేణ గతా వర్షం చతుర్దశ
తస్యాః కృతే చ హేమాయాః సర్వం హేమమయం పురం 8
వజ్ర వైడూర్య చిత్రం చ మాయయా నిర్మితం మయా
తత్రాహమఽవసం దీన స్తయా హీనః సుదుఃఖితః 9
తస్మాత్ పురా ద్దుహితరం గృహీత్వా వన మాగతః
ఇయం మమాత్మజా రాజం స్తస్యాః కుక్షౌ వివర్ధితా 10
భర్తార మఽనయా సార్ధ మస్యాః ప్రాప్తోఽస్మి మార్గితుమ్
కన్యా పితృత్వం దుఃఖం హి సర్వేషాం మాన కాంక్షిణామ్ 11
కన్యా హి ద్వే కులే నిత్యం సంశయే స్థాప్య తిష్ఠతి
పుత్రద్వయం మమాఽప్యస్యాం భార్యాయాం సంబభూవహ 12
మాయావీ ప్రథమ స్తాత దున్దుభి స్తదఽనన్తరమ్
ఏవం తే సర్వమాఖ్యాతం యాథా తత్త్వేన పృచ్ఛతః 13
త్వా మిదానీం కథం తాత జానీయాం కో భవానితి
ఏవముక్తం తు తద్రక్షో వినీత మిద మబ్రవీత్ 14
అహం పౌలస్త్య తనయో దశగ్రీవశ్చ నామతః
మునే ర్విశ్రవసో యస్తు తృతీయో బ్రహ్మణోఽభవత్ 15
ఏవముక్త స్తదా రామ రాక్షసేన్ద్రేణ దానవః
మహర్షే స్తనయం జ్ఞాత్వా మయో హర్ష ముపాగతః 16
దాతుం దుహితరం తస్మై రోచయామాస యత్ర వై
కరేణ తు కరం తస్యా గ్రాహయిత్వా మయ స్తదా 17
ప్రహసన్ ప్రాహ దైత్యేన్ద్రో రాక్షసేన్ద్ర మిదం వచః
ఇయం మమాత్మజా రాజన్ హేమయాఽప్సరసా ధృతా 18
కన్యా మండోదరీ నామ పత్న్యర్థం ప్రతిగృహ్యతామ్
బాఢ మిత్యేవ తం రామ దశగ్రీవోఽభ్యభాషత 19
ప్రజ్వాల్య తత్ర చైవాగ్ని మఽకరోత్ పాణి సంగ్రహమ్
స హి తస్య మయో రామ శాపాభిజ్ఞ స్తపోధనాత్ 20

విదిత్వా తేన సా దత్తా తస్య పైతామహం కులమ్
అమోఘాం తస్య శక్తిం చ ప్రదదౌ పరమాఽద్భుతామ్ 21
పరేణ తపసా లబ్ధాం జఘ్నివాం ల్లక్ష్మణం యయా
ఏవం స్వీకృత దారో వై లఙ్కాయా ఈశ్వరః ప్రభుః 22
గత్వా తు నగరీం భార్యే భ్రాతృభ్యాం సముపాహరత్
వైరోచనస్య దౌహిత్రీం వజ్రజ్వాలేతి నామతః 23
తాం భార్యాం కుమ్భకర్ణస్య రావణః సమకల్పయత్
గన్ధర్వ రాజస్య సుతాం శైలూషస్య మహాత్మనః 24
సరమాం నామ ధర్మజ్ఞాం లేభే భార్యాం విభీషణః
తీరే తు సరసో వై తు సంజజ్ఞే మానసస్య హి 25
సర స్తదా మానసం తు వవృధే జలదాగమే
మాత్రా తు తస్యాః కన్యాయాః స్నేహేనాక్రన్దితం వచః 26
సరో మా వర్ధయస్వేతి తతః సా సరమాఽభవత్
ఏవం తే కృత దారా వై రేమిరే తత్ర రాక్షసాః 27
స్వాం స్వాం భార్యా ముపాగమ్య గన్ధర్వా ఇవ నన్దనే
తతో మండోదరీ పుత్రం మేఘనాద మఽజీజనత్ 28
స ఏవ ఇన్ద్రజి న్నామ యుష్మాభిరఽభిధీయతే
జాత మాత్రేణ హి పురా తేన రావణ సూనునా 29
రుదతా సుమహాన్ ముక్తో నాదో జలధరోపమః
జడీ కృతా చ సా లఙ్కా తస్య నాదేన రాఘవ 30
పితా తస్యాఽకరో న్నామ మేఘనాద ఇతి స్వయమ్
సోఽవర్ధత తదా రామ రావణాన్తః పురే శుభే 31
రక్ష్యమాణో వరస్త్రీభి శ్ఛన్నః కాష్ఠైరివాఽనలః
మాతాపిత్రో ర్మహాహర్షం జనయన్ రావణాత్మజః 32

త్రయోదశః సర్గః – ధనద దూత హననం

అథ లోకేశ్వరోత్సృష్టా తత్ర కాలేన కేనచిత్
నిద్రా సమఽభవత్ తీవ్రా కుమ్భకర్ణస్య రూపిణీ 1
తతో భ్రాతర మాసీనం కుమ్భకర్ణోఽబ్రవీ ద్వచః
నిద్రా మాం బాధతే రాజన్ కారయస్వ మమాలయమ్ 2
వినియుక్తా స్తతో రాజ్ఞా శిల్పినో విశ్వకర్మ వత్
అకుర్వన్ కుమ్భకర్ణస్య కైలాస సమ మాలయమ్ 3

విస్తీర్ణం యోజనం శుభ్రం తతో ద్విగుణ మాఽఽయతమ్
దర్శనీయం నిరాబాధం కుమ్భకర్ణస్య చక్రిరే 4
స్ఫాటికైః కాఞ్చనై శ్చిత్రైః స్తమ్భైః సర్వత్ర శోభితమ్
వైడూర్య కృత సోపానం కిఙ్కిణీజాలకం తథా 5
దాన్త తోరణ విన్యస్తం వజ్ర స్ఫటిక వేదికమ్
మనోహరం సర్వసుఖం కారయామాస రాక్షసః 6
సర్వత్ర సుఖదం నిత్యం మేరోః పుణ్యాం గుహామివ
తత్ర నిద్రా సమావిష్టః కుమ్భకర్ణో మహాబలః 7
బహూన్యఽబ్ద సహస్రాణి శయానో న ప్రబుధ్యతే
నిద్రాభిభూతే తు తదా కుమ్భకర్ణే దశాననః 8
దేవర్షి యక్ష గన్ధర్వాన్ సంజఘ్నే హి నిరంకుశః
ఉద్యానాని విచిత్రాణి నన్దనాదీని యాని చ 9
తాని గత్వా సుసంకృద్ధో భినత్తి స్మ దశాననః
నదీం గజ ఇవ క్రీడన్ వృక్షాన్ వాయు రివ క్షిపన్ 10
నగాన్ వజ్ర ఇవోత్సృష్టో విధ్వంసయతి రాక్షసః
తథా వృత్తం తు విజ్ఞాయ దశగ్రీవం ధనేశ్వరః 11
కులానురూపం ధర్మజ్ఞో వృత్తం సంస్మృత్య చాఽఽత్మనః
సౌభ్రాత్ర దర్శనార్థం తు దూతం వైశ్రవణ స్తదా 12
లఙ్కాం సంప్రేషయామాస దశగ్రీవస్య వై హితమ్
స గత్వా నగరీం లఙ్కా మాససాద విభీషణమ్ 13
మానిత స్తేన ధర్మేణ పృష్ట శ్చాగమనం ప్రతి
పృష్ట్వా చ కుశలం రాజ్ఞో జ్ఞాతీనాం చ విభీషణః 14
సభాయాం దర్శయామాస త మాసీనం దశాననమ్
స దృష్ట్వా తత్ర రాజానం దీప్యమానం స్వతేజసా 15
జయేతి వాచా సంపూజ్య తూష్ణీం సమభివర్తత
తం తత్రోత్తమ పర్యఙ్కే వరాస్తరణ శోభితే 16
ఉపవిష్టం దశగ్రీవం దూతో వాక్యమఽథాబ్రవీత్
రాజన్ వదామి తే సర్వం భ్రాతా తవ యదఽబ్రవీత్ 17
ఉభయోః సదృశం వీర వృత్తస్య చ కులస్య చ
సాధు పర్యాప్త మేతావత్ కృత శ్చారిత్ర సంగ్రహః 18
సాధు ధర్మే వ్యవస్థానం క్రియతాం యది శక్యతే

దృష్టం మే నన్దనం భగ్న మృషయో నిహతాః శ్రుతాః 19
దేవతానాం సముద్యోగ స్త్వత్తో రాజన్ మమ శ్రుతః
నిరాకృతశ్చ బహుశ స్త్వయాఽహం రాక్షసాధిప 20
సాపరాధోఽపి బాలో హి రక్షితవ్యః స్వబాన్ధవైః
అహం తు హిమవ త్పృష్ఠం గతో ధర్మ ముపాసితుమ్ 21
రౌద్రం వృత్తం సమాస్థాయ నియతో నియతేన్ద్రియః
తత్ర దేవో మయా దృష్టః సహ దేవ్యా మయా ప్రభుః 22
సవ్యం చక్షుర్మయా దైవా త్తత్ర దేవ్యాం నిపాతితమ్
కా న్వియం స్యా దితి శుభా న ఖల్వఽన్యేన హేతునా 23
రూపం హ్యఽనుపమం కృత్వా రుద్రాణీ తత్ర తిష్ఠతి
దేవ్యా దివ్య ప్రభావేణ దగ్ధం సవ్యం మమేక్షణమ్ 24
రేణు ధ్వస్త మివ జ్యోతిః పిఙ్గళత్వ ముపాగతమ్
తతోహ మఽన్యద్విస్తీర్ణం గత్వా తస్య గిరే స్తటమ్ 25
తూష్ణీం వర్షశతాన్యఽష్టౌ సమాధారం మహావ్రతమ్
సమాప్తే నియమే తస్మిం స్తత్ర దేవో మహేశ్వరః 26
ప్రీతః ప్రీతేన మనసా ప్రాహ వాక్య మిదం ప్రభుః
పైంగళ్యం యదఽవాప్తం హి దేవ్యా రూప నిరీక్షణాత్ 27
ప్రీతోఽస్మి తవ ధర్మజ్ఞ తపసాఽనేన సువ్రత
మయా చైత ద్వ్రతం చీర్ణం త్వయా చైవ ధనాధిప 28
తృతీయః పురుషో నాస్తి య శ్చరే ద్వ్రత మీదృశమ్
వ్రతం సుదుష్కరం హ్యేత న్మయా హ్యుత్పాదితం పురా 29
తత్ సఖిత్వం మయా సౌమ్య రోచయస్వ ధనేశ్వర
తపసా నిర్జిత శ్చాహం సఖా మమ భవాఽనఘ 30
దేవ్యా దగ్ధం ప్రభావేణ యచ్చ సవ్యం తవేక్షణమ్
ఏకాక్షి పిఙ్గళే త్యేవం నామ స్థాస్యతి శాశ్వతమ్ 31
ఏవం తేన సఖిత్వం చ ప్రాప్యాఽనుజ్ఞాం చ శంకరాత్
ఆగత్య చ శ్రుతోఽయం మే తవ పాప వినిశ్చయః 32
తదఽధర్మిష్ఠ సంయోగా న్నివర్త కుల దూషణాత్
చిన్త్యతే హి వధోపాయః సర్షిసంఘైః సురై స్తవ 33
ఏవముక్తో దశగ్రీవః క్రుద్ధః సంరక్త లోచనః
హస్తౌ దన్తాంశ్చ సంపీడ్య వాక్య మేత దువాచ హ 34

విజ్ఞాతం తే మయా దూత వాక్యం యస్య ప్రభాషసే
నైత త్వమసి నైవాఽసౌ భ్రాత్రా యేనాఽసి చోదితః 35
హితం నైష మమైతద్ధి బ్రవీతి ధన రక్షకః
మహేశ్వర సఖిత్వం తు మూఢ శ్రావయసే కిల 36
న చేదం క్షమణీయం మే య దేత ద్భాషితం త్వయా
యదేతావ న్మయాకాలం దూత తస్య తు మర్షితం 37
న హన్తవ్యో గురు ర్జ్యేష్ఠో మయాఽయ మితి మన్యతే
తస్య త్విదానీం శృత్వా మే వాక్య మేషా కృతా మతిః 38
త్రీన్ ల్లోకానపి జేష్యామి బాహువీర్య ముపాశ్రితః
ఏత న్ముహూర్తమేవాఽహం తస్యైకస్య తు వై కృతే 39
చతురో లోకపాలాం స్తా న్నయిష్యామి యమక్షయమ్
ఏవముక్త్వా తు లఙ్కేశో దూతం ఖడ్గేన జఘ్నివాన్ 40
దదౌ భక్షయితుం హ్యేనం రాక్షసానాం దురాత్మనామ్
తతః కృత స్వస్త్యయనో రథ మారుహ్య రావణః 41
త్రైలోక్య విజయా కాంక్షీ యయౌ యత్ర ధనేశ్వరః||

చతుర్దశః సర్గః – యక్ష రక్షో యుద్ధం

తత స్తు సచివైః సార్ధం షడ్భి ర్నిత్యం బలోద్ధఽతైః
మహోదర ప్రహస్తాభ్యాం మారీచ శుక సారణైః 1
ధూమ్రాక్షేణ చ వీరేణ నిత్యం సమర గృధ్నునా
సువృతః ప్రయయౌ శ్రీమాన్ క్రోధా ల్లోకాన్ దహన్నివ 2
పురాణి సనదీః శైలాన్ వనా న్యుపవనాని చ
అతిక్రమ్య ముహూర్తేన కైలాసం గిరి మాఽఽగతం 3
సన్నివిష్టం గిరౌ తస్మిన్ రాక్షసేన్ద్రం నిశమ్య తు
యుద్ధేఽత్యర్థ కృతోత్సాహం దురాత్మానం సమన్త్రిణం 4
యక్షా న శేకుః సంస్థాతుం ప్రముఖే తస్య రక్షసః
రాజ్ఞో భ్రాతేతి విజ్ఞాయ గతా యత్ర ధనేశ్వరః 5
తే గత్వా సర్వమాచఖ్యు ర్భ్రాతు స్తస్య చికీర్షితమ్
అనుజ్ఞాతా యయు ర్హృష్టా యుద్ధాయ ధనదేన తే 6
తతో బలానాం సంక్షోభః వ్యవర్ధత మహోదధేః
తస్య నైరృత రాజస్య శైలం సంచాలయ న్నివ 7
తతో యుద్ధం సమఽభవ ద్యక్ష రాక్షస సంకులమ్

వ్యథితా శ్చాభవం స్తత్ర సచివా రాక్షసస్య తే 8
స దృష్ట్వా తాదృశం సైన్యం దశగ్రీవో నిశాచరః
హర్ష నాదాన్ బహూన్ కృత్వా సక్రోధాదభ్యధావత 9
యే తు తే రాక్షసేన్ద్రస్య సచివా ఘోరవిక్రమాః
తేషాం సహస్ర మేకైకో యక్షాణాం సమయోధయత్ 10
తతో గదాభి ర్ముసలై రఽసిభిః శక్తి తోమరైః
హన్యమానో దశగ్రీవ స్తత్ సైన్యం సమగాహత 11
స నిరుచ్ఛ్వాస వ త్తత్ర వధ్యమానో దశాననః
వర్షద్భి రివ జీమూతై ర్ధారాభిరఽవరుధ్యత 12
న చకార వ్యథాం చైవ యక్ష శస్త్రైః సమాహతః
మహీధర ఇవామ్భోదై ర్ధారాశత సముక్షిత 13
స దురాత్మా సముద్యమ్య కాలదణ్డోపమాం గదామ్
ప్రవివేశ తతః సైన్యం నయన్ యక్షాన్ యమక్షయమ్ 14
స కక్షమివ విస్తీర్ణం శుష్కేన్ధన మివాఽఽకులమ్
వాతే నాఽగ్ని రివా దీప్తో యక్ష సైన్యం దదాహ తత్ 15
తైస్తు తత్ర మహామాత్యై ర్మహోదర శుకాదిభిః
అల్పాఽవశేషా స్తే యక్షాః కృతా వాతై రివాఽమ్బుదాః 16
కేచిత్ సమాహతా భగ్నాః పతితాః సమర క్షితౌ
ఓష్ఠాం శ్చ దశనై స్తీక్ష్ణైరఽదశన్ కుపితా రణే 17
శ్రాన్తా శ్చాఽన్యోన్య మాలిఙ్గ్య భ్రష్ట శస్త్రా రణాజిరే
సీదంతి చ తదా యక్షాః కూలా ఇవ జలే న హ 18
హతానాం గచ్ఛతాం స్వర్గం యుధ్యతాం పృథివీ తలే
ప్రేక్షతామ్ ఋషి సంఘానాం న బభూవాన్తరం దివి 19
భాగ్నాం స్తు తాన్ సమాలక్ష్య యక్షేన్ద్రాం స్తు మహాబలాన్
ధనాధ్యక్షో మహాబాహుః ప్రేషయామాస యక్షకాన్ 20
ఏతస్మి న్నన్తరే రామ విస్తీర్ణ బల వాహనః
అగమత్ సుమహాన్ యక్షో నామ్నా సంయోధకణ్టకః 21
తేన చక్రేణ మారీచో విష్ణు నేవ రణే హతః
పతితో భూతలే శైలాత్ క్షీణపుణ్య ఇవామ్బరాత్ 22
ససంజ్ఞస్తు ముహూర్తేన స విశ్రమ్య నిశాచరః
తం యక్షం యోధయామాస స చ భగ్నః ప్రదుద్రువే 23

తతః కాఞ్చన చిత్రాఙ్గం వైడూర్య రజసోక్షితమ్
మర్యాదాం ప్రతిహారాణాం తోరణాంతర మావిశత్ 24
తం తు రాజన్ దశగ్రీవం ప్రవిశన్తం నిశాచరమ్
సూర్యభానురితి ఖ్యాతో ద్వారపాలో న్యవారయత్ 25
స వార్యమాణో యక్షేణ ప్రవివేశ నిశాచరః
యదా తు వారితో రామ న వ్యతిష్ఠత్ స రాక్షసః 26
తత స్తోరణ ముత్పాట్య తేన యక్షేణ తాడితః
రుధిరం ప్రస్రవన్ భాతి శైలో ధాతు స్రవై రివ 27
స శైల శిఖరాభేణ తోరణేన సమాహతః
జగామ న క్షితిం వీరో వర దానాత్ స్వయంభువః 28
తేనైవ తోరణేనాఽథ యక్ష స్తేనాఽభితాడితః
నాఽదృశ్యత తదా యక్షో భస్మీకృత తను స్తదా 29
తతః ప్రదుద్రువుః సర్వే దృష్ట్వా రక్షః పరాక్రమమ్
తతో నదీ ర్గుహా శ్చైవ వివిశు ర్భయ పీడితాః 30
త్యక్త ప్రహరణాః శాంతా వివర్ణ వదనా స్తదా||

పంచ దశః సర్గః – పుష్పక హరణం

తత స్తాన్ ల్లక్ష్య విత్రస్తాన్ యక్షేంద్రాంశ్చ సహస్రశః
ధనాధ్యక్షో మహాయక్షం మాణిచారమఽథాబ్రవీత్ 1
రావణం జహి యక్షేంద్ర దుర్వృత్తం పాప చేతసం
శరణం భవ వీరాణాం యక్షాణాం యుద్ధ శాలినీం 2
ఏవముక్తో మహాబాహు ర్మాణిభద్రః సుదుర్జయః
వృతో యక్ష సహస్రైస్తు చతుర్భిః సమయోధయత్ 3
తే గదా ముసల ప్రాసైః శక్తి తోమర ముద్గరైః
అభిఘ్నన్త స్తదా యక్షా రాక్షసాన్ సముపాద్రవన్ 4
కుర్వంత స్తుములం యుద్ధం చరన్తః శ్యేన వ ల్లఘు
బాఢం ప్రయచ్ఛ న్నేచ్ఛామి దీయతా మితి భాషిణః 5
తతో దేవాః సగంధర్వా ఋషయో బ్రహ్మవాదినః
దృష్ట్వా త త్తుములం యుద్ధం పరం విస్మయ మాగమత్ 6
యక్షాణాం తు ప్రహస్తేన సహస్రం నిహతం రణే
మహోదరేణ చావిధ్య సహస్ర మపరం హతమ్ 7
కృద్ధేన చ తదా రాజన్ మారీచేన యుయుత్సునా

నిమేషాన్తర మాత్రేణ ద్వే సహస్రే నిపాతితే 8
క్వ చ యక్షార్జవం యుద్ధం క్వ చ మాయా బలాశ్రయం
రక్షసాం పురుషవ్యాఘ్ర తేన తేఽభ్యధికా యుధి 9
ధూమ్రాక్షేణ సమాగమ్య మాణిభద్రో మహారణే
ముసలే నోరసి క్రోధా త్తాడితో న చ కమ్పితః 10
తతో గదాం సమావిధ్య మాణిభద్రేణ రాక్షసః
ధూమ్రాక్ష స్తాడితో మూర్ధ్ని విహ్వలః స పపాత హ 11
ధూమ్రాక్షం తాడితం దృష్ట్వా పతితం శోణితోక్షితమ్
అభ్యధావత సంగ్రామే మాణిభద్రం దశాననః 12
తం కృద్ధ మఽభిధావన్తం మాణిభద్రో దశాననం
శక్తిభి స్తాడయామాస తిస్రుభి ర్యక్షపుంగవః 13
తాడితో మాణిభద్రస్య మకుటే ప్రాహరద్రణే
తస్య తేన ప్రహారేణ మకుటం పార్శ్వ మాగతం 14
తతః సంయుద్ధ్యమానేన విష్టబ్ధో న వ్యకంపత
తదా ప్రభృతి యక్షోఽసౌ పార్శ్వమౌళి రితి స్మృతః 15
తస్మిం స్తు విముఖే యక్షే మాణిభద్రే మహాత్మని
సన్నాదః సుమహాన్ రాజం స్తస్మిన్ శైలే వ్యవర్ధత 16
తతో దూరాత్ ప్రదదృశే ధనాధ్యక్షో గదాధరః
శుక్ర ప్రోష్ఠపదాభ్యాం చ శంఖపద్మ సమావృతః 17
స దృష్ట్వా భ్రాతరం సంఖ్యే శాపాద్విభ్రష్ట గౌరవమ్
ఉవాచ వచనం ధీమాన్ యుక్తం పైతామహే కులే 18
యన్మయా వార్యమాణ స్త్వం నాఽవగచ్ఛసి దుర్మతే
పశ్చాదఽస్య ఫలం ప్రాప్య జ్ఞాస్యసే నిరయం గతః 19
యో హి మోహా ద్విషం పీత్వా నాఽవగచ్ఛతి దుర్మతిః
స తస్య పరిణామాన్తే జానీతే కర్మణః ఫలమ్ 20
దేవతా నాఽభినన్దన్తి ధర్మ యుక్తేన కేనచిత్
యేన త్వ మీదృశం భావం నీతః సన్నాఽవబుధ్యసే 21
మాతరం పితరం యో హి ఆచార్యం చాఽవమన్యతే
స పశ్యతి ఫలం తస్య ప్రేతరాజ వశం గతః 22
అధ్రువే హి శరీరే యో న కరోతి తపోఽర్జనమ్
స పశ్చాత్తప్యతే మూఢో మృతో దృష్ట్వాఽఽత్మనో గతిమ్ 23

ధర్మాద్రాజ్యం ధనం సౌఖ్య మఽధర్మా ద్దుఃఖ మేవ చ
తస్మా ద్ధర్మం సుఖార్థాయ కుర్యాత్ పాపం విసర్జయేత్ 24
పాపస్య హి ఫలం దుఃఖం త ద్భోక్తవ్య మిహాత్మనా
తస్మా దాఽఽత్మాపఘాతార్థం మూఢః పాపం కరిష్యతి 25
కస్యచి న్న హి దుర్బుద్ధే శ్ఛన్దతో జాయతే మతిః
యాదృశం కురుతే కర్మ తాదృశం ఫలమశ్నుతే 26
బుద్ధిం రూపం బలం పుత్రాన్ విత్తం ధీరత్వ మేవ చ
ప్రాప్నువన్తి నరా లోకే నిర్జితం పుణ్య కర్మభిః 27
ఏవం నిరయ గామీ త్వం యస్య తే మతిరీదృశీ
న త్వాం సమభిభాషిష్యేఽసద్వృత్తే ష్వేష నిర్ణయః 28
ఏవముక్తా స్తత స్తేన తస్యామాత్యాః సమాహతాః
మారీచ ప్రముఖాః సర్వే విముఖా విప్రదుద్రువుః 29
తత స్తేన దశగ్రీవో యక్షేన్ద్రేణ మహాత్మనా
గదయాఽభిహతో మూర్ధ్ని న చ స్థానాత్ ప్రకమ్పితః 30
తత స్తౌ రామ నిఘ్నన్తౌ తథాఽన్యోన్యం మహామృధే
న విహ్వలౌ న చ శ్రాన్తౌ బభూవతురఽమర్షణౌ 31
ఆగ్నేయమఽస్త్రం తస్మై స ముమోచ ధనద స్తదా
రాక్షసేన్ద్రో వారుణేన తదస్త్రం ప్రత్యఽవారయత్ 32
తతో మాయాం ప్రవిష్టోఽసౌ రాక్షసీం రాక్షసేశ్వరః
రూపాణాం శత సాహస్రం వినాశాయ చకార చ 33
వ్యాఘ్రో వరాహో జీమూతః పర్వతః సాగరో ద్రుమః
యక్షో దైత్య స్వరూపీ చ సోఽదృశ్యత దశాననః 34
బహూని చ కరోతి స్మ దృశ్యన్తే న త్వఽసౌ తతః
ప్రతిగృహ్య తతో రామ మహదఽస్త్రం దశాననః 35
జఘాన మూర్ధ్ని ధనదం వ్యావిధ్య మహతీం గదామ్
ఏవం స తేనాఽభిహతో విహ్వలః శోణితోక్షితః 36
కృత్త మూల ఇవాఽశోకో నిపపాత ధనాధిపః
తతః పద్మాఽదిభి స్తత్ర నిధిభిః స తదా వృతః 37
ధనదోచ్ఛ్వాసిత స్తైస్తు వన మానీయ నన్దనం
నిర్జిత్య రాక్షసేంద్ర స్తం రామ ధనదం హృష్ట మానసః 38
పుష్పకం తస్య జగ్రాహ విమానం జయ లక్షణమ్

కాఞ్చన స్తమ్భ సంవీతం వైడూర్య మణి తోరణమ్ 39
ముక్తా జాల ప్రతిచ్ఛన్నం సర్వకామ ఫలప్రదమ్
మనోజవం కామ గమం కామ రూపం విహంగమం 40
మణి కాంచన సోపానం తప్త కాంచన వేదికం
దేవోపవాహ్య మఽక్షయ్యం సదా దృష్టి మనఃసుఖం 41
బహ్వాశ్చర్యం భక్తి చిత్రం బ్రహ్మణా పరినిర్మితం
నిర్మితం సర్వకామైస్తు మనోహరమఽనుత్తమం 42
న తు శీతం న చోష్ణం చ సర్వర్తు సుఖదం శుభం
స తం రాజా సమారుహ్య కామగం వీర్య నిర్జితమ్ 43
జితం త్రిభువనం మేనే దర్పోత్సేకాత్ సుదుర్మతిః
జిత్వా వైశ్రవణం దేవం కైలాసాత్ సమఽవాతరత్ 44
స్వతేజసా విపుల మవాప్య తం జయం
ప్రతాపవాన్ విమల కిరీట హారవాన్
రరాజ వై పరమ విమానమాస్థితో
నిశాచరః సదసి గతో యథాఽనలః 45

షోడశః సర్గః – రావణ నామ ప్రాప్తిః

స జిత్వా ధనదం రామ భ్రాతరం రాక్షసాధిపః
మహాసేన ప్రసూతిం తద్యయౌ శరవణం మహత్ 1
అథాఽపశ్య ద్దశగ్రీవో రౌక్మం శరవణం మహత్
గభస్తి జాల సంవీతం ద్వితీయ మివ భాస్కరమ్ 2
స పర్వతం సమారుహ్య కంచి ద్రమ్య వనాన్తరమ్
అపశ్యత్ పుష్పకం తత్ర రామ విష్టమ్భితం తదా 3
విష్టబ్ధం పుష్పకం దృష్ట్వా హ్యఽగమం కామగం కృతమ్
అచిన్తయ ద్రాక్షసేంద్రః సచివై స్తైః సమావృతః 4
కిం నిమిత్తం చేచ్ఛయా మే నేదం గచ్ఛతి పుష్పకమ్
పర్వత స్యోపరిస్థస్య కర్మేదం కస్యచి ద్భవేత్ 5
తతోఽబ్రవీ త్తదా రామ మారీచో బుద్ధి కోవిదః
నేదం నిష్కారణం రాజన్ పుష్పకం య న్న గచ్ఛతి 6
అథవా పుష్పక మిదం ధనదాన్నా ఽన్య వాహనం
అతో నిష్పంద మఽభవ ద్ధనాధ్యక్ష వినా కృతం 7
ఇతి వాక్యాన్తరే తస్య కరాళః కృష్ణ పింగళః

వామనో వికటో ముండీ నందీ ప్రహ్వా భుజో బలీ 8
తతః పార్శ్వ ముపాగమ్య భవస్యాఽనుచరోబ్రవీత్
నన్దీశ్వరో వచ శ్చేదం రాక్షసేన్ద్ర మఽశఙ్కితః 9
నివర్తస్వ దశగ్రీవ శైలే క్రీడతి శంకరః
సుపర్ణ నాగ యక్షాణాం దేవ గంధర్వ రక్షసామ్ 10
సర్వేషా మేవ భూతానామఽగమ్యః పర్వతః కృతః
త న్నివర్తస్వ దుర్బుద్ధే మా వినాశ మఽవాప్స్యసి 11
ఇతి నంది వచః శృత్వా క్రోధాత్ కంపిత కుండలః
రోషా త్తు తామ్ర నయనః పుష్పకాదఽవరుహ్య సః 12
కోఽయం శంకర ఇత్యుక్త్వా శైలమూల ముపాగతః
సోఽపశ్య న్నందినం తత్ర దేవస్యాఽదూరతః స్థితం 13
దీప్తం శూల మవష్టభ్య ద్వితీయ మివ శంకరమ్
తమ్ దృష్ట్వా వానరముఖ మఽవజ్ఞాయ స రాక్షసః 14
ప్రహాసం ముముచే తత్ర సతోయ ఇవ తోయదః
తం కృద్ధో భగవాన్ నన్దీ శంకరస్యాఽపరా తనుః 15
అబ్రవీ త్తత్ర తద్రక్షో దశానన ముపస్థితమ్
యస్మా ద్వానర రూపం మామఽవజ్ఞాయ దశానన 16
అశనీపాత సంకాశ ముపహాసం ప్రముక్తవాన్
తస్మా న్మద్రూప సంపన్నా మద్వీర్య సమ తేజసః 17
ఉత్పత్స్యన్తి వధార్థం హి కులస్య తవ వానరాః
నఖ దంష్ట్రాఽఽయుధాః క్రూరా మనః సంపాత రంహసః 18
యుద్ధోన్మత్తా బలోద్రిక్తాః శైలా ఇవ విసర్పిణః
తే తవ ప్రబలం దర్ప ముత్సేధం చ పృథగ్విధం 19
వ్యపనేష్యంతి సంభూయ సహామాత్య సుతస్య చ
కిం త్విదానీం మయా శక్యం హన్తుం త్వాం హే నిశాచర 20
న హన్తవ్యో హత స్త్వం హి పూర్వ మేవ స్వకర్మభిః
ఇత్యుదీరిత వాక్యే తు దేవే తస్మిన్ మహాత్మని 21
దేవ దున్దుభయో నేదుః పుష్ప వృష్టిశ్చ ఖా చ్చ్యుతాః
అచిన్తయిత్వా స తదా నన్ది వాక్యం మహాబలః 22
పర్వతం తు సమాసాద్య వాక్య మాహ దశాననః
పుష్పకస్య గతి శ్ఛిన్నా యత్కృతే మమ గచ్ఛతః 23

త మిమం శైల మున్మూలం కరోమి తవ గోపతే
కేన ప్రభావేణ భవో నిత్యం క్రీడతి రాజవత్ 24
విజ్ఞాతవ్యం న జానీతే భయస్థాన ముపస్థితమ్
ఏవముక్త్వా తతో రామ భుజాన్ విక్షిప్య పర్వతే 25
తోలయామాస తం శైలం స శైలః సమకంపత
చాలనాత్ పర్వత స్యైవ గణా దేవస్య కంపితాః 26
చచాల పార్వతీ చాఽపి తదాశ్లిష్టా మహేశ్వరం
తతో రామ మహాదేవో దేవానాం ప్రవరో హరః 27
పాదాంగుష్ఠేన తం శైలం పీడయామాస లీలయా
పీడితా స్తు తత స్తస్య శైలస్యాఽధోగతా భుజాః 28
విస్మితా శ్చాఽభవం స్తత్ర సచివా స్తస్య రక్షసః
రక్షసా తేన రోషా చ్చ భుజానాం పీడనా త్తథా 29
ముక్తో విరావః సహసా త్రైలోక్యం యేన కంపితమ్
మేనిరే వజ్ర నిష్పేషం తస్యామాత్యా యుగక్షయే 30
తదా వర్త్మ స్థ చలితా దేవా ఇంద్ర పురోగామాః
సముద్ర శ్చాపి సంక్షుబ్ధా శ్చలితా శ్చాపి పర్వతాః 31
యక్షా విద్యాధరాః సిద్ధాః కిమేత దితి చాబృవన్
అథ తే మంత్రిణ స్తస్య విక్రోశంత మఽథాబృవన్ 32
తోషయస్వ మహాదేవం నీలకణ్ఠ ముమాపతిం
తమృతే శరణం నాఽన్యం పశ్యామోఽత్ర దశానన 33
స్తుతిభిః ప్రణతో భూత్వా తమేవ శరణం వ్రజ
కృపాళుః శంకర స్తుష్టః ప్రసాదం తే విధాస్యతి 34
ఏవముక్త స్తదాఽమాత్యై స్తుష్టావ వృషభధ్వజం
సామభి ర్వివిధైః స్తోత్రైః ప్రణమ్య స దశాననః 35
సంవత్సర సహస్రం తు రుదతో రక్షసో గతం
తతః ప్రీతో మహాదేవః శైలాగ్రే విష్ఠితః ప్రభుః 36
ముక్త్వా చాస్య భుజాన్ రామ ప్రాహ వాక్యం దశాననమ్
ప్రీతోఽస్మి తవ వీర్యస్య శౌణ్డీర్యా చ్చ దశానన 37
శైలాక్రాన్తేన యో ముక్త స్త్వయా రావః సుదారుణః
యస్మా ల్లోక త్రయం చైతత్ రావితం భయ మాగతమ్ 38
తస్మా త్త్వం రావణో నామ నామ్నా రాజన్ భవిష్యసి

దేవతా మానుషా యక్షా యే చాఽన్యే జగతీ తలే 39
ఏవం త్వా మఽభిధాస్యన్తి రావణం లోక రావణమ్
గచ్ఛ పౌలస్త్య విస్రబ్ధం పథా యేన త్వ మిచ్ఛసి 40
మయా చైవాఽభ్యనుజ్ఞాతో రాక్షసాధిప గమ్యతామ్
ఏవ ముక్తస్తు లంకేశః శంభునా స్వయమఽబ్రవీత్ 41
ప్రీతో యది మహాదేవ వరం మే దేహి యాచతః
అవధ్యత్వం మయా ప్రాప్తం దేవ గంధర్వ దానవైః 42
రాక్షసై ర్గుహ్యకై ర్నాగై ర్యేచాన్యే బలవత్తరాః
మానుషా న్న గణే దేవ స్వల్పా స్తే మమ సమ్మతాః 43
దీర్ఘమాయుశ్చ మే ప్రాప్తం బ్రహ్మణ స్త్రిపురాన్తక
వాంఛితం చాఽఽయుషః శేషం శస్త్రం త్వం చ ప్రయచ్ఛ మే 44
ఏవ ముక్త స్తత స్తేన రావణేన స శంకరః
దదౌ ఖడ్గం మహాదీప్తం చంద్రహాస మితి శృతం 45
ఆయుష శ్చాఽవశేషం చ దదౌ భూతపతి స్తదా
దత్వోవాచ తతః శంభుర్నాఽవజ్ఞేయ మిదం త్వయా 46
అవజ్ఞాతం యది హి తే మా మేవైష్యత్యఽసంశయః
ఏవం మహేశ్వరేణైవ కృత నామా స రావణః 47
అభివాద్య మహాదేవ మారురోహాఽథ పుష్పకం
తతో మహీతలే రామ పరిచక్రామ రావణః 48
క్షత్రియాన్ సుమహావీర్యాన్ బాధమాన ఇత స్తతః
కేచి త్తేజస్వినః శూరాః క్షత్రియా యుద్ధ దుర్మదాః 49
త చ్ఛాసన మకుర్వంతో వినేశుః సపరిచ్ఛదాః
అపరే దుర్జయం రక్షో జానన్తః ప్రాజ్ఞ సమ్మతాః 50
జితాః స్మ ఇత్యఽభాషంత రాక్షసం బల దర్పితం||

సప్తదశః సర్గః -- వేదవతీ శాపః

అథ రాజన్ మహాబాహు ర్విచరన్ స మహీ తలే
హిమవత్సాను మాసాద్య పరిచక్రామ రావణః 1
తత్రాఽపశ్యత్ స వై కన్యాం కృష్ణాజిన జటా ధరామ్
ఆర్షేణ విధినా చైనాం దీప్యన్తీం దేవతా మివ 2
స దృష్ట్వా రూపసంపన్నాం కన్యాం తాం సుమహావ్రతామ్
కామ మోహ పరీతాత్మా పప్రచ్ఛ ప్రహస న్నివ 3

కి మిదం వర్తసే భద్రే విరుద్ధం యౌవనస్య తే
న హి యుక్తా తవైతస్య రూపస్య తపసః క్రియా 4
రూపం తేఽనుపమం భీరు కామోన్మాదకరం నృణామ్
న యుక్తం తపసి స్థాతుం నిర్గతో హ్యేష నిర్ణయః 5
కస్యాఽసి కి మిదం భద్రే కశ్చ భర్తా వరాననే
యేన సంభుజ్యసే భీరు స నరః పుణ్యభాగ్భువి 6
పృచ్ఛతః శంస మే సర్వం కస్య హేతోః పరిశ్రమః
ఏవముక్తా తు సా కన్యా రావణేన యశస్వినీ 7
అబ్రవీ ద్విధివత్ కృత్వా తస్యాఽతిథ్యం తపోధనా
కుశధ్వజో మమ పితా బ్రహ్మర్షిరఽమితప్రభః 8
బృహస్పతి సుతః శ్రీమాన్ బుద్ధ్యా తుల్యో బృహస్పతేః
తస్యాఽహం కుర్వతో నిత్యం వేదాభ్యాసం మహాత్మనః 9
సంభూతా వాఙ్మయీ కన్యా నామ్నా వేదవతీ స్మృతా
తతో దేవాః సగన్ధర్వా యక్ష రాక్షస పన్నగాః 10
తేఽపి గత్వా హి పితరం వరణం రోచయన్తి మే
న చ మాం స పితా తేభ్యో దత్తవాన్ రాక్షసర్షభ 11
కారణం త ద్వదిష్యామి నిశాచర నిశామయ
పితు స్తు మమ జామాతా విష్ణుః కిల సురేశ్వరః 12
అభిప్రేత స్త్రిలోకేశ స్తస్మా న్నాఽన్యస్య మే పితా
దాతు మిచ్ఛతి తస్మై తు తచ్ఛ్రుత్వా బల దర్పితః 13
దమ్భు ర్నామ తతో రాజా దైత్యానాం కుపితోఽభవత్
తేన రాత్రౌ శయానో మే పితా పాపేన హింసితః 14
తతో మే జననీ దీనా త చ్ఛరీరం పితుర్మమ
పరిష్వజ్య మహాభాగా ప్రవిష్టా హవ్యవాహనం 15
తతో మనోరథం సత్యం పితు ర్నారాయణం ప్రతి
కరో మీతి తమేవాఽహం హృదయేన సముద్వహే 16
ఇతి ప్రతిజ్ఞా మారుహ్య చరామి విపులం తపః
ఏత త్తే సర్వమాఖ్యాతం మయా రాక్షసపుంగవ 17
నారాయణో మమ పతి ర్న త్వఽన్యః పురుషోత్తమాత్
ఆశ్రయే నియమం ఘోరం నారాయణ పరీప్సయా 18
విజ్ఞాత స్త్వం హి మే రాజన్ గచ్ఛ పౌలస్త్య నన్దన

జానామి తపసా సర్వం త్రైలోక్యే యద్ధి వర్తతే 19
సోఽబ్రవీ ద్రావణో భూయ స్తాం కన్యాం సుమహా వ్రతామ్
అవరుహ్య విమానాగ్రాత్ కన్దర్ప శర పీడితః 20
అవలిప్తాసి సుశ్రోణి యస్యా స్తే మతిరీదృశీ
వృద్ధానాం మృగశాబాక్షి భ్రాజతే పుణ్య సంచయః 21
త్వం సర్వగుణ సంపన్నా నాఽర్హసే వక్తు మీదృశమ్
త్రైలోక్య సున్దరీ భీరు యౌవనం తేఽతివర్తతే 22
అహం లంకాపతి ర్భద్రే దశగ్రీవ ఇతి శృతః
తస్య మే భవ భార్యా త్వం భుంక్ష్వ భోగాన్ యథాసుఖం 23
కశ్చ తావదఽసౌ యం త్వం విష్ణు రిత్యఽభిభాషసే
వీర్యేణ తపసా చైవ భోగేన చ బలేన చ 24
న మయా స సమో భద్రే యం త్వం కామయసేఽఙ్గనే
ఇత్యుక్తవతి తస్మిం స్తు వేదవ త్యఽథ సాఽబ్రవీత్ 25
మా మైవమితి సా కన్యా తమువాచ నిశాచరమ్
త్రైలోక్యాధిపతిం విష్ణుం సర్వలోక నమస్కృతం 26
త్వదృతే రాక్షసేన్ద్రాఽన్యః కోఽవమన్యేత బుద్ధిమాన్
ఏవముక్త స్తయా తత్ర వేదవత్యా నిశాచరః 27
మూర్ధజేషు తదా కన్యాం కరాగ్రేణ పరామృశత్
తతో వేదవతీ కృద్ధా కేశాన్ హస్తేన సాఽచ్ఛినత్ 28
అసి ర్భూత్వా కర స్తస్యాః కేశాం శ్ఛిన్నాం స్తదాఽకరోత్
సా జ్వల న్తీవ రోషేణ దహ న్తీవ నిశాచరం 29
ఉవాచాఽగ్నిం సమాధాయ మరణాయ కృత త్వరా
ధర్షితాయా స్త్వయాఽనార్య న మే జీవిత మిష్యతే 30
రక్ష స్తస్మాత్ ప్రవేక్ష్యామి పశ్యత స్తే హుతాశనమ్
యస్మా త్తు ధర్షితా చాఽహం త్వయా పాపాత్మనా వనే 31
తస్మా త్తవ వధార్థం హి సముత్పత్స్యేఽహం పునః
న హి శక్యం స్త్రియా హన్తుం పురుషః పాప నిశ్చయః 32
శాపే త్వయి మయో త్సృష్టే తపస శ్చ వ్యయో భవేత్
యదిత్వఽస్తి మయా కించిత్ కృతం దత్తం హుతం తథా 33
తస్మాత్త్వ ఽయోనిజా సాధ్వీ భవేఽయం ధర్మిణః సుతా
ఏవముక్త్వా ప్రవిష్టా సా జ్వలితం జాతవేదసం 34

పపాత చ దివో దివ్యా పుష్పవృష్టిః సమన్తతః
సైషా జనక రాజస్య ప్రసూతా తనయా ప్రభో 35
తవ భార్యా మహాబాహో విష్ణు స్త్వం హి సనాతనః
పూర్వం క్రోధాఽహితః శత్రు ర్యయాఽసా నిహత స్తయా 36
ఉపాశ్రయిత్వా శైలాభ స్తవ వీర్య మఽమానుషమ్
ఏవ మేషా మహాభాగా మర్త్యేషూత్పత్స్యతే పునః 37
క్షేత్రే హలముఖోత్కృష్టే వేద్యామగ్ని శిఖోపమా
ఏషా వేదవతీ నామ పూర్వ మాసీత్ కృతే యుగే 38
త్రేతాయుగ మఽనుప్రాప్య వధార్థం తస్య రక్షసః
ఉత్పన్నా మైథిల కులే జనకస్య మహాత్మనః 39
సీతోత్పన్నా తు సీతేతి మానుషైః పునరుచ్యతే||

అష్టాదశః సర్గః – మరుత్త విజయః

ప్రవిష్టాయాం హుతాశం తు వేదవత్యాం స రావణః
పుష్పకం తు సమారుహ్య పరిచక్రామ మేదినీమ్ 1
తతో మరుత్తం నృపతిం యజన్తం సహ దైవతైః
ఉశీరబీజ మాఽఽసాద్య దదర్శ స తు రావణః 2
సంవర్తో నామ బ్రహ్మర్షిః సాక్షా ద్భ్రాతా బృహస్పతేః
యాజయామాస ధర్మజ్ఞః సర్వైర్దేవగణై ర్వృతః 3
దృష్ట్వా దేవాస్తు తద్రక్షో వర దానేన దుర్జయమ్
తిర్యగ్యోనిం సమావిష్టా స్తస్య ధర్షన భీరవః 4
ఇన్ద్రో మయూరః సంవృత్తో ధర్మరాజస్తు వాయసః
కృకలాసో ధనాధ్యక్షో హంసశ్చ వరుణోఽభవత్ 5
అన్యేష్వఽపి గతే ష్వేవం దేవేష్వఽరి నిషూదన
రావణః ప్రావిశ ద్యజ్ఞం సారమేయ ఇవాఽశుచిః 6
స చ రాజాన మాసాద్య రావణో రాక్షసాధిపః
ప్రాహ యుద్ధం ప్రయచ్ఛేతి నిర్జితోఽస్మీతి వా వద 7
తతో మరుత్తో నృపతిః కో భవానిత్యువాచ తమ్
అపహాసం తతో ముక్త్వా రావణో వాక్య మబ్రవీత్ 8
అకుతూహల భావేన ప్రీతోఽస్మి తవ పార్థివ
ధనదదాఽనుజం యో మాం నాఽవగచ్ఛసి రావణమ్ 9
త్రిషులోకేషు కోఽన్యోస్తి యో న జానాతి మే బలమ్

భ్రాతరం యేన నిర్జిత్య విమాన మిదమాహృతమ్ 10
తతో మరుత్తః స నృప స్తం రావణమఽథాబ్రవీత్
ధన్యః ఖలు భవాన్ యేన జ్యేష్ఠో భ్రాతా రణేజితః 11
న త్వయా సదృశః శ్లాఘ్య స్త్రిషులోకేషు విద్యతే
కం త్వం ప్రాక్కేవలం ధర్మం చరిత్వా లబ్ధవాన్ వరమ్ 12
శృత పూర్వం హి న మయా భాషసే యాదృశం స్వయమ్
తిష్ఠేదానీం న మే జీవన్ ప్రతియాస్యసి దుర్మతే 13
అద్య త్వాం నిశితైర్బాణైః ప్రేషయామి యమక్షయం
తతః శరాసనం గృహ్యా సాయకాంశ్చ నరాధిపః 14
రణాయ నిర్యయౌ కృద్ధః సంవర్తో మార్గ మావృణోత్
సోఽబ్రవీత్ స్నేహ సంయుక్తం మరుత్తం తం మహానృషిః 15
శ్రోతవ్యం యది మద్వాక్యం సంప్రహారో న తే క్షమః
మాహేశ్వర మిదం సత్ర మఽసంప్రాప్తం కులం దహేత్ 16
దీక్షితస్య కుతో యుద్ధం క్రోధిత్వం దీక్షితే కుతః
సంశయశ్చ జయే నిత్యం రాక్షసశ్చ సుదుర్జయః 17
స నివృత్తో గురో ర్వాక్యాన్ మరుత్తః పృథివీపతిః
విసృజ్య సశరం చాపం స్వస్థో మఖ ముఖోఽభవత్ 18
తత స్తం నిర్జితం మత్వా ఘోషయామాస వై శుకః
రావణో జయతీ త్యుచ్చై హర్షాన్నాదం విముక్తవాన్ 19
తాన్ భక్షయిత్వా తత్రస్థాన్ మహర్షీన్ యజ్ఞ మాగతాన్
వితృప్తో రుధిరై స్తేషాం పునః సంప్రయయౌ మహీమ్ 20
రావణే తు గతే దేవాః సేన్ద్రాశ్చైవ దివౌకసః
తతః స్వాం యోని మాసాద్య తాని సత్త్వాని చాఽబ్రువన్ 21
హర్షా త్తదాఽబ్రవీ దిన్ద్రో మయూరం నీల బర్హిణమ్
ప్రీతోఽస్మి తవ ధర్మజ్ఞ భుజంగాద్ధి న తే భయం 22
ఇదం నేత్ర సహస్రం తు య త్త్వ ద్దేహే భవిష్యతి
వర్షమాణే మయి ముదం ప్రాప్స్యసే ప్రీతి లక్షణమ్ 23
ఏవమిన్ద్రో వరం ప్రాదాన్మయూరస్య సురేశ్వరః
నీలాః కిల పురా బర్హా మయూరాణాం నరాధిప 24
సురాఽధిపా ద్వరం ప్రాప్య గతాః సర్వేఽపి బర్హిణః
ధర్మరాజోఽబ్రవీ ద్రామ ప్రాగ్వంశే వాయసం స్థితమ్ 25

పక్షిం స్తవాఽస్మి సుప్రీతః ప్రీతస్య చ వచః శృణు
యథాఽన్యై ర్వివిధై రోగైః పీడ్యన్తే ప్రాణినో మయా 26
తే న తే ప్రభవిష్యన్తి మయి ప్రీతే న సంశయః
మృత్యుత స్తే భయం నాస్తి వరాన్మమ విహంగమ 27
యావ త్త్వాం న వధిష్యన్తి నరా స్తావద్భవిష్యసి
ఏతే మద్విషయస్థా వై మానవాః క్షుద్భయార్దితాః 28
త్వయి భుక్తే తు తృప్తా స్తే భవిష్యన్తి సబాన్ధవాః
వరుణ స్త్వఽబ్రవీద్ధంసం గఙ్గా తోయ విహారిణమ్ 29
శ్రూయతాం ప్రీతి సంయుక్తం వచః పత్త్రరథేశ్వర
వర్ణో మనోహరః సౌమ్య చన్ద్ర మణ్డల సన్నిభః 30
భవిష్యతి తవోదగ్రః శుద్ధ ఫేన సమ ప్రభః
మ చ్ఛరీరం సమాసాద్య కాన్తో నిత్యం భవిష్యసి 31
ప్రాప్స్యసే చాఽతులాం ప్రీతి మేత న్మే ప్రీతి లక్షణమ్
హంసానాం హి పురా రామ నీలవర్ణః సర్వపాణ్డరః 32
పక్షా నీలాఽగ్ర సంవీతాః క్రోడాః శష్పాగ్ర నిర్మలాః
అథాఽబ్రవీ ద్వైశ్రవణః కృకలాసం గిరౌ స్థితమ్ 33
హైరణ్యం సంప్రయచ్ఛామి వర్ణం ప్రీత స్తవాఽప్యహమ్
సద్రవ్యం చ శిరో నిత్యం భవిష్యతి తవాఽక్షయమ్ 34
ఏష కాఞ్చనకో వర్ణో మత్ప్రీత్యా తే భవిష్యతి
ఏవం దత్త్వా వరాం స్తేభ్య స్తస్మిన్ యజ్ఞోత్సవే సురాః 35
నివృత్తాః సహ రాజ్ఞా తే పునః స్వభవనం గతాః||

ఏకోన వింశః సర్గః – అనరణ్య శాపః

అథ జిత్వా మరుత్తం స ప్రయయౌ రాక్షసాధిపః
నగరాణి నరేన్ద్రాణాం యుద్ధ కాంక్షీ దశాననః 1
స సమాసాద్య తు రాజేన్ద్రాన్ మహేన్ద్ర వరుణోపమాన్
అబ్రవీ ద్రాక్షసేన్ద్రస్తు యుద్ధం మే దీయతా మితి 2
నిర్జితాః స్మేతి వా బ్రూత ఏష మే సునిశ్చయః
అన్యథా కుర్వతామేవం మోక్షో నైవోపపద్యతే 3
తతస్త్వఽభీరవః ప్రాజ్ఞాః పార్థివా ధర్మనిశ్చయాః
మంత్రయిత్వా తతోఽన్యోన్యం రాజానః సుమహాబలాః 4
నిర్జితాః స్మేత్యఽభాషన్త జ్ఞాత్వా వర బలం రిపోః

దుష్యన్తః సురథో గాధి ర్గయో రాజా పురూరవాః 5
ఏతే సర్వేఽబ్రువం స్తాత నిర్జితాః స్మేతి పార్థివాః
అథాఽయోధ్యాం సమాసాద్య రావణో రాక్షసాధిపః 6
సుగుప్తామ్ అనరణ్యేన శక్రేణేవాఽమరావతీమ్
స తం పురుషశార్దూలం పురందర సమం బలే 7
ప్రాహ రాజాన మాసాద్య యుద్ధం దేహీతి రావణః
నిర్జితోఽస్మీతి వా బ్రూహి త్వ మేవం మమ శాసనమ్ 8
అయోధ్యాధిపతి స్తస్య శ్రుత్వా పాపాత్మనో వచః
అనరణ్యస్తు సంక్రుద్ధో రాక్షసేన్ద్ర మథాఽబ్రవీత్ 9
దీయతే ద్వన్ద్వయుద్ధం తే రాక్షసాధిపతే మయా
సంతిష్ఠ క్షిప్రమాయత్తో భవ చైవం భవామ్యఽహం 10
అథ పూర్వం శ్రుతార్థేన నిర్జితం సుమహద్బలం
నిష్క్రామ త్త న్నరేన్ద్రస్య బలం రక్షో వధోద్యతమ్ 11
నాగానాం దశ సాహస్రం వాజినామ్ నియుతం తథా
రథానాం బహుసాహస్రం పత్తీనాం చ నరోత్తమ 12
మహీం సంఛాద్య నిష్క్రాన్తం సపదాతి రథం రణే
తతః ప్రవృత్తం సుమహద్యుద్ధం యుద్ధ విశారద 13
అనరణ్యస్య నృపతేః రాక్షసేంద్రస్య చాఽద్భుతం
తద్రావణ బలం ప్రాప్య బలం తస్య మహీపతేః 14
ప్రాణశ్యత తదా సర్వం హవ్యం హుతమివాఽనలే
యుద్ధ్వా చ సుచిరం కాలం కృత్వా విక్రమ ముత్తమం 15
ప్రజ్వలంతం సమాసాద్య క్షిప్ర మేవాఽవశేషితం
ప్రావిశత్ సంకులం తత్ర శలభా ఇవ పావకం 16
నశ్యతి స్మ బలం తత్ర హవ్యం హుత మివాఽనలే
సోఽపశ్య త్త న్నరేన్ద్రస్తు నశ్యమానం మహాబలమ్ 17
మహార్ణవం సమాసాద్య యథా వనాపగశతం యథా
తతః శక్రధనుః ప్రఖ్యం ధను ర్విస్ఫారయన్ స్వయమ్ 18
ఆసదాద నరేన్ద్ర స్తం రావణం క్రోధ మూర్ఛితః
అనరణ్యేన తేఽమాత్యా మారీచ శుక సారణాః 19
ప్రహస్త సహితా భగ్నా వ్యద్రవంత మృగా ఇవ
తతో బాణ శతాన్యఽష్టౌ పాతయామాస మూర్ధని 20

తస్య రాక్షస రాజస్య ఇక్ష్వాకు కులనన్దనః
తస్య బాణాః పతన్త స్తే చక్రిరే న క్షతిం క్వచిత్ 21
వారి ధారా ఇవాఽభ్రేభ్యః పతన్త్యో గిరి మూర్ధని
తతో రాక్షస రాజేన కృద్ధేన నృపతి స్తదా 22
తలే నాఽభిహతో మూర్ధ్ని స రథా న్నిపపాత హ
స రాజా పతితో భూమౌ విహ్వలాఽఙ్గః ప్రవేపితః 23
వజ్రదగ్ధ ఇవాఽరణ్యే సాలో నిపతితో యథా
తం ప్రహస్యాఽబ్రవీ ద్రక్షః ఇక్ష్వాకుం పృథివీ పతిమ్ 24
కి మిదానీం ఫలం ప్రాప్తం త్వయా మాం ప్రతియుధ్యతా
త్రైలోక్యే నాస్తి యో ద్వన్ద్వం మమ దద్యా న్నరాధిప 25
శంకే ప్రసక్తో భోగేషు న శృణోషి బలం మమ
తస్యైవం బ్రువతో రాజా మన్దాఽసు ర్వాక్య మబ్రవీత్ 26
కిం శక్య మిహ కర్తుం వై కాలో హి దురతిక్రమః
న హ్యాఽహం నిర్జితో రక్ష స్త్వయా చాఽఽత్మ ప్రశంసినా 27
కాలే నైవ విపన్నో ఽహం హేతుభూతస్తు మే భవాన్
కిం త్విదానీం మయా శక్యం కర్తుం ప్రాణపరిక్షయే 28
న హ్యాఽహం విముఖో రక్షో యుద్ధ్యమాన స్త్వయా హతః
ఇక్ష్వాకు పరిభావిత్వా ద్వచో వక్ష్యామి రాక్షస 29
యది దత్తం యది హుతం యది మే సుకృతం తపః
యది గుప్తాః ప్రజాః సమ్యక్ తథా సత్యం వచోఽస్తు మే 30
ఉత్పత్స్యతే కులే హ్యాఽస్మిన్నిక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్
రామో దాశరథి ర్నామ య స్తే ప్రాణాన్ హరిష్యతి 31
తతో జలధరోదగ్ర స్తాడితో దేవదున్దుభిః
తస్మి న్నుదాహృతే శాపే పుష్ప వృష్టిశ్చ ఖా చ్చ్యుతా 32
తతః స రాజా రాజేన్ద్ర గతః స్థానం త్రివిష్టపమ్
స్వర్గతే చ నృపే తస్మిన్ రాక్షసః సోఽపసర్పత 33

వింశః సర్గః – రావణ సంధుక్షణం

తతో విత్రాసయన్ మర్త్యాన్ పృథివ్యాం రాక్షసాధిపః
ఆససాద ఘనే తస్మి న్నారదం మునిపుంగవం 1
తస్యాఽభివాదనం కృత్వా దశగ్రీవో నిశాచరః
అబ్రవీత్కుశలం పృష్ట్వా హేతు మాగమనస్య చ 2

నారదస్తు మహాతేజా దేవర్షిరమిత ప్రభః
అబ్రవీ న్మేఘ పృష్ఠస్థో రావణం పుష్పకే స్థితమ్ 3
రాక్షసాధిపతే సౌమ్య తిష్ఠ విశ్రవసః సుత
ప్రీతోఽస్మ్యభిజనోపేత విక్రమైరూర్జితై స్తవ 4
విష్ణునా దైత్య ఘాతైశ్చ గంధర్వోరగ ధర్షణైః
త్వయా సమం విమర్దైశ్చ భృశం హి పరితోషితః 5
కించి ద్వక్ష్యామి తావ త్తే శ్రోతవ్యం శ్రోష్యసే యది
తన్మే నిగదత స్తాత సమాధిం శ్రవణే కురు 6
కి మఽయం వధ్యతే తాత త్వయాఽవధ్యేన దైవతైః
హత ఏవ హ్యఽయం లోకో యదా మృత్యువశం గతః 7
దేవ దానవ దైత్యానాం యక్ష గంధర్వ రక్షసాం
అవధ్యేన త్వయా లోకః క్లేష్టుం యుక్తో న మానుషః 8
నిత్యం శ్రేయసి సమ్మూఢం మహద్భిర్వ్యసనై ర్వృతం
హన్యాత్ క స్తాదృశం లోకం జరా వ్యాధిశతై ర్యుతం 9
తై స్తైరఽనిష్టోపగమై రఽజస్రం యత్ర కుత్ర కః
మతిమాన్ మానుషే లోకే యుద్ధేన ప్రణయీ భవేత్ 10
క్షీయమాణం దైవ హతం క్షుత్పిపాసా జరాదిభిః
విషాద శోక సమ్మూఢం లోకం త్వం క్షపయస్వ మా 11
పశ్య తావన్ మహాబాహో రాక్షసేశ్వర మానుషమ్
మూఢ మేవం విచిత్రార్థం యస్య న జ్ఞాయతే గతిః 12
క్వచిద్వాదిత్ర నృత్యాది సేవ్యతే ముదితై ర్జనైః
రుద్యతే చాఽపరై రార్తై ర్ధారాశ్రు నయనాఽఽననైః 13
మాతా పితృ సుత స్నేహై ర్భార్యా బన్ధు మనోరమైః
మోహితోఽయం జనో ధ్వస్తః క్లేశం స్వం నాఽవబుధ్యసే 14
అల మేనం పరిక్లిశ్య లోకం మోహ నిరాకృతమ్
జిత ఏవ త్వయా సౌమ్య మర్త్యలోకో న సంశయః 15
అవశ్యమేభిః సర్వైశ్చ గంతవ్యం యమసాదనం
తన్ని గృహ్ణీష్వ పౌలస్త్య యమం పరపురంజయ 16
తస్మిన్ జితే జితం సర్వం భవత్యేవ న సంశయః
ఏవముక్తస్తు లఙ్కేశో దీప్యమానం స్వతేజసా 17
అబ్రవీ న్నారదం తత్ర సంప్రహస్యాఽభివాద్య చ

మహర్షే దేవ గన్ధర్వ విహార సమర ప్రియ 18
అహం సముద్యతో గన్తుం విజయార్థం రసా తలమ్
తతో లోకత్రయం జిత్వా స్థాప్య నాగాన్ సురాన్ వశే 19
సముద్రమఽమృతార్థం చ మథిష్యామి రసాలయమ్
అథాఽబ్రవీ ద్దశగ్రీవం నారదో భగవాన్ ఋషిః 20
క్వ ఖల్విదానీం మార్గేణ త్వయా హ్యఽన్యేన గమ్యతే
అయం ఖలు సుదుర్గమ్యః ప్రేతరాజపురం ప్రతి 21
మార్గో గచ్ఛతి దుర్ధర్షో యమస్యాఽమిత్ర కర్శన
స తు శారద మేఘాఽభం హాసం ముక్త్వా దశాననః 22
ఉవాచ కృత మిత్యేవ వచనం చేద మబ్రవీత్
తస్మాదేవ మఽహం బ్రహ్మన్ వైవస్వత వధోద్యతః 23
గచ్ఛామి దక్షిణా మాశాం యత్ర సూర్యాత్మజో నృపః
మయా హి భగవన్ క్రోధాత్ ప్రతిజ్ఞాతం రణాఽర్థినా 24
అవజేష్యామి చతురో లోకపాలానితి ప్రభో
త దిహ ప్రస్థితోఽహం వై ప్రేతరాజపురం ప్రతి 25
ప్రాణి సంక్లేశ కర్తారం యోజయిష్యామి మృత్యునా
ఏవముక్త్వా దశగ్రీవో మునిం త మభివాద్య చ 26
ప్రయయౌ దక్షిణా మాశాం ప్రహృష్టః సహ మన్త్రిభిః
నారదస్తు మహాతేజా ముహూర్తం ధ్యాన మాస్థితః 27
చిన్తయామాస విప్రేన్ద్రో విధూమ ఇవ పావకః
యేన లోకాస్త్రయః సేన్ద్రాః క్లిశ్యన్తే సచరాఽచరాః 28
క్షీణే చాయుషి ధర్మేణ స కాలో జేష్యతే కథమ్
స్వదత్త కృత సాక్షీ యో ద్వితీయ ఇవ పావకః 29
లబ్ధ సంజ్ఞా విచేష్టన్తే లోకా యస్య మహాత్మనః
యస్య నిత్యం త్రయోలోకా విద్రవన్తి భయార్దితాః 30
తం కథం రాక్షసేన్ద్రోఽసౌ స్వయమేవ గమిష్యతి
యో విధాతా చ ధాతా చ సుకృతం దుష్కృతం తథా 31
త్రైలోక్యం విజితం యేన తం కథం విజయిష్యతే
అపరం కిం తు కృత్వైవ విధానం సంవిధాస్యతి 32
కౌతూహల సముత్పన్నో యాస్యామి యమసాదనమ్
విమర్దం ద్రష్టుమఽనయో ర్యమ రాక్షసయోః స్వయం 33

ఏక వింశః సర్గః – యమ రావణ యుద్ధం

ఏవం సంచిన్త్య విప్రేన్ద్రో జగామ లఘువిక్రమః
ఆఖ్యాతుం త ద్యథా వృత్తం యమస్య సదనం ప్రతి 1
అపశ్యత్ స యమం తత్ర దేవమఽగ్ని పురస్కృతమ్
విధాన ముపతిష్ఠన్తం ప్రాణినో యస్య యాదృశమ్ 2
స తు దృష్ట్వా యమః ప్రాప్తం మహర్షిం తత్ర నారదమ్
అబ్రవీత్ సుఖమాసీన మఽర్ఘ్యమావేద్య ధర్మతః 3
కచ్చిత్ క్షేమం ను దేవర్షే కచ్చి ద్ధర్మో న నశ్యతి
కి మాఽఽగమన కృత్యం తే దేవ గన్ధర్వ సేవిత 4
అబ్రవీ త్తు తదా వాక్యం నారదో భగవాన్ ఋషిః
శ్రూయతా మభిధాస్యామి విధానం చ విధీయతామ్ 5
ఏష నామ్నా దశగ్రీవః పితృరాజ నిశాచరః
ఉపయాతి వశం నేతుం విక్రమై స్త్వాం సుదుర్జయమ్ 6
ఏతేన కారణే నాఽహం త్వరితో హ్యాఽఽగతః ప్రభో
దణ్డ ప్రహరణస్యాఽద్య తవ కిం ను భరిష్యతి 7
ఏతస్మిన్నన్తరే దూరాదంశుమన్త మివోదితమ్
దదర్శ దీప్త మాయాన్తం విమానం తస్య రక్షసః 8
తం దేశం ప్రభయా తస్య పుష్పకస్య మహాబలః
కృత్వా వితిమిరం సర్వం సమీపం సోఽభ్యవర్తత 9
సోఽపశ్యత్ సుమహాబాహు ర్దశగ్రీవ స్తత స్తతః
ప్రాణినః సుకృతం కర్మ భుంజానాం శ్చైవ దుష్కృతమ్ 10
అపశ్యత్ సైనికాం శ్చాస్య యమస్యాఽనుచరైః సహ
యమస్య పురుషైరుగ్రై ర్ఘోరరూపై ర్భయానకైః 11
దదర్శ వధ్యమానాంశ్చ క్లిశ్యమానాంశ్చ దేహినః
క్రోశతశ్చ మహానాదం తీవ్ర నిష్టన తత్పరాన్ 12
క్రిమిభిర్భక్ష్యమాణాంశ్చ సారమేయైశ్చ దారుణైః
శ్రోత్రాఽఽయాసకరా వాచో వదతశ్చ భయావహాః 13
సంతార్యమాణాన్ వైతరిణీం బహుశః శోణితోదకాం
వాలుకాసు చ తప్తాసు తప్యమానాన్ ముహుర్ముహుః 14
అసిపత్ర వనే చైవ భిద్యమానానఽధార్మికాన్
రౌరవే క్షార నద్యాం చ క్షుర ధారాసు చైవ హి 15

పానీయం యాచమానాంశ్చ తృషితాన్ క్షుదితా నపి
శవభూతాన్ కృశాన్ దీనాన్ వివర్ణాన్ముక్త మూర్ధజాన్ 16
మల పంక ధరాన్ దీనాన్ రూక్షాంశ్చ పరిధావతః
దదర్శ రావణో మార్గే శతశోఽథ సహస్రశః 17
కాంశ్చిశ్చ గృహ ముఖ్యేషు గీత వాదిత్ర నిస్స్వనైః
ప్రమోదమానానఽద్రాక్షీద్రావణః సుకృతైః స్వకైః 18
గోరసం గో ప్రదాతారో హ్యఽన్నం చైవాఽన్నదాయినః
గృహాంశ్చ గృహ దాతారః స్వకర్మ ఫలమఽశ్నతః 19
సువర్ణ మణి ముక్తాభిః ప్రమదాభిరలంకృతాన్
ధార్మికానఽపరాం స్తత్ర దీప్యమానాన్ స్వతేజసా 20
దదర్శ సుమహాబాహూ రావణో రాక్షసాధిపః
తత స్తాన్ భిద్యమానాంశ్చ కర్మభి ర్దుష్కృతైః స్వకైః 21
రావణో మోచయామాస విక్రమేణ బలాద్బలీ
ప్రాణినో మోచితా స్తేన దశగ్రీవేణ రక్షసా 22
సుఖ మాపుర్ముహూర్తం తే హ్యఽతర్కితమచింతితం
ప్రేతేషు ముచ్యమానేషు రాక్షసేన బలీయసా 23
ప్రేత గోపాః సుసంకృద్ధా రాక్షసేన్ద్రమభిద్రవన్
తతో హలహలా శబ్దః సర్వ దిగ్భ్యః సముత్థితః 24
ధర్మరాజస్య యోధానాం శూరాణాం సంప్రధావతాం
తే ప్రాసైః పరిఘైః శూలై ర్ముసలైః శక్తి తోమరైః 25
పుష్పకం సమవర్షన్త శూరాః శతసహస్రశః
తస్యాఽఽసనాని ప్రాసాదాన్ వేదికాస్తోరణాని చ 26
పుష్పకస్య బభంజు స్తే శీఘ్రం మధుకరా ఇవ
దేవ నిష్ఠానభూతం తద్విమానం పుష్పకం మృధే 27
భజ్యమానం తథైవాసీదఽక్షయం బ్రహ్మతేజసా
అసంఖ్యా సుమహత్యాసీ త్తస్య సేనా మహాత్మనః 28
శూరాణా ముగ్రయాత్యాణాం సహస్రాణి శతాని చ
తతో వృక్షైశ్చ శైలైశ్చ ప్రాసాదానాం శతై స్తథా 29
తత స్తే సచివా స్తస్య యథా కామం యథా బలమ్
అయుధ్యన్త మహావీరాః స చ రాజా దశాననః 30
తే తు శోణిత దిగ్ధాంగాః సర్వశస్త్ర సమాహతాః

అమాత్యా రాక్షసేన్ద్రస్య చక్రురాయోధనం మహత్ 31
అన్యోన్యం తే మహాభాగా జఘ్నుః ప్రహరణై ర్భృశం
యమస్య చ మహాబాహో రావణస్య చ మన్త్రిణః 32
అమాత్యాం స్తాంస్తు సంత్యజ్య యమ యోధా మహాబలాః
తమేవ చాఽభ్యధావన్త శూలవర్షై ర్దశాననమ్ 33
తతః శోణిత దిగ్ధాంగః ప్రహారై ర్జర్ఝరీ కృతః
ఫుల్లాఽశోక ఇవాభాతి పుష్పకే రాక్షసాధిపః 34
స తు శూల గదా ప్రాసాన్ శక్తి తోమర సాయకాన్
ముసలాని శిలా వృక్షాన్ ముమోచాఽస్త్ర బలాద్బలీ 35
తరూణాం చ శిలానాం చ శస్త్రాణాం చాఽతిదారుణమ్
యమ సైన్యేషు తద్వర్షం పపాత ధరణీ తలే 36
తాంస్తు సర్వాన్ వినిర్భిద్య తదస్త్ర మపహత్య చ
జఘ్ను స్తే రాక్షసం ఘోర మేకం శత సహస్రశః 37
పరివార్య చ తం సర్వే శైలం మేఘోత్కరా ఇవ
భిండిపాలైశ్చ శూలైశ్చ నిరుచ్ఛ్వాస మపోథయన్ 38
విముక్త కవచః కృద్ధః సిక్తః శోణిత విస్రవైః
తతః స పుష్పకం త్యక్త్వా పృథివ్యామఽవతిష్ఠత 39
తతః స కార్ముకీ బాణీ సమరే చాభివర్తత
లబ్ధ సంజ్ఞో ముహూర్తేన కృద్ధ స్తస్థౌ యథాన్తకః 40
తతః పాశుపతం దివ్యమస్త్రం సంధాయ కార్ముకే
తిష్ఠ తిష్ఠేతి తానుక్త్వా తచ్చాపం విచకర్ష సః 41
ఆకర్ణాత్ స వికృష్యాఽథ చాప మిన్ద్రాఽరిరాహవే
ముమోచ తం శరం కృద్ధ స్త్రిపురే శంకరం యథా 42
తస్య రూపం శర స్యాసీ ద్విధూమ జ్వాల మండలం
వనం దహిష్యతో ఘర్మే దావాఽగ్నే రివ మూర్ఛతః 43
జ్వాలా మాలీ స తు శరః క్రవ్యాదాఽనుగతో రణే
ముక్తో గుల్మాన్ ద్రుమాం శ్చాపి భస్మ కృత్వా ప్రధావతి 44
తే తస్య తేజసా దగ్ధాః సైన్యా వైవస్వతస్య తు
రణే తస్మిన్నిపతితా దావదగ్ధా నగా ఇవ 45
తతస్తు సచివైః సార్ధం రాక్షసో భీమవిక్రమః
ననాద సుమహానాదం కమ్పయ న్నివ మేదినీమ్ 46

ద్వా వింశః సర్గః -- యమ జయః

స తస్య తు మహానాదం శృత్వా వైవస్వతః ప్రభుః
శత్రుం విజయినం మేనే స్వబలస్య చ సంక్షయమ్ 1
స హి యోధాన్ హతాన్ మత్వా క్రోధ సంరక్త లోచనః
అబ్రవీత్ త్వరితం సూతం రథోఽయ ముపనీయతామ్ 2
తస్య సూత స్తదా దివ్య ముపస్థాప్య మహారథం
స్థితః స చ మహాతేజా హ్యధ్యారోహత తం రథమ్ 3
పాశ ముద్గర హస్తశ్చ మృత్యు స్తస్యాఽగ్రత స్థితః
యేన సంక్షిప్యతే సర్వం త్రైలోక్య మిద మవ్యయం 4
కాలదణ్డస్తు పార్శ్వస్థో మూర్తిమానస్య చాఽభవత్
యమ ప్రహరణం దివ్యం తేజసా జ్వలదఽగ్నిమత్ 5
తస్య పార్శ్వేషు నిశ్ఛిద్రాః కాలపాశాః ప్రతిష్ఠితాః
పావక స్పర్శ సంకాశాః స్థితో మూర్తశ్చ ముద్గరః 6
తతో లోక త్రయం క్షుబ్ధమఽకమ్పన్త దివౌకసః
కాలం దృష్ట్వా తదా కృద్ధం సర్వలోక భయావహమ్ 7
తతః ప్రచోదయన్ సూత స్తా నఽశ్వాన్ రుధిర ప్రభాన్
ప్రయయౌ భీమసన్నాదో యత్ర రక్షః పతిః స్థితః 8
ముహూర్తేన యమం తే తు హయా హరిహయోపమాః
ప్రాసయన్ మనస స్తుల్యా యత్ర తత్ ప్రస్తుతం రణం 9
దృష్ట్వా తథైవ వికృతం రథం మృత్యు సమన్వితమ్
సచివా రాక్షసేన్ద్రస్య సహసా విప్రదుద్రువుః 10
లఘు సత్త్వతయా తే హి నష్ట సంజ్ఞా భయార్దితాః
నేహ యోద్ధుం సమర్థాః స్మ ఇత్యుక్త్వా ప్రయయు ర్దిశః 11
స తు తం తాదృశం దృష్ట్వా రథం లోక భయావహమ్
నాఽక్షుభ్యత దశగ్రీవో న చాఽపి భయ మావిశత్ 12
స తు రావణ మాసాద్య వ్యసృజ చ్ఛక్తి తోమరాన్
యమో మర్మాణి సంకృద్ధో రావణస్యోపకృన్తత 13
మర్మసు చ్ఛిద్యమానేషు రావణో రాక్షసేశ్వరః
యయౌ స్తబ్ధో రుజం ఘోరాం భిద్యమాన ఇవాఽచలః 14
రావణస్తు తతః స్వస్థః శరవర్షం ముమోచ హ
తస్మిన్ వైవస్వత రథే తోయవర్ష మివామ్బుదః 15

తతో మహాశక్తి శతైః పాత్యమానో మహోరసి
నాశక్నోత్ ప్రతికర్తుం స రాక్షసః శల్య పీడితః 16
ఏవం నానాప్రహరణై ర్యమేనాఽమిత్ర కర్శినా
సప్త రాత్రం కృతః సంఖ్యే న భగ్నో విజితోఽపి వా 17
తదాసీత్ తుములం యుద్ధం యమ రాక్షసయోర్ద్వయోః
జయ మాకాంక్షతో ర్వీర సమరేష్వనివర్తినోః 18
తతో దేవాః సగన్ధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః
ప్రజాపతిం పురస్కృత్య సమేతా స్త ద్రణాజిరమ్ 19
సంవర్త ఇవ లోకానామ్ యుధ్యతోరఽభవ త్తదా
రాక్షసానాం చ ముఖ్యస్య ప్రేతానా మీశ్వరస్య చ 20
రాక్షసేన్ద్రోఽపి విస్ఫార్య చాప మిన్ద్రాఽశని ప్రభం
నిరన్తర మివాకాశం కుర్వన్ బాణాం స్తతోఽసృజత్ 21
మృత్యుం చతుర్భి ర్విశిఖైః సూతం సప్తభిరర్దయత్
యమం శత సహస్రేణ శీఘ్రం మర్మస్వఽతాడయత్ 22
తతః కృద్ధస్య వదనాద్యమస్య సమజాయత
జ్వాలా మాలీ సనిఃశ్వాసః సధూమః కోప పావకః 23
తదాశ్చర్యమఽథో దృష్ట్వా దేవ దానవ సన్నిధౌ
ప్రహర్షితౌ సుసంరబ్ధౌ మృత్యుకాలౌ బభూవతుః 24
తతో మృత్యుః కృద్ధతరో వైవస్వత మఽభాషత
ముఞ్చ మాం సమరే యావద్ధన్మీమం పాప రాక్షసం 25
నైషా రక్షో భవేదద్య మర్యాదా హి నిసర్గతః
హిరణ్యకశిపుః శ్రీమాన్ నముచిః శంబర స్తథా 26
విసంధి ర్ధూమకేతుశ్చ బలి ర్వైరోచనోఽపి చ
దంభు ర్దైత్య మహారాజో వృత్రో బాణ స్తథైవ చ 27
రాజర్షయః శాస్త్రవిదో గంధర్వాః సమహోరగాః
ఋషయః పన్నగా దైత్యా యక్షాశ్చాఽప్యప్సరో గణాః 28
యుగాంత పరివర్తే చ పృథివీ సమహార్ణవా
క్షయం నీతా మహారాజ సపర్వత సరిద్ద్రుమా 29
ఏతే చాన్యే చ బహవో బలవన్తో దురాసదాః
వినిపన్నా మయా దృష్టాః కిము తాఽయం నిశాచరః 30
ముఞ్చ మాం సాధు ధర్మజ్ఞ యావదేనం నిహన్మ్యహమ్

న హి కశ్చి న్మయా దృష్టో బలవానఽపి జీవతి 31
బలం మమ న ఖల్వేతన్ మర్యాదైషా నిసర్గతః
స దృష్టో న మయా కాలం ముహూర్తమపి జీవతి 32
తస్యైవం వచనం శృత్వా ధర్మరాజః ప్రతాపవాన్
అబ్రవీ త్తత్ర తం మృత్యుం త్వం తిష్ఠైనం నిహన్మ్యహమ్ 33
తతః సంరక్త నయనః కృద్ధో వైవస్వతః ప్రభుః
కాలదణ్డ మమోఘం తం తోలయామాస పాణినా 34
యస్య పార్శ్వేషు నిఖిలాః కాలపాశాః ప్రతిష్ఠితాః
పావకాఽశని సంకాశో ముద్గరో మూర్తిమాన్ స్థితః 35
దర్శనాదేవ యః ప్రాణాన్ ప్రాణినామఽపకర్షతి
కిం పున స్స్పృశ్యమానస్య పాత్యమానస్య వా పునః 36
స జ్వాలా పరివారస్తు నిర్దహ న్నివ రాక్షసం
తేన స్పృష్టో బలవతా మహాప్రహరణోఽస్ఫురత్ 37
తతో విదుద్రువుః సర్వే తస్మాత్ త్రస్తా రణాజిరే
సురాశ్చ క్షుభితాః సర్వే దృష్ట్వా దణ్డోద్యతం యమమ్ 38
తస్మిన్ ప్రహర్తు కామే తు యమే దణ్డేన రావణమ్
యమం పితామహః సాక్షా ద్దర్శయి త్వేద మబ్రవీత్ 39
వైవస్వత మహాబాహో న ఖల్వఽమిత విక్రమ
న హన్తవ్య స్త్వయా తేన దణ్డే నైష నిశాచరః 40
వరః ఖలు మయై తస్మై దత్త స్త్రిదశపుంగవ
స త్వయా నాఽనృతః కార్యో యన్మయా వ్యాహృతం వచః 41
యో హి మామనృతం కుర్యా ద్దైవో వా మానుషోపి వా
త్రైలోక్య మనృతం తేన కృతం స్యా న్నాత్ర సంశయః 42
కృద్ధేన విప్రయుక్తోఽయం నిర్విశేషం ప్రియాఽప్రియే
ప్రజాః సంహరతే రౌద్రో లోక త్రయ భయావహః 43
అమోఘో హ్యేష సర్వేషాం ప్రాణినామఽమిత ప్రభః
కాలదణ్డో మయా సృష్టః పూర్వం మృత్యు పురస్కృతః 44
తన్న ఖల్వేష తే సౌమ్య పాత్యో రావణ మూర్ధని
న హ్యస్మిన్ పతితే కశ్చిన్ ముహూర్తమపి జీవతి 45
యది హ్యస్మిన్ నిపతితే న మ్రియేతైష రాక్షసః
మ్రియతే వా దశగ్రీవ స్తథా హ్యుభయతోఽనృతమ్ 46

త న్నివర్తయ లంకేశ ద్దణ్డ మేతం సముద్యతమ్
సత్యం మాం కురుష్వాఽద్య లోకాం స్త్వం యద్యపేక్ష్యసే 47
ఏవముక్తస్తు ధర్మాత్మా ప్రత్యువాచ యమ స్తదా
ఏష వ్యావర్తితో దణ్డః ప్రభవిష్ణుర్హి నో భవాన్ 48
కిం న్విదానీం మయా శక్యం కర్తుం రణగతేన హి
న మయా యద్యఽయం శక్యో హన్తుం వర పురస్కృతః 49
ఏష తస్మాత్ ప్రణశ్యామి దర్శనాదఽద్య రక్షసః
ఇత్యుక్త్వా సరథః సాఽశ్వ స్తత్రైవాన్తరధీయత 50
దశగ్రీవస్తు తం జిత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్మనః
ఆరుహ్య పుష్పకం భూయో నిష్క్రాన్తో యమ సాదనాత్ 51
స తు వైవస్వతో దేవైః సహ బ్రహ్మ పురోగమైః
జగామ త్రిదివం హృష్టో నారదశ్చ మహామునిః 52

త్రయోవింశః సర్గః – వరుణ జయః

తతో జిత్వా దశగ్రీవో యమం త్రిదశ పుంగవమ్
రావణస్తు రణశ్లాఘీ స్వ సహాయాన్ దదర్శ హ 1
తతో రుధిర సిక్తాంగం ప్రహారై ర్జర్జరీ కృతం
రావణం రాక్షసా దృష్ట్వా విస్మయం సముపాగమన్ 2
జయేన వర్ధయిత్వా చ మారీచ ప్రముఖా స్తతః
పుష్పకం భేజిరే సర్వే సాన్త్వితా రావణేన తు 3
తతో రసాతలం గచ్ఛన్ ప్రవిష్టః పయసాం నిధిమ్
దైత్యోరగ గణాధ్యుష్టం వరుణేన సురక్షితమ్ 4
స తు భోగవతీం గత్వా పురీం వాసుకి పాలితామ్
కృత్వా నాగాన్ వశే హృష్టో యయౌ మణిమతీం పురీమ్ 5
నివాతకవచా స్తత్ర దైత్యా లబ్ధ వరా వసన్
రాక్షస స్తాన్ సమాగమ్య యుద్ధాయ సముపాహ్వయత్ 6
తే తు సర్వే సువిక్రాన్తా దైతేయా బలశాలినః
నానాప్రహరణా స్తత్ర ప్రహృష్టా యుద్ధ దుర్మదాః 7
శూలై స్త్రిశూలైః కులిశైః పట్టసాఽసి పరశ్వధైః
అన్యోన్యం బిభిదుః కృద్ధా రాక్షసా దానవా స్తథా 8
తేషాం తు యుధ్యమానానాం సాగ్రః సంవత్సరో గతః
న చాఽన్యతరయో స్తత్ర విజయో వా క్షయోఽపి వా 9

తతః పితామహ స్తత్ర త్రైలోక్య గతిరవ్యయః
ఆజగామ ద్రుతం దేవో విమాన వర మాస్థితః 10
నివాతకవచానాం తు నివార్య రణకర్మ తత్
వృద్ధః పితామహో వాక్య మువాచ విదితాఽర్థవత్ 11
న హ్యాయం రావణో యుద్ధే శక్యో జేతుం సురాసురైః
న భవన్తః క్షయం నేతుమ్ అపి సాఽమరదానవైః 12
రాక్షసస్య సఖిత్వం చ భవద్భిః సహ రోచతే
అవిభక్తాశ్చ సర్వార్థాః సుహృదాం నాఽత్ర సంశయః 13
తతోఽగ్నిసాక్షికం సఖ్యం కృతవాం స్తత్ర రావణః
నివాతకవచైః సార్ధం ప్రీతిమానభవ త్తదా 14
అర్చిత స్తై ర్యథా న్యాయం సంవత్సరమథోషితః
స్వపురా న్నిర్విశేషం చ ప్రియం ప్రాప్తో దశాననః 15
తత్రోపధార్య మాయానాం శతమేకం సమాప్తవాన్
సలిలేన్ద్రపురాఽన్వేషీ భ్రమతి స్మ రసాతలమ్ 16
తతోశ్మనగరం నామ కాలకేయైరధిష్ఠితమ్
గత్వా తు కాలకేయాంశ్చ హత్వా తత్ర బలోత్కటాన్ 17
శూర్పణఖ్యాశ్చ భర్తారమఽసినా ప్రాచ్ఛిన త్తదా
శ్యాలం న బలవంతం చ విద్యుజ్జిహ్వం బలోత్కటం 18
జిహ్వయా సంలిహన్తం చ రాక్షసం సమరే తథా
తం విజిత్య ముహూర్తేన జఘ్నే దైత్యాం శ్చతుః శతమ్ 19
తతః పాణ్డర మేఘాభం కైలాస మివ భాస్వరం
వరుణస్యాలయం దివ్య మపశ్య ద్రాక్షసాధిపః 20
క్షరన్తీం చ పయ స్తత్ర నిత్యం సురభిం గా మవస్థితామ్
యస్యాః పయోభినిష్యన్దాత్ క్షీరోదో నామ సాగరః 21
దదర్శ రావణ స్తత్ర గోవృషేంద్రవరారణిం
యస్మా చ్చన్ద్రః ప్రభవతి శీతరశ్మి ర్నిశాకరః 22
యం సమాశ్రిత్య జీవన్తి ఫేనపాః పరమర్షయః
అమృతం యత్ర చోత్పన్నం స్వధా చ స్వధభోజినామ్ 23
యాం బ్రువన్తి నరా లోకే సురభిం నామ నామతః
ప్రదక్షిణం తు తాం కృత్వా రావణః పరమాద్భుతామ్ 24
ప్రవివేశ మహాఘోరం గుప్తం బహువిధై ర్బలైః

తోయధారా శతాకీర్ణం శారదాభ్ర నిభం తదా 25
నిత్య ప్రహృష్టం దదృశే వరుణస్య గృహోత్తమమ్
తతో హత్వా బలాధ్యక్షాన్ సమరే తైశ్చ తాడితః 26
అబ్రవీచ్చ తతో యోధాన్ రాజా శీఘ్రం నివేద్యతామ్
యుద్ధార్థీ రావణః ప్రాప్త స్తస్య యుద్ధం ప్రదీయతామ్ 27
వద వా న భయం తేఽస్తి నిర్జితోఽస్మీతి సాఞ్జలిః
ఏతస్మిన్నన్తరే కృద్ధా వరుణస్య మహాత్మనః 28
పుత్రాః పౌత్రాశ్చ నిష్క్రామన్ గౌశ్చ పుష్కర ఏవ చ
తే తు వీర్యగుణోపేతా బలైః పరివృతాః స్వకైః 29
యుంక్త్వా రథాన్ కామగమానుద్యద్భాస్కర వర్చసః
తతో యుద్ధం సమభవ ద్దారుణం రోమహర్షణమ్ 30
సలిలేన్ద్రస్య పుత్రాణాం రావణస్య చ ధీమతః
అమాత్యైశ్చ మహావీర్యై ర్దశగ్రీవస్య రక్షసః 31
వారుణం తద్బలం కృత్స్నం క్షణేన వినిపాతితమ్
సమీక్ష్య స్వబలం సంఖ్యే వరుణస్య సుతా స్తదా 32
అర్దితాః శరజాలేన నివృత్తా రణకర్మణః
మహీతల గతా స్తే తు రావణం దృశ్య పుష్పకే 33
ఆకాశమాఽఽశు వివిశుః స్యన్దనైః శీఘ్ర గామిభిః
మహదాసీ త్తత స్తేషాం తుల్య స్థానమవాప్య తత్ 34
ఆకాశ యుద్ధం తుములం దేవ దానవయో రివ
తత స్తే రావణం యుద్ధే శరైః పావక సన్నిభైః 35
విముఖీ కృత్య సంతుష్టా వినేదు ర్వివిధాన్ రవాన్
తతో మహోదరః కృద్ధో రాజానం దృశ్య ధర్షితమ్ 36
త్యక్త్వా మృత్యుభయం వీరో యుద్ధకాంక్షీ వ్యలోకయత్
తేన తే దారుణా యుద్ధే కామగాః పవనోపమాః 37
మహోదరేణ గదయా హతా వై ప్రయయుః క్షితిమ్
తేషాం వరుణపుత్రాణాం హత్వా యోధాన్ హయాన్ శతాన్38
ముమోచాశు మహానాదం విరథాన్ ప్రేక్ష్య తాన్ స్థితాన్
తే తు తేషాం రథాః సాఽశ్వాః సహ సారథిభిర్వరైః 39
మహోదరేణ నిహతాః పతితాః పృథివీ తలే
తే తు త్యక్త్వా రథాన్ పుత్రా వరుణస్య మహాత్మనః 40

ఆకాశే విష్ఠితాః శూరాః స్వప్రభావా న్న వివ్యథుః
ధనూంషి కృత్వా సజ్జాని వినిర్భిద్య మహోదరమ్ 41
రావణం సమరే కృద్ధాః సహితాః సమభిద్రవన్
సాయకై శ్చాప విభ్రష్టై ర్వజ్రకల్పైః సుదారుణైః 42
దారయన్తి స్మ సంకృద్ధా మేఘా ఇవ మహాగిరం
తతః కృద్ధో దశగ్రీవః కాలాగ్ని రివ నిర్గతః 43
శరవర్షై ర్మహాఘోరై స్తేషాం మర్మస్వఽతాడయత్
తత స్తేనైవ సహసా సీదంతి స్మ పదాతయః 44
ముసలాని విచిత్రాణి తతో భల్ల శతాని చ
పట్టసాం శ్చైవ శక్తీశ్చ శతఘ్నీ స్తోమరాం స్తథా 45
పాతయామాస దుర్ధర్ష స్తేషా ముపరి విష్ఠితః
అపవిద్ధా స్తు తే వీరా వినిష్పేతుః పదాతయః 46
మహాపంక మివాసాద్య కుంజరాః షష్టిహాయనాః
సీదమానాన్ సుతాన్ దృష్ట్వా విహ్వలాన్ సుమహౌజసః 47
ననాద రావణో హర్షా న్మహానఽమ్బుధరో యథా
తతో రక్షో మహానాదాన్ ముక్త్వా హన్తి స్మ వారుణాన్ 48
నానాప్రహరణోపేతై ర్ధారాపాతై రివాఽమ్బుదః
తత స్తే విముఖాః సర్వే పతితా ధరణీ తలే 49
రణాత్ స్వపురుషైః శీఘ్రం గృహాణ్యేవ ప్రవేశితాః
తానబ్రవీ త్తతో రక్షో వరుణాయ నివేద్యతామ్ 50
రావణం త్వబ్రవీన్ మన్త్రీ ప్రభాసో నామ వారుణేః
గతః ఖలు మహారాజో బ్రహ్మలోకం జలేశ్వరః 51
గాన్ధర్వం వరుణః శ్రోతుం యం త్వమాహ్వయసే యుధి
తత్ కిం తవ వృథా వీర పరిశ్రమ్య గతే నృపే 52
యే తు సన్నిహితా వీరాః కుమారా స్తే పరాజితాః
రాక్షసేన్ద్రస్తు తచ్ఛృత్వా నామ విశ్రావ్య చాత్మనః 53
హర్షా న్నాదం విముఞ్చన్ వై నిష్క్రాన్తో వరుణాలయాత్
ఆగతస్తు పథా యేన తేనైవ వినివృత్య సః 54
లఙ్కామభిముఖో రక్షో నభః స్థల గతో యయౌ||

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) ప్రథమః సర్గః – బలి దర్శనం

తతోఽశ్మ నగరం భూయో విచేరుర్యుద్ధ దుర్మదాః

యత్రాఽపశ్య ద్దశగ్రీవో గృహం పరమ భాస్వరం 1
వైడూర్య తోరణాకీర్ణం ముక్తాజాల విభూషితం
సువర్ణ స్థంభ గహనం వేదికాభిః సమంతతః 2
వజ్ర స్ఫటిక సోపానం కింకిణీజాల సంయుతం
బహ్వాఽఽసన యుతం రమ్యం మహేన్ద్ర భవనోపమం 3
దృష్ట్వా గృహవరం రమ్యం దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్
కస్యేదం భవనం సౌమ్యం మేరు మందర సన్నిభం 4
గచ్ఛ ప్రహస్త శీఘ్రం త్వం జానీష్వ భవనోత్తమం
ఏవముక్తః ప్రహస్తస్తు ప్రవివేశ గృహోత్తమం 5
స శూన్యం ప్రేక్ష్య తద్ద్వారం పునః కక్ష్యాంతరం యయౌ
సప్త కక్ష్యాన్తరం గత్వా తతో జ్వాలామఽపశ్యత 6
తతో దృష్టః పుమాం స్తత్ర హ్యాష్టో హాసం ముమోచ సః
స తు శృత్వా మహాహాస మూర్ధ్వరోమాఽభవ త్తదా 7
జ్వాలా మధ్యే స్థిత స్తత్ర హేమ మాలీ విమోహితః
ఆదిత్య ఇవ దుష్ప్రేక్ష్యః సాక్షాద్యమ ఇవ స్థితః 8
తథా దృష్ట్వా తు వృత్తాంతం త్వరమాణో వినిర్గతః
వినిర్గమ్యాఽబ్రవీత్ సర్వం రావణాయ నిశాచరః 9
అథ రామ దశగ్రీవః పుష్పకాదఽవరుహ్యా సః
ప్రవేష్టు మిచ్ఛన్ వేశ్మాఽథ భిన్నాంజన చయోపమః 10
చంద్రమౌళి ర్వపుష్మాం శ్చ పురుషోఽస్యాగ్రతః స్థితః
ద్వార మావృత్య సహసా జ్వాలా సక్తో భయానకః 11
రక్తాక్షః శ్వేత వదనో బిమ్బోష్ఠ శ్చోర్ధ్వరోమవాన్
మహాభీషణ నాసశ్చ కంబుగ్రీవో మహాహను 12
గూఢ శ్మశ్రు ర్నిగూఢాఽస్థి దంష్ట్రాభో రోమహర్షణః
ఏతాదృశం వై పురుషం దదర్శ స తు రావణః 13
గృహీత్వా లోహ ముసలం ద్వారం విష్టభ్య సుస్థితం
అథ సందర్శనా త్తస్య ఊర్ధ్వరోమా బభూవ సః 14
అస్పందతాఽస్య హృదయం వేపథుశ్చాఽప్యజాయత
నిమిత్తాన్యఽమనోజ్ఞాని దృష్ట్వా రామ వ్యచిన్తయత్ 15
అథ చిన్తయత స్తస్య స ఏవ పురుషోఽబ్రవీత్
కిం త్వం చిన్తయసే రక్షో బ్రూహి విస్రబ్ధ మానసః 16

యుద్ధాఽతిథ్య మహం కరిష్యే రజనీచర
ఏవముక్త్వా స తద్రక్షః పునర్వచన మఽబ్రవీత్ 17
యోత్స్యసే బలినా సార్థం మయా వా తద్విధీయతాం
రావణోభిహితో భూయ ఊర్ధ్వరోమా వ్యజాయత 18
అథ ధైర్యం సమాలంబ్య రావణో వాక్య మబ్రవీత్
గృహేఽత్ర తిష్ఠతే కో వా తం బ్రూహి వదతాం వర 19
తేనేవ సార్థం యోత్స్యామి యథా వా మన్యతే భవాన్
స ఏనం పునరఽప్యాహ దానవేంద్రోఽత్ర తిష్ఠతి 20
ఏష వై పరమోదారః శూరః సత్య పరాక్రమః
వీరో బహుగుణోపేతః పాశహస్త ఇవాన్తకః 21
బాలాఽర్క ఇవ తేజస్వీ సమరేష్వఽనివర్తకః
అమర్షీ దుర్జయో జేతా బలిర్హి గుణసాగరః 22
ప్రియంవదః సంవిభాగీ గురు విప్ర ప్రియః సదా
కాలకాంక్షీ మహాసత్త్వః సత్యవాక్ సౌమ్య దర్శనః 23
స చ సర్వగుణోపేతః శూరః స్వాధ్యాయ తత్పరః
ఏష గర్జతి వాత్యేష జ్వలతే తపతే సదా 24
దేవైశ్చ భూత సంఘైశ్చ పన్నగైశ్చ మహర్షిభిః
భయం యో నాఽభిజానాతి తేన కిం యోద్ధుమిచ్ఛసి 25
బలినా యది తే యోద్ధుం రోచతే రాక్షసేశ్వర
ప్రవిశ త్వం మహాసత్త్వం సంగ్రామం కురు మా చిరం 26
ఏవముక్తో దశగ్రీవః ప్రవివేశ యతో బలిః
స విలోక్యాఽథ లంకేశమఽట్టహాసం జహాస చ 27
ఆదిత్య ఇవ దుష్ప్రేక్ష్యః స్థితో దానవ సత్తమః
అథ సందర్శనాదేవ బలి ర్వై విశ్వరూపవాన్ 28
స గృహీత్వా చ తద్రక్షో హ్యుత్సంగే స్థాప్య చాబ్రవీత్
దశగ్రీవ మహాబాహో కం తే కామం కరోమ్యఽహం 29
కి మాగమన కృత్యం తే బ్రూహి త్వం రాక్షసేశ్వర
ఏవముక్తస్తు బలినా రావణో వాక్య మబ్రవీత్ 30
శృతం మయా మహాభాగ బద్ధ స్త్వం విష్ణునా పురా
సోఽహం మోచయితుం శక్తో బంధనా త్త్వాం న సంశయః 31
ఏవముక్తే తతో హాసం బలిః కృత్వేదమబ్రవీత్

శ్రూయతా మభిదాస్యామి యం త్వం పృచ్ఛసి రావణ 32
య ఏష పురుషః శ్యామో ద్వారి తిష్ఠతి నిత్యదా
ఏతేన దానవేంద్రాశ్చ తథాఽన్యే బలవత్తరాః 33
వశం నీతా బలవతా పూర్వే పూర్వతరాశ్చ యే
బద్ధశ్చాహమఽనేనైవం కృతాన్తో దురతిక్రమః 34
క ఏనం పురుషో లోకే వంచయిష్యతి రావణ
సర్వభూతాఽపహర్తా వై య ఏష ద్వారి తిష్ఠతి 35
కర్తా కారయితా చైవ ధాతా చ భువనేశ్వరః
న త్వం వేద న చాఽహం వై భూత భవ్య భవత్ప్రభుం 36
కలిశ్చైవ హి కాలశ్చ సర్వభూతాఽపహారకః
లోక త్రయస్య సర్వస్య హర్తా స్రష్టా తథైవ చ 37
సంహర త్యేష భూతాని స్థావరాణి చరాణి చ
పునశ్చ సృజతే సర్వమఽనాద్యన్తో మహేశ్వరః 38
కరణం కారణం కర్తా సోఽయమ్ పురుష సత్తమః
ఇష్టం చైన హి దత్తం చ హుతం చైవ నిశాచర 39
సర్వమేవ హి లోకేశో ధాతా గోప్తా న సంశయః
నైవం విధం మహద్భూతం విద్యతే భువన త్రయే 40
అహం త్వం చైవ పౌలస్త్య యే చాఽన్యే పూర్వవత్తరాః
నేతా తేషాం మహాత్మైష పశుం రశనయా యథా 41
వృత్రో దనుః శుకః శంభుర్ని శంభో దంభురేవ చ
కాలనేమిశ్చ ప్రాహ్లాది స్తథా వైరోచనో బలిః 42
కాలకేయాస్తారకాఖ్యో ముచుకుందో వివర్ధనః
హిరణ్యాక్షో మధుశ్చైవ కైటభో ధూమ శంబరౌ 43
యమళార్జునౌ చ కంసశ్చ కైటభో మధునా సహ
ఏతే తపంతి ద్యోతంతి వాంతి వర్షంతి చైవ హి 44
సర్వైః క్రతు శతైరిష్టం సర్వై స్తప్తం మహత్తపః
సర్వే తే సుమహాత్మానః సర్వే వై యోగ ధర్మిణః 45
సర్వైరైశ్వర్య మాసాద్య భుక్త భోగై ర్మహత్తరైః
దత్త మిష్టమఽధీతం చ ప్రజాశ్చ పరిపాలితాః 46
స్వపక్షేష్వనుగోప్తారః ప్రహర్తారః పరేష్వఽపి
సాఽమరేష్వపి లోకేషు నైతేషాం విద్యతే సమః 47

శూరా స్త్వభిజనోపేతాః సర్వశస్త్రాస్త్ర పారగాః
సర్వవిద్యా ప్రవేత్తారః సంగ్రామేష్వనివర్తకాః 48
సర్వై స్త్రిదశ రాజ్యాని కాంక్షితాని మహాత్మభిః
యుద్ధే సురగణాః సర్వే నిర్జితాశ్చ సహస్రశః 49
దేవానామఽపి యే శక్తాః స్వపక్ష పరిపాలకాః
ప్రమత్తా భోగ రక్తాశ్చ బాలాఽర్కసమ తేజసః 50
యత్ సదేవాన్ ప్రధర్షేత తదేషో విష్ణురీశ్వరః
ఉపాయ పూర్వకం నాశం సంపేత్తా భగవాన్ హరిః 51
ప్రాదుర్భావం వికురుతే యే నైత న్నిధనం నయేత్
పున రేవాత్మ నాత్మాన మధిష్ఠాయ స తిష్ఠతి 52
ఏవ మేతేన దేవేన దానవేంద్రా మహాత్మనా
తే హి సర్వే క్షయం నీతా బలినా కామరూపిణా 53
సమరే చ దురాధర్షా నృపా స్తే చ పరాజితాః
తేన నీతాః క్షయం సర్వే కృతాంత బల చోదితాః 54
ఏవముక్త్వాఽథ ప్రోవాచ రాక్షసం దానవేశ్వరః
య దేత ద్దృశ్యతే వీర చక్రం దీప్తాఽనలోపమం 55
ఏతద్గృహీత్వాఽఽగచ్ఛ త్వం మమ పార్శ్వం మహాబల
తతోహం తవ చాఖ్యాస్యే ముక్తికారణ మవ్యయం 56
తత్ కురుష్వ మహాబాహో మా విలంబస్వ రావణ
ఏత చ్ఛ్రుత్వా గతో రక్షః ప్రహసంశ్చ మహాబలః 57
యత్ర స్థితం మహద్దివ్యం కుండలం రఘునందన
లీలయోత్పాటనం చక్రే రావణో బల దర్పితః 58
న చ చాలయితుం శక్తో రావణోభూత్ కథంచన
లజ్జయా స పునర్భూయో యత్నం చక్రే మహాబలః 59
ఉత్క్షిప్తమాత్రే దివ్యే చ పపాత భువి రాక్షసః
ఛిన్న మూలో యథా శాఖీ రుధిరౌఘ పరిప్లుతః 60
ఏతస్మిన్నన్తరే జజ్ఞే శబ్దః పుష్కర సంభవః
రాక్షసేంద్రస్య సచివై ర్ముక్తో హాహాకృతో మహాన్ 61
తతో రక్షో ముహూర్తేన చేతనాం లభ్య చోత్థితం
లజ్జయాఽవనతీభూతం బలిర్వాక్య మువాచ హ 62
ఆగచ్ఛ రాక్షసశ్రేష్ఠ వాక్యం శృణు మయోదితం

యత్త్వయా చోద్ధృతం వీర కుండలం మణి భూషితం 63
ఏతద్ధి పూర్వజ స్యాఽఽసీత్ కర్ణాభరణ మీక్ష్యతాం
ఏతత్ పతిత మఽత్రైవ మన్యద్భూయో మహాబల 64
అన్యత్ పర్వత సానౌ హి పతితం కుండలాదను
మకుటం వేది సామీప్యే పతితం యుధ్యతో భువి 65
హిరణ్యకశిపోః పూర్వం మమ పూర్వ పితామహాత్
న తస్య కాలో మృత్యుర్వా న వ్యాధి ర్న విహింసకాః 66
న దివా మరణం తస్య న రాత్రౌ సంధ్యయోరపి
న శుష్కేణ న చార్ద్రేణ న చ శస్త్రేణ కేనచిత్ 67
విద్యతే రాక్షసశ్రేష్ఠ తస్య నాఽస్త్రేణ కేనచిత్
ప్రహ్లాదేన సమం చక్రే వాదం పరమ దారుణం 68
తస్య వాదే సముత్పన్నే ధీరో లోక భయంకరః
సర్వ దృశ్యస్య వీరస్య ప్రహ్లాదస్య మహాత్మనః 69
ఉత్పన్నో రాక్షసశ్రేష్ఠ నృసింహాకృతి రూప ధృత్
దృష్టం చ తేన రౌద్రేణ క్షుబ్ధం సర్వమఽశేషతః 70
తత ఉద్ధృత్య బాహుభ్యాం నఖై ర్నిన్యే యమక్షయం
ఏష తిష్ఠతి ద్వార్స్థో వై వాసుదేవో నిరంజనః 71
తస్య దేవాధి దేవస్య తత్త్వతో మే శృణుష్వ హ
వాక్యం పరమ భావేన యది తే వర్తతే హృది 72
ఇంద్రాణాం చ సహస్రాణి సురాణామఽయుతాని చ
ఋషీణాం సప్త సంఖ్యానాం శతాన్యబ్దసహస్రశః 73
వశం నీతాని సర్వాణి య ఏష ద్వారి తిష్ఠతి
తస్య తద్వచనం శృత్వా రావణో వాక్య మఽబ్రవీత్ 74
మయా ప్రేతేశ్వరో దృష్టః కృతాంతః సహ మన్యునా
పాశహస్తో మహాజ్వాల ఊర్ధ్వరోమా భయానకః 75
విద్యుజ్జిహ్వశ్చ దంష్ట్రాలః సర్ప వృశ్చిక రోమవాన్
రక్తాఽక్షో భీమ వేగశ్చ సర్వసత్త్వ భయంకరః 76
ఆదిత్య ఇవ దుష్ప్రేక్ష్యః సమరేష్వనివర్తకః
పాపానాం శమితా చైవ స మయా యుధి నిర్జితః 77
న చ మే తత్ర భీః కాచి ద్వ్యథా వా దానవేశ్వర
ఏనం తు నాఽభిజానామి త ద్భవాన్ వక్తుమర్హతి 78

రావణస్య వచః శృత్వా బలి ర్వైరోచనోబ్రవీత్
ఏష త్రైలోక్య ధాతా చ హరి ర్నారాయణః ప్రభుః 79
అనంతః కపిలో విష్ణు ర్నారసింహో మహాద్యుతిః
ఋతధామా సుధామా చ పాశహస్తో భయానకః 80
ద్వాదశాదిత్య సదృశః పురాణః పురుషోత్తమః
నీలజీమూత సంకాశః సురనాథః సురోత్తమః 81
జ్వాలా మాలీ మహాబాహు ర్యోగీ భక్తజన ప్రియః
ఏష ధారయతే లోకా నేష వై సృజతే ప్రభుః 82
ఏష సంహరతే చైవ కాలో భూత్వా మహాబలః
ఏష యజ్ఞశ్చ యాజ్యశ్చ చక్రాయుధ ధరో హరిః 83
సర్వదేవ మయశ్చైవ సర్వభూత మయ స్తథా
సర్వలోక మయ శ్చైవ సర్వజ్ఞాన మయ స్తథా 84
సర్వరూపీ మహారూపీ బలదేవో మహాభుజః
వీరహా వీర చక్షుష్మాం స్త్రైలోక్య గురురవ్యయః 85
ఏవం మునిగణాః సర్వే కథయన్తీహ మోక్షిణః
య ఏనం వేత్తి పురుషం న చ పాపై ర్విలిప్యతే 86
స్మృత్వా స్తుత్వా తథేష్ట్వాచ సర్వ మఽస్మాదవాప్యతే
ఏత చ్ఛృత్వా చ వచనం రావణో నిర్యయౌ తదా 87
క్రోధ సంరక్త నయన ఉద్యతాఽస్త్రో మహాబలః
తథా భూతం చ తం దృష్ట్వా హరి ర్ముసల ధృత్ ప్రభుః 88
నైనం హన్మ్యఽధునా పాపం చింతయిత్వేతి విశ్వధృత్
అంతర్ధానం గతో రామ బ్రహ్మణః ప్రియ కామ్యయా 89
న చ తం పురుషం తత్ర దదర్శ రజనీచరః||

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) ద్వితీయః సర్గః -- సూర్య జయ ఘోషణా

అథ సంచిన్త్య పౌలస్త్యః సూర్యలోకం జగామ హ
మేరు శృంగే వరే రమ్యే ఉషిత్వా తత్ర శర్వరీం 1
పుష్పకం తత్ సమారుహ్య రవేస్తురగ సన్నిభం
మనో వాత గతిం దివ్యం విహార వియతి స్థితం 2
తత్రాఽపశ్యద్రవిం దేవం సర్వతేజో మయం శుభం
వర కాంచన కేయూర రక్తాంబర విభూషితం 3
కుండలాభ్యాం శుభాభ్యాం తు భ్రాజన్ముఖ వికాసితం

కేయూర నిష్కాఽఽభరణం రక్త మాలాఽవలంబినం 4
రక్త చందన దిగ్ధాంగం సహస్ర కిరణోజ్జ్వలం
త మాదిదేవ మాఽఽదిత్యం విభుం సప్తాఽశ్వవాహనం 5
అనాద్యంత మఽమధ్యం చ లోక సాక్షిణ మీశ్వరం
తం దృష్ట్వా ప్రవరం దేవం రావణో రాక్షసాధిపః 6
స ప్రహస్త మువాచాఽథ రవి తేజో బలార్దితమ్
గచ్ఛాఽఽమాత్య వద హ్యేనం సందేశా న్మమ శాసనం 7
మార్తాండం భాస్కరం శ్రేష్ఠం తత్త్వతో బ్రూహి మా చిరం
యుద్ధార్థీ రావణః ప్రాప్తో యుద్ధం తస్య ప్రదీయతాం 8
నిర్జితోఽస్మీతి వా బ్రూహి పక్ష మేకతరం కురు
తస్య త ద్వచనా ద్రక్షః సూర్యస్యాన్తిక మాగమత్ 9
పింగళం దండినం చైవ సోఽపశ్య ద్ద్వార పాలకౌ
ఆఖ్యా మాఖ్యాయ తత్ సర్వం రావణస్య వినిశ్చయం 10
తూష్ణీ మాఽఽస్తే ప్రహస్తః స సూర్య తేజః ప్రతాపితః
దండీ గత్వా రవేః పార్శ్వం ప్రణమ్యాఖ్యాతవాన్ విభుం 11
శృత్వా తు సూర్య స్త ద్వృత్తం దండినో రావణస్య హ
ఉవాచ వచనం శ్రీమాన్ బుద్ధిపూర్వం దివాకరః 12
గచ్ఛ దండిన్ జయ స్వైనం నిర్జితోఽస్మీతి వా వద
కురు య త్తే కాంక్షితం తన్నాహం కాలక్షిపాం సహే 13
స గత్వా వచనా త్తస్య రాక్షసాయ మహాత్మనః
కథయామాస తత్ సర్వం సూర్యోక్తం వచనం యథా 14
స శృత్వా వచనం తస్య దండినో వై మహాత్మనః
ఘోషయిత్వా జగామాఽథ విజయం రాక్షసేశ్వరః 15

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) తృతీయః సర్గః -- రావణ మాంధాతృ యుద్ధం

అథ సంచిన్త్య పౌలస్త్యః సోమ లోకం జగామ హ
మేరు శృంగే వరే రమ్యే రజనీ ముష్య వీర్యవాన్ 1
తదా కశ్చిద్రథారూఢో దివ్య స్రగఽనులేపనః
అప్సరోగణ ముఖ్యేన సేవ్యమానస్తు గచ్ఛతి 2
రతి శ్రాంతోఽప్సరోంకేషు చుంబితః సన్ విబుధ్యతే
రావణ స్త్వథ తం దృష్ట్వా కౌతూహల సమన్వితః 3

అథాఽపశ్యత్ ఋషిం తత్ర పర్వతం మునిసత్తమం
దశగ్రీవో మహాత్మానం దృష్ట్వాచేద మువాచ హ 4
స్వాగతం తవ దేవర్షే దిష్ట్యాచైవాగతో హ్యాసి
కోఽయం స్యందన మారూఢో హ్యాప్సరోగణ సేవితః 5
నిర్లజ్జ ఇవ సంయాతి భయస్థానం న విన్దతి
రావణే నైవ ముక్తస్తు పర్వతో వాక్యమఽబ్రవీత్ 6
శృణు వత్స యథా త త్త్వం వక్ష్యే తవ మహామతే
ఏతేన నిర్జితా లోకా బ్రహ్మా చైవాఽభితోషితః 7
ఏష గచ్ఛతి మోక్షాయ సుసుఖం స్థాన ముత్తమం
తపసా నిర్జితా లోకా విక్రమేణ యథా త్వయా 8
ప్రయాతి పుణ్యవాన్ వత్స సోమం పీత్వా న సంశయః
త్వం చ రాక్షసశార్దూల శూరః సత్యవ్రత స్తథా 9
నేదృశేషు చ కృధ్యంతి బలినో బ్రహ్మాచారిషు
అథాఽపశ్యత్ రథవరం మహాకాయం మహౌజసం 10
జాజ్జ్వల్యమానం వపుషా గీత వాదిత్ర సంకులం
క్వైష గచ్ఛతి దేవర్షే శోభమానో మహాద్యుతిః 11
కిన్నరైశ్చ ప్రగాయద్భి ర్నృత్యద్భిశ్చ మనోహరం
శృత్వా చైన మువాచాఽథ పర్వతో మునిసత్తమః 12
ఏవం శూరో రణే యోద్ధా సంగ్రామేష్వఽనివర్తకః
యుద్ధ్యమాన స్థథైవైష ప్రహారై ర్జర్జరీ కృతః 13
కృతీ శూరో రణే జేతా స్వామ్యర్థే త్యక్త జీవితః
సంగ్రామే నిహతో వీరాన్ హత్వా చ సబలాన్ బహూన్ 14
ఇంద్రస్యాఽతిథి రేవైష హ్యథవా యత్ర చేచ్ఛతి
నృత్త గీత విలాసైస్తు సేవ్యతే నరసత్తమః 15
పప్రచ్ఛ రావణో భూయః కోఽయం యాత్యఽర్క సన్నిభః
రావణస్య వచః శృత్వా పర్వతో వాక్య మబ్రవీత్ 16
య ఏష దృశ్యతే రాజన్ విమానే సర్వకాంచనే
అప్సరోగణ సంయుక్తే పూర్ణేందు సదృశాననః 17
సువర్ణదో మహారాజ విచిత్రాభరణాంబరః
ఏష గచ్ఛతి శీఘ్రేణ యానేన సుమహాద్యుతిః 18
పర్వతస్య వచః శృత్వా రావణో వాక్య మబ్రవీత్

య ఏతే యాంతి రాజానో బ్రూహి తా నృషి సత్తమ 19
కోఽత్ర మే యాచితో దద్యాద్యుద్ధాతిథ్యం మహాద్యుతిః
క్షిప్ర మాఖ్యాహి ధర్మజ్ఞ పితా మే త్వం హి పర్వత 20
ఏవముక్తః ప్రత్యువాచ రావణం పర్వత స్తదా
స్వర్గాఽర్థినో మహారాజ నైతే యుద్ధార్థినో నృపాః 21
వక్ష్యామి చ మహారాజ విచిత్రాభరణాంబర
యస్తు రాజా మహాతేజా సప్త ద్వీపేశ్వరో మహాన్ 22
మాన్ధాతేత్యఽభివిఖ్యాతః స తే యుద్ధం ప్రదాస్యతి
పర్వతస్య వచః శృత్వా రావణో వాక్య మబ్రవీత్ 23
కుత్రాఽసౌ వర్తతే రాజా తం సమాచక్ష్వ తత్త్వత
అహం యాస్యామి తత్రాఽద్య యత్రాఽసౌ నరపుంగవః 24
రావణస్య వచః శృత్వా మునిర్వచన మబ్రవీత్
యువనాశ్వ సుతో హ్యేష మాన్ధాతా రాజసత్తమః 25
సప్త ద్వీపాన్ సముద్రాంతాన్ జిత్వాఽద్య స్వర్గమేష్యతి
అథాఽపశ్యన్ మహాబాహు ర్విరించి వర దర్పితః 26
అయోధ్యాధిపతిం వీరం మాన్ధాతారం నృపోత్తమం
సప్త ద్వీపాధిపం యాంతం స్యన్దనేన విరాజితం 27
కాంచనేన విచిత్రేణ మహాహారేణ భాస్వతా
జాజ్వల్యమానం రూపేణ దివ్య స్రగఽనులేపనం 28
తమువాచ దశగ్రీవో యుద్ధం మే దీయతా మితి
ఏవముక్తో దశగ్రీవం ప్రహస్యేద మువాచ హ 29
యది తే జీవితం నేష్టం తతో యుద్ధ్యస్వ మామితి
మాన్ధాతు ర్వచనం శృత్వా రావణో వాక్య మబ్రవీత్ 30
వరుణస్య కుబేరస్య యమస్యాఽపి న వివ్యధే
కిమఽరే మానుషా త్త్వత్తో రావణో భయ మావిశేత్ 31
ఏవముక్త్వా దశగ్రీవః క్రోధా త్తం ప్రదహ న్నివ
ఆజ్ఞాపయామాస తదా రాక్షసాన్ యుద్ధ దుర్మదాన్ 32
అథ కృద్ధాస్తు సచివా రావణస్య దురాత్మనః
వవృషుః శర వర్షాణి శూరా యుద్ధ విశారదాః 33
అథ రాజ్ఞా బలవతా కంకపత్రై రజిహ్మగైః
ఇషుభి స్తాడితాః సర్వే ప్రహస్త శుక సారణాః 34

మహోదర విరూపాక్ష మారీచాఽకంపనాదయః
అథ ప్రహస్తో నృపతిం శర వర్షైరవాకిరత్ 35
అప్రాప్తా నేవ తాన్ సర్వాన్ ప్రచిచ్ఛేద నృపోత్తమః
భుసుంఠీభిశ్చ భల్లైశ్చ భిన్దిపాలైశ్చ తోమరైః 36
నరరాజేన దహ్యంతే శలభా ఇవ తేఽగ్నినా
పున ర్నృపవరః కృద్ధః పంచభిః ప్రబిభేద తం 37
తోమరైః స మహాఘోరైః పురా క్రౌన్చమివాఽగ్నిజః
తతో ముహు ర్భ్రామయిత్వా ముద్గరం వజ్రసన్నిభం 38
ముమోచ సోఽతివేగేన రాక్షసస్య రథం ప్రతి
స పపాత మహావేగో ముద్గరో వజ్రసన్నిభః 39
ఘూర్ణితో రావణ స్తేన పతితః శక్ర కేతువత్
తదా స నృపతిః ప్రీతో హర్షోద్భూత బలో బభౌ 40
సకలేందుకరైః స్పృష్టం యథాంబు లవణాంభసః
తతో రక్షోబలం సర్వం హాహా భూత మఽచేతనం 41
పరివార్యాఽథ తం తస్థౌ రాక్షసేంద్రం సమన్తతః
తత శ్చిరా త్సమాశ్వస్తో రావణో లోక రావణః 42
మాన్ధాతుః పీడయామాస దేహం లంకేశ్వరో భృశం
రథం చాశ్వయుజం క్షిప్రం బభంజ చ మహాబలః 43
విరథః స రథం ప్రాప్య శక్తిం ఘుంటాట్టహాసినీం
మాన్ధాతా విప్రచిక్షేప తాం బలాద్రావణం ప్రతి 44
మరీచి మివ చాఽర్కస్య చిత్రభానోః శిఖా మివ
దీప్యంతీం రుచిరాభాసం మాన్ధాతృ కర నిస్సృతాం 45
తా మాపతంతీం శూలేన పౌలస్త్యో రజనీచరః
దదాహ శక్తిం లంకేశః పతంగ మివ పావకః 46
యమ దత్తం తు నారాచం నికృష్యాఽథ దశాననః
పాతయామాస వేగేన స తే నాఽభిహతో భృశం 47
మూర్ఛితం నృపతిం దృష్ట్వా ప్రహృష్టా స్తే నిశాచరాః
చుకృశుః సింహ నాదాంశ్చ క్ష్వేళంతశ్చ నిశాచరాః 48
లబ్ధ సంజ్ఞో ముహూర్తేన హ్యయోధ్యాధిపతి స్తదా
తం దృష్ట్వా శత్రుభిః శత్రుం పూజ్యమానం ముదాన్వితైః 49
జాతకోపో దురాధర్ష శ్చంద్రాఽర్క సదృశ ద్యుతిః

మహతా శర వర్షేణ పీడయన్ రాక్షసం బలం 50
చాపస్య చ నినాదేన తస్య బాణ రవేణ చ
సంచచాల తతః సైన్య ముద్ధూత ఇవ సాగరః 51
తద్యుద్ధ మభవ ద్ఘోరం నర రాక్షస సంకులం
కృధాఽఽవిష్టౌ మహాత్మానౌ నర రాక్షస సత్తమౌ 52
కార్ముకాఽసి ధరౌ వీరౌ శరాసన గతౌ తథా
మాంధాతా రావణం చైవ రాక్షస శ్చైవ తం నృపం 53
క్రోధేన మహతాఽఽవిష్టౌ శర వర్షం వవర్షతుః
తౌ పరస్పర సంక్షోభా త్ప్రహారై ర్జర్జరీ కృతౌ 54
రావణో రౌద్రమస్త్రం తు ప్రాయుంక్త స మహాబలః
ఆగ్నేయేన స మాంధాతా తదస్త్రం ప్రత్యవారయత్ 55
గాంధర్వేణ దశగ్రీవో వారుణేన స రాజరాట్
గృహీత్వా స తు బ్రహ్మాస్త్రం సర్వభూత భయావహం 56
తోలయామాస మాంధాతా దివ్యం పాశుపతం మహత్
తదస్త్రం ఘోర రూపం తు త్రైలోక్య భయ వర్ధనం 57
దృష్ట్వా త్రస్తాని భూతాని స్థావరాణి చరాణి చ
వరదానా త్తు రుద్రస్య తపసాఽధిగతం మహత్ 58
తతః ప్రకంపితం సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరం
దేవాః ప్రకంపితాః సర్వే లయం నాగాశ్చ మేనిరే 59
అథ తౌ మునిశార్దూలౌ ధ్యానయోగాదఽపశ్యతాం
పులస్త్యో గాలవ శ్చైవ వారయామాసతు ర్నృపం 60
ఉపలబ్ధైశ్చ వివిధై ర్వాక్యై రాక్షస సత్తమం
తౌ తు కృత్వా పరాం ప్రీతిం నర రాక్షసయో స్తదా 61
సంప్రస్థితౌ తు హృష్టౌ యథా యేనైవ చాఽఽగతౌ||

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) చతుర్థః సర్గః -- రావణ మంత్రేశ్వరదానం

గతాభ్యామఽథ విప్రాభ్యాం రావణో రాక్షసాధిపః
దశ యోజన సాహస్రం ప్రథమం స మరుత్పథం 1
అత్యక్రామ న్మహాతేజాః పుష్పకేణ మహాబలః
యత్ర తిష్టంతి సంన్యస్తా హంసాః సర్వగుణాన్వితాః 2
అథ ఊర్ధ్వం ద్వితీయం తు గత్వా చైవ మరుత్పథం

దశ యోజన సాహస్రం తద్ధి వై పరిగణ్యతే 3
తత్ర మేఘాః స్థితాః సర్వే త్రివిధా నిత్యసంశ్రితాః
ఆగ్నేయాః పక్షిణో బ్రాహ్మా స్త్రివిధా ఇతి సంస్థితాః 4
అథ గత్వా తృతీయం తు వాయోః పంథాన ముత్తమం
నిత్యం యత్ర స్థితాః సిద్ధా శ్చారణాశ్చ మనస్వినః 5
దశైవ తు సహస్రాణి యోజనానాం తథైవ చ
చతుర్థం వాయు మార్గం తు గతవాన్ రావణ స్తథా 6
వసంతి యత్ర నిత్యం వై భూతాశ్చ సవినాయకాః
అథ గత్వాతు వై శీఘ్రం పంచమం వాయు గోచరం 7
దశైవ తు సహస్రాణి యోజనానాం తథైవ చ
గంగా వరా సరిచ్ఛ్రేష్ఠా నాగాశ్చ కుముదాదయః 8
కుంజరా యత్ర తిష్ఠంతి యే చ ముంచంతి శీకరాన్
గంగా తోయేన తిష్ఠంతః పుణ్యం కుర్వన్తి సర్వతః 9
తతః కరికరాద్భ్రష్టం వాయునా లోళితం భృశం
జలం కుంజేషు పతితం హిమం భవతి రాఘువ 10
తతో జగామ షష్ఠం స వాయు మార్గం మహాద్యుతే
యోజనానాం సహస్రాణి తథైవ తు స రాక్షసః 11
యత్రాఽఽస్తే గరుడో నిత్యం జ్ఞాతి బాంధవ సత్కృతః
తథైవ తు సహస్రాణి యోజనానాం తథోపరి 12
సప్తమం వాయు మార్గం తు యత్ర వై ఋషయః స్థితాః
అత ఊర్ధ్వం స గత్వాఽథ సహస్రాణి దశైవ తు 13
అష్టమం వాయు మార్గం తు యత్ర గంగా ప్రతిష్ఠితా
ఆకాశ గంగా విఖ్యాతా హ్యాఽఽదిత్య పథ మాస్థితా 14
వాయునా దార్యమాణా సా మహావేగా మహాస్వనా
అథ ఊర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి చంద్రమా యత్ర తిష్ఠతి 15
అశీతు స్తు సహస్రాణి యోజనానాం తథోపరి
చంద్రమా తిష్టతే యత్ర గ్రహ నక్షత్ర సంయుతః 16
శతం శత సహస్రాణి రశ్మయ శ్చంద్ర మండలాత్
ప్రకాశయంతి లోకాంస్తు సర్వ సత్త్వ సుఖావహాః 17
తతో దృష్ట్వా దశగ్రీవం చంద్రమా నిర్దహ న్నివ
స తు శీతాగ్నినా శీఘ్రం ప్రాదహ ద్రావణం తదా 18

నాసహం స్తస్య సచివాః శీతాగ్నిం భయ పీడితాః
రావణం జయ శబ్దేన ప్రహస్తో వాక్య మబ్రవీత్ 19
రాజన్ శీతేన బాధ్యామో నివర్తామ ఇతో వయం
చంద్ర రశ్మి ప్రతాపేన రక్షసాం భయమావిశత్ 20
స్వభాసా హ్యేష రాజేంద్ర శీతాంశుర్దహనాత్మకః
ఏత చ్ఛృత్వా ప్రహస్తస్య రావణః క్రోధమూర్ఛితః 21
విష్ఫార్య ధనురుద్యమ్య నారాచై స్తం హ్యపీడయత్
అథ బ్రహ్మా సమాగమ్య చంద్రలోకం త్వరాన్వితః 22
దశగ్రీవ మహాబాహో సాక్షా ద్విశ్రవసః సుత
గచ్ఛ శీఘ్ర మితః సౌమ్య మా చంద్రం పీడయాశుగైః 23
లోకస్య హిత కామోఽయం ద్విజరాజో మహాద్యుతిః
మంత్రం చ తే ప్రదాస్యామి ప్రాణాత్యయ భయేఽభయం 24
యస్త్వి మం సంస్మరేన్మన్త్రం న స మృత్యుమవాప్నుయాత్
ఏవముక్తో దశగ్రీవః ప్రాంజలి ర్వాక్య మబ్రవీత్ 25
యది తుష్టోఽసి మే దేవ అనుగ్రాహ్యో యది హ్యాహం
యది మంత్రేశ్వరో దేయో దీయతాం మమ ధార్మిక 26
యం జప్త్వాఽహం మహాభాగ సర్వదేవేషు నిర్భయః
అమరేషు చ సర్వేషు దానవేషు పతత్రిషు 27
త్వత్ప్రసాదా త్తు దేవేశ న భయం విద్యతే మమ
ఏవముక్తో దశగ్రీవం బ్రహ్మా వచన మబ్రవీత్ 28
ప్రాణాత్యయే తు వై దద్మి న నిత్యం రాక్షసాధిప
అక్షసూత్రం గృహీత్వా తు జపే న్మంత్ర మిమం శుభం 29
అజప్త్వా రాక్షసశ్రేష్ఠ న తే సిద్ధి ర్భవిష్యతి
శృణు మంత్రం ప్రవక్ష్యామి యేన రాక్షస పుంగవ 30
మంత్రస్య కీర్తనాదేవ ప్రాప్స్యసే సమరే జయం
నమస్తే దేవదేవేశ సురాఽసుర నమస్కృత 31
భూత భవ్య మహాదేవ హర పింగళ లోచన
బాల స్త్వం వృద్ధ రూపీ చ వైయాఘ్ర వసన చ్ఛద 32
ఆరుణేయోఽసి దేవ త్వం త్రైలోక్య ప్రభురీశ్వరః
హరో హరిత నేమి స్త్వం యుగాంత దహనోఽనలః 33
గణేశో లోక శంభుశ్చ లోక పాలో మహాభుజః

మహాదేవో మహాశూలీ మహాదంష్ట్రో మహాభుజః 34
కాలశ్చ కాల రూపీ చ నీలగ్రీవో మహోదరః
వేదాంతగో వేదమయః పశూనాం పతిరవ్యయః 35
శూలధృ చ్చూలకేతుశ్చ నేతా గోప్తా హరిః శివః
జటీ ముండీ శిఖండీ చ లగుడీ చ మహాయశాః 36
భూతేశ్వరో గణాధ్యక్ష సర్వాత్మా సర్వభావనః
సర్వదః సర్వహారీ చ స్రష్టా చ గురురవ్యః 37
కమండలు ధరో దేవః పినాకీ ధూర్జటి స్తథా
మాననీయోఽర్హణీయశ్చ ఓంకారః సామవేదగః 38
మృత్యుశ్చ మృత్యు దూతశ్చ పారియాత్రశ్చ సువ్రతః
బ్రహ్మచారీ గృహీ యోగీ వీణా పణవ తూణవాన్ 39
అమరో దర్శనీయశ్చ బాలసూర్య నిభ స్తథా
శ్మశాన చారీ భగవానుమాపతి రరిందమః 40
భగ నేత్ర ప్రహర్తా చ పూష దంత నిపాతనః
జ్వరహర్తా పాశహస్తః ప్రళయః కాల ఏవ చ 41
ఉల్కాముఖోఽగ్నికేతుశ్చ ముని ర్దీప్తో విశాంపతిః
ఉన్మాద మోహన కరః సమర్థ స్త్రిదశోత్తమః 42
వామనో వామదేవశ్చ ప్రా గ్దక్షిణ్యశ్చ నామతః
భిక్షుశ్చ భిక్షురూపీ చ త్రిజటీ జటిలః స్వయం 43
చక్రహస్తః ప్రతిష్టంభీ చమూనాం స్తంభన స్తథా
ఋతు రృతుకరః కాలో మధుర్మధుర లోచనః 44
వానస్పత్యః శీకరశ్చ నిత్యమాశ్రిత పూజితః
జగద్ధాతా చ కర్తా చ పురుషః శాశ్వతో హ్యజః 45
ధర్మాధ్యక్షో విరూపాక్ష స్త్రివర్త్మా భూతభావనః
త్రినేత్రో బహునేత్రశ్చ సూర్యాయుత సమ ప్రభః 46
దేవ దేవోఽధిదేవశ్చ చంద్రాంకిత జట స్తథా
నర్తకో లాసక శ్చైవ పూర్ణేందు సదృశాననః 47
సుబ్రహ్మణ్యః శరణ్యశ్చ సర్వదేవ మయ స్తథా
సర్వభూత నివాసశ్చ సర్వబంధ విమోచకః 48
మోహనో వంచకశ్చైవ సర్వధారీ వరోత్తమః
పుష్పదంతో విభాగశ్చ ముఖ్యః సర్వహార స్తథా 49

హరి శ్మశ్రు ర్ధనుర్ధారీ భీమో భీమ పరాక్రమః
భక్తాఽభీష్టప్రదః స్థాణుః పరమాత్మా సనాతనః 50
మయా ప్రోక్త మిదం పుణ్యం నామ్నా మష్టోత్తరం శతం
జప్య మేత ద్దశగ్రీవ కుర్యా చ్ఛత్రువినాశనం 51
దత్వా తు రావణ స్యేమం వరం స కమలోద్భవః
పునరేవ జగామాశు బ్రహ్మలోకం సనాతనం 52
రావణో హి వరం లబ్ధ్వా పునరేవాగమ త్తదా
నివర్తమానః సంప్రాప్తో రావణః స దురాత్మవాన్ 53
జహ్రే పథి నరేంద్రర్షి ర్దేవ గంధర్వ కన్యకాః||

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) పంచమః సర్గః -- కపిల దర్శనం

కేనచి త్త్వఽథ కాలేన రావణః ప్రయయౌ గృహాత్
పశ్చిమాఽర్ణవ మాగచ్ఛత్ సచివైః సహ రాక్షసైః 1
ద్వీప స్థో దదృశే తేన పురుషః పావక ప్రభః
మహా జాంబూనద ప్రఖ్య ఏక ఏవ వ్యవస్థితః 2
యథా దృశ్యేత భయదో యుగాంతాఽనల ఉత్థితః
దేవానా మివ దేవేశో గ్రహాణా మివ భాస్కరః 3
శరభాణామ్ యథా సింహో హస్తిష్వైరావతో యథా
పర్వతానాం యథా మేరుః పారిజాతశ్చ శాఖినాం 4
తథా తం పురుషం దృష్ట్వా కుండమధ్యేఽనలం యథా
గర్జంతం వివిధై ర్నాదై ర్లంబహస్తం భయానకం 5
దంష్ట్రాలం వికటం చైవ కంబుగ్రీవం మహౌజసం
మండూక కుక్షిం పింగాక్షం కైలాస శిఖరోపమం 6
పద్మపాద తలం భీమం రక్తాంబుజ నిభాననం
మహాకాయం మహానాదం మనోఽనిల సమం జవే 7
భీమమాబద్ధ తూణీరం సంఘట్టం బద్ధ చామరం
జ్వాలా మాలా పరిక్షిప్తం కింకిణీ కృత నిస్వనం 8
మాలయా స్వర్ణ పద్మానాం వక్షోదేశావలంబయా
ఋగ్వేద మివ శోభంతం పద్మ మాలా విభూషితం 9
సోంజనాఽచల సంకాశః కాంచనాఽచల సన్నిభం
అబ్రవీ త్తం దశగ్రీవో యుద్ధం మే దీయతా మితి 10
జగర్జ చోచ్చైర్బలవాన్ సహాఽమాత్యో దశాననః

ధృత్వా స రాక్షసపతిః శూల శ్శక్త్యృష్టి పట్టసాన్ 11
స ద్వీపినా సింహ ఇవ శలభే నేవ కుంజరః
సుమేరు రివ ఛాగేన నదీ వేగైరివాఽర్ణవః 12
అకంప్యమానః పురుషో రావణం వాక్య మబ్రవీత్
యుద్ధశ్రద్ధాం హి తే రక్షో నాశయిష్యామి దుర్మతే 13
రావణస్య చ యో వేగః సర్వలోక భయావహః
తథా వేగ సహస్రాణి సంశ్రితాని తమేవ హి 14
అభవ త్తస్య సా దృష్టి ర్గ్రహ మాలేవ చాఽద్భుతా
దంతానాం దశతః శబ్దో యన్త్రస్యేవాఽతిభీకరః 15
ధర్మ స్తస్య తపశ్చైవ జగతః సిద్ధి హేతుకే
ఊరూ సంశ్రిత్య తస్థాతే మన్మథః శిశ్నమాస్థితః 16
విశ్వేదేవాః కటీ భాగే మరుతో యస్య శీర్షగా
మధ్యేఽష్టౌ వసవ స్తస్య సముద్రాః కుక్షి సంస్థితాః 17
పార్శ్వస్థా శ్చ దిశః సర్వా సర్వ సంధిషు మారుతాః
పితరశ్చాఽఽశ్రితాః పృష్ఠం హృదయం చ పితామహః 18
గోదానాని పవిత్రాణి భూమి దానాని యాని చ
సువర్ణస్య చ దానాని శశ్వల్లోమాశ్రితాని వై 19
హిమవాన్ హేమకూటశ్చ మందరో మేరురేవ చ
నరం తు తం సమాశ్రిత్య హ్యాఽస్థిభూతా వ్యవస్థితాః 20
మహీ వక్షోఽభవ త్తస్య శరీరే ద్యౌరఽవస్థితా
ఉభే సంధ్యే కాయ సంధౌ జలవాహాశ్చ మేహనే 21
బాహూ ధాతా విధాతా చ భగః పూషా ఉభౌ కరౌ
ఐరావతో విశాలాక్షః శేషో వాసుకిరేవ చ 22
కంబళాశ్వతరౌ నాగౌ కర్కోటక ధనంజయౌ
స చ ఘోర విషో నాగ స్తక్షకశ్చోపతక్షకః 23
కరజానాఽఽశ్రితా స్తస్య విషవీర్యం ముముక్షవః
అగ్ని రాఽఽస్య మఽభూత్తస్య స్కంధౌ రుద్రైరఽధిష్ఠితౌ 24
దంతాన్ మాసా దంష్ట్రయోశ్చ ఉభయో ర్ఋతవః స్థితాః
నాసే కుహూరఽమావాస్యా త చ్ఛిద్రేషు చ వాయవః 25
గ్రీవా తస్యాఽభవ ద్దేవీ వాణీ చాఽపి సరస్వతీ
నాసత్యౌ శ్రవణే చోభౌ నేత్రే చ శశి భాస్కరౌ 26

వేదాంగాని చ యజ్ఞాశ్చ నానారూపాణి యాని చ
సువృత్తాని చ వాక్యాని తేజ స్సిద్ధి స్తపాంసి చ 27
ఏతాని నర రూపస్య తస్య దేహం శ్రితాని వై
తేన ముష్టి ప్రహారేణ స్వల్ప మాత్రేణ లీలయా 28
పాణినా తాడితం రక్షో నిపపాత మహీతలే
పతితం రాక్షసం జ్ఞాత్వా విద్రావ్య చ నిశాచరాన్ 29
ఋగ్వేద ప్రతిమః సోఽథ పద్మమాలా విభూషితః
ప్రవివేశ చ పాతాళం గచ్ఛత్పర్వత సన్నిభః 30
ఉత్థాయ చ దశగ్రీవః ఆహూయ సచివాన్ స్వయం
క్వ గతః సహసా బ్రూత ప్రహస్త శుక సారణాః 31
ఏవముక్తా రావణేన రాక్షసాస్తమఽథాబ్రువన్
ప్రవిష్టః స నరోఽత్రైవ దేవ దానవ దర్పహా 32
అథాఽసిం గృహ్య వేగేన గరుత్మానివ పన్నగం
శీఘ్రం స తు బిలద్వారం ప్రవివేశ చ దుర్మతిః 33
ప్రవిశ్య చ స త ద్ద్వారం రావణో వర నిర్భయః
అపశ్య చ్చ నరాం స్తత్ర నీలాంజన చయోపమాన్ 34
కేయూర ధారిణః రక్తమాల్యాఽనులేపనాన్
అంగుళీయక హారాద్యై ర్భూషణైశ్చ విభూషితాన్ 35
దృశ్యంతే తత్ర నృత్యంత స్తిస్రః కోట్యో మహాత్మనాం
నిత్యోత్సవాః శాంత భయా విమలాః పావక ప్రభాః 36
క్రీడతః ప్రేక్షతే తాన్ వై రాక్షసో భీమవిక్రమః
ద్వారస్థో రావణ స్తేషాం తాసు కోటీషు నిర్భయః 37
యథా దృష్టః స తు నర స్తుల్యాం స్తాం స్తస్య సర్వశః
ఏక వర్ణాం స్త్వేక బలాఽనేక రూపాన్మహౌజసః 38
చతుర్భుజాన్ మహోత్సాహాం స్తత్రాపశ్యత్ సరావణః
తాన్ దృష్ట్వాఽథ దశగ్రీవ ఊర్ధ్వరోమా బభూవ హ 39
స్వయంభువా దత్తవర స్తతః శీఘ్రం వినిర్యయౌ
అథాఽపశ్యత్ పరం తత్ర భుజంగ శయనే స్థితం 40
పాండరేణ మహాఽర్ఘేణ కౌంస్తుభేన విరాజితం
శేతే స పురుష స్తత్ర పావకేనాఽవకుంఠితః 41
దివ్య స్రగఽనులేపీ చ దివ్యాభరణ భూషితః

దివ్యాంబరధరా సాధ్వీ త్రైలోక్యస్య విభూషణం 42
వాలవ్యజన హస్తా చ దేవీ తత్ర వ్యవస్థితా
లక్ష్మీర్నృపిః సపద్మా వై భ్రాజన్తీ లోకసున్దరీ 43
ప్రహృష్టః స తు లంకేశో దృష్ట్వా తాం చారుహాసినీం
జిఘృక్షుః స తదా సాధ్వీం సింహాసన ముపాశ్రితాం 44
వినా తు సచివై స్తత్ర రావణో దుర్మతి స్తదా
హస్తైర్గ్రహీతుం తా మైచ్ఛన్మన్మథేన వశీ కృతః 45
సుప్త మాఽఽశీవిషం యద్వద్రావణః కాలచోదితః
అథ సుప్తో మహాబాహుః పావకేనాఽవకుంఠితః 46
గ్రహీతు కామం తం జ్ఞాత్వా వ్యపవిధ్య పటం తదా
జహాసోచ్చై ర్భృశం దేవ స్తం దృష్ట్వా రాక్షసాధిపం 47
తేజసా తస్య సందీప్తో రావణో లోకరావణః
ఘ్రాణ వాతేన దీర్ఘేణ తస్మిన్ రామ రసాతలే 48
కృత్త మూలో యథా శాఖీ నిపపాత మహీతలే
పతితం రాక్షసం జ్ఞాత్వా వచనం చేద మఽబ్రవీత్ 49
ఉత్తిష్ఠ రాక్షసశ్రేష్ఠ మృత్యు స్తే నాఽద్య విద్యతే
ప్రజాపతి వరో రక్ష్యో యేన జీవఽసి రావణ 50
గచ్ఛ రావణ విస్రబ్ధం నాఽత్ర వై మరణం తవ
లబ్ధ సంజ్ఞో ముహూర్తేన రాక్షసో భీమవిక్రమః 51
తం తు దృష్ట్వా మహాత్మానం రావణో భయమాప సః
ఏవముక్త స్తదోత్థాయ రావణో దేవ కంటకః 52
రోమహర్షణ మాపన్నో హ్యబ్రవీత త్తం మహామునిం
కో భవాన్ శౌర్య సంపన్నో యుగాంతాఽనల సన్నిభః 53
బ్రూహి త్వం దేవదేవోవా సర్వదేహేషు సుస్థితః
ఏవముక్తః స తేనాఽథ రావణేన దురాత్మనా 54
ప్రత్యువాచ హసన్ దేవో మేఘ గంభీరయా గిరా
కిం త్వం మయా దశగ్రీవ వధ్యోఽసి న చిరా దిహ 55
ఏవముక్తో దశగ్రీవః ప్రాంజలి ర్వాక్య మబ్రవీత్
ప్రజాపతేస్తు వచనాన్నా ఽహం మృత్యు వశం గతః 56
స న జాతో జనిష్యో వా మత్తుల్యో వా సురేష్వపి
ప్రజాపతి వరం యో హి లంఘయేత్ వీర్యమాశ్రితః 57

న తత్ర పరిహారోఽస్తి ప్రయత్నశ్చాపి దుర్లభః
త్రైలోక్యే తం న పశ్యామి య స్తం కుర్యాద్వరం వృథా 58
అమరో వా సురశ్రేష్ఠ తేన మాం నాఽవిశద్భయం
అథాఽపి చ భవే న్మృత్యు స్త్వత్తో మే నాఽన్యతః ప్రభో 59
యశస్యం శ్లాఘనీయం చ త్వత్తో మే మరణం త్విదం
అథాఽపశ్య త్తస్య గాత్రే రావణో భీమవిక్రమః 60
దేవదేవస్య సకలం త్రైలోక్యం సచరాఽచరం
ఆదిత్యా వసవో రుద్రా మరుతోథాఽశ్వినావపి 61
సిద్ధాశ్చ పితర శ్చైవ యమో వైశ్రవణ స్తథా
సముద్రా గిరయో నద్యో విద్యా వేదా స్త్రయోగ్నయః 62
గ్రహా స్తారాగణా వ్యోమ సాధ్యా గాంధర్వ చారణాః
మహర్షయో వేదవిదో గరుడోఽథ భుజంగమాః 63
యేచాఽన్యే సంస్థితా దేవా దైత్య దానవ రాక్షసాః
గాత్రేషు శయనస్థస్య దృశ్యంతే సూక్ష్మ మూర్తయః 64
ఆహ రామోఽథ ధర్మాత్మా హ్యగస్త్యం మునిసత్తమం
ద్వీపస్థః పురుషః కోఽసౌ తిస్రః కోట్యశ్చ తాశ్చ కాః 65
శయానః పురుషః కశ్చి ద్దైత్య దానవ దర్పహా
రామస్య వచనం శ్రుత్వా హ్యగస్త్యో వాక్య మఽబ్రవీత్ 66
శ్రూయతా మఽభిదాస్యామి దేవదేవః సనాతనః
భగవాన్ కపిలో రామ ద్వీపస్థో నర ఉచ్యతే 67
స వై నారాయణో దేవః శంఖ చక్ర గదాధరః
విధాతా చైవ భూతానాం సంహర్తా చ తథైవ సః 68
అనాదిరఽచ్యుతో విష్ణుః ప్రభవః శాశ్వతోఽవ్యయః
యే తు నృత్యన్తి వై తత్ర సురా స్తే తస్య ధీమతః 69
తుల్య తేజః ప్రతాపా స్తే కపిలస్య నరస్య వై
నాఽతికృద్ధేన దృష్టస్తు రాక్షసః పాప నిశ్చయః 70
న బభూవ తతో రామ భస్మసా ద్రావణః ప్రభో
భిన్నగాత్రో నగ ప్రఖ్యో రావణః పతితో భువి 71
వాక్శరై స్తం బిభేదాఽఽశు రహస్యం పిశునో యథా
అథ దీర్ఘేణ కాలేన లబ్ధ సంజ్ఞః స రాక్షసః 72
ఆజగామ హతౌజాస్తు యత్ర తే సచివాః స్థితాః

త్రైరేవ సహితో లంకాం జగామాశు దశాననః 73
శృత్వైతద్వచనం సర్వ మాశ్చర్య మితి రాఘవః
పూజ్యమానాః స్థితా స్తత్ర యే రామస్య సమీపతః 74
ఆశ్చర్య మితి తత్ ప్రాహు ర్వానరా రాక్షసైః సహ
విభీషణస్తు రామస్య పార్శ్వస్థో వాక్య మబ్రవీత్ 75
ఆశ్చర్యం స్మారితోఽస్మ్యద్య య త్తద్వృత్తం పురాతనం
అథాఽగస్త్యోఽబ్రవీత్ సర్వమేత ద్రామ శృతం త్వయా 76
దృష్టాః సభాజితాశ్చాపి రామ యాస్యామహే వయం
తస్య తద్వచనం శృత్వా రామో రమయతాం వరః 77

(అధిక పాఠః సమాప్తః)

చతుర్వింశః సర్గః -- ఖర శూర్పణఖా దండకా నివాసాఽఽదేశః

నివర్తమానః సంహృష్టో రావణః సుదురాత్మవాన్
జహ్రే పథి నరేన్ద్రర్షి దేవ గంధర్వ కన్యకాః 1
దర్శనీయాం హి యాం రక్షః కన్యాం స్త్రీం వాఽథ పశ్యతి
హత్వా బన్ధుజనం తస్యా విమానే తాం రురోధ హ 2
ఏవం పన్నగ కన్యాశ్చ రాక్షసాఽసుర మానుషీః
యక్ష దానవ కన్యాశ్చ విమానే సోఽధ్యరోపయత్ 3
తాశ్చః సర్వాః సమం దుఃఖాన్ముముచు ర్బాష్పజం జలం
తుల్య మఽగ్న్యర్చిషాం తత్ర శోకాగ్ని భయ సంభవమ్ 4
తాభిః సర్వానవద్యాభి ర్నదీభిరివ సాగరః
ఆపూరితం విమానం త ద్భయ శోకాఽశివాఽశృభిః 5
నాగ గంధర్వ కన్యాశ్చ మహర్షి తనయాశ్చ యాః
దైత్య దానవ కన్యాశ్చ విమానే శతశోరుదన్ 6
దీర్ఘ కేశ్యః సుచార్వఙ్గ్యః పూర్ణచన్ద్ర నిభాననాః
పీన స్తన్య స్తథా వజ్ర వేది మధ్య సమప్రభాః 7
రథ కూబర సంకాశైః శ్రోణిదేశై ర్మనోహరాః
స్త్రియః సురాంగనా ప్రఖ్యా నిష్టప్త కనక ప్రభాః 8
శోక దుఃఖ భయ త్రస్తా విహ్వలాశ్చ సుమధ్యమాః
తాసాం నిశ్వాస వాతేన సర్వత సంప్రదీపితమ్ 9
అగ్నిహోత్ర మివా భాతి సన్నిరుద్ధాగ్ని పుష్పకమ్
దశగ్రీవ వశం ప్రాప్తా స్తాస్తు శోకాఽఽకులాః స్త్రియః 10

దీన వక్త్రేక్షణాః శ్యామా మృగ్యః సింహవశా ఇవ
కాచి చ్చిన్తయతీ తత్ర కిం ను మాం భక్షయిష్యతి 11
కాచిద్దధ్యౌ సుదుఃఖార్తా అపి మాం మారయే దఽయమ్
ఇతి మాతృ పితౄన్ స్మృత్వా భర్తౄన్ భ్రాతౄం స్తదైవ చ 12
దుఃఖ శోక సమావిష్టా విలేపుః సహితాః స్త్రియః
కథం ను ఖలు మే పుత్రో భవిష్యతి మయా వినా 13
మాతా కథం కథం భ్రాతా నిమగ్నాః శోక సాగరే
హా కథం ను కరిష్యామి భర్తు స్తస్మాదఽహం వినా 14
మృత్యో ప్రసాదయామి త్వాం నయ మాం దుఃఖ భాగినీం
కిం ను త ద్దుష్కృతం కర్మ పురా దేహాన్తరే కృతం 15
ఏవం స్మ దుఃఖితాః సర్వాః పతితాః శోకసాగరే
న ఖల్విదానీం పశ్యామో దుఃఖస్యాన్త మాత్మనః 16
అహో ధిఙ్మానుషం లోకం నాస్తి ఖల్వఽధమః పరః
య ద్దుర్బలా బలవతా భార్తారో రావణేన నః 17
సూర్యేణోదయతా కాలే నక్షత్రాణీవ నాశితాః
అహో సుబలవద్రక్షో వధోపాయేషు రజ్యతే 18
అహో దుర్వృత్త మాస్థాయ నాఽత్మానం వై జుగుప్సతే
సర్వథా సదృశ స్తావ ద్విక్రమోఽస్య దురాత్మనః 19
ఇదం త్వఽసదృశం కర్మ పరదారాభిమర్శనమ్
యస్మాదేష పరక్యాసు రమతే రాక్షసాధమః 20
తస్మా ద్వై స్త్రీ కృతే నైవ ప్రాప్స్యతే దుర్మతిర్వధం
సతీభిర్వర నారీభిరేవం వాక్యేఽభ్యుదీరితే 21
నేదుర్దుందుభయః ఖ స్థాః పుష్పవృష్టిః పపాత చ
శప్తః స్త్రీభిః స తు సమం హతౌజా ఇవ నిష్ప్రభః 22
పతివ్రతాభిః సాధ్వీభి ర్బభూవ విమనా ఇవ
ఏవం విలపితం తాసాం శృణ్వన్ రాక్షసపుంగవః 23
ప్రవివేశ పురీం లఙ్కాం పూజ్యమానో నిశాచరైః
ఏతస్మిన్నన్తరే ఘోరా రాక్షసీ కామరూపిణీ 24
సహసా పతితా భూమౌ భగినీ రావణ స్వసా
తాం స్వసారం సముత్థాప్య రావణః పరిసాన్త్వయన్ 25
అబ్రవీత్ కిమిదం భద్రే వక్తు కామాఽసి మే దృతమ్

సా బాష్పపరిరుద్ధాఽక్షీ రాక్షసీ వాక్య మబ్రవీత్ 26
కృతాస్మి విధవా రాజం స్త్వయా బలవతా బలాత్
ఏతే రాజం స్త్వయా వీరా దైత్యా వినిహతా రణే 27
కాలకేయా ఇతి ఖ్యాతాః సహస్రాణి చతుర్దశ
ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయాన్ మే తత్ర భర్తా మహాబలః 28
సోఽపి త్వయా హత స్తాత రిపుణా భ్రాతృ గృధ్నునా
త్వయాఽస్మి నిహతా రాజన్ స్వయమేవ హి బన్ధునా 29
రాజన్ వైధవ్య శబ్దం చ భోక్ష్యామి త్వత్కృతే హ్యహం
నను నామ త్వయా రక్ష్యో జామాతా సమరేష్వపి 30
స త్వయా నిహతో యుద్ధే స్వయమేవ న లజ్జసే
ఏవముక్తో దశగ్రీవో భగిన్యా క్రోశమానయా 31
అబ్రవీత్ సాన్త్వయిత్వా తాం సామపూర్వ మిదం వచః
అలం వత్సే రుదిత్వా తే న భేతవ్యం చ సర్వశః 32
దాన మాన ప్రసాదై స్త్వాం తోషయిష్యామి యత్నతః
యుద్ధ ప్రమత్తో వ్యాక్షిప్తో జయకాంక్షీ క్షిపన్ శరాన్ 33
నాఽవగచ్ఛామి యుద్ధేషు స్వాన్ పరాన్ వాప్యఽహం శుభే
జామాతరం న జానే స్మ ప్రహరన్ యుద్ధ దుర్మదః 34
తేనాఽసౌ నిహతః సంఖ్యే మయా భర్తా తవ స్వసః
అస్మిన్ కాలే తు యత్ప్రాప్తం తత్ కరిష్యామి తే హితమ్ 35
భ్రాతు రైశ్వర్య యుక్తస్య ఖరస్య వస పార్శ్వతః
చతుర్దశానాం భ్రాతా తే సహస్రాణాం భవిష్యతి 36
ప్రభుః ప్రయాణే దానే చ రాక్షసానాం మహాబలః
తత్ర మాతృష్వసే య స్తే భ్రాతాఽయం వై ఖరః ప్రభుః 37
భవిష్యతి తవాఽఽదేశం సదా కుర్వన్ నిశాచరః
శీఘ్రం గచ్ఛత్వఽయం వీరో దణ్డకాన్ పరిరక్షితుమ్ 38
దూషణోస్య బలాధ్యక్షో భవిష్యతి మహాబలః
తత్ర తే వచనం శూరః కరిష్యతి సదా ఖరః 39
రాక్షసాం కామరూపాణాం ప్రభు రేష భవిష్యతి
ఏవముక్త్వా దశగ్రీవః సైన్యమస్యాదిదేశ హ 40
చతుర్దశ సహస్రాణి రక్షసాం వీర్యశాలినాం
స తైః పరివృతః సర్వైః రాక్షసై ర్ఘోరదర్శనైః 41

అగచ్ఛత ఖరః శీఘ్రం దణ్డకానఽకుతో భయః
స తత్ర కారయామాస రాజ్యం నిహత కణ్టకమ్ 42
సా చ శూర్పణఖా తత్ర న్యవసద్దణ్డకా వనే||

పంచ వింశః సర్గః – మధు వధ వారణం

స తు దత్త్వా దశగ్రీవో వనం ఘోరం ఖరస్య తత్
భగినీం చ సమాశ్వాస్య హృష్టః స్వస్థతరోఽభవత్ 1
తతో నికుమ్భిలా నామ లంకోపవన ముత్తమం
త ద్రాక్షసేన్ద్రో బలవాన్ ప్రవివేశ సహాఽనుగః 2
తతో యూప శతాకీర్ణం సౌమ్య చైత్యోపశోభితమ్
దదర్శ విష్ఠితం యజ్ఞం శ్రియా సంప్రజ్వల న్నివ 3
తతః కృష్ణాఽజిన ధరం కమణ్డలు శిఖా ధ్వజమ్
దదర్శ స్వ సుతం తత్ర మేఘనాదమ్ భయావహమ్ 4
తం సమాసాద్య లంకేశః పరిష్వజ్యాఽథ బాహుభిః
అబ్రవీత్ కిమిదం వత్స వర్తసే బ్రూహి తత్త్వతః 5
ఉశనా త్వబ్రవీ త్తత్ర యజ్ఞ సంపత్సమృద్ధయే
రావణం రాక్షసశ్రేష్ఠం ద్విజశ్రేష్ఠో మహాతపాః 6
అహ మాఖ్యామి తే రాజన్ శ్రూయతాం సర్వమేవ తత్
యజ్ఞా స్తే సప్త పుత్రేణ ప్రాప్తాః సుబహు విస్తరాః 7
అగ్నిష్టోమోఽశ్వమేధశ్చ యజ్ఞోబహుసువర్ణకః
రాజసూయ స్తథా యజ్ఞో గోమేధో వైష్ణవ స్తథా 8
మాహేశ్వరే ప్రవృత్తే తు యజ్ఞే పుమ్భిః సుదుర్లభే
వరాం స్తే లబ్ధవాన్ పుత్రః సాక్షాత్ పశుపతే రిహ 9
కామగం స్యన్దనం దివ్య మన్తరిక్ష చరం ధ్రువమ్
మాయాం చ తామసీం నామ యయా సంపద్యతే తమః 10
ఏతయా కిల సంగ్రామే మాయయా రాక్షసేశ్వర
ప్రయుక్తయా గతిః శక్యా న హి జ్ఞాతుం సురాఽసురైః 11
అక్షయా విషుధీ బాణై శ్చాపం చాఽపి సుదుర్జయమ్
అస్త్రం చ బలవద్రాజన్ శత్రు విధ్వంసనం రణే 12
ఏతాన్ సర్వాన్ వరాంల్లబ్ధ్వా పుత్రస్తేఽయం దశానన
అద్య యజ్ఞ సమాప్తౌ చ త్వాం దిదృక్షుః స్థితో హ్యహమ్ 13
తతోఽబ్రవీ ద్దశగ్రీవో నః శోభన మిదం కృతమ్

పూజితాః శత్రవో యస్మా ద్ద్రవ్యైః ఇన్ద్ర పురోగమాః 14
ఏహీదానీం కృతం విద్ధి సుకృతం త న్నసంశయః
ఆగచ్ఛ సౌమ్య గచ్ఛామః స్వ మేవ భవనం ప్రతి 15
తతో గత్వా దశగ్రీవః సపుత్రః సవిభీషణః
స్త్రియోఽవతారయామాస సర్వా స్తా బాష్ప గద్గదాః 16
లక్షిణ్యో రత్నభూతాశ్చ దేవ దానవ రక్షసామ్
తస్య తాసు మతిం జ్ఞాత్వా ధర్మాత్మా వాక్య మబ్రవీత్ 17
ఈదృశై స్త్వం సమాచారై ర్యశోఽర్థకుల నాశనైః
ధర్షణం జ్ఞాతినాం జ్ఞాత్వా స్వ మతేన విచేష్టసే 18
జ్ఞాతీం స్తాన్ ధర్షయిత్వేమా స్త్వయాఽఽనీతా వరాఙ్గనాః
త్వా మఽతిక్రమ్య మధునా రాజన్ కుమ్భీనసీ హృతా 19
రావణస్త్వఽబ్రవీద్వాక్యం నాఽవగచ్ఛామి కిం న్విదమ్
కోఽయం యస్తు త్వయాఖ్యాతో మధు రిత్యేవ నామతః 20
విభీషణస్తు సంకృద్ధో భ్రాతరం వాక్య మబ్రవీత్
శ్రూయతామస్య పాపస్య కర్మణః ఫల మాగతమ్ 21
మాతామహస్య యోఽస్మాకం జ్యేష్ఠో భ్రాతా సుమాలినః
మాల్యవా నితి విఖ్యాతో వృద్ధః ప్రాజ్ఞో నిశాచరః 22
పితా జ్యేష్ఠో జనన్యా నో హ్యఽస్మాకం చార్యకోఽభవత్
తస్య కుమ్భీనసీ నామ దుహితు ర్దుహితాఽభవత్ 23
మాతృష్వసురఽథాస్మాకం సా చ కన్యాఽనలోద్భవా
భవత్యఽస్మాక మేవైషా భ్రాతృణాం ధర్మతః స్వసా 24
సా హృతా మధునా రాజన్ రాక్షసేన బలీయసా
యజ్ఞ ప్రవృత్తే పుత్రే తు మయి చాఽన్తర్జలోషితే 25
కుంభకర్ణో మహారాజ న్నిద్రా మనుభవత్యథ
నిహత్య రాక్షసశ్రేష్ఠానఽమాత్యా నిహ సమ్మతాన్ 26
ధర్షయిత్వా హృతా సా తు గుప్తాఽప్యన్తఃపురే తవ
శృత్వాఽపి తన్ మహారాజ క్షాన్త మేవ హతో న సః 27
యస్మాదఽవశ్యం దాతవ్యా కన్యా భర్త్రే హి భ్రాతృభిః
తదేతత్ కర్మణో హ్యస్య ఫలం పాపస్య దుర్మతే 28
అస్మి న్నేవాభిసంప్రాప్తం లోకే విదిత మస్తు తే
విభీషణ వచః శృత్వా రాక్షసేంద్రః స రావణః 29

దౌరాత్మ్యేనాత్మనోద్ధూతః తప్తాంభ ఇవ సాగరః
తతోఽబ్రవీ ద్దశగ్రీవః కృద్ధః సంరక్త లోచనః 30
కల్ప్యతాం మే రథః శీఘ్రం శూరాః సజ్జీ భవన్తు నః
భ్రాతా మే కుమ్భకర్ణశ్చ యే చ ముఖ్యా నిశాచరాః 31
వాహనా న్యధిరోహన్తు నానాప్రహరణాయుధాః
అద్య తం సమరే హత్వా మధుం రావణనిర్భయమ్ 32
సురలోకం గమిష్యామి యుద్ధాకాంక్షీ సుహృద్వృతః
అక్షౌహిణీ సహస్రాణి చత్వార్యగ్రాణి రక్షసామ్ 33
నానాప్రహరణాన్యాశు నిర్యయు ర్యుద్ధకాంక్షిణామ్
ఇన్ద్రజిత్వగ్రజిత్ సైన్యాత్ సైనికాన్ పరిగృహ్య చ 34
జగామ రావణో మధ్యే కుమ్భకర్ణశ్చ పృష్ఠతః
విభీషణశ్చ ధర్మాత్మా లంకాయాం ధర్మమాచరత్ 35
శేషాః సర్వే మహాభాగా యయు ర్మధుపురం ప్రతి
ఖరై రుష్ట్రై ర్హయై ర్దీప్తైః శింశుమారై ర్మహోరగైః 36
రాక్షసాః ప్రయయుః సర్వే కృత్వాకాశం నిరన్తరమ్
దైత్యాశ్చ శతశ స్తత్ర కృత వైరాశ్చ దైవతైః 37
రావణం ప్రేక్ష్య గచ్ఛన్త మన్వగచ్ఛన్ హి పృష్ఠతః
స తు గత్వా మధుపురం ప్రవిశ్య చ దశాననః 38
న దదర్శ మధుం తత్ర భగినీం తత్ర దృష్టవాన్
సా చ ప్రహ్వాఞ్జలి ర్భూత్వా శిరసా చరణౌ గతా 39
తస్య రాక్షసరాజస్య త్రస్తా కుమ్భీనసీ తదా
తాం సముత్థాపయామాస న భేత్తవ్య మితి బ్రువన్ 40
రావణో రాక్షసశ్రేష్ఠః కిం చాఽపి కరవాణి తే
సాఽబ్రవీద్యది మే రాజన్ ప్రసన్న స్త్వం మహాభుజ 41
భర్తారం న మమేహాఽద్య హన్తుమర్హసి మానద
న హీదృశం భయం కించిత్ కులస్త్రీణా మిహోచ్యతే 42
భయానా మపి సర్వేషాం వైధవ్యం వ్యసనం మహత్
సత్యవాగ్భవ రాజేన్ద్ర మామఽవేక్షస్వ యాచతీమ్ 43
త్వయాఽప్యుక్తం మహారాజ న భేత్తవ్యమితి స్వయమ్
రావణస్త్వఽబ్రవీ ద్ధృష్టః స్వసారం తత్ర సంస్థితామ్ 44
క్వ చాఽసౌ తవ భర్తా వై మమ శీఘ్రం నివేద్యతామ్

సహ తేన గమిష్యామి సురలోకం జయాయ హి 45
తవ కారుణ్య సౌహార్దా న్నివృత్తోఽస్మి మధో ర్వధాత్
ఇత్యుక్తా సా సముత్థాప్య ప్రసుప్తం తం నిశాచరమ్ 46
అబ్రవీత్ సంప్రహృష్టేవ రాక్షసీ సా పతిమ్ వచః
ఏష ప్రాప్తో దశగ్రీవో మమ భ్రాతా మహాబలః 47
సురలోక జయాకాంక్షీ సాహాయ్యే త్వాం వృణోతి చ
తదఽస్య త్వం సహాయార్థం సబన్ధు ర్గచ్ఛ రాక్షస 48
స్నిగ్ధస్య భజమానస్య యుక్తమర్థాయ కల్పితుమ్
తస్యా స్తద్వచనం శృత్వా తథే త్యాహ మధు ర్వచః 49
దదర్శ రాక్షసశ్రేష్ఠం యథాన్యాయ ముపేత్య సః
పూజయామాస ధర్మేణ రావణం రాక్షసాధిపమ్ 50
ప్రాప్య పూజాం దశగ్రీవో మధు వేశ్మని వీర్యవాన్
తత్ర చైకాం నిశా ముష్య గమనాయోపచక్రమే 51
తతః కైలాస మాసాద్య శైలం వైశ్రవణాలయమ్
రాక్షసేన్ద్రో మహేన్ద్రాభః సేనా ముపనివేశయత్ 52

షడ్వింశః సర్గః – నలకూబర శాపః

స తు తత్ర దశగ్రీవః సహ సైన్యేన వీర్యవాన్
అస్తం ప్రాప్తే దినకరే నివాసం సమరోచయత్ 1
ఉదితే విమలే చన్ద్రే తుల్యపర్వత వర్చసి
ప్రసుప్తం సుమహత్ సైన్యం నానాప్రహరణాయుధం 2
రావణస్తు మహావీర్యో నిషణ్ణః శైల మూర్ధని
స దదర్శ గుణాం స్తత్ర చన్ద్రపాద సుశోభితాన్ 3
కర్ణికార వనై ర్దీప్తైః కదమ్బ గహనై స్తథా
పద్మినీభిశ్చ ఫుల్లాభి ర్మన్దాకిన్యా జలైరపి 4
చంపకాశోక పున్నాగ మందార తరుభి స్తథా
చూత పాటల లోధ్రైశ్చ ప్రియంగ్వఽర్జున కేతకైః 5
తగరై ర్నారికేళైశ్చ ప్రియాళ పనసై స్తదా
ఆరగ్వధై స్తమాలైశ్చ ప్రియాళ వకుళైరఽపి 6
ఏతైరన్యైశ్చ తరుభిరుద్భాసిత వనాన్తరే
కిన్నరా మదనేనాఽఽర్తా రక్తా మధుర కంఠినః 7
సమం సంప్రజగుర్యఽత్ర మనస్తుష్టి వివర్ధనం

విద్యాధరా మదక్షీబా మదరక్తాన్త లోచనాః 8
యోషిద్భిః సహ సంక్రాన్తా శ్చిక్రీడు ర్జహృషుశ్చ వై
ఘణ్టానా మివ సన్నాదః శుశ్రువే మధుర స్వరః 9
అప్సరోగణ సంఘనాం గాయతాం ధనదాలయే
పుష్పవర్షాణి ముఞ్చన్తో నగాః పవన తాడితాః 10
శైలం తం వాసయ న్తీవ మధుమాధవ గన్ధినః
మధుపుష్పరజః పృక్తం గన్ధ మాదాయ పుష్కలమ్ 11
ప్రవవౌ వర్ధయన్ కామం రావణస్య సుఖోఽనిలః
గేయాత్ పుష్పసమృద్ధ్యా చ శైత్యాద్వాయో ర్గిరేర్గుణాత్ 12
ప్రవృత్తాయాం రజన్యాం చ చన్ద్రస్యోదయసేన చ
రావణః సుమహావీర్యః కామస్య వశమాగతః 13
వినిశ్వస్య వినిశ్వస్య శశినం సమవైక్షత
ఏతస్మిన్నన్తరే తత్ర దివ్యాభరణ భూషితా 14
సర్వాప్సరో వరా రమ్భా దివ్యపుష్ప విభూషితా
దివ్యచందన లిప్తాగీ మందార కృత మూర్ధజా 15
దివ్యోత్సవ కృతా రంభా పూర్ణచంద్ర నిభాననా
చక్షు ర్మనోహరం పీనం మేఖలా దామ భూషితం 16
సముద్వహన్తీ జఘనం రతి ప్రాభృత ముత్తమం
కృతై ర్విశేషకై రార్ద్రైః షడర్తు కుసుమోద్భవైః 17
బభావన్యత మేవ శ్రీః కాంతి శ్రీ ద్యుతిమతికీర్తిభిః
నీలం సతోయ మేఘాభం వస్త్రం సమవగుంఠితా 18
యస్యా వక్త్రం శశి నిభం భ్రువౌ చాప నిభే శుభే
ఊరూ కరి కరాఽఽకారౌ కరౌ పల్లవ కోమలౌ 19
సైన్య మధ్యేన గచ్ఛంతీ రావణే నోపవీక్షితా
తాం సముత్థాయ గచ్ఛన్తీం కామబాణ వశంగతః 20
కరే గృహీత్వా లజ్జన్తీం స్మయమానోఽభ్యభాషత
క్వ గచ్ఛసి వరారోహే కాం సిద్ధిం భజసే స్వయమ్ 21
కస్యాభ్యుదయ కాలోఽయం యస్త్వాం సముపభోక్ష్యతే
త్వదానన రసస్యాఽద్య పద్మోత్పల సుగన్ధినః 22
సుధామృత రస స్యేవ కోఽద్య తృప్తిం గమిష్యతి
స్వర్ణకుమ్భ నిభౌ పీనౌ శుభౌ భీరు నిరన్తరౌ 23

క స్యోరఃస్థల సంస్పర్శం దాస్యత స్తే కుచావిమౌ
సువర్ణ చక్ర ప్రతిమం స్వర్ణ దామ చితం పృథు 24
అధ్యారోహతి కస్తేఽద్య జఘనం స్వర్గ రూపిణమ్
మద్విశిష్టః పుమాన్ కోఽద్య శక్రో విష్ణురథాశ్వినౌ 25
మామఽతీత్య హి యం చ త్వం యాసి భీరు న శోభనమ్
విశ్రమ త్వం పృథుశ్రోణి శిలా తల మిదం శుభమ్ 26
త్రైలోక్యే యః ప్రభుశ్చైవ మదఽన్యో నైవ విద్యతే
తదేవం ప్రాఞ్జలిః ప్రహ్వో యాచతే త్వాం దశాననః 27
భర్తుర్భర్తా విధాతా చ త్రైలోక్యస్య భజస్వ మామ్
ఏవముక్తాఽబ్రవీద్రమ్భా వేపమానా కృతాఞ్జలిః 28
ప్రసీద నాఽర్హసే వక్తు మీదృశం త్వం హి మే గురుః
అన్యేభ్యో హి త్వయా రక్ష్యా ప్రాప్నుయాం ధర్షణం యది 29
త ద్ధర్మతః స్నుషా తేఽహం తత్త్వమేవ బ్రవీమి తే
అథాఽబ్రవీ ద్దశగ్రీవ శ్చరణాఽధోముఖీం స్థితామ్ 30
రోమహర్షమనుప్రాప్తాం దృష్ట మాత్రేణ తాం తదా
సుతస్య యది మే భార్యా తత స్త్వం హి స్నుషా భవేః 31
బాఢ మిత్యేవ సా రమ్భా ప్రాహ రావణ ముత్తరమ్
ధర్మత స్తే సుతస్యాఽహం భార్యా రాక్షసపుంగవ 32
పుత్రః ప్రియతరః ప్రాణై ర్భ్రాతు ర్వైశ్రవణస్య తే
విఖ్యాత స్త్రిషులోకేషు నలకూబర ఇత్యఽయం 33
ధర్మతో యో భవేద్విప్రః క్షత్రియో వీర్యతో భవేత్
క్రోధాద్యశ్చ భవేదగ్నిః క్షాన్త్యా చ వసుధా సమః 34
తస్యాఽస్మి కృత సంకేతా లోకపాల సుతస్య వై
త ముద్దిశ్య తు మే సర్వం విభూషణ మిదం కృతమ్ 35
తథా తస్య హి నాఽన్యస్య భావో మాం ప్రతితిష్ఠతి
తేన సత్యేన మాం రాజన్ మోక్తుమర్హస్యరిందమ 36
స హి తిష్ఠతి ధర్మాత్మా మాం ప్రతీక్షన్ సముత్సుకః
తత్ర విఘ్నం సుత స్యేహ కర్తుమ్ నార్హఽసి ముఞ్చమామ్ 37
సద్భిరాచరితం మార్గం గచ్ఛ రాక్షసపుంగవ
మాననీయో మమ త్వం హి పాలనీయా తథాఽస్మి తే 38
ఏవముక్తో దశగ్రీవః ప్రత్యువాచ వినీతవత్

స్నుషాఽస్మి యదవోచ స్త్వ మేకపత్నీ ష్వయం క్రమః 39
ఏవముక్తో దశగ్రీవః సురాణాం శాశ్వతీ మతా
పతిరఽప్సరసామ్ నాస్తి న చైక స్త్రీ పరిగ్రహః 40
ఏవముక్త్వా స తాం రక్షో నివేశ్య చ శిలా తలే
కామభోగాభిసంసక్తో మైథునాయోపచక్రమే 41
సా విముక్తా తతో రమ్భా భ్రష్ట మాల్య విభూషణా
గజేన్ద్రాక్రీడ మథితా నదీవాఽఽకులతాం గతా 42
లుళితాఽఽకుల కేశాంతా కర వేపిత పల్లవా
పవనేనావధూతేవ లతా కుసుమ శాలినీ 43
సా వేపమానా లజ్జన్తీ భీతా కర కృతాఞ్జలిః
నలకూబర మాసాద్య పాదయో ర్నిపపాత హ 44
తదవస్థాం చ తాం దృష్ట్వా మహాత్మా నలకూబరః
అబ్రవీత్ కిమిదం భద్రే పాదయోః పతితాఽసి మే 45
సా వై నిశ్శ్వసమానా తు వేపమానా కృతాఞ్జలిః
తస్మై సర్వం యథా తత్త్వ మాఖ్యాతు ముపచక్రమే 46
ఏష దేవ దశగ్రీవః ప్రాప్తో గన్తుం త్రివిష్టపమ్
తేన సైన్య సహాయేన నిశేఽయం పరిణామితా 47
ఆయాన్తీ తేన దృష్టాఽస్మి త్వత్సకాశ మరిందమ
గృహీతా తేన పృష్టాఽస్మి కస్య త్వ మితి రక్షసా 48
మయా తు సర్వం యత్ సత్యం తస్మై సర్వం నివేదితమ్
కామ మోహాభిభూతాత్మా నాశ్రౌషీ త్త ద్వచోమమ 49
యాచ్యమానో మయా దేవ స్నుషా తేఽహమితి ప్రభో
తత్ సర్వం పృష్ఠతః కృత్వా బలా త్తేనాఽస్మి ధర్షితా 50
ఏవం త్వమఽపరాధం మే క్షన్తుమఽర్హసి సువ్రత
న హి తుల్య బలం సౌమ్య స్త్రియాశ్చ పురుషస్య చ 51
ఏత చ్ఛ్రుత్వా తు సంకృద్ధ స్తదా వైశ్రవణాత్మజః
ధర్షణాం తాం పరాం శృత్వా ధ్యానం సంప్రవివేశ హ 52
తస్య తత్కర్మ విజ్ఞాయ తదా వైశ్రవణాత్మజః
ముహూర్తాత్ క్రోధ తామ్రాక్ష స్తోయం జగ్రాహ పాణినా 53
గృహీత్వా సలిలం సర్వముపస్పృశ్య యథావిధి
ఉత్ససర్జ యథా శాపం రాక్షసేన్ద్రాయ దారుణమ్ 54

అకామా తేన యస్మా త్త్వం బలాద్భద్రే ప్రధర్షితా
తస్మాత్స యువతీ మన్యాం నాఽకామా ముపయాస్యతి 55
యదా హ్యఽకామాం కామార్తో ధర్షయిష్యతి యోషితమ్
మూర్ధా తు సప్తధా తస్య శకలీ భవితా తదా 56
తస్మిన్నుదాహృతే శాపే జ్వలితాఽగ్ని సమ ప్రభే
దేవ దున్దుభయో నేదుః పుష్పవృష్టిశ్చ ఖా చ్చ్యుతా 57
పితామహ ముఖాశ్చైవ సర్వే దేవాః ప్రహర్షితాః
జ్ఞాత్వా లోకగతిం సర్వాం తస్య మృత్యుం చ రక్షసః 58
ఋషయః పితర శ్చైవ ప్రీతి మాపురఽనుత్తమామ్
శృత్వా తు స దశగ్రీవ స్తం శాపం రోమహర్షణమ్ 59
నారీషు మైథునే భావం నాఽకామాస్వభ్యరోచయత్
తేన నీతాః స్త్రియః ప్రీతిమాపుః సర్వాః పతివ్రతాః 60
నలకూబర నిర్ముక్తం శాపం శృత్వా మనః ప్రియం||

సప్త వింశః సర్గః – సుమాలి వధః

కైలాసం లఙ్ఘయిత్వాఽథ దశగ్రీవః స రావణః
ఆససాద మహాతేజా ఇన్ద్రలోకం నిశాచరః 1
తస్య రాక్షస సైన్యస్య సమన్తాదుపయాస్యతః
దేవలోకం యయౌ శబ్దో మథ్యమానార్ణవోపమః 2
శృత్వా తు రావణం ప్రాప్త మిన్ద్ర శ్చలిత ఆసనాత్
అబ్రవీ త్తత్ర తాన్ దేవాన్ సర్వానేవ సమాగతాన్ 3
ఆదిత్యాన్ సవసూన్ రుద్రాన్ విశ్వాన్ సాధ్యాన్ మరుద్గణాన్
సజ్జీ భవత యుద్ధార్థం రావణస్య దురాత్మనః 4
ఏవముక్తాస్తు శక్రేణ దేవాః శక్ర సమా యుధి
సన్నహ్య సుమహా సత్త్వా యుద్ధ శ్రద్ధా సమన్వితాః 5
స తు దీనః పరిత్రస్తో మహేన్ద్రో రావణం ప్రతి
విష్ణోః సమీప మాగమ్య వాక్యమేత దువాచ హ 6
విష్ణో కథం కరిష్యామి మహావీర్య పరాక్రమః
అసౌ హి బలవాన్ రక్షో యుద్ధార్థ మభివర్తతే 7
వరప్రదానాద్బలవా న్న ఖల్వఽన్యేన హేతునా
తత్తు సత్య వచః కార్యం యదుక్తం పద్మ యోనినా 8
తద్యథా నముచి ర్వృత్రో బలి ర్నరక శమ్బరౌ

త్వద్బలం సమవష్టభ్య మయా దగ్ధా స్తథా కురు 9
న హ్యన్యే దేవదేవేశ త్వామృతే మధుసూదన
గతిః పరాయణం నాస్తి త్రైలోక్యే స చరాచరే 10
త్వం హి నారాయణః శ్రీమాన్ పద్మనాభః సనాతనః
త్వ యేమే స్థాపితా లోకాః శక్రశ్చాఽహం సురేశ్వరః 11
త్వయా సృష్ట మిదం సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరం
త్వామేవ భగవన్ సర్వే ప్రవిశంతి యుగక్షయే 12
తదాచక్ష్వ యథాతత్త్వం దేవదేవ మమ స్వయమ్
అపి చక్ర సహాయ స్త్వం యోత్స్యసే రావణం ప్రభో 13
ఏవముక్తః స శక్రేణ దేవో నారాయణః ప్రభుః
అబ్రవీ న్న పరిత్రాసః కార్య స్తే శ్రూయతాం చ మే 14
న తావదేష దుష్టాత్మా శక్యో జేతుం సురాఽసురైః
హన్తుం చాఽపి సమాసాద్య వరదానేన దుర్జయః 15
సర్వథా తు మహత్ కర్మ కరిష్యతి బలోత్కటః
రాక్షసః పుత్ర సహితో దృష్ట మేతన్నిసర్గతః 16
యత్తు మాం త్వ మభాషిష్టా యుద్ధ్య స్వేతి సురేశ్వర
నాహం తం ప్రతియోత్స్యామి రావణం రాక్షసం యుధి 17
నాహత్వా సమరే శత్రుం విష్ణుః ప్రతినివర్తతే
దుర్లభ శ్చైవ కామోఽద్య వరగుప్తాద్ధి రావణాత్ 18
ప్రతిజానే చ దేవేన్ద్ర త్వత్సమీపే శతక్రతో
భవితాఽస్మి యథాస్యాహమ్ రక్షసో మృత్యు కారణమ్ 19
అహమేవ నిహంతాఽస్మి రావణం సపురస్సరం
దేవతా నందయిష్యామి జ్ఞాత్వా కాలముపాగతమ్ 20
ఏత త్తే కథితం తత్వం దేవరాజ శచీపతే
యుద్ధ్యస్వ విగత త్రాసః సర్వైః సార్థం మహాబల 21
తతో రుద్రాః సహాఽఽదిత్యా వసవో మరుతోఽశ్వినౌ
సన్నద్ధా నిర్యయు స్తూర్ణం రాక్షసానభితః పురాత్ 22
ఏతస్మిన్నన్తరే నాదః శుశ్రువే రజనీ క్షయే
తస్య రావణ సైన్యస్య ప్రయుద్ధస్య సమన్తతః 23
తే ప్రయుద్ధా మహావీర్యా హ్యన్యోన్య మభివీక్ష్యవై
సంగ్రామ మేవాభిముఖా హ్యభ్యవర్తంత హృష్టవత్ 24

తతో దైవత సైన్యానాం సంక్షోభః సమజాయత
తదఽక్షయం మహాసైన్యం దృష్ట్వా సమర మూర్ధని 25
తతో యుద్ధం సమఽభవ ద్దేవ దానవ రక్షసాం
ఘోరం తుముల నిర్హ్రాదం నానాప్రహరణోద్యతమ్ 26
ఏతస్మిన్నన్తరే శూరా రాక్షసా ఘోర దర్శనాః
యుద్ధార్థమ్ సమవర్తన్త సచివా రావణస్య తే 27
మారీచశ్చ ప్రహస్తశ్చ మహాపార్శ్వ మహోదరౌ
అకమ్పనో నికుమ్భశ్చ శుకః సారణ ఏవ చ 28
సంహ్రాదో ధూమకేతుశ్చ మహాదంష్ట్రో ఘటోదరః
జమ్బుమాలీ మహాహ్రాదో విరూపాక్షశ్చ రాక్షసః 29
సుప్తఘ్నో యజ్ఞకోపశ్చ దుర్ముఖో దూషణః ఖరః
త్రిశిరాః కరవీరాక్షః సూర్యశత్రుశ్చ రాక్షసః 30
మహాకాయోఽతికాయశ్చ దేవాంతక నరాంతకౌ
ఏతైః సర్వైః పరివృతో మహావీర్యో మహాబలః 31
రావణస్యార్యకః సైన్యం సుమాలీ ప్రవివేశ హ
స దైవతగణాన్ సర్వాన్ నానాప్రహరణైః శితైః 32
వ్యధ్వంసయత్ సుసంకృద్ధో వాయు ర్జలధరా నివ
తద్దైవత బలం రామ హన్యమానం నిశాచరైః 33
ప్రణున్నం సర్వతో దిగ్భ్యః సింహ నున్నా మృగా ఇవ
ఏతస్మిన్నన్తరే శూరో వసూనా మష్టమో వసుః 34
సావిత్ర ఇతి విఖ్యాతః ప్రవివేశ రణాజిరమ్
సైన్యైః పరివృతో హృష్టో నానాప్రహరణోద్యతైః 35
త్రాసయన్ శత్రు సైన్యాని సింహః క్షుద్ర మృగానివ
తథాఽఽదిత్యౌ మహావీర్యౌ త్వష్టా పూషా చ దంశితౌ 36
నిర్భయౌ సహ సైన్యేన తదా ప్రావిశతాం రణే
తతో యుద్ధం సమభవత్ సురాణాం సహ రాక్షసైః 37
కృద్ధానాం రక్షసాం కీర్తిం సమరేష్వనివర్తినామ్
తత స్తే రాక్షసాః సర్వే విబుధాన్ సమరే స్థితాన్ 38
నానాప్రహరణై ర్ఘోరై ర్జఘ్నుః శత సహస్రశః
దేవాశ్చ రాక్షసాన్ ఘోరాన్ మహాబల పరాక్రమాన్ 39
సమరే విమలైః శస్త్రై రుపనిన్యు ర్యమక్షయమ్

ఏతస్మిన్నన్తరే రామ సుమాలీ నామ రాక్షసః 40
నానాప్రహరణైః కృద్ధ స్తత్సైన్యం సోఽభ్యవర్తత
స దైవతబలం సర్వం నానాప్రహరణైః శితైః 41
విధ్వంసయత సంకృద్ధో వాయుర్జలధరం యథా
తే మహాబాణవర్షైశ్చ శూల ప్రాసైః సుదారుణైః 42
హన్యమానాః సురాః సర్వే న వ్యతిష్ఠన్త సంహతాః
తతో విద్రావ్యమాణేషు దైవతేషు సుమాలినా 43
వసూనామఽష్టమః కృద్ధః సావిత్రో వై వ్యవస్థితః
సంవృతః స్వైరథానీకైః ప్రహరన్తం నిశాచరమ్ 44
విక్రమేణ మహాతేజా వారయామాస సంయుగే
తత స్తయో ర్మహాయుద్ధ మభవద్రోమహర్షణమ్ 45
సుమాలినో వసో శ్చైవ సమరేష్వనివర్తినోః
తత స్తస్య మహాబాణై ర్వసునా సుమహాత్మనా 46
నిహతః పన్నగ రథః క్షణేన వినిపాతితః
హత్వా తు సంయుగే తస్య రథం బాణ శతైశ్చితం 47
గదాం తస్య వధార్థాయ వసుర్జగ్రాహ పాణినా
తతః ప్రగృహ్య దీప్తాగ్రాం కాలదణ్డోపమాం గదామ్ 48
తాం మూర్ధ్ని పాతయామాస సావిత్రో వై సుమాలినః
సా తస్యోపరి చోల్కాభా పతన్తీవ బభౌ గదా 49
ఇంద్ర ప్రముక్తా గర్జన్తీ గిరావివ మహాఽశనిః
తస్య నైవాఽస్థి న శిరో న మాంసం దదృశే తదా 50
గదయా భస్మతాం నీతం నిహతస్య రణాజిరే
తం దృష్ట్వా నిహతం సంఖ్యే రాక్షసా స్తే సమన్తతః 51
వ్యద్రవన్ సహితాః సర్వే క్రోశమానాః పరస్పరమ్
విద్రావ్యమాణా వసునా రాక్షసానాఽవతస్థిరే 52

అష్టా వింశః సర్గః -- జయన్తాపవాహనం

సుమాలినం హతం దృష్ట్వా వసునా భస్మసాత్కృతమ్
స్వసైన్యం విద్రుతం చాపి లక్షయిత్వార్దితం సురైః 1
తతః స బలవాన్ కృద్ధో రావణస్య సుత స్తదా
నివర్త్య రాక్షసాన్ సర్వాన్ మేఘనాదో వ్యవస్థితః 2
సురథేనాగ్నివర్ణేన కామగేన మహారథః

అభిదుద్రావ సేనాం తాం వనాన్యగ్ని రివ జ్వలన్ 3
తతః ప్రవిశత స్తస్య వివిధాయుధ ధారిణః
విదుద్రువు ర్దిశః సర్వా దర్శనాదేవ దేవతాః 4
న బభూవ తదా కశ్చిద్యుయుత్సోరఽస్య సమ్ముఖే
సర్వానావిధ్య విత్రస్తాం స్తతః శక్రోఽబ్రవీత్ సురాన్ 5
న భేతవ్యం న గన్తవ్యం నివర్తధ్వం రణే సురాః
ఏష గచ్ఛతి పుత్రో మే యుద్ధార్థ మపరాజితః 6
తతః శక్ర సుతో దేవో జయన్త ఇతి విశ్రుతః
రథేనాఽద్భుత కల్పేన సంగ్రామే నోఽభ్యవర్తత 7
తత స్తే త్రిదశాః సర్వే పరివార్య శచీ సుతమ్
రావణస్య సుతం యుద్ధే సమాసాద్య ప్రజఘ్నిరే 8
తేషాం యుద్ధం సమభవత్ సదృశం దేవ రక్షసామ్
మహేన్ద్రస్య చ పుత్రస్య రాక్షసేన్ద్ర సుతస్య చ 9
తతో మాతలి పుత్రే తు గోముఖే రాక్షసాత్మజః
సారథౌ పాతయామాస శరాన్ కనక భూషణాన్ 10
శచీ సుతశ్చాపి తథా జయన్త స్తస్య సారథిమ్
తం చాపి రావణిః కృద్ధః సమన్తాత్ ప్రత్యవిధ్యత 11
స హి క్రోధ సమావిష్టో బలీ విస్ఫారితేక్షణః
రావణిః శక్ర తనయం శరవర్షైరవాకిరత్ 12
తతో నానాప్రహరణాన్ శితధారాన్ సహస్రశః
పాతయామాస సంకృద్ధః సుర సైన్యేషు రావణిః 13
శతఘ్నీ ముసల ప్రాస గదా ఖడ్గ పరశ్వధాన్
మహాన్తి గిరి శృఙ్గాణి పాతయామాస రావణిః 14
తతః ప్రవ్యథితా లోకాః సంజజ్ఞే చ తమో మహత్
తస్య రావణ పుత్రస్య శత్రు సైన్యాని నిఘ్నతః 15
తత స్త ద్దైవతబలం సమన్తా త్తం శచీ సుతమ్
బహుప్రకార మస్వస్థ మభవ చ్ఛర పీడితం 16
నాఽభ్యజానంత చాన్యోన్యం రక్షో వా దేవతాఽథవా
తత్ర తత్ర విపర్యస్తం సమన్తాత్ పరిధావతి 17
దేవా దేవాన్నిజఘ్ను స్తే రాక్షసా రాక్షసాం స్తథా
సమ్మూఢా స్తమసా చ్ఛన్నా వ్యద్రవ న్నపరే తథా 18

ఏతస్మిన్నన్తరే వీరః పులోమా నామ వీర్యవాన్
దైత్యేన్ద్ర స్తేన సంగృహ్య శచీపుత్రోఽపవాహితః 19
సంగృహ్య తం తు దౌహిత్రం ప్రవిష్టః సాగరం తదా
ఆర్యకః స హి తస్యాసీత్ పులోమా యేన సా శచీ 20
జ్ఞాత్వా ప్రణాశం తు తదా జయన్తస్యాఽథ దేవతాః
అప్రహృష్టా స్తతః సర్వా వ్యథితాః సంప్రదుదృవుః 21
రావణిస్త్వఽథ సంకృద్ధో బలైః పరివృతః స్వకైః
అభ్యధావత దేవాం స్తాన్ ముమోచ చ మహాస్వనమ్ 22
దృష్ట్వా ప్రణాశం పుత్రస్య దైవతేషు చ విదృతమ్
మాతలిం చాఽఽహ దేవేశో రథః సముపనీయతామ్ 23
స తు దివ్యో మహాభీమః సజ్జ ఏవ మహారథః
ఉపస్థితో మాతలినా వాహ్యమానో మహాజవః 24
తతో మేఘా రథే తస్మిం స్తడిద్వన్తో మహాబలాః
అగ్రతో వాయుచపలా నేదుః పరమ నిస్వనాః 25
నానావాద్యాని వాద్యన్త గంధర్వాశ్చ సమాహితాః
ననృతు శ్చాప్సరః సంఘా నిర్యాతే త్రిదశేశ్వరే 26
రుద్రై ర్వసుభి రాదిత్యైః సాధ్యైశ్చ సమరుద్గణైః
వృతో నానాప్రహరణై ర్నిర్యయౌ త్రిదశాధిపః 27
నిర్గచ్ఛత స్తు శక్రస్య పరుషం పవనో వవౌ
భాస్కరో నిష్ప్రభశ్చాసీన్మహోల్కాశ్చ ప్రపేదిరే 28
ఏతస్మిన్నన్తరే వీరో దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్
ఆరురోహ రథం దివ్యం నిర్మితం విశ్వకర్మణా 29
పన్నగైస్తు మహాభోగై ర్వేష్టితం రోమహర్షణైః
తేషాం నిశ్వాస వాతేన ప్రదీప్త మివ సంయుగే 30
దైత్యై ర్నిశాచరై శ్చైవ స రథః పరివారితః
సమరాభిముఖో దైత్యో మహేన్ద్రమ్ సోఽభ్యవర్తత 31
పుత్రం తం వారయిత్వా తు స్వయమేవ వ్యవస్థితః
సోఽపి యుద్ధాద్వినిష్క్రమ్య రావణిః సముపావిశత్ 32
తతో యుద్ధం ప్రవృత్తం తు సురాణాం రాక్షసైః సహ
శస్త్రాణి వర్షతాం ఘోరం మేఘానామివ సంయుగే 33
కుమ్భకర్ణస్తు దుష్టాత్మా నానాప్రహరణోద్యతః

నాజ్ఞాయత తదా యుద్ధే సహ కేనాప్యఽయుధ్యత 34
దస్తై ర్భుజాభ్యాం పద్భ్యాం చ శక్తి తోమర సాయకైః
యేన కేనైవ సంరబ్ధ స్తాడయామాస వై సురాన్ 35
తతో రుద్రై ర్మహాఘోరైః సంగమ్యాఽథ నిశాచరః
ప్రయుద్ధ స్తైశ్చ సంగ్రామే క్షతః శస్త్రై ర్నిరఽన్తరమ్ 36
బభౌ శస్త్రాచిత తనుః కుంభకర్ణః క్షరన్నసృక్
విద్యుత్ స్తనిత నిర్ఘోషో ధారావా నివ తోయదః 37
తత స్త ద్రాక్షసం సైన్యం ప్రయుద్ధం సమరుద్గణైః
రణే విద్రావితం సర్వం నానాప్రహరణైః శితైః 38
కేచిద్వినిహతాః కృత్తా శ్చేష్టన్తి స్మ మహీతలే
వాహనే ష్వవసక్తాశ్చ స్థితా ఏవాపరే రణే 39
రథా న్నాగాన్ ఖరానుష్ట్రాన్ పన్నగాం స్తురగాన్ రణే
శింశుమారాన్ వరాహాంశ్చ పిశాచ వదనాం స్తథా 40
తాం సమాలిఙ్గ్య బాహుభ్యాం విష్టబ్ధాః కేచిదుచ్ఛ్రితాః
దేవైస్తు శస్త్ర సంభిన్నా మమ్రిరే చ నిశాచరాః 41
చిత్రకర్మ ఇవాభాతి స తేషాం రణ సంప్లవః
నిహతానాం ప్రమత్తానాం రాక్షసానాం మహీతలే 42
శోణితోదక నిష్యన్ద కఙ్క గృధ్ర సమాకులా
ప్రవృత్తా సంయుగ ముఖే శస్త్ర గ్రాహవతీ నదీ 43
ఏతస్మిన్నన్తరే కృద్ధో దశగ్రీవః ప్రతాపవాన్
నిరీక్ష్య తద్బలం కృత్స్నం దైవతై ర్వినిపాతితమ్ 44
స తం ప్రతివిగాహ్యాశు ప్రవృద్ధం సైన్య సాగరమ్
త్రిదశాన్ సమరే నిఘ్నన్ శక్ర మేవాభ్యవర్తత 45
ఆగా చ్ఛక్రో మహచ్చాపం విస్ఫార్య సుమహాస్వనమ్
యస్య విస్ఫార ఘోషేణ స్వనన్తి స్మ దిశో దశ 46
తద్వికృష్య మహచ్చాప మిన్ద్రో రావణ మూర్ధని
నిపాతయామాస శరాన్ పావకాఽఽదిత్య వర్చసః 47
తథైవ చ మహాబాహు ర్దశగ్రీవో వ్యవస్థితః
శక్రం కార్ముక విభ్రష్టైః శరవర్షైరవాకిరత్ 48
ప్రయుధ్యతోరఽథ తయోర్బాణవర్షైః సమన్తతః
న జ్ఞాయతే తదా కించిత్ సర్వం హి తమసావృతమ్ 49

ఏకోన త్రింశః సర్గః – వాసవ గ్రహణం

తత స్తమసి సంజాతే సర్వే తే దేవ రాక్షసాః
అయుధ్యన్త బలోన్మత్తాః సూదయన్తః పరస్పరమ్ 1
తతస్తు దేవ సైన్యేన రాక్షసానాం బృహద్బలమ్
దశాంశం స్థాపితం యుద్ధే శేషం నీతం యమక్షయమ్ 2
తస్మిం స్తు తామసే యుద్ధే సర్వే తే దేవ రాక్షసాః
అన్యోన్యం నాఽభ్యజానన్త యుధ్యమానాః పరస్పరమ్ 3
ఇన్ద్రశ్చ రావణశ్చైవ రావణిశ్చ మహాబలః
తస్మిం స్తమో జాలవృతే మోహమీయు ర్న తే త్రయః 4
స తు దృష్ట్వా బలం సర్వం నిహతం రావణః క్షణాత్
క్రోధ మభ్యాగమ త్తీవ్రం మహానాదం చ ముక్తవాన్ 5
క్రోధాత్ సూతం చ దుర్ధర్షః స్యన్దన స్థ మువాచ హ
పర సైన్యస్య మధ్యేన యావదఽన్తో నయస్వ మామ్ 6
అద్యైతాం స్త్రిదశాన్ సర్వాన్ విక్రమైః సమరే స్వయమ్
నానాశస్త్రై ర్మహాఘోరై ర్నయామి యమసాదనం 7
అహమిన్ద్రం వధిష్యామి ధనదం వరుణం యమమ్
త్రిదశాన్ వినిహత్యాఽథ స్వయం స్థాస్యామ్యఽథోపరి 8
విషాదో న చ కర్తవ్యః శీఘ్రం వాహయ మే రథమ్
ద్విఃఖలు త్వాం బ్రవీమ్యద్య యావదన్తో నయస్వ మామ్ 9
అయం స నన్దనోద్దేశో యత్ర వర్తామహే వయమ్
నయ మామద్య తత్ర త్వముదయో యత్ర పర్వతః 10
తస్య తద్వచనం శృత్వా తురంగాన్ స మనోజవాన్
ఆదిదేశాఽథ శత్రూణాం మధ్యేనైవ చ సారథిః 11
తస్య తం నిశ్చయం జ్ఞాత్వా శక్రో దేవేశ్వర స్తదా
రథస్థః సమరస్థాం స్తాన్ దేవాన్ వాక్య మథాబ్రవీత్ 12
సురాః శృణుత మద్వాక్యం యత్తావన్ మమ రోచతే
జీవ న్నేవ దశగ్రీవః సాధు రక్షో నిగృహ్యతామ్ 13
ఏష హ్యతిబలః సైన్యే రథేన పవనౌజసా
గమిష్యతి ప్రవృద్ధోర్మిః సముద్ర ఇవ పర్వణి 14
న హ్యేష హన్తుం శక్యోఽద్య వరదానాత్ సునిర్భయః
తద్గ్రహీష్యామహే రక్షో యత్తా భవత సంయుగే 15

యథా బలౌ నిరుద్ధే చ త్రైలోక్యం భుజ్యతే మయా
ఏవ మేతస్య పాపస్య నిరోధో మమ రోచతే 16
తతోన్యం దేశ మాస్థాయ శక్రః సంత్యజ్య రావణమ్
అయుధ్యత మహారాజ రాక్షసాం స్త్రాసయన్ రణే 17
ఉత్తరేణ దశగ్రీవః ప్రవివేశాఽనివర్తకః
దక్షిణేన తు పార్శ్వేన ప్రవివేశ శతక్రతుః 18
తతః స యోజన శతం ప్రవిష్టో రాక్షసాధిపః
దేవతానాం బలం సర్వం శరవర్షైరవాకిరత్ 19
తతః శక్రో నిరీక్ష్యాఽథ ప్రణష్టం తు స్వకం బలం
న్యవర్తయ దఽసంభ్రాన్తః సమావృత్య దశాననమ్ 20
ఏతస్మిన్నన్తరే నాదో ముక్తో దానవ రాక్షసైః
హా హతాః స్మ ఇతి గ్రస్తం దృష్ట్వా శక్రేణ రావణమ్ 21
తతో రథం సమాస్థాయ రావణిః క్రోధ మూర్ఛితః
తత్సైన్యమఽతిసంకృద్ధః ప్రవివేశ సుదారుణమ్ 22
తాం ప్రవిశ్య మహామాయాం ప్రాప్తాం గోపతినా పురా
ప్రవివేశ సుసంరబ్ధ స్త త్సైన్యం సమభిద్రవత్ 23
స సర్వా దేవతా స్త్యక్త్వా శక్ర మేవాభ్యధావత
మహేన్ద్రశ్చ మహాతేజా నాఽపశ్యచ్చ సుతం రిపోః 24
విముక్త కవచ స్తత్ర వధ్యమానోపి రావణిః
త్రిదశైః సుమహావీరై ర్న చకార చ కించన 25
స మాతలిం సమాయాంతం తాడయిత్వా శరోత్తమైః
మహేన్ద్రం బాణవర్షేణ భూయ ఏవాభ్యఽవాకిరత్ 26
తత స్త్యక్త్వా రథం శక్రో విససర్జ చ సారథిమ్
ఐరావతం సమారుహ్య మృగయామాస రావణిమ్ 27
స తత్ర మాయాబలవానఽదృశ్యోఽథాంతరిక్షగః
ఇంద్రం మాయా పరిక్షిప్తం కృత్వా సంప్రాద్రవ చ్ఛరైః 28
స తం యదా పరిశ్రాన్తమింద్రం జజ్ఞేఽథ రావణిః
తదైనం మాయయా బద్ధ్వా స్వసైన్యమభితోఽనయత్ 29
తం తు దృష్ట్వా బలాత్తేన నీయమానం మహారణాత్
మహేన్ద్రమమరాః సర్వే కిం ను స్యాదిత్యచింతయన్ 30
దృశ్యతే న స మాయావీ శక్రజిత్ సమితింజయః

విద్యావానపి యేనేన్ద్రో మాయయా నీయతే బలాత్ 31
ఏతస్మిన్నన్తరే కృద్ధాః సర్వే సురగణా స్తదా
రావణం విముఖీ కృత్య శరవర్షై రవాకిరన్ 32
రావణస్తు సమాసాద్య ఆదిత్యాంశ్చ వసూం స్తథా
న శశాక స సంగ్రామే యోద్ధుం శత్రుభిరర్దితః 33
స తం దృష్ట్వా పరిమ్లానం ప్రహారై ర్జర్జరీ కృతమ్
రావణిః పితరం యుద్ధేఽదర్శనస్థోఽబ్రవీదిదమ్ 34
ఆగచ్ఛ తాత గచ్ఛామో రణకర్తా నివర్తతాం
జితం నో విదితం తేఽస్తు స్వస్థో భవ గతజ్వరః 35
అయం హి సుర సైన్యస్య త్రైలోక్యస్య చ యః ప్రభుః
స గృహీతో దైవబలా ద్భగ్న దర్పాః సురాః కృతాః 36
యథేష్టం భుంక్ష్వ లోకాంస్త్రీన్నిగృహ్యారాతిమోజసా
వృథా కిం తే శ్రమేణేహ యుద్ధమద్య తు నినిష్ఫలం 37
తత స్తే దైవతగణా నివృత్తా రణ కర్మణః
తచ్ఛృత్వా రావణేర్వాక్యం స్వస్థ చేతా బభూవ హ 38
అథ రణ విగతజ్వరః ప్రభుః
విజయమఽవాప్య నిశాచరాధిపః
స్వభవనమభితో జగామ హృష్టః
స్వసుత మవాప్య చ వాక్య మబ్రవీత్ 39
అతిబల సదృశైః పరాక్రమై స్తైః
మమకుల మాన వివర్ధనం కృతమ్
యదఽయమతుల బల స్త్వయాద్య వై
త్రిదశపతి స్త్రిదశాశ్చ నిర్జితాః 40
నయ రథమఽధిరోప్య వాసవం
నగర మితోవ్రజ సేనయా వృత స్త్వం
అహమపి తవ గచ్ఛతో ద్రుతం
సహ సచివైరఽనుయామి పృష్ఠతః 41
అథ సబలవృతః సవాహనః
త్రిదశపతిం పరిగృహ్యా రావణిః
స్వభవన మభిగమ్య వీర్యవాన్
కృత సమరాన్ విససర్జ రాక్షసాన్ 42

త్రింశః సర్గః – ఇంద్ర పరాజయ కారణ కథనం

జితే మహేన్ద్రేఽతిబలే రావణస్య సుతేన వై
ప్రజాపతిం పురస్కృత్య యయు ర్లఙ్కాం సురా స్తదా 1
[ప్రజాపతిం సురాః సర్వే గతాః పరమ దుఃఖితాః
భగవన్ పురుహూతోఽయం నిగృహీతో భవద్వరాత్
రాక్షసేంద్రం సురైః సర్వైరఽవధ్యం కృతవానఽసి
మహేశ్వరేణ పుత్రస్య వరా దత్తా దురాత్మనః
కిం కరోతు సురేంద్ర స్తం మాయయా బలవత్తరం
సురాశ్చ సర్వే లోకేశ న జయన్తి భవద్వరాత్
తస్మాత్ త్వమేవ దేవేంద్రం మోచయస్వ మహాద్యుతే
అద్యప్రభృతి లోకేశ స్వవిక్రమ బలోదితః
ఇతి విజ్ఞాప్య భావజ్ఞాః ప్రణిపత్య ప్రసాద్య చ]
తత్ర రావణ మాసాద్య పుత్ర భ్రాతృభి రావృతమ్
అబ్రవీ ద్గగనే తిష్ఠన్ సామపూర్వం ప్రజాపతిః 2
వత్స రావణ తుష్టోఽస్మి పుత్రస్య తవ సంయుగే
అహోఽస్య విక్ర మౌదార్యం తవ తుల్యోఽధికోఽపి వా 3
జితం హి భవతా సర్వం త్రైలోక్యం స్వేన తేజసా
కృతా ప్రతిజ్ఞా సఫలా ప్రీతోఽస్మి స్వసుతేన వై 4
అయం చ పుత్రోఽతిబల స్తవ రావణ వీర్యవాన్
జగతీన్ద్రజిదిత్యేవ పరిఖ్యాతో భవిష్యతి 5
బలవాన్ దుర్జయ శ్చైవ భవిష్యత్యేష రాక్షసః
యం సమాశ్రిత్య తే రాజన్ స్థాపితా స్త్రిదశా వశే 6
తన్ ముచ్యతాం మహాబాహో మహేన్ద్రః పాకశాసనః
కిం చాఽస్య మోక్షణార్థాయ ప్రయచ్ఛన్తు దివౌకసః 7
అథాఽబ్రవీన్మహాతేజా ఇన్ద్రజిత్ సమితింజయః
అమరత్వమఽహం దేవ వృణే య ద్యేష ముచ్యతే 8
చతుష్పదాం ఖే చరాణా మఽన్యేషాం చ మహౌజసామ్
వృక్ష గుల్మ క్షుప లతా తృణోపల మహీ భృతాం 9
సర్వేఽపి జంతవోఽన్యోన్యం భేతవ్యే సతి భిభ్యతి
అతోత్ర లోకే సర్వేషాం సర్వస్మా చ్ఛ భవేద్భయం 10
తతోఽబ్రవీన్మహాతేజా మేఘనాదం ప్రజాపతిః

నాస్తి సర్వాఽమరత్వం హి కస్యచిత్ ప్రాణినో భువి 11
చతుష్పదః పక్షిణశ్చ భూతానాం వా మహౌజసాం
శృత్వా పితామహేనోక్త మిన్ద్రజిత్ ప్రభుణావ్యయం 12
అథాబ్రవీత్ స తత్ర స్థం మేఘనాదో మహాబలః
శ్రూయతాం యా భవేత్ సిద్ధిః శతక్రతు విమోక్షణే 13
మమేష్టం నిత్యశో హవ్యైర్మంత్రైః సంపూజ్య పావకమ్
సంగ్రామ మఽవతర్తుం చ శత్రు నిర్జయ కాంక్షిణః 14
అశ్వయుక్తో రథో మహ్యముత్తిష్ఠే త్తు విభావసోః
తత్ స్థస్యాఽమరతా స్యా న్మే ఏష మే నిశ్చయో వరః 15
తస్మిన్ యద్యఽసమాప్తే చ జప్య హోమే విభావసౌ
యుధ్యేయం దేవ సంగ్రామే తదా మే స్యా ద్వినాశనమ్ 16
సర్వో హి తపసా దేవ వృణోత్యఽమరతాం పుమాన్
విక్రమేణ మయా త్వేతదఽమరత్వం ప్రవర్తితమ్ 17
ఏవమఽస్త్వితి తం చాహ వాక్యం దేవః పితామహః
ముక్త శ్చేన్ద్రజితా శక్రో గతాశ్చ త్రిదివం సురాః 18
ఏతస్మిన్నన్తరే రామ దీనో భ్రష్టాఽమ్బర ద్యుతిః
ఇంద్ర శ్చిన్తాపరీతాత్మా ధ్యాన తత్పరతాం గతః 19
తం తు దృష్ట్వా తథాభూతం ప్రాహ దేవః ప్రజాపతిః
శతక్రతో కిము పురా కరోతి స్మ సుదుష్కరమ్ 20
అమరేన్ద్ర మయా బహ్వ్యః ప్రజాః సృష్టా స్తదా ప్రభో
ఏకవర్ణాః సమాభాషా ఏకరూపాశ్చ సర్వశః 21
తాసాం నాఽస్తి విశేషో హి దర్శనే లక్షణేఽపి వా
తతోఽహ మేకాగ్ర మనా స్తాః ప్రజాః పర్యచిన్తయమ్ 22
సోఽహం తాసాం విశేషార్థం స్త్రియ మేకాం వినిర్మమే
యద్యత్ ప్రజానాం ప్రత్యఙ్గం విశిష్టం తత్త దుద్ధృతమ్ 23
తతో మయా రూపగుణై రఽహల్యా స్త్రీ వినిర్మితా
హలం నామేహ వైరూప్యం హల్యం తత్ప్రభవం భవేత్ 24
యస్మా న్న విద్యతే హల్యం తేనాఽహల్యేతి విశ్రుతా
అహల్యేతి మయా శక్ర తస్యా నామ ప్రవర్తితమ్ 25
నిర్మితాయాం చ దేవేన్ద్ర తస్యాం నార్యాం సురర్షభ
భవిష్యతీతి కస్యైషా మమ చిన్తా తతోఽభవత్ 26

త్వం తు శక్ర తదా నారీం జానీషే మనసా ప్రభో
స్థానాఽధికతయా పత్నీ మమైషేతి పురందర 27
సా మయా న్యాస భూతా తు గౌతమస్య మహాత్మనః
న్యస్తా బహూని వర్షాణి తేన నిర్యాతితా చ హ 28
తత స్తస్య పరిజ్ఞాయ మహాస్థైర్యం మహామునేః
జ్ఞాత్వా తపసి సిద్ధిం చ పత్న్యర్థం స్పర్శితా తదా 29
స తయా సహ ధర్మాత్మా రమతే స్మ మహామునిః
ఆస న్నిరాశా దేవాస్తు గౌతమే దత్తయా తయా 30
సంకృద్ధ స్త్వం హి ధర్మాత్మన్ గత్వా తస్యాశ్రమం మునేః
దృష్టవాంశ్చ తదా తాం స్త్రీం దీప్తామగ్ని శిఖా మివ 31
సా త్వయా ధర్షితా శక్ర కామాఽర్తేన సమన్యునా
దృష్ట స్త్వం చ తదా తేన హ్యాశ్రమే పరమర్షిణా 32
తతః కృద్ధేన తేనాఽసి శప్తః పరమతేజసా
గతోఽసి యేన దేవేన్ద్ర దశాభాగ విపర్యయమ్ 33
యస్మాన్ మే ధర్షితా పత్నీ త్వయా వాసవ నిర్భయమ్
తస్మాత్ త్వం సమరే రాజన్ శత్రు హస్తం గమిష్యసి 34
అయం తు భావో దుర్బుద్ధే య స్త్వయేహ ప్రవర్తితః
మానుషేష్వఽపి లోకేషు భవిష్యతి న సంశయః 35
తత్రార్ధం తస్య యః కర్తా త్వయ్యర్ధం నిపతిష్యతి
న చ తే స్థావరం స్థానం భవిష్యతి న సంశయః 36
యశ్చ యశ్చ సురేన్ద్రః స్యా ద్ధ్రువః స న భవిష్యతి
ఏష శాపో మయా ముక్త ఇత్యఽసౌ త్వాం తదాబ్రవీత్ 37
తాం తు భార్యాం సునిర్భర్త్స్య సోఽబ్రవీత్ సుమహాతపాః
దుర్వినీతే వినిధ్వంస మమాశ్రమ సమీపతః 38
రూప యౌవన సంపన్నా యస్మా త్త్వమనవస్థితా
తస్మా ద్రూపవతీ లోకే న త్వమేకా భవిష్యసి 39
రూపం చ తే ప్రజాః సర్వా గమిష్యన్తి న సంశయః
య త్తదేకం సమాశ్రిత్య విభ్రమోఽయముపస్థితః 40
తదా ప్రభృతి భూయిష్ఠం ప్రజా రూప సమన్వితాః
సా తం ప్రసాదయామాస మహర్షి గౌతమం తదా 41
అజ్ఞానాద్ధర్షితా నాథ త్వద్రూపేణ దివౌకసా

న కామకారాద్విప్రర్షే ప్రసాదం కర్తుమర్హసి 42
అహల్యయాత్వేవముక్తః ప్రత్యువాచ స గౌతమః
ఉత్పత్స్యతి మహాతేజా ఇక్ష్వాకూణాం మహారథః 43
రామో నామ శృతో లోకే వనం చాప్యుపయాస్యతి
బ్రాహ్మణార్థే మహాబాహు ర్విష్ణు ర్మానుష విగ్రహః 44
తం ద్రక్ష్యసి యదా భద్రే తతః పూతా భవిష్యసి
స హి పావయితుం శక్త స్త్వయా యద్దుష్కృతం కృతం 45
తస్యాఽఽతిథ్యం చ కృత్వా వై మత్సమీపం గమిష్యసి
వత్స్యసి త్వం మయా సార్థం తదా హి వరవర్ణిని 46
ఏవముక్త్వా స విప్రర్షిరాఽఽజగామ స్వమాశ్రమం
తప శ్చచార సుమహత్ సా పత్నీ బ్రహ్మవాదినః 47
శాపోత్సర్గాద్ధి తస్యేదం మునేః సర్వముపస్థితం
తత్స్మర త్వం మహాబాహో దుష్కృతం యత్త్వయా కృతమ్ 48
తేన త్వం గ్రహణం శత్రోర్యాతో నాన్యేన వాసవ
శీఘ్రం వై యజ యజ్ఞం త్వం వైష్ణవం సుసమాహితః 49
పావిత స్తేన యజ్ఞేన యాస్యసే త్రిదివం తతః
పుత్రశ్చ తవ దేవేన్ద్ర న వినష్టో మహారణే 50
నీతః సన్నిహిత శ్చైవ అర్యకేణ మహోదధౌ
ఏత చ్ఛృత్వా మహేన్ద్రస్తు యజ్ఞ మిష్ట్వా చ వైష్ణవమ్ 51
పున స్త్రిదివ మాఽఽక్రామదన్వశాసచ్చ దేవరాట్
ఏత దిన్ద్రజితో రామ బలం యత్ కీర్తితం మయా 52
నిర్జిత స్తేన దేవేన్ద్రః ప్రాణినోఽన్యే తు కిం పునః
ఆశ్చర్యమితి రామశ్చ లక్ష్మణశ్చాబ్రవీ త్తదా 53
అగస్త్య వచనం శృత్వా వానరా రాక్షసా స్తదా
విభీషణస్తు రామస్య పార్శ్వస్థో వాక్యమబ్రవీత్ 54
ఆశ్చర్యం స్మారితోస్మ్యఽద్య య త్త ద్దృష్టం పురాతనం
అగస్త్యం త్వబ్రవీద్రామః సత్యమేత చ్ఛృతం చ మే 55
ఏవం రామ సముద్భూతో రావణో లోకకంటకః
సపుత్రో యేన సంగ్రామే జితః శక్రః సురేశ్వరః 56

ఏక త్రింశః సర్గః – రావణ నర్మదాఽవగాహః

తతో రామో మహాతేజా విస్మయాత్ పునరేవ హి

ఉవాచ ప్రణతో వాక్య మగస్త్యమృషి సత్తమమ్ 1
భగవన్ రాక్షసః క్రూరో యదా ప్రభృతి మేదినీం
పర్యటత్ కిం తదా లోకాః శూన్యా ఆసన్ ద్విజోత్తమ 2
రాజా వా రాజ మాత్రో వా కిం తదా నాఽత్ర కశ్చన
ధర్షణం యేన న ప్రాప్తో రావణో రాక్షసేశ్వరః 3
ఉతాహో హతవీర్యా స్తే బభూవుః పృథివీక్షితః
బహిష్కృతా వరాఽస్త్రైశ్చ బహవో నిర్జితా నృపాః 4
రాఘువస్య వచః శృత్వా హ్యగస్త్యో భగవాన్ ఋషిః
ఉవాచ రామం ప్రహసన్ పితామహ ఇవేశ్వరమ్ 5
ఇత్యేవం బాధమానస్తు పార్థివాన్ పార్థివర్షభ
చచార రావణో రామ పృథివీం పృథివీ పతే 6
తతో మాహిష్మతీం నామ పురీం స్వర్గపురీ ప్రభామ్
సంప్రాప్తో యత్ర సాన్నిధ్యం సదాఽఽసీద్వసురేతసః 7
తుల్య ఆసీన్నృప స్తస్య ప్రభావాద్వసురేతసః
అర్జునో నామ యత్రాఽగ్నిః శరకుణ్డేశయః సదా 8
య మేవ దివసం సోఽథ హైహయాధిపతిర్బలీ
అర్జునో నర్మదాం రన్తుం గతః స్త్రీభిః సహేశ్వరః 9
త మేవ దివసం సోఽథ రావణ స్తత్ర ఆగతః
రావణో రాక్షసేన్ద్రస్తు తస్యామాత్యానఽపృచ్ఛత 10
క్వాఽర్జునో నృపతిః శీఘ్రం సమ్యగాఽఽఖ్యాతుమర్హథ
రావణోహమఽనుప్రాప్తో యుద్ధేప్సు ర్నృవరేణ హ 11
మమాగమన మఽప్యగ్రే యుష్మాభిః సన్నివేద్యతామ్
ఇత్యేవం రావణోక్తా స్తే అమాత్యాః సువిపశ్చితః 12
అబ్రువన్ రాక్షసపతిమఽసాన్నిధ్యం మహీపతేః
శృత్వా విశ్రవసః పుత్రః పౌరాణామర్జునం గతమ్ 13
అపసృత్యాగతో విన్ధ్యం హిమవత్సన్నిభం గిరిం
స తమఽభ్ర మివావిష్ట ముద్భ్రాన్తామివ మేదినీమ్ 14
అపశ్యద్రావణో విన్ధ్యమాలిఖన్త మివాఽమ్బరమ్
సహస్ర శిఖరోపేతం సింహాధ్యుషిత కన్దరమ్ 15
ప్రపాత పతితై స్తోయైః సాట్టహాస మివామ్బుధిం
దేవ దానవ గన్ధర్వైః సాఽప్సరోగణ కిన్నరైః 16

సస్త్రీభిః క్రీడమానైశ్చ స్వర్గభూతం మహోచ్ఛ్రయమ్
నదీభిః స్యన్దమానాభిః స్ఫాటిక ప్రతిమం జలమ్ 17
ఫణాభిశ్చల జిహ్వాభిరఽనన్త మివ విష్ఠితమ్
ఉత్క్రామన్తం దరీవన్తం హిమవత్సన్నిభం గిరిమ్ 18
పశ్యమాన స్తతో విన్ధ్యం రావణో నర్మదాం యయౌ
చలోపలజలాం పుణ్యాం పశ్చిమోదధి గామినీమ్ 19
మహిషైః సృమరైః సింహైః శార్దూల ర్క్ష గజోత్తమైః
ఉష్ణాభితప్తై స్తృషితైః సంక్షోభిత జలాశయామ్ 20
చక్రవాకైః సకారణ్డై సహంస జలకుక్కుటైః
సారసైశ్చ సదా మత్తైః సుకూజద్భిః సమావృతమ్ 21
ఫుల్ల ద్రుమ కృతోత్తంసాం చక్రవాక యుగస్తనీమ్
విస్తీర్ణ పులిన శ్రోణీం హంసావళి సుమేఖలామ్ 22
పుష్పరేణ్వఽనులిప్తాఙ్గీం జలఫేనా మలాంశుకామ్
జలాఽవగాహ సంస్పర్శాం ఫుల్లోత్పల శుభేక్షణామ్ 23
పుష్పకాదఽవరుహ్యాశు నర్మదాం సరితాం వరామ్
ఇష్టామివ వరాం నారీమఽవగాహ్య దశాననః 24
స తస్యాః పులినే రమ్యే నానాముని నిషేవితే
ఉపోపవిష్టైః సచివైః సార్ధం రాక్షసపుంగవః 25
ప్రఖ్యాయ నర్మదాం చాఽథ గంగేయ మితి రావణః
నర్మదా దర్శజం హర్షమాప్తవాన్ రాక్షసాధిపః 26
తతః సలీలం ప్రహసన్ రావణో రాక్షసేశ్వరః
ఉవాచ సచివాం స్తత్ర ప్రహస్త శుక సారణాన్ 27
ఏష రశ్మి సహస్రేణ జగత్కృత్వేవ కాఞ్చనమ్
తీక్ష్ణ తాపకరః సూర్యో నభసోఽర్ధం సమాశ్రితః 28
మా మాసీనం విదిత్వేహ చన్ద్రాయతి దివాకరః
నర్మదా జల శీతశ్చ సుగన్ధిః శ్రమ నాశనః 29
మద్భయాదఽనిలోప్యత్ర వాత్యేష సుసమాహితః
ఇయం చాపి సరిచ్ఛ్రేష్ఠా నర్మదా నర్మవర్ధినీ 30
నక్ర మీన విహంగోర్మిః సభయేవాఽఙ్గనా స్థితా
తద్భవన్తః క్షతాః శస్త్రై ర్నృపై రిన్ద్రసమై ర్యుధి 31
చన్దనస్య రసేనేవ రుధిరేణ సముక్షితాః

తే యూయమఽవగాహధ్వం నర్మదాం శర్మదాం శుభామ్ 32
మహాపద్మ ముఖా మత్తా గఙ్గామివ మహాగజాః
అస్యాం స్నాత్వా మహానద్యాం పాప్మానం విప్రమోక్ష్యథ 33
అహమఽప్యద్య పులినే శరదిన్దు సమప్రభే
పుష్పోపహారం శనకైః కరిష్యామి కపర్దినః 34
రావణేనైవ ముక్తాస్తు ప్రహస్త శుక సారణాః
స మహోదర ధూమ్రాక్షా నర్మదామ్ విజగాహిరే 35
రాక్షసేన్ద్ర గజై స్తైస్తు క్షోభితా నర్మదా నదీ
వామనాంఽజన పద్మాద్యై ర్గఙ్గా ఇవ మహాగజైః 36
తత స్తే రాక్షసాః స్నాత్వా నర్మదాయాం మహాబలాః
ఉత్తీర్య పుష్పాణ్యాజహ్రూర్బల్యర్థం రావణస్య తు 37
నర్మదా పులినే హృద్యే శుభ్రాఽభ్ర సదృశ ప్రభే
రాక్షసైస్తు ముహూర్తేన కృతః పుష్ప మయో గిరిః 38
పుష్పేషూపహృతే ష్వేవం రావణో రాక్షసేశ్వరః
అవతీర్ణో నదీం స్నాతుం గఙ్గా మివ మహాగజః 39
తత్ర స్నాత్వా చ విధివ జ్జప్త్వా జప్యమనుత్తమమ్
నర్మదా సలిలా త్తస్మాదుత్తతార స రావణః 40
తత్ర క్లిన్నాఽమ్బరం త్యక్త్వా శుక్ల వస్త్ర సమావృతం
రావణం ప్రాఞ్జలిం యాన్త మన్వయుః సర్వరాక్షసాః 41
త ద్గతీ వశ మాపన్నా మూర్తిమంత ఇవాఽచలాః
యత్ర యత్ర చ యాతి స్మ రావణో రాక్షసేశ్వరః 42
జామ్బూనదమయం లింగం తత్ర తత్ర స్మ నీయతే
వాలుకా వేదిమధ్యే తు త ల్లింగం స్థాప్య రావణః 43
అర్చయామాస గన్ధైశ్చ పుష్పైశ్చాఽమృతగన్ధిభిః||
తతః స తామాఽఽర్తిహరం పరం వరం
వరప్రదం చన్ద్ర మయూఖ భూషణమ్
సమఽర్చయిత్వా స నిశాచరో జగౌ
ప్రసార్య హస్తాన్ ప్రననర్త చాగ్రతః 44

ద్వా త్రింశః సర్గః – రావణ గ్రహణం

నర్మదా పులినే యత్ర రాక్షసేన్ద్రః సుదారుణః
పుష్పోపహారం కురుతే తస్మాద్దేశాదఽదూరతః 1

అర్జునో జయతాం శ్రేష్ఠో మాహిష్మత్యాః పతిః ప్రభుః
క్రీడితే సహ నారీభి ర్నర్మదా తోయ మాశ్రితః 2
తాసాం మధ్యగతో రాజా రరాజ చ తదాఽర్జునః
కరేణూనాం సహస్రస్య మధ్యస్థ ఇవ కుఞ్జరః 3
జిజ్ఞాసుః స తు బాహూనాం సహస్రస్యోత్తమం బలమ్
రురోధ నర్మదా వేగం బాహుభిర్బహుభి ర్వృతః 4
కార్తవీర్య భుజా సక్తం తజ్జలం ప్రాప్య నిర్మలమ్
కూలోపహారం కుర్వాణం ప్రతిస్రోతః ప్రధావతి 5
సమీన నక్ర మకరః సపుష్ప కుశ సంస్తరః
స నర్మదాఽమ్భసో వేగః ప్రావృట్కాల ఇవాఽబభౌ 6
స వేగః కార్తవీర్యేణ సంప్రేషిత ఇవాఽమ్భసః
పుష్పోపహారం సకలం రావణస్య జహార హ 7
రావణోఽర్ధ సమాప్తం త ముత్సృజ్య నియమం తదా
నర్మదాం పశ్యతే కాన్తాం ప్రతికూలాం యథా ప్రియామ్ 8
పశ్చిమేన తు తం దృష్ట్వా సాగరోద్గార సన్నిభమ్
వర్ధన్తమఽమ్భసో వేగం పూర్వామాశాం ప్రవిశ్య తు 9
తతోఽనుద్భ్రాంత శకునాం స్వభావోపరమే స్థితామ్
నిర్వికారాఽఙ్గనా భాసామఽపశ్యద్రావణో నదీమ్ 10
సవ్యేతర కరాంఽగుళ్యా సశబ్దం చ దశాననః
వేగ ప్రభవమఽన్వేష్టుం సోఽదిశ చ్ఛుక సారణౌ 11
తౌ తు రావణ సందిష్టౌ భ్రాతరౌ శుక సారణౌ
వ్యోమాఽన్తర గతౌ వీరౌ ప్రస్థితౌ పశ్చిమోన్ముఖౌ 12
అర్ధ యోజన మాత్రం తు గత్వా తౌ రజనీచరౌ
పశ్యేతాం పురుషం తోయే క్రీడన్తం సహయోషితమ్ 13
బృహత్సాల ప్రతీకాశం తోయ వ్యాకుల మూర్ధజమ్
మద రక్తాన్త నయనం మద వ్యాకుల తేజసం 14
నదీం బాహు సహస్రేణ రున్ధన్తమఽరిమర్దనమ్
గిరిం పాద సహస్రేణ రున్ధన్త మివ మేదినీమ్ 15
బాలానాం వర నారీణాం సహస్రేణ సమావృతమ్
స మదానాం కరేణూనాం సహస్రేణేవ కుఞ్జరమ్ 16
త మద్భుతతమం దృష్ట్వా రాక్షసౌ శుక సారణౌ

సన్నివృత్తా వుపాగమ్య రావణం త మఽథోచతుః 17
బృహత్సాల ప్రతీకాశః కోఽప్యసౌ రాక్షసేశ్వర
నర్మదాం రోధవ దృద్ధ్వా క్రీడాపయతి యోషితః 18
తేన బాహు సహస్రేణ సన్నిరుద్ధ జలా నదీ
సాగరోద్గార సంకాశానుద్గారాన్ సృజతే ముహుః 19
ఇత్యేవం భాషమాణౌ తౌ నిశమ్య శుక సారణౌ
రావణోఽర్జున ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ యుద్ధ లాలసః 20
అర్జునాఽభిముఖే తస్మిన్ రావణే రాక్షసాధిపతే
చండః ప్రవాతి పవనః స నాదః స రజా స్తదా 21
సకృదేవ కృతో రావః స రక్తః ప్రేషితో ఘనైః
మహోదర మహాపార్శ్వ ధూమ్రాక్ష శుక సారణైః 22
సంవృతో రాక్షసేన్ద్రస్తు తత్రాగాద్యత్ర చాఽర్జునః
అదీర్ఘేణైవ కాలేన స తదా రాక్షసో బలీ 23
తం నర్మదా హ్రాదం భీమ మాజగామాంజన ప్రభః
స తత్ర స్త్రీ పరివృతం వాసితాభిరివ ద్విపమ్ 24
నరేన్ద్రం పశ్యతే రాజా రాక్షసానాం తదాఽర్జునమ్
స రోషా ద్రక్తనయనో రాక్షసేన్ద్రో బలోద్ధతః 25
ఇత్యేవ మర్జునామాత్యా నాహ గమ్భీరయా గిరా
అమాత్యాః క్షిప్ర మాఖ్యాత హైహయస్య నృపస్య వై 26
యుద్ధార్థీ సమనుప్రాప్తో రావణో నామ రాక్షసః
రావణస్య వచః శృత్వా మన్త్రిణోఽథార్జునస్య తే 27
ఉత్తస్థుః సాయుధాస్త్రాశ్చ రావణం వాక్యమబ్రువన్
యుద్ధస్య కాలో విజ్ఞాతః సాధు భోః సాధు రావణ 28
యః క్షీబం స్త్రీ వృతం చైవ యోద్ధుముత్సహతే నృపమ్
స్త్రీ సమక్షం కథం య త్తద్యోద్ధు ముత్సహాసేఽర్జునం 29
వాసితా మధ్యగం మత్తం శార్దూల ఇవ కుఞ్జరమ్
క్షమస్వాఽద్య దశగ్రీవ చోష్యతాం శర్వరీ త్వయా 30
యుద్ధే శ్రద్ధా చ యద్యఽస్తి శ్వ స్తాత సమరేఽర్జునమ్
యద్యఽద్యాస్తి మతిర్యోద్ధుం యుద్ధ తృష్ణా సమావృతా 31
నిహత్యాఽస్మాం స్తతో యుద్ధమఽర్జునే నోపయాస్యసి
తత స్తే రావణామాత్యైరఽమాత్యాః పార్థివస్య తు 32

సూదితాశ్చాఽపి తే యుద్ధే భక్షితాశ్చ బుభుక్షితైః
తతో హలహలా శబ్దో నర్మదా తీర ఆబభౌ 33
అర్జునస్యానుయాతౄణాం రావణస్య చ మన్త్రిణామ్
ఇషుభి స్తోమరైః శూలై స్త్రిశూలై ర్వజ్ర కర్షణైః 34
సరావణా నర్దయన్తః సమన్తాత్ సమభిద్రుతాః
హైహయాధిప యోధానాం వేగ ఆసీత్ సుదారుణః 35
సనక్ర మీన మకర సముద్రస్యేవ నిస్వనః
రావణస్య తు తేఽమాత్యాః ప్రహస్త శుక సారణాః 36
కార్తవీర్య బలం కృద్ధా నిర్దహంతి స్మ తేజసా
అర్జునాయ తు తత్ కర్మ రావణస్య సమన్త్రిణః 37
క్రీడమానాయ కథితం పురుషై ర్ద్వారరక్షిభిః
శృత్వా న భేతవ్య మితి స్త్రీజనం తం తతోఽర్జునః 38
ఉత్తతార జలా త్తస్మాద్గంగా తోయాదివాంజనః
క్రోధ దూషిత నేత్రస్తు స తతోఽర్జున పావకః 39
ప్రజజ్వాల మహాఘోరో యుగాన్త ఇవ పావకః
స తూర్ణతర మాదాయ వర హేమాఙ్గదో గదామ్ 40
అభిదుద్రావ రక్షాంసి తమాం సీవ దివాకరః
బాహు విక్షేప కరణాం సముద్యమ్య మహాగదామ్ 41
గారుడం వేగ మాస్థాయ చాప పాతైవ సోఽర్జునః
తస్య మార్గం సమారుధ్య విన్ధ్యోఽర్కస్యేవ పర్వతః 42
స్థితో విన్ధ్య ఇవాఽకమ్ప్యః ప్రహస్తో ముసలాయుధః
తతోఽస్య ముసలం ఘోరం లోహబద్ధం మహోద్ధతః 43
ప్రహస్తః ప్రేషయన్ కృద్ధో రరాస చ యథాఽమ్బుదః
తస్యాఽగ్రే ముసల స్యాగ్ని రఽశోకా పీడ సన్నిభః 44
ప్రహస్త కర ముక్తస్య బభూవ ప్రదహ న్నివ
అధాయాన్తం తు ముసలం కార్తవీర్య స్తదార్జునః 45
నిపుణం వఞ్చయామాస సగదోఽగదవిక్రమః
తత స్తమభిదుద్రావ ప్రహస్తం హైహయాధిపః 46
భ్రామయానో గదాం గుర్వీం పఞ్చబాహుశతోచ్ఛ్రయామ్
తథా హతోఽతివేగేన ప్రహస్తో గదయా తదా 47
నిపపాత హతః శైలో వజ్రి వజ్రహతో యథా

ప్రహస్తం పతితం దృష్ట్వా మారీచ శుక సారణాః 48
సమహోదర ధూమ్రాక్షా హ్యపసృష్టా రణాజిరాత్
అపక్రాన్తే ష్వమాత్యేషు ప్రహస్తే వినిపాతితే 49
రావణోఽభ్యద్రవ త్తూర్ణ మర్జునం నృపసత్తమమ్
సహస్ర బాహో స్తద్యుద్ధం వింశ ద్బాహోశ్చ దారుణమ్ 50
నృప రాక్షసయో స్తత్ర చాఽఽరబ్ధం రోమహర్షణమ్
సాగరావివ సంరబ్ధౌ చల న్మూలావివాఽచలౌ 51
తేజో యుక్తా వివాఽఽదిత్యౌ ప్రదహన్తా వివాఽనలౌ
బలోన్నతౌ యథా నాగౌ వాసితాఽర్థే యథా వృషౌ 52
మేఘా వివ వినర్దన్తౌ సింహా వివ బలోత్కటౌ
రుద్ర కాలా వివ కృద్ధౌ తథా తౌ రాక్షసాఽర్జునౌ 53
పరస్పరం గదాభ్యాం తౌ తాడయామాసతు ర్భృశమ్
వజ్ర ప్రహారానఽచలా యథా ఘోరాన్ విషేహిరే 54
గదా ప్రహారాం స్తౌ తత్ర సేహాతే నర రాక్షసౌ
యథా శని రవేభ్య స్తు జాయతేఽథ ప్రతిశ్రుతిః 55
తథా తయో ర్గదా పోథై ర్దిశః సర్వాః ప్రతిశ్రుతాః
అర్జునస్య గదా సా తు పాత్యమానాహితోరసి 56
కాఞ్చనాభం నభశ్చక్రే విద్యుత్సౌదామనీ యథా
తథైవ రావణేనాపి పాత్యమానా ముహుర్ముహుః 57
అర్జునోరసి నిర్భాతి గదోల్కేవ మహాగిరౌ
నాఽర్జునః ఖేద మాఽఽయాతి న రాక్షసగణేశ్వరః 58
ఇదమాసీ త్తయోర్యుద్ధం యథా పూర్వం బలీన్ద్రయోః
శృఙ్గై ర్మహ ర్షభౌ య ద్వ ద్దన్తాగ్రై రివ కుఞ్జరౌ 59
పరస్పరం తౌ నిఘ్నన్తౌ నర రాక్షస సత్తమౌ
తతోఽర్జునేన కృద్ధేన సర్వప్రాణేన సా గదా 60
స్తనయోరఽన్తరే ముక్తా రావణస్య మహోరసి
వరదాన కృత త్రాణే సా గదా రావణోరసి 61
దుర్బలేవ యథావేగం ద్విధా భూత్వాఽపతత్ క్షితౌ
స త్వఽర్జున ప్రముక్తేన గదా పాతేన రావణః 62
అపాసర్ప ద్ధనుర్మాత్రం నిషసాద చ నిష్టనన్
స విహ్వలం తదాఽఽలక్ష్య దశగ్రీవం తతోఽర్జునః 63

సహసోత్పత్య జగ్రాహ గరుత్మా నివ పన్నగమ్
స తం బాహు సహస్రేణ బలాద్గృహ్య దశాననమ్ 64
బబన్ధ బలవాన్ రాజా బలిం నారాయణో యథా
బధ్యమానే దశగ్రీవే సిద్ధ చారణ దేవతాః 65
సాధ్వీతి వాదినః పుష్పైః కిరన్త్యఽర్జున మూర్ధని
వ్యాఘ్రో మృగ మివాఽఽదాయ మృగరాడివ దన్తినమ్ 66
ననాద హైహయో రాజా హర్షా దమ్బుదవ న్ముహుః
ప్రహస్తస్తు సమాశ్వస్తో దృష్ట్వా బద్ధం దశాననమ్ 67
సహ తై రాక్షసైః కృద్ధ శ్చాభిదుద్రావ పార్థివమ్
నక్తం చరాణాం వేగస్తు తేషా మాపతతాం బభౌ 68
ఉద్భూత ఆతపాపాయే పయోదానా మివాంబుదౌ
ముఞ్చ ముఞ్చేతి భాషన్త స్తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాసకృత్ 69
ముసలాని సశూలాని హ్యుత్ససర్జ స్తదాఽర్జునే
అప్రాప్తా న్యేవ తాన్యాశు అసంభ్రాన్త స్తదాఽర్జునః 70
ఆయుధాన్యమరాఽరీణాం జగ్రాహాఽరి నిషూదనః
తత స్తైరేవ రక్షాంసి దుర్ధరైః ప్రవరాయుధైః 71
భిత్త్వా విద్రావయామాస వాయురమ్బుధరా నివ
రాక్షసాం స్త్రాసయిత్వా తు కార్తవీర్యార్జున స్తదా 72
రావణం గృహ్య నగరం ప్రవివేశ సుహృద్వృతః||
స కీర్యమాణః కుసుమాఽక్షతోత్కరైః
ద్విజైః సపౌరైః పురుహూత సన్నిభః
తదాఽర్జునః సంప్రవివేశ తాం పురీం
బలిం నిగృహ్యైవ సహస్ర లోచనః 73

త్రయ స్త్రింశః సర్గః – రావణ విమోక్షః

రావణ గ్రహణం తత్తు వాయు గ్రహణ సన్నిభమ్
తతః పులస్త్యః శుశ్రావ కథితం దివి దైవతైః 1
తతః పుత్ర కృత స్నేహాత్ కమ్ప్యమానో మహాధృతిః
మాహిష్మతీ పతిం ద్రష్టు మాజగామ మహామునిః 2
స వాయుమార్గ మాస్థాయ వాయు తుల్య గతి ర్ద్విజః
పురీం మాహిష్మతీం ప్రాప్తో మనః సంతాప విక్రమః 3
సోఽమరావతి సంకాశాం హృష్ట పుష్ట జనాకులామ్

ప్రవివేశ పురీం బ్రహ్మ్ ఇన్ద్రస్యేవాఽమరావతీమ్ 4
పాదచార మివాఽఽదిత్యం నిష్పతన్తం సుదుర్దృశమ్
తత స్తే ప్రత్యభిజ్ఞాయ చాఽర్జునాయ న్యవేదయన్ 5
పులస్త్య ఇతి విజ్ఞాయ వచనా ద్ధైహయాధిపః
శిరస్యఞ్జలి మాదాయ ప్రత్యుద్గచ్ఛ త్తపస్వినం 6
పురోహితోఽస్య గృహ్యాఽర్ఘ్యం మధుపర్కం తథైవ చ
పురస్తాత్ ప్రయయౌ రాజ్ఞః శక్ర స్యేవ బృహస్పతిః 7
తత స్తమృషి మాయాన్త ముద్యన్త మివ భాస్కరమ్
అర్జునో దృశ్య సంభ్రాన్తో వవన్దేన్ద్ర ఇవేశ్వరమ్ 8
స తస్య మధుపర్కం గాం పాద్యమఽర్ఘ్యం నివేద్య చ
పులస్త్యమాహ రాజేన్ద్రో హర్ష గద్గదయా గిరా 9
అద్యేయ వమమరావత్యా తుల్యా మాహిష్మతీ కృతా
అద్యాఽహం తు ద్విజేన్ద్ర త్వాం పశ్యామి దుర్దృశమ్ 10
అద్య మే కుశలం దేవ అద్య మే కుశలమ్ వ్రతం
అద్య మే సఫలం జన్మ అద్య మే సఫలం తపః 11
యస్మా ద్దేవగణై ర్వన్ద్యౌ వన్దేఽహం చరణౌ తవ
ఇదం రాజ్య మిమే పుత్రా ఇమే దారా ఇమే వయమ్ 12
బ్రహ్మన్ కిం కుర్మ్ కిం కార్య మాజ్ఞాపయతు నో భవాన్
తం ధర్మేఽగ్నిషు పుత్రేషు శివం పృష్ట్వా చ పార్థివమ్ 13
పులస్త్యోవాచ రాజానం హేహయానాం తదాఽర్జునమ్
నరేన్ద్రాంబుజ పద్మాక్ష పూర్ణచన్ద్ర నిభానన 14
అతులం తే బలం యేన దశగ్రీవ స్త్వయా జితః
భయాద్యస్యోపతిష్ఠేతాం నిష్పన్దౌ సాగరాఽనిలౌ 15
సోఽయమ్ మృధే త్వయా బద్ధః పౌత్రో మే రణదుర్జయః
పుత్రకస్య యశః పీతం నామ విశ్రావితం త్వయా 16
మద్వాక్యా ద్యాచ్యమానోఽద్య ముఞ్చ వత్సం దశాననమ్
పులస్త్యాజ్ఞాం ప్రగృహ్యోచే న కించన వచోఽర్జునః 17
ముమోచ వై పార్థివేన్ద్రో రాక్షసేన్ద్రం ప్రహృష్టవత్||
స తం ప్రముచ్య త్రిదశారిమఽర్జునః
ప్రపూజ్య దివ్యాభరణ స్రగఽమ్బరైః
అహింసకం సఖ్యముపేత్య సాఽగ్నికం

ప్రణమ్య తం బ్రహ్మ సుతం గృహం యయౌ 18
పులస్త్యేనాపి సంత్యక్తో రాక్షసేన్ద్రః ప్రతాపవాన్
పరిష్వక్తః కృతాంతిథ్యో లజ్జమానో వినిర్జితః 19
పితామహ సుతశ్చాఽపి పులస్త్యో మునిపుంగవః
మోచయిత్వా దశగ్రీవం బ్రహ్మలోకం జగామ హ 20
ఏవం స రావణః ప్రాప్తః కార్తవీర్యాత్ ప్రధర్షణం
పులస్త్య వచనాచ్చాఽపి పునర్ముక్తో మహాబలః 21
ఏవం బలిభ్యో బలినః సన్తి రాఘవనన్దన
నాఽవజ్ఞా హి పరే కార్యా య ఇచ్ఛేత్ ప్రియ మాత్మనః 22
తతః స రాజా పిశితాఽశనానాం
సహస్రబాహోరుపలభ్య మైత్రీమ్
పున ర్నృపాణాం కదనం చకార
చచార సర్వాం పృథివీం చ దర్పాత్ 23

చతు స్త్రింశః సర్గః – వాలి రావణ సఖ్యం

అర్జునేన విముక్తస్తు రావణో రాక్షసాధిపః
చచార పృథివీం సర్వామనిర్విణ్ణ స్తథా కృతః 1
రాక్షసం వా మనుష్యం వా శృణుతేఽయం బలాధికమ్
రావణ స్తం సమాసాద్య యుద్ధేహ్వాయతి దర్పితః 2
తతః కదాచిత్ కిష్కిన్ధాం నగరీం వాలి పాలితామ్
గత్వాహ్వాయతి యుద్ధాయ వాలినం హేమ మాలినమ్ 3
తతస్తు వానరామాత్య స్తార స్తారా పితా ప్రభుః
ఉవాచ వానరో వాక్యం యుద్ధ ప్రేప్సు ముపాగతమ్ 4
రాక్షసేన్ద్ర గతో వాలీ య స్తే ప్రతిబలో భవేత్
కోఽన్యః ప్రముఖతః స్థాతుం తవ శక్తః ప్లవంగమః 5
చతుర్భ్యోఽపి సముద్రేభ్యః సంధ్యా మన్వాస్య రావణ
ఇమం ముహూర్తమాఽఽయాతి వాలీ తిష్ఠముహూర్తకమ్ 6
ఏతానఽస్థి చయాన్ పశ్య య ఏతే శఙ్ఖ పాణ్డురాః
యుద్ధార్థినా మిమే రాజన్ వానరాధిప తేజసా 7
యద్వాఽమృతరసః పీత స్త్వయా రావణ రాక్షస
తదా వాలిన మాసాద్య తదన్తం తవ జీవితమ్ 8
పశ్యేదానీం జగచ్చిత్ర మిమం విశ్రవసః సుత

ఇందం ముహూర్తం తిష్ఠస్వ దుర్లభం తే భవిష్యతి 9
అథ వా త్వరసే మర్తుం గచ్ఛ దక్షిణ సాగరమ్
వాలినం ద్రక్ష్యసే తత్ర భూమిష్ఠ మివ పావకమ్ 10
స తు తారం వినిర్భర్త్స్య రావణో లోకరావణః
పుష్పకం తత్ సమారుహ్య ప్రయయౌ దక్షిణార్ణవమ్ 11
తత్ర హేమగిరి ప్రఖ్యం తరుణాఽర్క నిభాననమ్
రావణో వాలినం దృష్ట్వా సంధ్యోపాసన తత్పరమ్ 12
పుష్పకాదఽవరుహ్యాథ రావణోఞ్జన సన్నిభః
గ్రహీతుం వాలినం తూర్ణం నిశ్శబ్ద పద మావ్రజత్ 13
యదృచ్ఛయా తదా దృష్టో వాలినాఽపి స రావణః
పాపాఽభిప్రాయకం దృష్ట్వా చకార న తు సంభ్రమమ్ 14
శశ మాలక్ష్య సింహో వా పన్నగం గరుడో యథా
న చిన్తయతి తం వాలీ రావణం పాప నిశ్చయమ్ 15
జిఘృక్షమాణ మాయాంతం రావణం పాప చేతసమ్
కక్షాఽవలమ్బినం కృత్వా గమిష్యే త్రీన్ మహార్ణవాన్ 16
ద్రక్ష్యన్త్యరిం మమాఙ్క స్థం స్రంసదూరు కరామ్బరమ్
లమ్బమానం దశగ్రీవం గరుడ స్యేవ పన్నగమ్ 17
ఇత్యేవం మతిమాస్థాయ వాలీ మౌన ముపాశ్రితః
జపన్ వై నైగమాన్ మన్త్రాం స్తస్థౌ పర్వతరాడివ 18
తావఽన్యోన్యం జిఘృక్షన్తౌ హరి రాక్షస పార్థివౌ
ప్రయత్నవన్తౌ తత్ కర్మ ఈహతు ర్బలదర్పితౌ 19
హస్త గ్రాహం తు తం మత్వా పాద శబ్దేన రావణమ్
పరాఙ్ముఖోఽపి జగ్రాహ వాలీ సర్ప మివాఽణ్డజః 20
గ్రహీతు కామం తం గృహ్య రక్షసామీశ్వరం హరిః
ఖ ముత్పపాత వేగేన కృత్వా కక్షాఽవలమ్బినమ్ 21
తం చాపీడయమానం తు వితుదన్తం నఖై ర్ముహుః
జహార రావణం వాలీ పవన స్తోయదం యథా 22
అథ తే రాక్షసామాత్యా హ్రియమాణం దశాననం
ముమోక్షయిషవో వాలిం రవమాణా అభిద్రుతాః 23
అన్వీయమాన స్తై ర్వాలీ భ్రాజతేఽమ్బర మధ్యగః
అన్వీయమానో మేఘౌఘైరఽమ్బర స్థ ఇవాంశుమాన్ 24

తేఽశక్నువన్తః సంప్రాప్తుం వాలినం రాక్షసోత్తమాః
తస్య బాహూరు వేగేన పరిశ్రాన్తా వ్యవస్థితాః 25
వాలి మార్గాదఽపాక్రామన్ పర్వతేన్ద్రా హి గచ్ఛతః
కిం పున ర్జీవిత ప్రేప్సు ర్బిభ్ర ద్వై మాంసశోణితం 26
అపక్షిగణ సంపాతాన్ వానరేన్ద్రో మహాజవః
క్రమశః సాగరాన్ సర్వాన్ సంధ్యాకాలమఽవన్దత 27
సభాజ్యమానో భూతైస్తు ఖేచరైః ఖేచరోత్తమః
పశ్చిమం సాగరం వాలీ హ్యాజగామ సరావణః 28
తస్మిన్ సంధ్యా ముపాసిత్వా స్నాత్వా జప్త్వా చ వానరః
ఉత్తరం సాగరం ప్రాయా ద్వహమానో దశాననమ్ 29
బహుయోజన సాహస్రం వహమానో మహాహరిః
వాయువ చ్చ మనోవ చ్చ జగామ సహ శత్రుణా 30
ఉత్తరే సాగరే సంధ్యా ముపాసిత్వా దశాననమ్
వహమానోఽగమ ద్వాలీ పూర్వం వై స మహోదధిం 31
తత్రాఽపి సంధ్యామన్వాస్య వాసవిః స హరీశ్వరః
కిష్కిన్ధామభితో గృహ్య రావణం పునరాగమత్ 32
చతుర్ష్వపి సముద్రేషు సంధ్యామన్వాస్య వానరః
రావణోద్వహన శ్రాన్తః కిష్కిన్ధోపవనేఽపతత్ 33
రావణం తు ముమోచాఽథ స్వ కక్షాత్ కపిసత్తమః
కుత స్త్వమితి చోవాచ ప్రహసన్ రావణం ముహుః 34
విస్మయం తు మహద్గత్వా శ్రమలోల నిరీక్షణః
రాక్షసేంద్రో హరీంద్రం తమిదం వచన మబ్రవీత్ 35
వానరేన్ద్ర మహేన్ద్రాభ రాక్షసేన్ద్రోఽస్మి రావణః
యుద్ధేప్సు రిహ సంప్రాప్తః స చాఽద్యాసాదిత స్త్వయా 36
అహోబల మహోవీర్య మహోగామ్భీర్య మేవ చ
యేనాఽహం పశువద్గృహ్య భ్రామిత శ్చతురోఽర్ణవాన్ 37
ఏవమఽశ్రాన్తవద్వీర శీఘ్రమేవ మహార్ణవాన్
మాం చైవోద్వహమానస్తు కోఽన్యో వీరః క్రమిష్యతి 38
త్రయాణా మేవ భూతానాం గతిరేషా ప్లవంగమ
మనోఽనిలసుపర్ణానాం తవ చాఽత్ర న సంశయః 39
సోఽహం దృష్ట బల స్తుభ్య మిచ్ఛామి హరిపుంగవ

త్వయా సహ చిరం సఖ్యం సుస్నిగ్ధం పావకాఽగ్రతః 40
దారాః పుత్రాః పురం రాష్ట్రం భోగాచ్ఛదన భోజనమ్
సర్వమేవాఽవిభక్తం నౌ భవిష్యతి హరీశ్వర 41
తతః ప్రజ్వాలయిత్వాఽగ్నిం తావుభౌ హరి రాక్షసౌ
భ్రాతృత్వ ముపసంపన్నౌ పరిష్వజ్య పరస్పరమ్ 42
అన్యోన్యం లమ్బిత కరౌ తత స్తౌ హరి రాక్షసౌ
కిష్కిన్ధాం విశతు ర్హృష్టౌ సింహౌ గిరిగుహా మివ 43
స తత్ర మాస ముషితః సుగ్రీవ ఇవ రావణః
అమాత్త్యైరాఽఽగతై ర్నీత స్త్రైలోక్యోత్సాదనార్థిభిః 44
ఏవ మేతత్ పురా వృత్తం వాలినా రావణః ప్రభో
ధర్షితశ్చ కృతశ్చాపి భ్రాతా పావక సన్నిధౌ 45
బలమఽప్రతిమం రామ వాలినోఽభవదుత్తమమ్
సోఽపి త్వయా వినిర్దగ్ధో శలభో వహ్నినా యథా 46

పంచ త్రింశః సర్గః -- హనుమదుత్పత్తిః

అపృచ్ఛత తతో రామో దక్షిణాఽఽశాశ్రయం మునిమ్
ప్రాఞ్జలి ర్వినయోపేత ఇదం వచనమర్థవత్ 1
అతులం బల మేత ద్వై వాలినో రావణస్య చ
న త్వేతాభ్యాం హనుమతా సమం త్వితి మతిర్మమ 2
శౌర్యం దాక్ష్యం బలం ధైర్యం ప్రాజ్ఞతా నయసాధనమ్
విక్రమశ్చ ప్రభావశ్చ హనూమతి కృతాలయాః 3
దృష్ట్వైవ సాగరం వీక్ష్య సీదన్తీం కపి వాహినీమ్
సమాశ్వాస్య మహాబాహు ర్యోజనానాం శతం ప్లుతః 4
ధర్షయిత్వా పురీం లఙ్కాం రావణాన్తః పురం తదా
దృష్ట్వా సంభాషితా చాపి సీతా హ్యాశ్వాసితా తథా 5
సేనాఽగ్రగా మన్త్రి సుతాః కింకరా రావణాత్మజః
ఏతే హనుమతా తత్ర హ్యేకేన వినిపాతితాః 6
భూయో బన్ధా ద్విముక్తేన భాషయిత్వా దశాననమ్
లఙ్కా భస్మీకృతా యేన పావకే నేవ మేదినీ 7
న కాలస్య న శక్రస్య న విష్ణో ర్విత్తపస్య చ
కర్మాణి తాని శ్రూయన్తే యాని యుద్ధే హనూమతః 8
ఏతస్య బాహు వీర్యేణ లఙ్కా సీతా చ లక్ష్మణః

ప్రాప్తా మయా జయ శ్చైవ రాజ్యం మిత్రాణి బాన్ధవాః 9
హనూమాన్ యది నో న స్యా ద్వానరాధిపతేః సఖా
ప్రవృత్తిమఽపి కో వేత్తుం జానక్యాః శక్తిమాన్ భవేత్ 10
కిమర్థం వాల్యఽనేనైవ సుగ్రీవ ప్రియ కామ్యయా
తదా వైరే సముత్పన్నే న దగ్ధో వీరుధో యథా 11
న హి వేదితవాన్ మన్యే హనూమా నాత్మనో బలమ్
య ద్దృష్టవాన్ జీవితేష్టం క్లిశ్యన్తం వానరాధిపమ్ 12
ఏత న్మే భగవన్ సర్వం హనూమతి మహామతౌ
విస్తరేణ యథా తత్త్వం కథయాఽమర పూజిత 13
రాఘవస్య వచః శృత్వా హేతు యుక్త మృషి స్తదా
హనూమతః సమక్షం త మిదం వచన మబ్రవీత్ 14
సత్య మేత ద్రఘుశ్రేష్ఠ యద్బ్రవీషి హనూమతః
న బలే విద్యతే తుల్యో న గతౌ న మతౌ పరః 15
అమోఘ శాపైః శాపస్తు దత్తోఽస్య ఋషిభిః పురా
న వేత్తా హి బలం యేన బలీ స న్నరిమర్దనః 16
బాల్యేఽప్యేతేన యత్కర్మ కృతం రామ మహాబల
త న్న వర్ణయితుం శక్య మితి బాలతయాఽస్య తే 17
యది వాఽస్తి హ్యభిప్రాయ స్త చ్ఛ్రోతుం తవ రాఘవ
సమాధాయ మతిం రామ నిశామయ వదా మ్యహమ్ 18
సూర్య దత్త వరః స్వర్ణః సుమేరు ర్నామ పర్వతః
యత్ర రాజ్యం ప్రశాస్త్యఽస్య కేసరీ నామ వై పితా 19
తస్య భార్యా బభూవైషా హ్యంజనేతి పరిశృతా
జనయామాస తస్యాం వై వాయురాత్మజ ముత్తమమ్ 20
శాలిశూక నిభాభాసం ప్రాసూతేమం తదాఞ్జనా
ఫలాన్యాహర్తు కామా వై నిష్క్రాన్తా గహనేచరా 21
ఏష మాతుర్వియోగా చ్చ క్షుధయా చ భృశార్దితః
రురోద శిశురఽత్యర్థం శిశుః శరవణే యథా 22
తతోద్యన్తం వివస్వన్తం జపాపుష్పోత్కరోపమమ్
దదర్శ ఫల లోభాచ్చ హ్యుత్పపాత రవిం ప్రతి 23
బాలార్కాభిముఖో బాలో బాలార్క ఇవ మూర్తిమాన్
గ్రహీతు కామో బాలార్కం ప్లవతేఽమ్బర మధ్యగః 24

ఏతస్మిన్ ప్లవమానే తు శిశు భావే హనూమతి
దేవ దానవ యక్షాణాం విస్మయః సుమహానభూత్ 25
నాప్యేవం వేగవాన్ వాయు ర్గరుడో వా మన స్తథా
యథాఽయం వాయుపుత్రస్తు క్రమతేమ్బర ముత్తమమ్ 26
యది తావచ్ఛిశోరఽస్య త్వీదృశో గతివిక్రమః
యౌవనం బల మాసాద్య కథం వేగో భవిష్యతి 27
త మఽనుప్లవతే వాయుః ప్లవన్తం పుత్ర మాత్మనః
సూర్య దాహ భయా ద్రక్షం స్తుషార చయ శీతలః 28
బహుయోజన సాహస్రం క్రామ న్నేష గతోఽమ్బరమ్
పితుర్బలా చ్చ బాల్యా చ్చ భాస్కరాభ్యాశ మాగతః 29
శిశురేష త్వఽదోషజ్ఞ ఇతి మత్వా దినేశ్వరః
కార్యం చాఽత్ర సమాయత్త మిత్యేవం న దదాహ సః 30
యమేవ దివసం హ్యేష గ్రహీతుం భాస్కరం ప్లుతః
తమేవ దివసం రాహు ర్జిఘృక్షతి దివాకరమ్ 31
అనేన స పరామృష్టో రామ సూర్య రథోపరి
అపక్రాన్త స్తత స్త్రస్తో రాహుశ్చన్ద్రార్క మర్దనః 32
స ఇన్ద్ర భవనం గత్వా సరోషః సింహికా సుతః
అబ్రవీ ద్భృకుటిం కృత్వా దేవం దేవగణై ర్వృతమ్ 33
బుభుక్షాఽపనయం దత్త్వా చన్ద్రార్కౌ మమ వాసవ
కిమిదం తత్త్వయా దత్త మఽన్యస్య బలవృత్రహన్ 34
అద్యాహం పర్వకాలే తు జిఘృక్షుః సూర్యమాగతః
అథాన్యో రాహురాసాద్య జగ్రాహ సహసా రవిమ్ 35
స రాహోర్వచనం శృత్వా వాసవః సంభ్రమాన్వితః
ఉత్పపాతాసనం హిత్వా చోద్వహన్ కాఞ్చనీం స్రజమ్ 36
తతః కైలాస కూటాభం చతుర్దన్తం మద స్రవమ్
శృఙ్గార ధారిణం ప్రాంశుం స్వర్ణ ఘణ్టాట్టహాసినమ్ 37
ఇన్ద్రః కరీన్ద్ర మారుహ్య రాహుం కృత్వా పురస్సరమ్
ప్రాయా ద్యత్రాఽభవత్ సూర్యః సహాఽనేన హనూమతా 38
అథాతిరభసే నాగాద్రాహు రుత్సృజ్య వాసవమ్
అనేన చ స వై దృష్టః ప్రధావన్ శైల కూటవత్ 39
తతః సూర్యం సముత్సృజ్య రాహుమ్ ఫలమవేక్ష్య చ

ఉత్పపాత పునర్వ్యోమ గ్రహీతుం సింహికా సుతమ్ 40
ఉత్సృజ్యార్క మిమం రామ ప్రధావన్తం ప్లవంగమమ్
అపేక్ష్యైవం పరావృత్య ముఖశేషః పరాఙ్ముఖః 41
ఇన్ద్రమాశంసమానస్తు త్రాతారం సింహికా సుతః
ఇన్ద్ర ఇన్ద్రేతి సంత్రాసా న్ముహు ర్ముహురభాషత 42
రాహో ర్విక్రోశమానస్య ప్రాగేవాలక్షితం స్వరం
శ్రుత్వేన్ద్రోవాచ మా భైషీరఽహమేనం నిషూదయే 43
ఐరావతం తతో దృష్ట్వా మహత్తదిద మిత్యపి
ఫలం మత్వా హస్తిరాజ మభిదుద్రావ మారుతిః 44
తథాఽస్య ధావతో రూప మైరావత జిఘృక్షయా
ముహూర్త మభవ ద్ఘోర మిన్ద్రాగ్న్యో రివ భాస్వరమ్ 45
ఏవమాధావమానం తు నాతికృద్ధః శచీపతిః
హస్తాన్తాదతిముక్తేన కులిశేనాభ్యతాడయత్ 46
తతో గిరౌ పపాతైష ఇన్ద్ర వజ్రాభితాడితః
పతమానస్య చైతస్య వామో హనురఽభజ్యత 47
తస్మింస్తు పతితే బాలే వజ్ర తాడన విహ్వలే
చుక్రోధేన్ద్రాయ పవనః ప్రజానామఽహితాయ సః 48
ప్రచారం స తు సంగృహ్య ప్రజాస్వంతర్గతః ప్రభుః
గుహాం ప్రవిష్టః స్వసుతం శిశుమాదాయ మారుతః 49
విణ్మూత్రాశయ మావృత్య ప్రజానాం పరమార్తికృత్
రురోధ సర్వభూతాని యథా వర్షాణి వాసవః 50
వాయు ప్రకోపా ద్భూతాని నిరుచ్ఛ్వాసాని సర్వతః
సంధిభి ర్భిద్యమానైశ్చ కాష్ఠ భూతాని జజ్ఞిరే 51
నిస్స్వధ్యాయ వషట్కారం నిష్క్రియం ధర్మవర్జితమ్
వాయు ప్రకోపాత్ త్రైలోక్యం నిరయస్థ మివాభవత్ 52
తతః ప్రజాః సగన్ధర్వాః సదేవాఽసురమానుషాః
ప్రజాపతిం సమాధావన్ దుఃఖితాశ్చ సుఖేచ్ఛయా 53
ఊచుః ప్రాఞ్జలయో దేవా మహోదరనిభోదరాః
త్వయా ను భగవన్ సృష్టాః ప్రజానాథ చతుర్విధాః 54
త్వయా దత్తోఽయ మస్మాక మాయుషః పవనః పతిః
సోఽస్మాన్ ప్రాణేశ్వరో భూత్వా కస్మాదేషోఽద్య సత్తమ 55

రురోధ దుఃఖం జనయ న్నన్తః పుర ఇవ స్త్రియః
తస్మాత్ త్వాం శరణం ప్రాప్తా వాయునోపహతా వయం 56
వాయు సంరోధజం దుఃఖ మిదం నో నుద దుఃఖహన్
ఏతత్ ప్రజానాం శృత్వా తు ప్రజానాధః ప్రజాపతిః 57
కారణాదితి చోక్త్వాఽసౌ ప్రజాః పునరభాషత
యస్మింశ్చ కారణే వాయు శ్చుక్రోధ చ రురోధ చ 58
ప్రజాః శృణుధ్వం తత్సర్వం శ్రోతవ్యం చాత్మనః క్షమమ్
పుత్ర స్తస్యాఽమరేశేన ఇన్ద్రేణాఽద్య నిపాతితః 59
రాహో ర్వచన మాస్థాయ తతః స కుపితోఽనిలః
అశరీరః శరీరేషు వాయు శ్చరతి పాలయన్ 60
శరీరం హి వినా వాయుం సమతాం యాతి దారుభిః
వాయుః ప్రాణః సుఖం వాయు ర్వాయుః సర్వమిదం జగత్ 61
వాయునా సంపరిత్యక్తం న సుఖం విన్దతే జగత్
అద్యైవ చ పరిత్యక్తం వాయునా జగదాయుషా 62
అద్యైవ తే నిరుచ్ఛ్వాసాః కాష్ఠ కుడ్యోపమాః స్థితాః
త ద్యామ స్తత్ర యత్రాఽఽస్తే మారుతో రుక్ప్రదో హి నః 63
మా వినాశం గమిష్యామ అప్రసాద్యాఽదితేః సుతాః||
తతః ప్రజాభిః సహితః ప్రజాపతిః
సదేవ గన్ధర్వ భుజంగ గుహ్యకైః
జగామ తత్రాఽఽస్యతి యత్ర మారుతః
సుతం సురేన్ద్రాభిహతం ప్రగృహ్య సః 64
తతోఽర్క వైశ్వానర కాఞ్చన ప్రభం
సుతం తదోత్సఙ్గ గతం సదాగతేః
చతుర్ముఖో వీక్ష్య కృపామథాకరోత్
సదేవ గంధర్వ సయక్ష రాక్షసైః 65

షట్త్రింశః సర్గః – హనూమద్వర ప్రాప్త్యాది

తతః పితామహం దృష్ట్వా వాయుః పుత్ర వధార్దితః
శిశుకం తం సమాదాయ ఉత్తస్థౌ ధాతురఽగ్రతః 1
చలత్కుణ్డల మౌళి స్రక్తపనీయ విభూషణః
పాదయోర్న్యపత ద్వాయుస్త్రిరోపస్థాయ వేధసే 2
తం తు వేద విదా తేన లమ్బాభరణ శోభినా

వాయు ముత్థాప్య హస్తేన శిశుం తం పరిమృష్టవాన్ 3
స్పృష్ట మాత్ర స్తతః సోఽథ సలీలం పద్మయోనినా
జల సిక్తం యథా సస్యం పునర్జీవిత మాప్తవాన్ 4
ప్రాణవన్త మిమం దృష్ట్వా ప్రాణో గన్ధవహో ముదా
చచార సర్వభూతేషు సన్నిరుద్ధం యథా పురా 5
మరుద్రోధాద్వినిర్ముక్తా స్తాః ప్రజా ముదితాఽభవన్
శీత వాత వినిర్ముక్తాః పద్మిన్య ఇవ సాఽమ్బుజాః 6
తత స్త్రియుగ్మ స్త్రికకుత్ త్రిధామా త్రిదశార్చితః
ఉవాచ దేవతా బ్రహ్మ మారుత ప్రియకామ్యయా 7
భో మహేన్ద్రాగ్ని వరుణా ధనేశ్వర మహేశ్వరాః
జానతామపి వః సర్వం వక్ష్యామి శ్రూయతామ్ హితం 8
అనేన శిశునా కార్యం కర్తవ్యం వో భవిష్యతి
తద్దదధ్వం వరాన్ సర్వే మారుతస్యాఽస్య తుష్టయే 9
తతః సహస్రనయనః ప్రీతి యుక్తః శుభాననః
కుశేశయమయీం మాలాముత్క్షిప్యేదమ్ వచోబ్రవీత్ 10
మ త్కరో త్సృష్ట వజ్రేణ హనురఽస్య యథా హతః
నామ్నా వై కపిశార్దూలో భవితా హనుమా నితి 11
అహమఽస్య ప్రదాస్యామి పరమం వరమద్భుతమ్
ఇతః ప్రభృతి వజ్రస్య మమాఽవధ్యో భవిష్యతి 12
మార్తాణ్డ స్త్వఽబ్రవీ త్తత్ర భగవాం స్తిమి రాపహః
తేజసోఽస్య మదీయస్య దదామి శతికాం కళామ్ 13
యదా తు శాస్త్రాణ్యఽధ్యేతుం శక్తిరఽస్య భవిష్యతి
తదాఽస్య శాస్త్రం దాస్యామి యేన వాగ్మీ భవిష్యతి 14
న చాఽస్య భవితా కశ్చిత్ సదృశః శాస్త్రదర్శనే
వరుణశ్చ వరంప్రాదా న్నా ఽస్య మృత్యుర్భవిష్యతి 15
వర్షాయుత శతేనాఽపి మత్పాశా దుదకాదఽపి
యమో దణ్డాదఽవధ్యత్వ మఽరోగత్వం చ నిత్యశః 16
వరం దదామి సంతుష్ట అవిషాదం చ సంయుగే
గదేయం మామికా చైనం సంయుగే న వధిష్యతి 17
ఇత్యేవం ధనదః ప్రాహ తదాహ్యేకాఽక్షి పిఙ్గళః
మత్తో మదాయుధానాం చ న వధ్యోఽయం భవిష్యతి 18

ఇత్యేవం శంకరేణాపి దత్తోఽస్య పరమో వరః
సర్వేషాం బ్రహ్మదణ్డానామఽవధ్యోయం భవిష్యతి 19
దీర్ఘాయుశ్చ మహాత్మా చ ఇతి బ్రహ్మాఽబ్రవీద్వచః
విశ్వకర్మా చ దృష్ట్వైనం బాలసూర్యోపమం శిశుమ్ 20
శిల్పినాం ప్రవరః ప్రాదాద్వరమఽస్య మహామతిః
మత్కృతాని చ శస్త్రాణి యాని దివ్యాని సంయుగే 21
తైరఽవధ్యత్వ మాపన్నశ్చిరజీవీ భవిష్యతి
తతః సురాణాం తు వరైర్దృష్ట్వా హ్యేనమఽలంకృతమ్ 22
చతుర్ముఖ స్తుష్ట మనా వాయుమాహ జగద్గురుః
అమిత్రాణాం భయకరో మిత్రాణామఽభయంకరః 23
అజేయో భవితా పుత్ర స్తవ మారుత మారుతిః
కామ రూపః కామ చారీ కామ గః ప్లవతాం వరః 24
భవత్యఽవ్యాహత గతిః కీర్తిమాంశ్చ భవిష్యతి
రావణోత్సాదనార్థాని రామ ప్రియకరాణి చ 25
రోమహర్షకరాణ్యేష కర్తా కర్మాణి సంయుగే
ఏవముక్త్వా త మామన్త్ర్య మారుతం త్వఽమరైః సహ 26
యథాగతం యయుః సర్వే పితామహ పురోగమాః
సోఽపి గన్ధవహః పుత్రం ప్రగృహ్య గృహ మానయత్ 27
అంజనాయా స్తమాచఖ్యౌ వరదత్తం వినిర్గతః
ప్రాప్య రామ వరానేష వరదాన సమన్వితః 28
బలేనాత్మని సంస్థేన సోఽపూర్యత యథార్ణవః
తరసా పూర్యమాణోఽపి తదా వానరపుంగవః 29
ఆశ్రమేషు మహర్షీణామఽపరాధ్యతి నిర్భయః
స్రుగ్భాణ్డాన్యఽగ్నిహోత్రం చ వల్కలాజిన సంచయాన్ 30
భగ్నవిచ్ఛిన్న విధ్వస్తాన్ సంశాన్తానాం కరోత్యయమ్
ఏవం విధాని కర్మాణి ప్రావర్తత మహాబలః 31
సర్వేషాం బ్రహ్మదణ్డానామఽవధ్యః శంభునా కృతః
జానన్త ఋషయ స్తం వై క్షమన్తే తస్య శక్తితః 32
యథా కేసరిణాత్వేష వాయునా సోఽంజనాసుతః
ప్రతిషిద్ధోఽపి మర్యాదాం లఙ్ఘయత్యేవ వానరః 33
తతో మహర్షయః కృద్ధా భృగ్వఽఙ్గిరస వంశజాః

శేపురేనం రఘుశ్రేష్ఠ నాఽతి కృద్ధాఽతి మన్యవః 34
బాధసే యత్ సమాశ్రిత్య బల మస్మాన్ ప్లవంగమ
త ద్దీర్ఘకాలం వేత్తాసి నాస్మాకం శాప మోహితః 35
యదా తే స్మార్యతే కీర్తి స్తదా తే వర్ధతే బలం
తతః స హృత తేజౌజా మహర్షి వచనౌజసా 36
ఏషోశ్రమాణి తాస్యేవ మృదు భావం గతోఽచరత్
అథ ర్ష రజసో నామ వాలి సుగ్రీవయోః పితా 37
సర్వవానర రాజాఽఽసీ త్తేజసా భాస్కర ప్రభః
స చ రాజ్యం చిరం కృత్వా వానరాణాం హరీశ్వరః 38
స చ ఋక్షరజా నామ కాలధర్మేణ సంగతః
తస్మిన్నఽస్తమితే చాఽథ మన్త్రిభిర్మన్త్ర కోవిదైః 39
పిత్ర్యే పదే కృతో వాలీ సుగ్రీవో వాలినః పదే
సుగ్రీవేణ సమంత్వఽస్య అద్వైధం ఛిద్ర వర్జితమ్ 40
ఆబాల్యం సఖ్యమభవ దఽనిలస్యాగ్నినా యథా
ఏష శాపవశాదేవ న వేద బల మాత్మనః 41
వాలి సుగ్రీవయోర్వైరం యదా రామ సముత్థితమ్
న హ్యేష రామ సుగ్రీవో భ్రామ్యమాణోఽపి వాలినా 42
దేవ జానాతి న హ్యేష బల మాత్మని మారుతిః
ఋషి శాపాఽఽహృతబల స్తదైష కపిసత్తమః 43
సింహ పంజరరుద్ధో వా ఆస్థితః సహితో రణే||
పరాక్రమోత్సాహమఽతిప్రతాపైః
సౌశీల్య మాధుర్య నయా నయైశ్చ
గామ్భీర్య చాతుర్య సువీర్య ధైర్యైః
హనూమతః కోఽభ్యధికోఽస్తి లోకే 44
అసౌ పురా వ్యాకరణం గ్రహీష్యన్
సూర్యోన్ముఖః పృష్ఠ గమః కపీన్ద్రః
ఉద్య ద్గిరేరఽస్తగిరిం జగామ
గ్రన్థం మహ ద్ధారయనఽప్రమేయః 45
ససూత్ర వృత్యఽర్థపదం మహార్థం
ససంగ్రహం సాఽధ్యతి పై కపీంద్రః
న హ్యస్య కశ్చిత్సదృశోఽస్తి శాస్త్రే

వైశారదే చ్ఛన్ద గతౌ తథైవ 46
సర్వాసు విద్యాసు తపో విధానే
ప్రస్పర్ధతే యో హి గురుం సురాణాం
సోఽయం నవ వ్యాకరణార్థ వేత్తా
బ్రహ్మా భవిష్యత్యఽపి తే ప్రసాదాత్ 47
ప్రవీ వివక్షో రివ సాగరస్య
లోకాన్ దిధక్షో రివ పావకస్య
యుగక్షయే హ్యేవ యథాన్తకస్య
హనూమతః స్థాస్యతి కః పురస్తాత్ 48
ఏషేవ చాన్యే చ మహా కపీన్ద్రాః
సుగ్రీవ మైన్ద ద్వివిదాః సనీలాః
స తార తారేయఽనలాః సరమ్భాః
త్వత్కారణా ద్రామ సురైర్హి సృష్టాః 49
తదేతత్కథితం సర్వం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి
హనూమతో బాలభావే కర్మైతత్ కథితం మయా 50
శృత్వాఽగస్త్యస్య కథితం రామః సౌమిత్రి రేవ చ
విస్మయం పరమం జగ్ము ర్వానరా రాక్షసైః సహ 51
అగస్త్య త్వబ్రవీద్రామం సర్వమేత చ్ఛృతం త్వయా
దృష్టః సంభాషితశ్చాఽసి రామ గచ్ఛామహే వయమ్ 52
శృత్వైతద్రాఘవో వాక్యమఽగస్త్యోగ్ర తేజసః
ప్రాంజలిః ప్రణత శ్చాఽపి మహర్షి మిదమబ్రవీత్ 53
అద్య మే దేవతా హృష్టాః పితరః ప్రపితామహాః
యుష్మాకం దర్శనాదేవ నిత్యం తుష్టాః సబాన్ధవాః 54
విజ్ఞాప్యం తు మమైతద్ధి తద్వదామ్యాగత స్పృహాః
తద్భవద్భి ర్మమ కృతే కర్తవ్య మఽనుకంపయా 55
పౌర జానపదాన్ స్థాప్య స్వకార్యేష్వఽహమాగతః
క్రతూనేవ కరిష్యామి ప్రభావాద్భవతాం సతాం 56
సదస్యా మమ యజ్ఞేషు భవంతో నిత్యమేవ తత్
భవిష్యథ మహావీర్యా మమాఽనుగ్రహ కాంక్షిణః 57
అహం యుష్మాన్ సమాశ్రిత్య తపో నిర్ధూత కల్మషాన్
అనుగ్రహీతః పితృభి ర్భవిష్యామి సునిర్వృతః 58

తదాఽఽగంతవ్య మనిశం భవద్భిరిహ సంగతైః
అగస్త్యాద్యాస్తు తచ్ఛృత్వా ఋషయః సంశ్రిత వ్రతాః 59
ఏవమఽస్త్వితి తం చోక్త్వా ప్రయాతు ముపచక్రముః
ఏవముక్త్వా గతాః సర్వే ఋషయ స్తే యథాగతమ్ 60
రాఘువశ్చ తమేవార్థం చిన్తయామాస విస్మితః
తతోఽస్తం భాస్కరే యాతే విసృజ్య నృప వానరాన్ 61
సంధ్యా ముపాస్య విధివ త్తదా నర వరోత్తమః
ప్రవృత్తాయాం రజన్యాం తు సోఽన్తః పుర చరోఽభవత్ 62

సప్త త్రింశః సర్గః -- పౌరోపస్థానం

అభిషిక్తే తు కాకుత్స్థే ధర్మేణ విదితాత్మని
వ్యతీతాయా నిశా పూర్వా పౌరాణాం హర్ష వర్ధినీ 1
తస్యాం రజన్యాం వ్యుష్టాయాం ప్రాతర్నృపతి బోధకాః
వందినః సముపాతిష్ఠన్ సౌమ్యా నృపతి వేశ్మని 2
తే రక్తకంఠినః సర్వే కిన్నరా ఇవ శిక్షితాః
తుష్టువుర్నృపతిం వీరం యథావత్ సంప్రహర్షిణః 3
వీర సౌమ్య ప్రబుధ్యస్వ కౌసల్యా ప్రీతివర్ధన
జగద్ధి సర్వం స్వపితి త్వయి సుప్తే నరాధిప 4
విక్రమ స్తే యథా విష్ణో రూపం చైవాఽశ్వినో రివ
బుద్ధ్యా బృహస్పతే స్తుల్యః ప్రజాపతి సమోహ్యాఽసి 5
క్షమా తే పృథివీ తుల్యా తేజసా భాస్కరోపమః
వేగ స్తే వాయునా తుల్యో గాంభీర్యముదధే రివ 6
అప్రకంప్యో యథా స్థాణు శ్చంద్రే సౌమ్యత్వ మీదృశం
నేదృశాః పార్థివాః పూర్వం భవితారో నరాధిప 7
యథా త్వమఽతి దుర్ధర్షో ధర్మనిత్యః ప్రజాహితః
న త్వాం జహాతి కీర్తిశ్చ లక్ష్మీశ్చ పురుర్షభ 8
శ్రీశ్చ ధర్మశ్చ కాకుత్స్థ త్వయి నిత్యం ప్రతిష్ఠితౌ
ఏతాశ్చాన్యాశ్చ మధురా వందిభిః పరికీర్తితాః 9
సూతాశ్చ సంస్తవై ర్దివ్యైర్బోధయంతి స్మ రాఘువం
స్తుతిభిః స్తూయమానాభిః ప్రత్యబుధ్యత రాఘువః 10
స తద్విహాయ శయనం పాండరాఽఽచ్ఛాదనా స్తృతం
ఉత్తస్థౌ నాగశయనాద్ధరి ర్నారాయణో యథా 11

సముత్థితం మహాత్మానం ప్రహ్వా: ప్రాంజలయో నరా:
సలిలం భాజనై: శుభ్రైరుపతస్థు: సహస్రశ: 12
కృతోదక: శుచిర్భూత్వా కాలే హుత హుతాశన:
దేవాగారం జగామాశు పుణ్య మిక్ష్వాకు సేవితం 13
తత్ర దేవాన్ పితౄన్ విప్రా నర్చయిత్వా యథావిధి
బాహ్య కక్షాన్తరం రామో నిర్జగామ జనై ర్వృత: 14
ఉపతస్థు ర్మహాత్మానో మంత్రిణ: సపురోహితా:
వసిష్ఠ ప్రముఖా: సర్వే దీప్యమానా ఇవాఽగ్నయ: 15
క్షత్రియాశ్చ మహాత్మానో నానా జనపదేశ్వరా:
రామస్యోపావిశన్ పార్శ్వే శక్ర స్యేవ యథాఽమరా: 16
భరతో లక్ష్మణశ్చాఽత్ర శత్రుఘ్నశ్చ మహాయశా:
ఉపాసాం చక్రిరే హృష్టా వేదా స్త్రయ ఇవాఽధ్వరం 17
యాతా: ప్రాంజలయో భూత్వా కింకరా ముదితాననా:
ముదితా నామ పార్శ్వస్థా బహవ: సముపావిశన్ 18
వానరాశ్చ మహావీర్యా వింశతి: కామరూపిణ:
సుగ్రీవ ప్రముఖా రామ ముపాసన్తే మహౌజస: 19
విభీషణశ్చ రక్షోభి శ్చతుర్భి: పరివారిత:
ఉపాసతే మహాత్మానం ధనేశమివ గుహ్యకా: 20
తథా నిగమ వృద్ధాశ్చ కులీనా యే చ మానవా:
శిరసా వంద్య రాజాన ముపాసన్తే విచక్షణా: 21
తథా పరివృతో రాజా శ్రీమద్భిరృషిభి ర్వృత:
రాజభిశ్చ మహావీర్యై ర్వానరైశ్చ సరాక్షసై: 22
యథా దేవేశ్వరో నిత్య మృషిభి: సముపాస్యతే
అధిక స్తేన రూపేణ సహస్రాక్షా ద్విరోచతే 23
తేషాం సముపవిష్టానాం తాస్తా: సుమధురా: కథా:
కథ్యంతే ధర్మ సంయుక్తా: పురాణజ్ఞై ర్మహాత్మభి: 24

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) షష్ఠ: సర్గ: – వాలి సుగ్రీవోత్పత్తి:

ఏత చ్ఛృత్వా తు నిఖిలం రాఘవోఽగస్త్య మబ్రవీత్
య ఏష ఋక్షరజా నామ వాలి సుగ్రీవయో: పితా 1
జననీ కా చ భగవన్న త్వయా పరికీర్తితా
వాలి సుగ్రీవయోర్బ్రహ్మన్ మాతా మే నామత: కుత: 2

ఏత ద్బ్రహ్మన్ సమాచక్ష్వ కౌతూహల మిదం హి నః
స ప్రోక్తో రాఘవేణైవ మఽగస్త్యో వాక్య మబ్రవీత్ 3
శృణు రామ కథా మేతాం యథా పూర్వం సమాసతః
నారదః కథయామాస మామాఽఽశ్రమ ముపాగతః 4
కదాచిదఽటమానో సావఽతిథిత్వ ముపాగతః
అర్చితస్తు యథాన్యాయం విధి దృష్టేన కర్మణా 5
సుఖాసీనః కథాం త్వేనాం మయా పృష్టః స కౌతుకాత్
కథయామాస ధర్మాత్మా మహర్షే శ్రూయతా మితి 6
మేరుర్నగ వరః శ్రీమాన్ జామ్బూనదమయః శుభః
తస్య యన్మధ్యమం శృంగం సర్వదైవత పూజితం 7
తస్మిన్ దివ్యా సభా రమ్యా బ్రాహ్మీ యా శతయోజనా
తస్యా మాస్తే సదా దేవః పద్మయోని శ్చతుర్ముఖః 8
యోగమఽభ్యసత స్తస్య నేత్రాభ్యాం య ద్రసోఽస్రవత్
తద్గృహీతం భగవతా పాణినా చర్చితం తు తత్ 9
నిక్షిప్త మాత్రం త ద్భూమౌ బ్రహ్మణా లోక కర్తృణా
తస్మిన్నఽశ్ర కణే రామ వానరః సంబభూవ హ 10
ఉత్పన్న మాత్ర స్తు తదా వానరశ్చ నరోత్తమ
సమాశ్వాస్య ప్రియై ర్వాక్యైరుక్తః కిల మహాత్మనా 11
పశ్య శైలం సువిస్తీర్ణం సురైరఽధ్యుషితం సదా
తస్మిన్ రమ్యే గిరివరే బహుమూల ఫలాఽశనః 12
మమాఽన్తిక చరో నిత్యం భవ వానరపుంగవ
కంచిత్ కాలమిహాస్స్వ త్వం తవ శ్రేయో భవిష్యతి 13
ఏవముక్తః స చైతేన బ్రహ్మణా వానరోత్తమః
ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ దేవదేవస్య రాఘవ 14
ఉక్తవాం ల్లోక కర్తార మాదిదేవం జగద్గురుం
యథాఽఽజ్ఞాపయసే దేవ స్థితోఽహం తవ శాసనే 15
ఏవముక్త్వా హరి ర్దేవం యయౌ హృష్టమనా స్తదా
స తదా దృమ షండేషు ఫల పుష్ప ఘనేషు చ 16
బ్రహ్మప్రతిబలః శైఘ్ర్యే వనే బలకృతాఽశనః
క్వచిన్ మధూని ముఖ్యాని చిన్వన్ పుష్పాణ్యనేకశః 17
దినే దినే చ సాయాహ్నే బ్రహ్మణోన్తిక మాగమత్

గృహీత్వా రామ ముఖ్యాని పుష్పాణి ఫలాని చ 18
బ్రహ్మణో దేవదేవస్య పాదమూలే న్యవేదయత్
ఏవం తస్య గతః కాలో బహు పర్యటతో గిరిం 19
కస్యచి త్త్వథ కాలస్య సమతీతస్య రాఘవ
ఋక్షరాడ్వానరశ్రేష్ఠ స్తృష్ణయా పరిపీడితః 20
ఉత్తరం మేరు శిఖరం గత స్తత్ర చ దృష్టవాన్
నానావిహంగ సంఘుష్టం ప్రసన్న సలిలం సరః 21
చలత్కేసర మాత్మానం కృత్వా తస్య తటే స్థితః
దదర్శ తస్మిన్ సరసి వక్త్ర చ్ఛాయామఽథాత్మనః 22
కోఽయ మఽస్మిన్ మమ రిపు ర్వస త్యన్తర్జలే మహాన్
రూపం చాన్తర్గతం తత్ర వీక్ష్య తత్వాథసో హరిః 23
క్రోధావిష్టమనా హ్యేష నియంతం మాఽవమన్యతే
తదఽస్య దుష్ట భావస్య కర్తవ్యో నిగ్రహో మయా 24
ఏవం సంచిన్త్య మనసా స పై వానర చాపలాత్
ఆప్లుత్య చాఽపత త్తస్మిన్ హ్రదే వానర సత్తమః 25
ఉత్ప్లుత్య తస్మాత్ సరసి ఉత్థితః ప్లవగః పునః
తస్మి న్నేవ క్షణే రామ స్త్రీత్వం ప్రాప స వానరః 26
మనోజ్ఞ రూపా సా నారీ లావణ్య లలితా శుభా
విస్తీర్ణ జఘనా సుభ్రూ ర్నీల కుంచిత మూర్ధజా 27
ముగ్ధా సస్మిత వక్త్రా చ పీన స్తన తటా శుభా
హ్రద తీర స్థితా భాతి ఋజు యష్టి ర్లతా యథా 28
త్రైలోక్య సుందరీ కాంతా సర్వచిత్త ప్రమాథినీ
లక్ష్మీవ పద్మ రహితా చంద్ర జ్యోత్స్నేవ నిర్మలా 29
రూపేణాఽప్యభవత్ సా తు శ్రీ ర్గీ ర్దేవీ ఉమా యథా
ద్యోతయన్తీ దిశః సర్వా స్త త్రాభూత్ సా వరాంగనా 30
ఏతస్మి న్నన్తరే దేవో నివృత్తః సురనాయకః
పాదా వుపాస్య దేవస్య బ్రహ్మణ స్తేన పై పథా 31
తస్యా మేవ వేళాయా మాఽఽదిత్యోపి పరిభ్రమన్
తస్మి న్నేవ వనే సోఽభూ ద్యస్మిన్ సా తనుమధ్యమా 32
యుగపత్ సా తదా దృష్టా దేవాభ్యాం సుర సుందరీ
కందర్ప వశగౌ తౌ తు దృష్ట్వా తాం సంబభూవతుః 33

తతః క్షుభిత సర్వాంగౌ సురేంద్ర తపనావుభౌ
తద్రూప మద్భుతం దృష్ట్వా త్యాజితౌ ధైర్యమాత్మనః 34
తత స్తస్యాం సురేంద్రేణ స్కన్నం శిరసి పాతితం
అనాసాద్యైవ తాం నారీం సన్నివృత్తమథోఽభవత్ 35
తతః సా వానరపతిం ప్రాసూత బలశాలినం
అమోఘు రేతస్త్వా త్తస్య వాసవస్య మహాత్మనః 36
వాలేషు పతితం బీజం వాలీ నామ బభూవ హ
భాస్కరేణాఽపి తస్యాం వై కందర్ప వశవర్తినా 37
బీజం తు సిక్తం గ్రీవాయాం విధానమనువర్తినా
తేనాఽపి సా వరతను ర్నోక్తా కించి ద్వచః శుభం 38
నివృత్త మదనశ్చాత్ర సూర్యోఽపి సమపద్యత
గ్రీవాయాం పతితే బీజే సుగ్రీవః సమజాయత 39
ఏవ ముత్పాద్య తౌ వీరౌ వానరేంద్రౌ మహాబలౌ
దత్వా తు కాంచనీం మాలాం వానరేన్ద్రస్య వాలినః 40
అక్షయ్యాం గుణ సంపూర్ణాం శక్రస్తు త్రిదివం యయౌ
సూర్యోఽపి స్వసుత స్త్వైనం నిరూప్య పవనాత్మజం 41
కృత్యేషు వ్యవసాయేషు జగామ సవితాఽమ్బరం
తస్యాం నిశాయాం వ్యుష్టాయా ముదితే చ దివాకరే 42
స తు వానరరూపం తు ప్రతిపేదే పున ర్నృప
స ఏవ వానరో భూత్వా పుత్రౌ స్వస్య ప్లవంగమౌ 43
పింగేక్షణౌ హరివరావఽపశ్యత్ కామరూపిణౌ
మధూన్యఽమృత కల్పాని పాయితౌ తేన తౌ తదా 44
గృహ్య ఋక్షరజా స్తౌ తు బ్రహ్మణోన్తిక మాగతః
దృష్ట్వ ర్క్షరజసం పుత్రం బ్రహ్మ లోకపితామహః 45
బహుశః సాన్త్వయామాస పుత్రాభ్యాం సహితం హరిం
సాన్త్వయిత్వా తతః పశ్చా ద్దేవదూత మఽథాదిశత్ 46
గచ్ఛ మద్వచనా ద్దూత కిష్కింధాం నామ వై శుభాం
సా హ్యస్య గుణసంపన్నా మహతీ చ పురీ శుభా 47
తత్ర వానరయూథాని బహూని నివసంతి చ
బహురత్న సమాకీర్ణా వానరైః కామరూపిభిః 48
పణ్యాఽఽపణవతీ దుర్గా చాతుర్వర్ణ్య యుతా సదా

విశ్వకర్మ కృతా దివ్యా మన్నియోగాచ్చ శోభనా 49
తత్ర ర్ఋరజసం పుత్ర సపుత్రం వానరర్షభం
యూధపాలాన్ సమాహూయ యాంశ్చాన్యాన్
ప్రాకృతాన్ హరీన్ 50
తేషాం సంభావ్య సర్వేషాం మదీయం జనసంసది
అభిషేచయ రాజాన మారోప్య మహదాసనమ్ 51
దృష్ట మాత్రాశ్చ తే సర్వే వానరేణ చ ధీమతా
అస్య ర్ఋరజసో నిత్యం భవిష్యంతి వశానుగాః 52
ఇత్యేవముక్తే వచనే బ్రహ్మణా తు హరీశ్వరం
పురతః కృత్య దూతోఽసౌ ప్రయయౌ తాం పురీం శుభాం 53
స ప్రవిశ్యాఽనిలగతి స్తాం గుహాం వానరోత్తమం
స్థాపయామాస రాజానం పితామహ నియోగతః 54
రాజ్యాభిషేక విధినా స్నాతోఽథాభ్యర్చిత స్తదా
స బద్ధమకుటః శ్రీమానభిషిక్తః స్వలంకృతః 55
ఆజ్ఞాపయామాస హరీన్ సర్వాన్ ముదిత మానసః
సప్తద్వీప సముద్రాయాం పృధివ్యాం యే ప్లవంగమాః 56
వాలి సుగ్రీవయో రేవ హ్యేష త్వృక్షరజాః పితా
జననీ చైవ తు హరిరిత్యేత ద్బద్రమస్తు తే 57
యశ్చైత చ్ఛ్రావయే ద్విద్వాన్ యశ్చైత చ్ఛృణుయా న్నరః
సిద్ధ్యంతి తస్య కార్యార్థా మనసో హర్ష వర్ధనాః 58
ఏతచ్చ సర్వం కథితం మయా విభో ప్రవిస్తరేణేహ యదార్థతః
తవ ఉత్పత్తి రేషా రజనీచరాణా ముక్తా తథైవేహ హరీశ్వరాణాం 59

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) సప్తమః సర్గః – నారాయణ హతగతి కథనం

ఏతాం శృత్వా కథాం దివ్యాం పౌరాణీం రాఘువ స్తతః
భ్రాతృభిః సహితో వీరో విస్మయం పరమం యయౌ 1
రాఘువోఽథ ఋషే ర్వాక్యం శృత్వా వచన మబ్రవీత్
కథేయం మహతీ పుణ్యా త్వ త్ప్రసాదాచ్ఛృతా మయా 2
బృహ త్కౌతూహలేనాఽస్మి సంవృతో మునిపుంగవ
ఉత్పత్తిర్యాదృశీ దివ్యా వాలి సుగ్రీవయో ర్ద్విజ 3
బ్రహ్మర్షే మమ కిం చిత్రం సురేంద్ర తపనావుభౌ

జాతౌ వానరశార్దూలౌ బలేన బలినాం వరౌ 4
ఏవముక్తే తు రామేణ కుంభయోనిరఽభాషత
ఏవ మేతన్మహాబాహో వృత్త మాసీత్ పురా కిల 5
అథాఽపరాం కథాం దివ్యాం శృణు రాజన్ సనాతనీం
యదర్థం రామ వైదేహీ రావణేన పురా హృతా 6
తత్తేఽహం కీర్తయిష్యామి సమాధిం శ్రవణే కురు
పురా కృతయుగే రామ ప్రజాపతి సుతం ప్రభుం 7
సనత్కుమార మాసీనం రావణో రాక్షసాధిపః
దదర్శ సూర్య సంకాశం జ్వలంత మివ తేజసా 8
వినయాఽవనతో భూత్వా హ్యభివాద్య కృతాంజలిః
ఉక్తవాన్ రావణో రామ త మృషిం సత్యవాదినం 9
కో హ్యస్మిన్ ప్రవరో లోకే దేవానాం బలవత్తరః
యం సమాశ్రిత్య విబుధా జయంతి సమరే రిపూన్ 10
(నారాయణస్య స్మరణాభిలాషణం రావణం ప్రతి సనత్కుమారేణ నారాయణస్య రామత్వేనాఽవతరణ కథనం)
కం యజంతి ద్విజా నిత్యం కం ధ్యాయంతి చ యోగినః
ఏతన్మే శంస భగవన్ విస్తరేణ తపోధన 11
విదిత్వా హృద్గతం తస్య ధ్యాన దృష్టిర్మహాయశాః
ఉవాచ రావణం ప్రేమ్ణా శ్రూయతా మితి పుత్రక 12
యో బిభర్తి జగత్ కృత్స్నం యస్యోత్పత్తిం న విద్మహే
సురాసురై ర్నతో నిత్యం హరి ర్నారాయణః ప్రభుః 13
యస్య నాభ్యుద్భవో బ్రహ్మా విశ్వస్య జగతః పతిః
యేన సర్వ మిదం సృష్టం విశ్వం స్థావర జంగమం 14
తం సమాశ్రిత్య విబుధా విధినా హరి మఽధ్వరే
పిబంతి హ్యమృతం చైవ మానవాశ్చ యజన్తి తమ్ 15
పురాణై శ్చైవ వేదైశ్చ పాంచరాత్రై స్తథైవ చ
ధ్యాయంతి యోగినో నిత్యం క్రతుభిశ్చ యజంతి తమ్ 16
దైత్య దానవ రక్షాంసి యే చాన్యే చాఽమరద్విషః
సర్వాన్ జయతి సంగ్రామే సదా సర్వైః స పూజ్యతే 17
శ్రుత్వా మహర్షే స్తద్వాక్యం రావణో రాక్షసాధిపః
ఉవాచ ప్రణతో భూత్వా పునరేవ మహామునిం 18

దైత్య దానవ రక్షాంసి యే హతాః సమరేఽరయః
కా గతిం ప్రతిపద్యన్తే కే చ తే హరిణా హతాః 19
రావణస్య వచః శృత్వా ప్రత్యువాచ మహామునిః
దైవతై ర్నిహతా నిత్యం ప్రాప్నువన్తి దివః స్థలం 20
పున స్తస్మాత్ పరిభ్రష్టా జాయంతే వసుధా తలే
పూర్వార్జితైః సుఖైర్దుఖై ర్జాయంతే చ మ్రియంతి చ 21
యే యే హతా శ్చక్రధరేణ రాజం
స్త్రిలోక నాథేన జనార్దనేన
తే తే గతా స్తత్ర లయం నరేంద్రాః
క్రోధోఽపి దేవస్య వరేణ తుల్యః 22
శృత్వా తత స్త ద్వచనం నిశాచరః
సనత్కుమారస్య ముఖాద్వినిర్గతం
తథా ప్రహృష్టః స బభూవ విస్మితః
కథం తు యాస్యామి హరిం మహాహవే 23

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) అష్టమః సర్గః – రామాఽవతార కథనం

ఏవం చిన్తయత స్తస్య రావణస్య దురాత్మనః
పునరేవాఽపరం వాక్యం వ్యాజహార మహామునిః 1
మనస శ్చేప్సితం యత్తే భవిష్యతి మహాహవే
సుఖీ భవ మహాబాహో కంచిత్ కాలముదీక్షయ 2
ఏవం శృత్వా మహాబాహుస్తమృషిం ప్రత్యువాచ సః
కీదృశం లక్షణం తస్య బ్రూహి సర్వవచమశేషతః 3
రాక్షసస్య వచః శృత్వా స మునిః ప్రత్యభాషత
శ్రూయతాం సర్వమాఖ్యాస్యే తవ రాక్షపుంగవ 4
స హి సర్వగతో దేవః సూక్ష్మోఽవ్యక్తః సనాతనః
తేన సర్వమిదం ప్రోక్తం త్రైలోక్యం సచరాచరం 5
స భూమౌ దివి పాతాళే సర్వేషు వనేషు చ
స్థావరేషు చ సర్వేషు వనేషు నగరీషు చ 6
ఓంకారశ్చైవ సత్యం చ సావిత్రీ పృథివీ చ సః
ధరాధర ధరో దేవో హ్యనంత ఇతి విశ్రుతః 7
అహశ్చ రాత్రిశ్చ ఉభే చ సంధ్యే

దివాకరశ్చైవ యమశ్చ సోమః
స ఏవ కాలో హ్యనలశ్చ వాయుః
స బ్రహ్మా రుద్రౌ చ స ఏవ బాలః 8
విద్యోతతి జ్వలతి భాతి చ పాతి లోకాన్
సృజత్యఽయం సంహరతి ప్రశాస్తి
క్రీడాం కరోత్యఽవ్యయ లోకనాథో
విష్ణుః పురాణో భవనాశ హేతుః 9
అథవా బహునాఽనేన కిముక్తేన దశానన
తేన సర్వమిదం వ్యాప్తం త్రైలోక్యం సచరాచరం 10
నీలోత్పల దళ శ్యామః కింజల్కాఽరుణ వస్త్రకః
ప్రావృట్కాలే యథా వ్యోమ్ని సతటిత్తోయద స్తథా 11
శ్రీమాన్ మేఘ వపుః శ్యామః పంకజాఽరుణ లోచనః
శ్రీవత్సేనోరసా యుక్తః శశాంక కృత లక్షణః 12
తస్య నిత్యం శరీర స్థా మేఘస్యేవ శతహ్రదా
సంగ్రామ రూపిణీ లక్ష్మీర్దేహ మావృత్య తిష్ఠతి 13
న స శక్యః సురై ర్ద్రష్టుం నాఽసురై ర్న చ పన్నగైః
యస్య ప్రసాదం కురుతే స వై తం ద్రష్టు మర్హతి 14
న హి యజ్ఞ ఫలై స్తాత న తపోభిస్తు సంచితైః
శక్యతే భగవాన్ ద్రష్టుం న దానేన న చేజ్యయా 15
తద్భక్తై స్త ద్గతప్రాణై స్త చ్చిత్తై స్త త్పరాయణైః
శక్యతే భగవాన్ ద్రష్టుం జ్ఞాన నిర్దగ్ధ కిల్బిషైః 16
అథవా రాక్షసేంద్ర త్వం యది తం ద్రష్టు మిచ్ఛసి
కథయిష్యామి తే సర్వం శ్రూయతాం యది రోచతే 17
కృతేయుగే వ్యతీతే వై ముఖే త్రేతాయుగస్య తు
హితార్థం దేవ మర్త్యానాం భవితా నృప విగ్రహః 18
ఇక్ష్వాకూణాం చ యో రాజా భావ్యో దశరథో భువి
తస్య సూనుర్మహాతేజా రామో నామ భవిష్యతి 19
మహాతేజా మహాబుద్ధి ర్మహాబల పరాక్రమః
మహాబాహు ర్మహాసత్త్వః క్షమయా పృథివీ సమః 20
ఆదిత్య ఇవ దుష్ప్రేక్ష్యః సమరే శత్రుభిః సదా
భవితా హి తథా రామో నరో నారాయణః ప్రభుః 21

పితు ర్నియోగాత్ స విభు ర్దండకే వివిధే వనే
విచరిష్యతి ధర్మాత్మా సహభ్రాత్రా మహాత్మనా 22
తస్య పత్నీ మహాభాగా లక్ష్మీః సీతేతి విశ్రుతా
దుహితా జనక స్యైషా ఉత్థితా వసుధా తలాత్ 23
రూపేణాఽప్రతిమా లోకే సర్వలక్షణ లక్షితా
ఛాయేవాఽనుగతా రామం నిశాకర మివ ప్రభా 24
శీలాచార గుణోపేతా సాధ్వీ ధైర్య సమన్వితా
సహస్రాంశో రశ్మిరివ హ్యేకమూర్తి రివ స్థితా 25
ఏవం తే సర్వమాఖ్యాతం మయా రావణ విస్తరాత్
మహతో దేవదేవస్య శాశ్వతస్యాఽవ్యయస్య చ 26
ఏవం శ్రుత్వా మహాబాహూ రాక్షసేంద్రః ప్రతాపవాన్
త్వయా సహ విరోధేచ్ఛు శ్చిన్తయామాస రాఘువ 27
వాక్యం సనత్కుమారస్య చిన్తయానో ముహుర్ముహుః
రావణో ముముదే శ్రీమాన్ యుద్ధార్థీ విచచార హ 28
శ్రుత్వా చ తౌ కథాం రామో విస్మయోత్ఫుల్ల లోచనః
శిరస శ్చాలనం కృత్వా తమర్థం పరిచిన్తయన్ 29
శ్రుత్వా తు వాక్యం చ నరేశ్వర స్తదా
ముదాయుతో విస్మయమాన చక్షుః
పునశ్చ తం జ్ఞానవతాం ప్రధానం
ఉవాచ వాక్యం వద మే పురాతనం 30

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) నవమః సర్గః – సీతారామ కథా శ్రవణ ఫలం

తతః పునర్మహాతేజా కుంభయోనిర్మహాయశాః
ఉవాచ రామం ప్రణతం పితామహ ఇవేశ్వరం 1
శ్రూయతా మితి చామంత్ర్య రామం సత్యపరాక్రమం
కథా శేషం మహాతేజాః కథయామాస స ప్రభుః 2
యథాఖ్యానం శ్రుతం చైవ యథావృత్తం చ త త్తథా
ప్రీతాత్మా కథయామాస రాఘువాయ మహామతిః 3
ఏతదర్థం మహాబాహో రావణేన దురాత్మనా
సుతా జనకరాజస్య హృతా రామ మహామతే 4
ఏతాం కథాం మహాబాహో నారదః సుమహాయశాః

కథయామాస మహ్యం వై మేరౌ గిరివరోత్తమే 5
దేవ గంధర్వ సిద్ధనామృషీణాం చ మహాత్మనాం
కథా శేషం పునః సోఽథ కథయామాస రాఘవ 6
నారదః సుమహాతేజాః ప్రహస న్నివ మానద
తాం కథాం శృణు రాజేంద్ర మహాపాప ప్రణాశినీం 7
యాం తు శృత్వా మహాబాహో ఋషయో దైవతైః సహ
ఊచు స్తం నారదం సర్వే హర్ష పర్యాకులేక్షణాః 8
యశ్చేమాం శ్రావయేన్నిత్యం శృణుయాద్వాపి భక్తితః
స పుత్ర పౌత్రవాన్ రామ స్వర్గలోకే మహీయతే 9

అధిక పాఠ శ్లోకేషు (ప్రక్షిప్తేషు) దశమః సర్గః – శ్వేతద్వీప వాస ప్రాప్త్యుపాయ కథనం

తతః స రావణో రామ పర్యటన్ పృథివీ తలం
విజయార్థీ మహాశూరైః రాక్షసైః పరివారితః 1
దైత్య దానవ రక్షస్సు యం శృణోతి బలాధికం
త మాహ్వాయతి యుద్ధార్థీ రావణో బల దర్పితః 2
ఏవం స పర్యటన్ సర్వాం పృథివీం పృథివీపతే
బ్రహ్మలోకా న్నివృత్తం త మాససాదాఽథ నారదం 3
వ్రజంతం మేఘపృష్ఠస్థ మంశుమంత మివాఽపరం
తం చాభిసృత్య ప్రీతాత్మా హ్యభివాద్య కృతాంజలిః 4
ఉవాచ హృష్ట మనసా రావణో నారదం తథా
ఆబ్రహ్మ భువనాల్లోకా స్త్వయా దృష్టా హ్యనేకశః 5
కస్మింల్లోకే మహాభాగ మానవా బలవత్తరాః
యోద్ధు మిచ్ఛామి తైః సార్ధం యథాకామం యథాసుఖం 6
తచ్ఛృత్వా నారదో వాక్యం రావణస్య దురాత్మనః
చిన్తయిత్వా ముహూర్తం తు మహాత్మా ప్రత్యువాచ తమ్ 7
అస్తి రాజన్ మహాద్వీపం క్షీరోదస్య సమీపతః
యత్ర తే చంద్ర సంకాశా మానవాః సుమహాబలాః 8
మహాకాయా మహావీర్యా మేఘ స్తనిత నిస్స్వనాః
మహామాత్రా ధైర్యవంతో మహాపరిఘ బాహవః 9
శ్వేత ద్వీపే మయా దృష్టా మానవా రాక్షసాధిప
బల వీర్య సమాయుక్తాన్ యాదృశాం స్త్వమిహేచ్ఛసి 10

నారదస్య వచః శృత్వా రావణః ప్రత్యువాచ హ
కథం నారద జాయంతే తస్మిన్ ద్వీపే మహాబలాః 11
శ్వేత ద్వీపే కథం వాసః ప్రాప్త స్తైః సుమహాత్మభిః
ఏత న్మే సర్వమాఖ్యాహి ప్రభో నారద తత్త్వతః 12
త్వయా దృష్టం జగత్సర్వం హస్తాఽఽమలకవత్ సదా
రావణస్య వచః శృత్వా నారదః ప్రత్యువాచ తం 13
అనన్య మానసా నిత్యం నారాయణ పరాయణాః
త దారాధన సక్తాశ్చ త చ్చిత్తా స్త త్పరాయణాః 14
ఏకాంత భావాఽనుగతా స్తే నరా రాక్షసాధిప
త చ్చిత్తా స్త ద్గతప్రాణా నరా నారాయణం శ్రితాః 15
శ్వేత ద్వీపే తు తైర్వాస ఆర్జితః పుణ్యకర్మభిః
యే హతా లోకనాథేన శార్ఙ్గ మానమ్య సంయుగే 16
చక్రాయుధేన దేవేన తేషాం వాస స్త్రివిష్టపే
న హి యజ్ఞఫలై స్తాత న తపోభి ర్న సంయమైః 17
న చ దానఫలైర్ముఖ్యైః స లోకః ప్రాప్యతే సుఖం
నారదస్య వచః శృత్వా దశగ్రీవః సువిస్మితః 18
ధ్యాత్వా తు సుచిరం కాలం తేన యోత్స్యామి సంయుగే
ఆపృచ్ఛ్య నారదం ప్రాయా చ్ఛ్వేత ద్వీపాయ రావణః 19
నారదోఽపి చిరం ధ్యాత్వా కౌతూహల సమన్వితః
దిదృక్షుః పరమాశ్చర్యం తత్రైవ త్వరితం యయౌ 20
స హి కేళికరో విప్రో నిత్యం చ సమర ప్రియః
రావణోఽపి యయౌ తత్ర రాక్షసైః సహ రాఘవ 21
మహతా సింహ నాదేన నాదయన్ స దిశో దశ
గతే తు నారదే తత్ర రావణోఽపి మహాయశాః 22
ప్రాప శ్వేతం మహాద్వీపం దుర్లభం యత్ సురైరపి
తేజసా తస్య ద్వీపస్య రావణస్య బలీయసః 23
త త్తస్య పుష్పకం యానం వాత వేగ సమాహతం
అవస్థాతుం న శక్నోతి వాతా హత ఇవామ్బుదః 24
సచివా రాక్షసేన్ద్రస్య ద్వీప మాసాద్య దుర్దృశం
అబ్రువన్ రావణం భీతా రాక్షసా జాతసాధ్వసాః 25
రాక్షసేంద్ర వయం మూఢా భ్రష్ట సంజ్ఞా విచేతసః

అవస్థాతుం న శక్యామో యుద్ధం కర్తుం కథంచన 26
ఏవముక్త్వా దుద్రువు స్తే సర్వ ఏవ నిశాచరాః
రావణోఽపి హి తద్యానం పుష్పకం హేమభూషితం 27
విసర్జయామాస తదా సహ తైః క్షణదాచరైః
గతే తు పుష్పకే రామ రావణో రాక్షసాధిపః 28
కృత్వా రూపం మహాభీమం సర్వరాక్షస వర్జితః
ప్రవివేశ తదా తస్మిన్ శ్వేత ద్వీపే స రావణః 29
ప్రవిశ న్నేవ తత్రాఽఽశు నారీభిరుపలక్షితః
ఏకయా సుస్మితం కృత్వా హస్తేగృహ్య స రావణః 30
పృష్టశ్చాగమనం బ్రూహి కిమర్థమిహ చాగతః
కో హి త్వం కస్య వా పుత్రః కేన వా ప్రహితో వద 31
ఇత్యుక్తో రావణో రాజన్ కృద్ధో వచన మబ్రవీత్
అహం విశ్రవసః పుత్రో రావణో నామ రాక్షసః 32
యుద్ధార్థ మిహ సంప్రాప్తో న చ పశ్యామి కంచన
ఏవం కథయత స్తస్య రావణస్య దురాత్మనః 33
ప్రాహసం స్తే తతః సర్వే సస్వనం యువతీ జనాః
ఏకయా కృద్ధయా తాసాం బలవ ద్గృహ్య లీలయా 34
భ్రామిత స్తు సఖీ మధ్యే విక్షిప్తః స దశాననః
సఖీమఽన్యాం సమాహూయ పశ్య త్వం కీటకం ధృతం 35
దశాఽఽస్యం వింశతి భుజం కృష్ణాంజన సమ ప్రభం
హస్తాద్ధస్తం స చ క్షిప్తో భ్రామ్యతే శ్రమలాలసః 36
భ్రామ్యమాణేన బలినా రాక్షసేన విపశ్చితా
పాణావేకాఽథ సందష్టా రోషేణ వనితా శుభా 37
ముక్త స్తయాఽశుభః కీటో ధున్వంత్యా హస్త వేదనాత్
గృహీత్వాఽన్యా రాక్షసేంద్ర ముత్పపాత విహాయసా 38
తత స్తామఽపి సంకృద్ధో విదదార నఖై ర్భృశం
తయా స హి వినిర్ధూతః సహసైవ నిశాచరః 39
పపాత చాఽమ్బునో మధ్యే సాగరస్య భయాతురః
పర్వతస్యేవ శిఖరం యథా వజ్రవిదారితం 40
ప్రాపతత్ సాగర స్యైవ జలే తస్థా నిపాతితః
ఏవం స రావణో రామ శ్వేతద్వీప నివాసిభిః 41

స్త్రీజనై ర్వినిగృహ్యాశు భ్రామితశ్చ తతస్తతః
నారదోఽపి మహాతేజా రావణం వీక్ష్య ధర్షితం 42
విస్మయం సుచిరం గత్వా ప్రజహాస ననర్త చ
తతః స సాగరజలా జ్జల క్లిన్న శిరోరుహః 43
దక్షిణం తీరమాసాద్య చిన్తయామాస విస్మితః
యే మయా నిర్జితా లోకా న తేషు భయ మీదృశం 44
స్వభావతోఽల్పవీర్యాణాం విరుద్ధం యోషితా మిదం
నూన మేతస్య లోకస్య మానవాః ప్రభవిష్ణవః 45
స్త్రీరూప విగ్రహ ధరా యాన్ మ మాచష్ట నారదః
బలవద్భిస్తు సంధేయ మితి సంచిన్త్య నిశ్చితం 46
భూయ స్తాసాం ప్రవృత్యర్థం తద్వనం సమలోడయత్
అథాఽపశ్య న్మహాత్మానం పితామహ సుతం ప్రభుం 47
సనత్కుమార మాసీనం సర్వయోగభృతాం వరం
జాజ్వల్యమానం తపసా సమిద్భిరివ పావకం 48
అపశ్య ద్దక్షిణే పార్శ్వే విచరంతం గుహాశ్రయం
స తం దృష్ట్వా తపోవృద్ధ మభివాద్య కృతాంజలిః 49
వ్రీడితః పరిపప్రచ్ఛ బ్రహ్మర్షిం సత్యవాదినం
భగవన్ కేన లోకోఽయం కల్పితః సుమహాత్మనా 50
కేవా లోకే వసంత్యఽస్మిన్ సర్వజ్ఞానవతాం వర
కిం చ త్వం ధ్యాయసే బ్రహ్మన్ శంస మే సుసమాధినా 51
ఏత న్మే బ్రూహి తత్సర్వం సర్వజ్ఞో హ్యసి విశృతః
ఏవముక్తో మహాతేజా విదిత్వా తస్య హృద్గతం 52
ఉవాచ వాక్యం ప్రహసన్ శ్రూయతా మితి పుత్రక
యో హి వై సర్వమేవేదం భిభర్తి సచరాచరం 53
త్రైలోక్యం సర్వభూతాత్మా యస్యోత్పత్తిం న విద్మహే
యమాహు ర్వేదవిదుషః పురుషం తమసః పరం 54
ఆదిత్యరూపమఽజరం పరమాత్మాన మీశ్వరం
యస్య నాభి భవో బ్రహ్మ పితా మమ పితామహః 55
కైలాస నిలయః శ్రీమాన్ భవశ్చ క్రోథ సంభవః
యం సమాశ్రిత్య విబుధా విధినా హవిరఽధ్వరే 56
పిబంతి చామృతం హృష్టాః పరిభూయ దితేః సుతాన్

యస్య శ్వాసాఽనిలోద్భూతాః స్త్రియ స్త్వామపరాజితం 57
గృహీత్వా సుమహా వేగా శ్చిక్షిపుః సాగారాఽమ్భసి
యేన దైత్యా మహావీర్యా దానవాశ్చ ససైరృతాః 58
నిహతా బహురూపేణ బహవో బాహుశాలినా
తేనాఽయం లోకనాథేన కల్పితః సుమహాత్మనా 59
గోవిన్దేన నివాసార్థం లోకో పై సుమహాత్మనా
అర్చయంతి జగన్నాథం నారాయణ పరాయణాః 60
అద్వేషాః సర్వభూతేషు మహాయోగ బలాశ్రయాః
యజన్తి పంచభిర్యజ్ఞైః సతతం మధుసూదనం 61
ఏకాన్తినో మహాసత్త్వా వసంతి సుసమాహితాః
యః పురాణే చ వేదే చ పాంచరాత్రే చ పఠ్యతే 62
సాంఖ్యయోగే చ మునిభి ర్ధ్యాయతే చేజ్యతే చ యః
మునిభి ర్దేవ సంఘైశ్చ స్థాప్యతే భగవాన్ హరిః 63
మధు కైటభయోర్హంతా క స్త మన్వేష్టు మర్హతి
పితామహోపి తం దేవం న చ జానాతి రావణ 64
యస్తు నిత్యం విజానాతి హరిర్నారాయణం విభుం
జగదాభరణం పుణ్యం తస్య మోక్షో న సంశయః 65
ఏత చ్ఛృత్వా మునే ర్వాక్యం ప్రసన్నే నాంతరాత్మనా
పున రేవ తతో రక్షః పప్రచ్ఛ మునిపుంగవం 66
కథం చ దృశ్యతే దేవ కథం చ శ్యాయతే భువి
కథం చ క్రీడతే లోకే ద్రష్టుం వా శక్యతే కథం 67
కియత్కాలేన వా బ్రహ్మంల్లోకోఽయం తపసా మయా
శక్యః ప్రవేష్టుం తద్బ్రూహి సర్వం హి విదితం తవ 68
ఆకర్ణ్య సస్పృహం తస్య వాక్యం వాక్యవిశారదః
ప్రత్యువాచ ముని ర్ధీమాం స్త త్సర్వమనుపూర్వశః 69
స హి సర్వగతో దేవః సూక్ష్మో ఽవ్యక్తః సనాతనః
యేన సర్వమిదం వ్యాప్తం త్రైలోక్యం సచరాచరం 70
స భూమౌ దివి పాతాళే పర్వతేషు వనేషు చ
సాగరేషు చ సర్వేషు వస తీహ సరిత్సు చ 71
అహశ్చ రాత్రిశ్చ ఉభే చ సంధ్యే
దివాకర శ్చైవ యమశ్చ సోమః

స ఏవ కాలో వరుణః స ఏవ
స బ్రహ్మరుద్రేంద్ర ముఖః స చాగ్నిః 72
ఓంకారో బూర్భువః స్వశ్చ గాయత్రీ సంధ్య ఏవ చ
ధరాధర ధరో దేవః నోఽనంత ఇతి విశ్రుతః 73
విద్యోతతి జ్వలతి వర్షతి వాతి పాతి
గర్జ త్యుపైతి తపతే దహతే స చైవ
లోకాన్ సృజ త్యవతి సంహరతే సదైవ
దైత్యాన్ స ఏవ దహతే జగతి ప్రసహ్య 74
స న శక్యః సురై ర్ద్రష్టుం నాఽసురై ర్న చ పన్నగైః
ప్రసాదం కురుతే యస్య స వై తం ద్రష్టు మర్హతి 75
త ద్గతై స్త ద్గత ప్రాణైః శుచిభి స్త త్పరాయణైః
శక్యః ప్రవేష్టుం లోకోఽయం జ్ఞాన నిర్ధూత కిల్బిషైః 76
ఏవం విధైరఽయం లోకః ప్రాప్యతే పురుషోత్తమైః
అకామకారిభి ర్దేవైరఽక్రోధై ర్దగ్ధ తామసైః 77
యశ్చైవ సుమహాకాయః ప్రవిష్టో లోకమవ్యయం
ఆస్తే తథైవ హరిణా కృతా తేన మహాపురీ 78
అష్టావింశే యుగే ప్రాప్తే మనోరఽస్య వివస్వతః
వైష్ణవీం మూర్తి మావిశ్య లోకమేనం ప్రవేక్ష్యతి 79
నాఽతః పరతరం శ్రోతుం మత్తో వై రాక్షసేశ్వర
ఉత్తిష్ఠ గచ్ఛ భద్రం తే ప్రాప్స్యసే గతిమీప్సితాం 80
ఏవముక్త స్తథే త్యుక్త్వా తం ప్రణమ్యాభిపూజ్య చ
సమాసాద్య మహత్ సైన్యం యయౌ లంకామఽశంకితః 81
నారదోఽపి ప్రహృష్టాత్మా దృష్ట్వా సర్వ మఽశేషతః
దృతం మేరు ముపాగమ్య విశతే తాం శుభాం సభాం 82
తస్యాం బ్రహ్మణమాసీన మభివాద్య కృతాంజలిః
దేవాన్ సంశ్రావయామాస సమీపే పద్మజన్మనః 83
నిశమ్య సుమహత్ పుణ్య మాఖ్యానం పద్మసంభవః
నారదం సంపరిష్వజ్య ప్రాహ భూత భవ్య భవిష్యవిత్ 84
హిరణ్యకశిపుః పూర్వం బభూవైష నిశాచరః
అవధ్యో బహుభి ర్యోగై ర్వరదానా న్మహాబలః 85
స కదాచి న్మహాత్మానం పద్మనాభమఽధోక్షజం

సభాయాం గర్హయన్ దర్పా న్నృసింహవపుషం హరిం 86
సముద్ధృహ్యా నఖై స్తేన దీర్యమాణస్య సంయుగే
రక్త సంస్పర్శజం దివ్యం చక్షుర్దైత్యపతేరభూత్ 87
స తు తద్రాక్షసం జన్మ తస్మా న్మానుష జన్మనః
భావినీం నిధన ప్రాప్తిం పశ్యన్ దివ్యేన చక్షుషా 88
శ్రీవత్సాంకం తదంకస్థః ప్రాహ దైత్యః శనై రిదం
నఖై ర్విభిన్న హృదయః క్షణం దీనః కృతాజలిః 89
తప్త హాటక కేశాన్త జ్వల త్పావక లోచన
వజ్రాయుధ నఖస్పర్శ దివ్యసింహ నమోఽస్తు తే 90
కైటభాఽరే హరే దేవ విష్ణో విపుల విక్రమ
త్రాహి మాం భూతభవ్యేశ శరణాగత వత్సల 91
త్వద్ధతే రాక్షసే భావే మానుషే చ పదే విభో
ప్రాప్నుయాం త్వన్మయో లోకం లోకనాథ ప్రసీద మే 92
ఏవముక్త స్తథే త్యుక్త్వా యయౌ దైత్యపతిం హరిః
హంసయుక్త విమానేన కింకిణీ జాల మాలినా 93
స ఏవ చ పున స్తత్ర రాక్షసోఽభూన్మహాసురః
రాక్షసేన విధానేన సదా త ద్భావ భావితః 94
మానుషత్వ ముపాగమ్య లోకాన్ హన్తుం కృతోద్యమం
తృతీయం చ హతం తేన శ్వేత ద్వీపం ప్రవేక్ష్యతి 95
వైష్ణవం తేజ ఆవిశ్య యథోక్తం బ్రహ్మవాదినా
మయాఽపి చేహ సంస్థేన దృష్ట మేవాఽక్షదర్శనాత్ 96
మయాఽవలంబితం సర్వం దేవస్య పరమాత్మనః
యస్త్విదం పఠతే నిత్యం పుణ్య మాఖ్యానమాఽఽదితః 97
నారదోక్తం మనుష్యో వై స యాతి పరమాం గతిం
వైష్ణవం పరమాఖ్యానం సర్వపాప ప్రణాశనం 98
నిత్యం చ శృణుయా ద్యశ్చ సోఽపి పాపాత్ప్రముచ్యతే
జాతి స్మరత్వం విప్రత్వం కులే మహతి సంభవం 99
సర్వజ్ఞతాం చ లభతే నాఽత్ర కార్యా విచారణా
స చ సంస్తూయ చ హరిం ప్రవిష్టః కమలోద్భవః 100
అనుభాష్య సురాన్ సర్వాన్ యయౌ స్వం లోకమీశ్వరః
నారదస్తు తత స్తస్మా న్మేరుపృష్ఠం పరిభ్రమన్ 101

స తు మా మాజగామాశు దిదృక్షు ర్ద్వాదశాత్మకం
స మయా శాస్త్రతః సమ్యగఽభివాద్యాభిపూజితః 102
ఆఖ్యానమిద మాచష్ట మమాఽనుగ్రహ కామ్యయా
మయా ప్యేతత్ సదస్యేత్య పావనార్థం మనోహరం 103
భక్త్యా తవ మహాబాహో కథాఽమృత ముదాహృతం
ఏతదర్థం మహాబాహో రావణేన దురాత్మనా 104
విజ్ఞాయ చ హృతా సీతా త్వత్తో మరణ కాంక్షయా
భవా న్నారాయణో దేవః శంఖ చక్ర గదాధరః 105
శార్ఙ పద్మాయుధ ధరః సర్వదేవ నమస్కృతః
శ్రీవత్సాంకో హృషీకేశః సర్వదేవాభిపూజితః 106
పద్మనాభో మహాయోగీ భక్తానా మఽభయప్రదః
వధార్థం రావణస్య త్వం ప్రవిష్టో మానుషీం తనుం 107
కిం న వేత్సి త్వ మాత్మానం రామ నారాయణో హ్యహం
మా ముహ్యస్వ మహాభాగ స్మర చాత్మానమాత్మనా 108
గుహ్యా ద్గుహ్యతర స్త్వం హి ఏవ మాహ పితామహః
త్రిగుణశ్చ త్రివేదీ చ త్రిధామా త్రిపదాత్మకః 109
త్రికాల కర్మా త్రైవిద్య స్త్రిదశాఽరి ప్రమర్దనః
త్వయాక్రాంతా స్త్రయోలోకాః పురాణై ర్విక్రమై స్త్రిభిః 110
త్వం మహేన్ద్రాఽనుజః శ్రీమాన్ బలి బంధన కారణాత్
అదిత్యా గర్భ సంభూతో విష్ణు స్త్వం హి సనాతనః 111
లోకానఽనుగ్రహీతుం వై ప్రవిష్టో మానుషీం తనుం
తదిదం సాధితం కార్యం సురాణాం సురసత్తమ 112
నిహతో రావణః పాపః సపుత్రగణ బాంధవః
ప్రహృష్టాశ్చ సురాః సర్వే ఋషయశ్చ తపోధనాః 113
ప్రశాంతం చ జగత్సర్వం త్వత్ప్రసాదాత్ సురేశ్వర
సీతా లక్ష్మీర్మహాభాగా సంభూతా వసుధా తలే 114
త్వదర్థ మియ ముత్పన్నా జనకస్య గృహే శుభా
లంకా మానీయ యత్నేన మాతేవ పరిరక్షితా 115
ఏవమేతత్ సమాఖ్యాతం తవ రామ మహాయశః
మమాఽపి నారదేనోక్తం ఋషినా దీర్ఘజీవినా 116
యథా సనత్కుమారేణ వ్యాఖ్యాతం తస్య రక్షసః

తేనాఽపి చ తదేవాఽఽశు కృతం సర్వమశేషతః 117
యశ్చైత చ్ఛ్రావయే చ్ఛ్రాద్ధే విద్వాన్ బ్రాహ్మణ సన్నిధౌ
అనంతమఽక్షయం దత్తం పితౄణా ముపతిష్ఠతి 118
ఏతాం శృత్వా కథాం దివ్యాం రామో రాజీవలోచనః
పరం విస్మయమాపన్నో భ్రాతృభిః సహ రాఘవః 119
వానరాః సహ సుగ్రీవా రాక్షసాః సవిభీషణాః
రాజానశ్చ మహామాత్యా యే చాన్యేఽపి సమాగతాః 120
బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రా ధర్మ సమన్వితాః
సర్వే చోత్ఫుల్లనయనాః సర్వే హర్ష సమన్వితాః 121
రామ మేవానుపశ్యన్తి భృశ మఽత్యంత హర్షితాః
అగస్త్య స్త్వబ్రవీద్రామం సర్వమేత చ్ఛృతం త్వయా 122
దృష్టః సంభాషితశ్చాపి రామ గచ్ఛామహే వయం
ఏవ ముక్త్వా గతాః సర్వే పూజితాస్తే యథాగతం 123

అధిక పాఠ (ప్రక్షిప్త) శ్లోకాః సమాప్తాః

అష్టా త్రింశః సర్గః – జనకాది ప్రతిప్రయాణం

ఏవమాస్తే మహాబాహురఽహన్యహని రాఘవః
ప్రశాసత్సర్వ కార్యాణి పౌర జానపదేషు చ 1
తతః కతిపయాఽహస్సు వైదేహం మిథిలాధిపం
రాఘవః ప్రాంజలిర్భూత్వా వాక్య మేతదువాచ హ 2
భవాన్ హి గతిరవ్యగ్రా భవతా పాలితా వయం
భవత స్తేజసోగ్రేణ రావణో నిహతో మయా 3
ఇక్ష్వాకూణాం చ సర్వేషాం మైథిలానాం చ సర్వశః
అతులాః ప్రీతయో రాజన్ సంబన్ధక పురోగమాః 4
తద్భవాన్ స్వపురీం యాతు రత్నాన్యాదాయ పార్థివ
భరతశ్చ సహాయార్థం పృష్ఠత స్తేఽనుయాస్యతి 5
స తథేతి నృపః కృత్వా రాఘవం వాక్య మబ్రవీత్
ప్రీతోస్మి భవతో రాజన్ దర్శనేన నయేన చ 6
యా న్యేతాని తు రత్నాని మదర్థం సంచితాని వై
దుహిత్రే తాని వై రాజన్ సర్వాణ్యేవ దదామి చ 7
ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థం జనకో హృష్ట మానసః
ప్రయయౌ మిథిలాం శ్రీమాం స్తమనుజ్ఞాయ రాఘవం 8

తతః ప్రయాతే జనకే కేకయం మాతులం ప్రభుః
రాఘవః ప్రాంజలిర్భూత్వా వాక్య మేతదువాచ హ 9
ఇదం రాజ్య మఽహం చైవ భరతశ్చ సలక్ష్మణః
ఆయత్తా స్త్వం హి నో రాజన్ గతిశ్చ పురుషర్షభ 10
రాజాఽపి వృద్ధః సంతాపం త్వదర్థ ముపయాస్యతి
తస్మాద్గమన మఽద్యైవ రోచతే తవ పార్థివ 11
లక్ష్మణేనాఽనుయాత్రేణ పృష్ఠతోఽనుగమిష్యతే
ధన మాదాయ విపులం రత్నాని వివిధాని చ 12
యుధాజిత్తు తథేత్యాహ గమనం ప్రతి రాఘవం
రత్నాని చ ధనం చైవ త్వయ్యేవాఽక్షయ్యమస్త్వితి 13
ప్రదక్షిణం స రాజానం కృత్వా కేకయవర్ధనః
రామేణ హి కృతః పూర్వ మభివాద్య ప్రదక్షిణం 14
లక్ష్మణేన సహాయేన ప్రయాతః కేకయేశ్వరః
హతేఽసురే యథా వృత్రే విష్ణునా సహ వాసవః 15
తం విసృజ్య తతో రామో వయస్యమఽకుతో భయమ్
ప్రతర్దనం కాశిపతిం పరిష్వజ్యేద మబ్రవీత్ 16
దర్శితా భవతా ప్రీతి ర్దర్శితం సౌహృదం పరమ్
ఉద్యోగశ్చ కృతో రాజన్ భరతేన త్వయా సహ 17
తద్భవానఽద్య కాశేయపురీం వారాణసీం వ్రజ
రమణీయాం త్వయా గుప్తాం సుప్రాకారా సుతోరణామ్ 18
ఏతావదుక్త్వా చోత్థాయ కాకుత్స్థః పరమాసనాత్
పర్యష్వజత ధర్మాత్మా నిరన్తరమురోగతమ్ 19
విసర్జయామాస తదా కౌసల్యానందవర్ధనః
రాఘవేణాభ్యనుజ్ఞాతః కాశీశో హ్యఽకుతో భయః 20
వారాణసీం యయౌ తూర్ణం రాఘవేణ విసర్జితః
విసృజ్య తం కాశిపతిం త్రిశతం పృథివీ పతీన్ 21
ప్రహసన్ రాఘవో వాక్య మువాచ మధురాక్షరం
భవతాం ప్రీతిరఽవ్యగ్రా తేజసా పరిరక్షితా 22
ధర్మశ్చ నియతో నిత్యం సత్యం చ భవతాం సదా
యుష్మాకం చాఽనుభావేన తేజసా చ మహాత్మనామ్ 23
హతో దురాత్మా దుర్బుద్ధీ రావణో రాక్షసాధమః

హేతుమాత్ర మఽహం తత్ర భవతాం తేజసా హతః 24
రావణః సగణో యుద్ధే సపుత్రామాత్య బాన్ధవః
భవన్తశ్చ సమాఽఽనీతా భరతేన మహాత్మనా 25
శృత్వా జనకరాజస్య కాననాత్తనయాం హృతామ్
ఉద్యుక్తానాం చ సర్వేషాం పార్థివానాం మహాత్మనామ్ 26
కాలో వ్యతీతః సుమహాన్ గమనే రోచయామ్యతః
ప్రత్యూచు స్తం చ రాజానో హర్షేణ మహతా వృతాః 27
దిష్ట్యా త్వం విజయీ రామ స్వరాజ్యేపి ప్రతిష్ఠితః
దిష్ట్యా ప్రత్యాఽఽహృతా సీతా దిష్ట్యా శత్రుః పరాజితః 28
ఏష నః పరమః కామ ఏషా నః ప్రీతిరుత్తమా
య త్వాం విజయినం రామ పశ్యామో హత శాత్రవమ్ 29
ఏత త్త్వయ్యుపపన్నం చ యదఽస్మాం స్త్వం ప్రశంససే
ప్రశంసార్హ న జానీమః ప్రశంసాం వక్తు మీదృశమ్ 30
ఆపృచ్ఛామో గమిష్యామో హృదిస్థో నః సదా భవాన్
వర్తామహే మహాబాహో ప్రీత్యాఽత్ర మహతా వృతాః 31
భవేచ్చ తే మహారాజ ప్రీతిరస్మాసు నిత్యదా
బాఢ మిత్యేవ రాజానో హర్షేణ పరమన్వితాః 32
ఊచుః ప్రాంజలయః సర్వే రాఘవం గమనోత్సుకాః
పూజితాశ్చైవ రామేణ జగ్ము ర్దేశాన్ స్వకాన్ స్వకాన్ 33

ఏకోన చత్వారింశః సర్గః –వానర ప్రీణనం

తే ప్రయాతా మహాత్మానః పార్థివా స్తే ప్రహృష్టవత్
గజ వాజి సహస్రౌఘైః కంపయన్తో వసుంధరాం 1
అక్షౌహిణ్యో హి తత్రాఽఽసన్ రాఘవార్థే సముద్యతాః
భరతస్యాజ్ఞయాఽనేకాః ప్రహృష్టా బల వాహనాః 2
ఊచు స్తే చ మహీపాలా బలదర్ప సమన్వితాః
న రామ రావణం యుద్ధే పశ్యామః పురతః స్థితమ్ 3
భరతేన వయం పశ్చాత్ సమానీతా నిరర్థకమ్
హతా హి రాక్షసాః క్షిప్రం పార్థివైః స్యు ర్నసంశయః 4
రామస్య బాహువీర్యేణ రక్షితా లక్ష్మణస్య చ
సుఖం పారే సముద్రస్య యుధ్యేమ విగతజ్వరాః 5

ఏతాశ్చాఽన్యాశ్చ రాజానః కథా స్తత్ర సహస్రశః
కథయన్తః స్వరాజ్యాని జగ్ము ర్హర్ష సమన్వితాః 6
స్వాని రాజ్యాని ముఖ్యాని ఋద్ధాని ముదితాని చ
సమృద్ధ ధన ధాన్యాని పూర్ణాని వసుమంతి చ 7
యథా పురాణి తే గత్వా రత్నాని వివిధాన్యఽథ
రామస్య ప్రియ కామార్థ ముపహారాన్ నృపా దదుః 8
అశ్వాన్ యానాని రత్నాని హస్తినశ్చ మదోత్కటాన్
చన్దనాని చ ముఖ్యాని దివ్యాన్యాభరణాని చ 9
మణి ముక్తా ప్రవాళాంస్తు దాస్యో రూప సమన్వితాః
అజావికం చ వివిధం రథాంశ్చ వివిధాన్ దదుః 10
భరతో లక్ష్మణశ్చైవ శత్రుఘ్నశ్చ మహాబలాః
ఆదాయ తాని రత్నాని స్వాం పురీం పునరాగతాః 11
ఆగమ్య చ పురీం రమ్యామయోధ్యాం పురుషర్షభాః
తాని రత్నాని చిత్రాణి రామాయ సముపాహరన్ 12
ప్రతిగృహ్య చ తత్ సర్వం రామః ప్రీతి సమన్వితః
సుగ్రీవాయ దదౌ రాజ్ఞే మహాత్మా కృత కర్మణే 13
విభీషణాయ చ దదౌ తథాఽన్యేభ్యోపి రాఘవః
రాక్షసేభ్యః కపిభ్యశ్చ యై ర్వృతో జయమాప్తవాన్ 14
తే సర్వే రామ దత్తాని రత్నాని కపి రాక్షసాః
శిరోభి ర్ధారయామాసు ర్బాహుభిశ్చ మహాబలాః 15
హనూమంతం చ నృపతిరిక్ష్వాకూణాం మహారథః
అంగదం చ మహాబాహు మంకమారోప్య వీర్యవాన్ 16
రామః కమలపత్రాక్షః సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్
అంగద స్తే సుపుత్రోఽయం మంత్రీ చాప్యఽనిలాత్మజః 17
సుగ్రీవ మన్త్రితే యుక్తౌ మమాపి చ హితేరతౌ
అర్హతో వివిధాం పూజాం త్వత్కృతే వై హరీశ్వర 18
ఇత్యుక్త్వా వ్యవముచ్యాఽంగాద్భూషణాని మహాయశాః
స బబంధ మహార్హాణి తదాఽంగద హనూమతోః 19
ఆభాష్య చ మహావీర్యాన్ రాఘవో యూథపర్షభాన్
నీలం నలం కేసరిణం కుముదం గంధమాదనం 20
సుషేణం పనసం వీరం మైందం ద్వివిద మేవ చ

జామ్బవంతం గవాక్షం చ వినతం ధూమ్ర మేవ చ 21
వలీముఖం ప్రజంఘుం చ సన్నాదం చ మహాబలం
దరీముఖం దదిముఖ మింద్రజానుం చ యూధపం 22
మధురం శ్లక్ష్ణయా వాచా నేత్రాభ్యామాఽఽపిబ న్నివ
సుహృదో మే భవన్తశ్చ శరీరం భ్రాతర స్తథా 23
యుష్మాభి రుద్ధృతశ్చాహం వ్యసనాత్ కాననౌకసః
ధన్యో రాజా చ సుగ్రీవో భవద్భిః సుహృదాం వరైః 24
ఏవముక్త్వా దదౌ తేభ్యో భూషణాని యథార్హతః
వజ్రాణి చ మహార్హాణి సస్వజే చ నరర్షభః 25
తే పిబన్తః సుగంధీని మధూని మధుపింగళాః
మాంసాని చ సుమృష్టాని మూలాని చ ఫలాని చ 26
ఏవం తేషాం నివసతాం మాసః సాగ్రో యయౌ తదా
ముహూర్త మివ తే సర్వే రాజభక్త్యా చ మేనిరే 27
రామోపి రేమే తైః సార్ధం వానరైః కామరూపిభిః
రాక్షసైశ్చ మహావీర్యై ఋక్షై శ్చైవ మహాబలైః 28
ఏవం తేషాం యయౌ మాసో ద్వితీయ శ్శైశిరః సుఖమ్
వానరాణాం ప్రహృష్టానాం రాక్షసానాం చ సర్వశః 29
ఇక్ష్వాకు నగరే రమ్యే పరాం ప్రీతి ముపాసతాం
రామస్య ప్రీతి కరణైః కాల స్తేషాం సుఖం యయౌ 30

చత్వారింశః సర్గః -- హనూమత్ప్రార్థనా

తథా స్మ తేషాం వసతా మృక్ష వానర రక్షసామ్
రాఘవస్తు మహాతేజాః సుగ్రీవ మిద మబ్రవీత్ 1
గమ్యతాం సౌమ్య కిష్కిన్ధాం దురాధర్షాం సురాఽసురైః
పాలయస్వ సహామాత్యో రాజ్యం నిహత కణ్టకమ్ 2
అఙ్గదం చ మహాబాహో ప్రీత్యా పరమయా యుతః
పశ్య త్వం హనుమన్తం చ నలం చ సుమహాబలమ్ 3
సుషేణం శ్వశురం వీరం తారం చ బలినాం వరమ్
కుముదం చైవ దుర్ధర్షం నీలం చైవ మహాబలమ్ 4
వీరం శతవలిం చైవ మైన్దం ద్వివిద మేవ చ
గజం గవాక్షం గవయం శరభం చ మహాబలమ్ 5
పశ్య ప్రీతి సమాయుక్తో గన్ధమాదన మేవ చ

ఋషభం చ సువిక్రాంతం జామ్బవన్తం మహాబలమ్ 6
యే చేమే సుమహాత్మానో మదర్థే త్యక్త జీవితాః
పశ్య త్వం ప్రీతి సంయుక్తో మా చైషాం విప్రియం కృథాః 7
ఏవముక్త్వా తు సుగ్రీవ మాశ్లిష్య చ పునః పునః
విభీషణ మువాచాథ రామో మధురయా గిరా 8
లఙ్కాం ప్రశాధి ధర్మేణ ధర్మజ్ఞ స్త్వం మతో మమ
పురస్య రాక్షసానాం చ భ్రాతుర్వైశ్రణస్య చ 9
మా చ బుద్ధిమఽధర్మే త్వం కుర్యా రాజన్ కథంచన
బుద్ధిమన్తో హి రాజానో ధృవ మఽశ్నన్తి మేదినీమ్ 10
అహం చ నిత్యశో రాజన్ సుగ్రీవ సహిత స్త్వయా
స్మర్తవ్యః పరయా ప్రీత్యా గచ్ఛ త్వం విగతజ్వరః 11
రామస్య భాషితం శృత్వా ఋక్ష వానర రాక్షసాః
సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం ప్రశశంసుః పునః పునః 12
తవ బుద్ధి ర్మహాబాహో వీర్య మద్భుత మేవ చ
మాధుర్యం పరమం రామ స్వయమ్భోరివ నిత్యదా 13
తేషా మేవం బృవాణానాం వానరాణాం చ రక్షసామ్
హనూమాన్ ప్రణతో భూత్వా రాఘవం వాక్య మబ్రవీత్ 14
స్నేహో మే పరమో రాజం స్త్వయి తిష్ఠతు నిత్యదా
భక్తిశ్చ నియతా వీర భావో నాఽన్యత్ర గచ్ఛతు 15
యావ ద్రామ కథా వీర చరిష్యతి మహీతలే
తావ చ్ఛరీరే వత్స్యన్తి ప్రాణా మమ న సంశయః 16
య చ్చైత చ్చరితం దివ్యం కథాం తే రఘునందన
త న్మమాఽప్సరసో నామ శ్రావయేయు ర్నరర్షభ 17
త చ్ఛృత్వాఽహం తతో వీర తవ చర్యాఽమృతం ప్రభో
ఉత్కంఠాం తాం హరిష్యామి మేఘులేఖా మివాఽనిలః 18
ఏవం బృవాణం రామస్తు హనూమన్తమ్ వరాసనాత్
ఉత్థాయ సస్వజే స్నేహా ద్వాక్య మేత దువాచ హ 19
ఏవ మేతత్ కపిశ్రేష్ఠ భవితా నాఽత్ర సంశయః
చరిష్యతి కథా యావ దేషా లోకే చ మామికా 20
తావ త్తే భవితా కీర్తిః శరీరేప్యఽసవ స్తథా
లోకా హి యావత్ స్థాస్యన్తి తావత్ స్థాస్యతి మే కథా 21

ఏకైక స్యోపకారస్య ప్రాణాన్ దాస్యామి తే కపే
శేషస్యేహోపకారాణాం భవామ ఋణినో వయం 22
మదఙ్గే జీర్ణతాం యాతు య త్వయోపకృతం కపే
నరః ప్రత్యుపకారాణామ్ ఆపత్స్వాఽఽయాతి పాత్రతాం 23
తతోఽస్య హారం చన్ద్రాఽభం ముచ్య కణ్ఠాత్ స రాఘవః
వైడూర్యతరలం కంఠే బబన్ధ చ హనూమతః 24
తేనోరసి నిబద్ధేన హారేణ మహతా కపిః
రరాజ హేమశైలేన్ద్ర శ్చన్ద్రేణాక్రాన్త మస్తకః 25
శృత్వా తు రాఘవ స్యైత దుత్థాయోత్థాయ వానరాః
ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ నిర్జగ్ము స్తే మహాబలాః 26
సుగ్రీవః స చ రామేణ నిరన్తరమురోగతః
విభీషణశ్చ ధర్మాత్మా సర్వే తే బాష్పవిక్లబాః 27
సర్వే చ తే బాష్పకలాః సాఽశ్రునేత్రా విచేతసః
సమ్మూఢా ఇవ దుఃఖేన త్యజన్తో రాఘవం తదా 28
కృత ప్రసాదా స్తేనైవం రాఘవేణ మహాత్మనా
జగ్ము స్వం స్వం గృహం సర్వే దేహీ దేహ మివ త్యజన్ 29
తతస్తు తే రాక్షస ఋక్ష వానరాః
ప్రణమ్య రామం రఘువంశ వర్ధనం
వియోగజాఽశ్రు ప్రతిపూర్ణ లోచనాః
ప్రతిప్రయాతా స్తు యథా నివాసినః 30

ఏక చత్వారింశః సర్గః – పుష్పక పునరప్యనుజ్ఞా

విసృజ్య చ మహాబాహుః ఋక్ష వానర రాక్షసాన్
భ్రాతృభిః సహితో రామః ప్రముమోద సుఖం సుఖీ 1
అథాఽపరాహ్ణ సమయే భ్రాతృభిః సహ రాఘవః
శుశ్రావ మధురాం వాణీ మన్తరిక్షాత్ ప్రభాషితామ్ 2
సౌమ్య రామ నిరీక్షస్వ సౌమ్యేన వదనేన మామ్
కుబేర భవనాత్ ప్రాప్తం విద్ధి మాం పుష్పకం ప్రభో 3
తవ శాసన మాజ్ఞాయ గతోఽస్మి ధనదం ప్రతి
ఉపస్థాతుం నరశ్రేష్ఠ స చ మాం ప్రత్యభాషత 4
నిర్జిత స్త్వం నరేన్ద్రేణ రాఘవేణ మహాత్మనా
నిహత్య యుధి దుర్ధర్షం రావణం రాక్షసేశ్వరమ్ 5

మమాఽపి పరమాప్రీతి ర్హతే తస్మిన్ దురాత్మని
రావణే సగణే చైవ సపుత్రే సహబాన్ధవే 6
స త్వం రామేణ లఙ్కాయాం నిర్జితః పరమాత్మనా
వహ సౌమ్య తమేవ త్వమఽహమాజ్ఞాపయామి తే 7
పరమో హ్యేష మే కామో య త్త్వం రాఘవనన్దనమ్
వహే ర్లోకస్య సంయానం గచ్ఛస్వ విగతజ్వరః 8
సోఽహం శాసన మాజ్ఞాయ ధనదస్య మహాత్మనః
త్వత్సకాశమఽనుప్రాప్తో నిర్విశంకః ప్రతీక్ష మామ్ 9
అదృశ్యః సర్వభూతానాం సర్వేషాం ధనదాజ్ఞయా
చరామ్యఽహం ప్రభావేణ తవాజ్ఞాం పరిపాలయన్ 10
ఏవముక్త స్తదా రామః పుష్పకేణ మహాబలః
ఉవాచ పుష్పకం దృష్ట్వా విమానం పునరాగతం 11
య ద్యేవం స్వాగతం తేఽస్తు విమాన వర పుష్పక
ఆనుకూల్యా ద్ధనేశస్య వృత్త దోషో న నో భవేత్ 12
లాజా శ్చైవ తథా పుష్పై ర్ధూపై శ్చైవ సుగన్ధిభిః
పూజయిత్వా మహాబాహూ రాఘవః పుష్పకం తదా 13
గమ్యతా మితి చోవాచ ఆగచ్ఛ త్వం స్మరే యదా
సిద్ధానాం చ గతౌ సౌమ్య మా విషాదేన యోజయ 14
ప్రతిఘాతశ్చ తే మా భూ ద్యథేష్టం గచ్ఛతో దిశః
ఏవ మఽస్త్వితి రామేణ పూజయిత్వా విసర్జితం 15
అభిప్రేతాం దిశం తస్మాత్ ప్రాయా త్తత్ పుష్పకం తదా
ఏవమఽన్తర్హితే తస్మిన్ పుష్పకే సుకృతాత్మని 16
భరతః ప్రాఞ్జలి ర్వాక్యమువాచ రఘునన్దనమ్
వివిధాఽఽత్మని దృశ్యన్తే త్వయి వీర ప్రశాసతి 17
అమానుషాణాం సత్త్వానాం వ్యాహృతాని ముహుర్ముహుః
అనామయశ్చ సత్త్వానాం సాగ్రో మాసో గతో హ్యయమ్ 18
జీర్ణానామపి సత్త్వానాం మృత్యు ర్నా యాతి రాఘవ
అరోగ ప్రసవా నార్యో వపుష్మంతో హి మానవాః 19
హర్షశ్చాఽభ్యధికో రాజన్ జనస్య పురవాసినః
కాలే వర్షతి పర్జన్యః పాతయన్నమృతం పయః 20
వాతా శ్చాపి ప్రవాస్త్యేతే స్పర్శయుక్తాః సుఖాః శివాః

ఈదృశోఽనశ్చిరో రాజా భవేదితి నరేశ్వరః 21
కథయన్తి పురే రాజన్ పౌర జానపదా స్తథా
ఏతా వాచః సుమధురా భరతేన సమీరితాః 22
శృత్వా రామో ముదా యుక్తో బభూవ నృపసత్తమః||

ద్వి చత్వారింశః సర్గః – రామ సీతా విహారః

స విస్పృజ్య తతో రామః పుష్పకం హేమభూషితమ్
ప్రవివేశ మహాబాహురఽశోకవనికాం తదా 1
చన్దనాగరు చూతైశ్చ తుఙ్గ కాలేయకైరపి
దేవదారు వనై శ్చాపి సమన్తాదుపశోభితామ్ 2
చమ్పకాశోక పున్నాగ మధూక పనసాసనైః
శోభితాం పారిజాతైశ్చ విధూమ జ్వలన ప్రభైః 3
లోధ్ర నీపార్జునై ర్నాగైః సప్తపర్ణాతిముక్తకైః
మందార కదళీ గుల్మ లతాజాల సమావృతాం 4
ప్రియఙ్గుభిః కదమ్బైశ్చ తథా చ వకుళైరపి
జమ్బూభి ర్దాడిమై శ్చైవ కోవిదారైశ్చ శోభితామ్ 5
సర్వదా కుసుమై రమ్యైః ఫలవద్భిర్మనోరమైః
దివ్యగంధ రసోపేతై స్తరుణాంకుర పల్లవైః 6
తథైవ తరుభి ర్దివ్యైః శిల్పిభిః పరికల్పితైః
చారు పల్లవ పుష్పాఢ్యై ర్మత్త భ్రమర సంకులైః 7
కోకిలై ర్భృఙ్గరాజైశ్చ నానావర్ణైశ్చ పక్షిభిః
శోభితాం శతశ శ్చిత్రాం చూత వృక్షావతంసకైః 8
శాతకుమ్భ నిభాః కేచిత్ కేచి దగ్ని శిఖోపమాః
నీలాఞ్జన నిభా శ్చాఽన్యే భాన్తి తత్రస్థ పాదపాః 9
సురభీణి చ పుష్పాణి మాల్యాని వివిధాని చ
దీర్ఘికా వివిధాకారాః పూర్ణాః పరమ వారిణా 10
మాణిక్యవృత సోపానాః స్ఫాటికాన్తర కుట్టిమాః
ఫుల్ల పద్మోత్పల వనా శ్చక్రవాకోపశోభితాః 11
దాత్యూహ శుక సంఘుష్టా హంస సారస నాదితాః
తరుభిః పుష్పవద్భిశ్చ తీరజైరుపశోభితాః 12
ప్రాకారై ర్వివిధాకారైః శోభితాశ్చ శిలాతలైః
తత్రైవ చ వనోద్దేశే వైడూర్య మణి సన్నిభైః 13

శాద్వలైః పరమోపేతాం పుష్పిత ధృమ కాననాం
తత్ర సంఘర్ష జాతానాం వృక్షాణాం పుష్పశాలినాం 14
ప్రస్తరాః పుష్ప శబలా నభ స్తారాగణై రివ
నన్దనం హి యథేన్ద్రస్య బ్రాహ్మం చైత్రరథం యథా 15
తథాభూతం హి రామస్య కాననం సన్నివేశనమ్
బహ్వాసన గృహోపేతాం లతాగృహ సమావృతామ్ 16
అశోక వనికాం స్ఫీతాం ప్రవిశ్య రఘునన్దనః
ఆసనే చ శుభాకారే పుష్ప ప్రకర భూషితే 17
కుథాస్తరణ సంవీతే రామః సంనిషసాద హ
సీతా మాదాయ హస్తేన మధు మైరేయకం శుచి 18
పాయయామాస కాకుత్స్థః శచీ మివ పురందరః
మాంసాని చ సుమృష్టాని ఫలాని వివిధాని చ 19
రామస్యాభ్యవహారార్థం కింకరా స్తూర్ణ మాహరన్
ఉపానృత్యంశ్చ రాజానం నృత్త గీత విశారదాః 20
బాలాశ్చ రూపవత్యశ్చ స్త్రియః పాన వశానుగాః
ఉపానృత్యంత కాకుత్స్థం నృత్య గీత విశారదాః 21
మనోభిరామో రామా స్తా రామో రమయతాం వరః
రమయామాస ధర్మాత్మా నిత్యం పరమ భూషితః 22
స తయా సీతయా సార్ధమాసీనో విరరాజ హ
అరున్ధత్యా సహాసీనో వసిష్ఠ ఇవ తేజసా 23
ఏవం రామో ముదా యుక్తః సీతాం సురసుతోపమాం
రమయామాస వైదేహీమఽహన్యహని దేవవత్ 24
తథా తయో ర్విహరతోః సీతా రాఘవయో శ్చిరం
అత్యక్రామ చ్ఛుభః కాంతః శిశిరో భోగదః సదా 25
ప్రాప్తయో ర్వివిధాన్ భోగానతీతః శిశిరాఽఽగమః
పూర్వాఽహ్ణే ధర్మకార్యాణి కృత్వా ధర్మేణ ధర్మవిత్ 26
శేషం దివస భాగాఽర్ధ మన్తఃపుర గతోఽభవత్
సీతాఽపి దేవ కార్యాణి కృత్వా పౌర్వాహ్ణికాని వై 27
శ్వశ్వాణామఽకరోత్ పూజాం సర్వాసామఽవిశేషతః
అభ్యగచ్ఛ త్తతో రామం విచిత్రాభరణాంబరా 28
త్రివిష్టపే సహస్రాక్ష ముపవిష్టం యథా శచీ

దృష్ట్వా తు రాఘవః పత్నీం కల్యాణేన సమన్వితామ్ 29
ప్రహర్ష మఽతులం లేభే సాధు సాధ్వితి చాబ్రవీత్
అబ్రవీచ్చ వరారోహాం సీతాం సురసుతోపమాం 30
అపత్య లాభో వైదేహి త్వయి మే సముపస్థితః
కిమిచ్ఛసి వరారోహే కామః కిం క్రియతాం తవ 31
స్మితం కృత్వా తు వైదేహీ రామం వాక్య మఽథాబ్రవీత్
తపో వనాని పుణ్యాని ద్రష్టు మిచ్ఛామి రాఘవ 32
గఙ్గా తీరోపవిష్టానా మృషీణా ముగ్రతేజసాం
ఫల మూలాఽశినాం దేవ పాదమూలేషు వర్తితుమ్ 33
ఏష మే పరమః కామో యన్మూల ఫల భోజినాం
అప్యేక రాత్రం కాకుత్స్థ నివసేయం తపోవనే 34
తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాతం రామేణాఽక్లిష్టకర్మణా
విస్రబ్ధా భవ వైదేహి శ్వో గమిష్యస్యఽసంశయమ్ 35
ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థో మైథిలీం జనకాత్మజామ్
మధ్య కక్షాన్తరం రామో నిర్జగామ సుహృద్వృతః 36

త్రి చత్వారింశః సర్గః – భద్ర వాక్య శ్రవణం

తత్రోపవిష్టం రాజాన ముపాసన్తే విచక్షణాః
కథానాం బహురూపాణాం హాస్యకారాః సమన్తతః 1
విజయో మధుమత్తశ్చ కాశ్యపః పిఙ్గళః కుటః
సురాజః కాళియో భద్రో దన్తవక్త్రః సుమాగధః 2
ఏతే కథా బహువిధాః పరిహాస సమన్వితాః
కథయన్తి స్మ సంహృష్టా రాఘవస్య మహాత్మనః 3
తతః కథాయాం కస్యాంచిద్రాఘవః సమఽభాషత
కాః కథా నగరే భద్ర వర్తన్తే విషయేషు చ 4
మామాశ్రితాని కాన్యాహుః పౌర జానపదా జనాః
కిం చ సీతాం సమాశ్రిత్య భరతం కిం చ లక్ష్మణమ్ 5
కిం ను శత్రుఘ్న ముద్దిశ్య కైకేయీం కిం ను మాతరం
వక్తవ్యతాం చ రాజానో నవే రాజ్యే వ్రజన్తి చ 6
ఏవముక్తే తు రామేణ భద్రః ప్రాఞ్జలిరబ్రవీత్
స్థితాః కథాః శుభా రాజన్ వర్తన్తే పుర వాసినామ్ 7
అముం తు విజయం సౌమ్య దశగ్రీవ వధార్జితం

భూయిష్ఠం స్వపురే పౌరైః కథ్యంతే పురుషర్షభ 8
ఏవముక్తస్తు భద్రేణ రాఘవో వాక్య మబ్రవీత్
కథయస్వ యథా తత్త్వం సర్వం నిరఽవశేషతః 9
శుభాఽశుభాని వాక్యాని యాన్యాహుః పుర వాసినః
శృత్వేదానీం శుభం కుర్యాం న కుర్యామఽశుభాని చ 10
కథయస్వ చ విస్రబ్ధో నిర్భయం విగతజ్వరః
కథయన్తి యథా పౌరాః పాపా జనపదేషు చ 11
రాఘవే ణైవముక్తస్తు భద్రః సురుచిరం వచః
ప్రత్యువాచ మహాబాహుం ప్రాఞ్జలిః సుసమాహితః 12
శృణు రాజన్ యథా పౌరాః కథయన్తి శుభాఽశుభమ్
చత్వరాపణ రథ్యాసు వనేషూపవనేషు చ 13
దుష్కరం కృతవాన్ రామః సముద్రే సేతు బన్ధనమ్
అశ్రుతం పూర్వకైః కైశ్చి ద్దేవైరపి సదానవైః 14
రావణశ్చ దురాధర్షో హతః సబల వాహనః
వానరాశ్చ వశం నీతా ఋక్షాశ్చ సహ రాక్షసైః 15
హత్వా చ రావణం యుద్ధే సీతామాహృత్య రాఘవః
అమర్షం పృష్ఠతః కృత్వా స్వవేశ్మ పునరానయత్ 16
కీదృశం హృదయే తస్య సీతా సంభోగజం సుఖమ్
అఙ్క మారోప్య తు పురా రావణేన బలాద్ధృతామ్ 17
లఙ్కామపి పురా నీతామశోక వనికాం గతామ్
రక్షసాం వశ మాపన్నాం కథం రామో న కుత్సతే 18
అస్మాక మఽపి దారేషు సహనీయం భవిష్యతి
యథా హి కురుతే రాజా ప్రజా తమనువర్తతే 19
ఏవం బహు విధా వాచో వదన్తి పుర వాసినః
నగరేషు చ సర్వేషు రాజన్ జనపదేషు చ 20
తస్యైవం భాషితం శృత్వా రాఘవః పరమార్తవత్
ఉవాచ సుహృదః సర్వాన్ కథ మేత ద్బ్రవీథ మాం 21
సర్వే తు శిరసా భూమావభివాద్య ప్రణమ్య చ
ప్రత్యూచూ రాఘవం దీనమేవ మేత న్న సంశయః 22
శృత్వా తు వాక్యం కాకుత్స్థః సర్వేషాం సముదీరితమ్
విసర్జయామాస తదా వయస్యాన్ శత్రుసూదనః 23

చతు శ్చత్వారింశః సర్గః – లక్ష్మణాద్యానయనం

విసృజ్య తు సుహృద్వర్గం బుద్ధ్యా నిశ్చిత్య రాఘవః
సమీపే ద్వాఃర్స్థమాసీన మిదం వచన మబ్రవీత్ 1
శీఘ్రమానయ సౌమిత్రిం లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్
భరతం చ మహాభాగం శత్రుఘ్న మఽపరాజితమ్ 2
రామస్య వచనం శ్రుత్వా ద్వాఃర్స్థో మూర్ధ్ని కృతాఞ్జలిః
లక్ష్మణస్య గృహం గత్వా ప్రవివేశాఽనివారితః 3
ఉవాచ సుమహాత్మానం వర్ధయిత్వా కృతాఞ్జలిః
ద్రష్టు మిచ్ఛతి రాజా త్వాం గమ్యతాం తత్ర మా చిరమ్ 4
బాఢ మిత్యేవ సౌమిత్రిః శ్రుత్వా రాఘవ శాసనమ్
ప్రాద్రవ ద్రథ మారుహ్య రాఘవస్య నివేశనమ్ 5
ప్రయాన్తం లక్ష్మణం దృష్ట్వా ద్వాఃర్స్థో భరత మన్తికాత్
ఉవాచ భరతం తత్ర వర్ధయిత్వా కృతాఞ్జలిః 6
వినయాఽవనతో భూత్వా రాజా త్వాం ద్రష్టు మిచ్ఛతి
భరతస్తు వచః శ్రుత్వా ద్వాఃర్స్థా ద్రామ సమీరితమ్ 7
ఉత్పపాతాసనా త్తూర్ణం పద్భ్యా మేవ యయౌ బలీ
దృష్ట్వా ప్రయాన్తం భరతం త్వరమాణః కృతాఞ్జలిః 8
శత్రుఘ్న భవనం గత్వా తతో వాక్య మువాచ హ
ఏహ్యాగచ్ఛ రఘుశ్రేష్ఠ రాజా త్వాం ద్రష్టు మిచ్ఛతి 9
గతో హి లక్ష్మణః పూర్వం భరతశ్చ మహాయశాః
శ్రుత్వా తు వచనం తస్య శత్రుఘ్నః పరమాసనాత్ 10
శిరసా వంద్య ధరణీం ప్రయయౌ యత్ర రాఘవః
ద్వాఃర్స్థ స్త్వాగమ్య రామాయ సర్వానేవ కృతాంజలిః 11
నివేదయామాస తదా భ్రాతౄన్ స్వాన్ సముపస్థితాన్
కుమారానాగతాన్ శ్రుత్వా చిన్తా వ్యాకులితేన్ద్రియః 12
అవాఙ్ముఖో దీనమనా ద్వాఃర్స్థం వచన మబ్రవీత్
ప్రవేశయ కుమారాం స్త్వం మత్సమీపం త్వరాన్వితః 13
ఏతేషు జీవితం మహ్యా మేతే ప్రాణాః ప్రియా మమ
ఆజ్ఞప్తాస్తు నరేన్ద్రేణ కుమారాః శుక్ర తేజసః 14
ప్రహ్వాః ప్రాఞ్జలయో భూత్వా వివిశు స్తే సమాహితాః
తే తు దృష్ట్వా ముఖం తస్య సగ్రహం శశినం యథా 15

సంధ్యా గత మివాఽఽదిత్యం ప్రభయా పరివర్జితమ్
బాష్పపూర్ణే చ నయనే దృష్ట్వా రామస్య ధీమతః 16
హత శోభం యథా పద్మం ముఖం వీక్ష్య చ తస్య తే
తతోభివాద్య త్వరితాః పాదౌ రామస్య మూర్ధభిః 17
తస్థుః సమాహితాః సర్వే రామ స్త్వఽశ్రూణ్యవర్తయత్
తాన్ పరిష్వజ్య బాహుభ్యా ముత్థాప్య చ మహాబలః 18
ఆసనేష్వాసతే త్యుక్త్వా తతో వాక్యం జగాద హ
భవన్తో మమ సర్వస్వం భవన్తో జీవితమ్ మమ 19
భవద్భిశ్చ కృతం రాజ్యం పాలయామి నరేశ్వరాః
భవన్తః కృత శాస్త్రాఽర్థా బుద్ధ్యా చ పరినిష్ఠితాః 20
సంభూయ చ మదర్థోఽయ మఽన్వేష్టవ్యో నరేశ్వరాః
తథా వదతి కాకుత్స్థే హ్యవధాన పరాయణాః 21
ఉద్విగ్న మనసః సర్వే కిం ను రాజాభిదాస్యతి||

పంచ చత్వారింశః సర్గః – సీతా సముత్సర్గాదేశః

తేషాం సముపవిష్టానాం సర్వేషాం దీన చేతసామ్
ఉవాచ వాక్యం కాకుత్స్థో ముఖేన పరిశుష్యతా 1
సర్వే శృణుత భద్రం వో మా కురుధ్వం మనోఽన్యథా
పౌరాణాం మమ సీతాయాం యాదృశీ వర్తతే కథా 2
పౌరాఽపవాదః సుమహాం స్తథా జనపదస్య చ
వర్తతే మయి బీభత్సా సా మే మర్మాణి కృన్తతి 3
అహం కిల కులే జాత ఇక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్
సీతాఽపి సత్కులే జాతా జనకానాం మహాత్మనాం 4
జానాసి త్వం యథా సౌమ్య దణ్డకే విజనే వనే
రావణేన హృతా సీతా స చ విధ్వంసితో మయా 5
తత్ర మే బుద్ధిరుత్పన్నా జనకస్య సుతాం ప్రతి
అత్రోషితా మిమాం సీతామాఽఽనయేయం కథం పురీం 6
ప్రత్యయార్థం తతః సీతా వివేశ జ్వలనం తదా
ప్రత్యక్షం తత్ర సౌమిత్రే దేవనాం హవ్యవాహనః 7
అపాపాం మైథిలీమాహ వాయుశ్చాకాశ గోచరః
చన్ద్రాదిత్యౌ చ శంసేతే సురాణాం సన్నిధౌ పురా 8
ఋషీణాం చైవ సర్వేషా మఽపాపాం జనకాత్మజామ్

ఏవం శుద్ధ సమాచారా దేవ గన్ధర్వ సన్నిధౌ 9
లఙ్కా ద్వీపే మహేన్ద్రేణ మమ హస్తే నివేశితా
అన్తరాత్మా చ మే వేత్తి సీతాం శుద్ధాం యశస్వినీమ్ 10
తతో గృహీత్వా వైదేహీమ్ అయోధ్యా మఽహమాగతః
అయం తు మే మహాన్ వాదః శోకశ్చ హృది వర్తతే 11
పౌరాఽపవాదః సుమహాం స్తథా జనపదస్య చ
అకీర్తి ర్యస్య గీయేత లోకే భూతస్య కస్యచిత్ 12
పతత్యేవాఽధమాం ల్లోకాన్ యావచ్ఛబ్దః ప్రకీర్త్యతే
అకీర్తి ర్నిన్ద్యతే దైవైః కీర్తి ర్లోకేషు పూజ్యతే 13
కీర్త్యర్థం తు సమారమ్భః సర్వేషాం సుమహాత్మనామ్
అప్యఽహం జీవితం జహ్యాం యుష్మాన్ వా పురుషర్షభాః 14
అపవాద భయాద్భీతః కిం పునర్జనకాత్మజామ్
తస్మా ద్భవన్తః పశ్యన్తు పతితం శోక సాగరే 15
న హి పశ్యామ్యఽహం భూతం కించి ద్దుఃఖమతోఽధికమ్
శ్వ స్త్వం ప్రభాతే సౌమిత్రే సుమన్త్రాఽధిష్ఠితం రథమ్ 16
ఆరుహ్య సీతా మారోప్య విషయాన్తే సముత్సృజ
గఙ్గాయా స్తు పరే పారే వాల్మీకే స్తు మహాత్మనః 17
ఆశ్రమో దివ్య సంకాశ స్తమసా తీర మాశ్రితః
తత్రైనాం విజనే దేశే విసృజ్య రఘునన్దన 18
శీఘ్ర మాగచ్ఛ భద్రం తే కురుష్వ వచనం మమ
న చాఽస్మిన్ ప్రతివక్తవ్యః సీతాం ప్రతి కథంచన 19
తస్మా త్త్వం గచ్ఛ సౌమిత్రే నాఽత్ర కార్యా విచారణా
అప్రీతి ర్హి పరా మహ్యం త్వయ్యేతత్ ప్రతివారితే 20
శాపితా హి మయా యూయం భుజాభ్యాం జీవితేన చ
యే మాం వాక్యాన్తరే బ్రూయురఽనునేతుం కథంచ న 21
అహితా నామ తే నిత్యం మదభీష్ట విఘాతనాత్
మానయన్తు భవన్తో మాం యది మచ్ఛాసనే స్థితాః 22
ఇతోఽద్య నీయతాం సీతా కురుష్వ వచనం మమ
పూర్వముక్తోహమఽనయా గఙ్గాతీరేఽహమాశ్రమాన్ 23
పశ్యేయ మితి తస్యాశ్చ కామః సంవర్త్యతామఽయమ్
ఏవముక్త్వా తు కాకుత్స్థో బాష్పేణ పిహితాననః 24

ప్రవివేశ స ధర్మాత్మా భ్రాతృభిః పరివారితః
శోక సంలగ్న హృదయో నిశశ్వాస యథా ద్విపః 25

షట్చత్వారింశః సర్గః – సీతా గంగాతీరఽనయనం

తతో రజన్యాం వ్యుష్టాయాం లక్ష్మణో దీన చేతనః
సుమన్త్ర మబ్రవీద్వాక్యం ముఖేన పరిశుష్యతా 1
సారథే తురగాన్ శీఘ్రం యోజయస్వ రథోత్తమే
స్వాస్తీర్ణం రాజ భవనాత్ సీతాయాశ్చాఽఽసనం కురు 2
సీతా హి రాజ భవనాదాశ్రమం పుణ్య కర్మణామ్
మయా నేయా మహర్షీణాం శీఘ్రమానీయతాం రథః 3
సుమన్త్రస్తు తథేత్యుక్త్వా యుక్తం పరమవాజిభిః
రథం సురుచిర ప్రఖ్యం స్వాస్తీర్ణం సుఖ శయ్యయా 4
ఆనీయోవాచ సౌమిత్రిం మిత్రాణాం మాన వర్ధనమ్
రథోయం సమనుప్రాప్తో యత్ కార్యం క్రియతాం ప్రభో 5
ఏవముక్తః సుమన్త్రేణ రాజ వేశ్మని లక్ష్మణః
ప్రవిశ్య సీతా మాసాద్య వ్యాజహార నరర్షభః 6
త్వయా కిలైష నృపతి ర్వరం వై యాచితః ప్రభుః
నృపేణ చ ప్రతిజ్ఞాత మాజ్ఞప్తశ్చాఽఽశ్రమం ప్రతి 7
గఙ్గాతీరే మయా దేవి ఋషీణామాఽఽశ్రమాన్ శుభాన్
శీఘ్రం గత్వా తు వైదేహి శాసనాత్ పార్థివస్య నః 8
అరణ్యే మునిభిర్జుష్టే అపనేయా భవిష్యసి
ఏవముక్తా తు వైదేహీ లక్ష్మణేన మహాత్మనా 9
ప్రహర్ష మఽతులం లేభే గమనం చాప్యఽరోచయత్
వాసాంసి చ మహాఽర్హాణి రత్నాని వివిధాని చ 10
గృహీత్వా తాని వైదేహీ గమనాయోపచక్రమే
ఇమాని ముని పత్నీనాం దాస్యామ్యాభరణాన్యఽహమ్ 11
వస్త్రాణి మహార్హాణి ధనాని వివిధాని చ
సౌమిత్రిస్తు తథేత్యుక్త్వా రథమారోప్య మైథిలీమ్ 12
ప్రయయౌ శీఘ్ర తురగై రామస్యాజ్ఞామఽనుస్మరన్
అబ్రవీచ్చ తదా సీతా లక్ష్మణం లక్ష్మివర్ధనమ్ 13
అశుభాని బహూ న్యేవ పశ్యామి రఘునన్దన
నయనం మే స్ఫురత్యఽద్య గాత్రోత్కమ్పశ్చ జాయతే 14

హృదయం చైవ సౌమిత్రే అస్వస్థ మివ లక్షయే
ఔత్సుక్యం పరమం చాఽపి అధృతిశ్చ పరా మమ 15
శూన్యా మేవ చ పశ్యామి పృథివీం పృథులోచన
అపి స్వస్తి భవే త్తస్య భ్రాతు స్తే భ్రాతృ వత్సల 16
శ్వశ్రూణాం చైవ మే వీర సర్వాసామవిశేషతః
పురే జనపదే చైవ కుశలం ప్రాణినామఽపి 17
ఇత్యంజలి కృతా సీతా దేవతా అభ్యయాచత
లక్ష్మణోఽర్థం తు తం శృత్వా శిరసా వన్ద్య మైథిలీమ్ 18
శివ మిత్యఽబ్రవీ ద్ధృష్టో హృదయేన విశుష్యతా
తతో వాస ముపాగమ్య గోమతీ తీర ఆశ్రమే 19
ప్రభాతే పునరుత్థాయ సౌమిత్రిః సూత మబ్రవీత్
యోజయస్వ రథం శీఘ్రమఽద్య భాగీరథీ జలమ్ 20
శిరసా ధారయిష్యామి త్ర్యమ్బకః పర్వతే యథా
సోఽశ్వాన్ రజ్జ్వాఽథ చతురో రథే యుజ్వ్యా మనోజవాన్ 21
ఆరోహస్వేతి వైదేహీం సూతః ప్రాఞ్జలిరఽబ్రవీత్
సా తు సూతస్య వచనాదారురోహ రథోత్తమమ్ 22
సీతా సౌమిత్రిణా సార్ధం సుమంత్రేణ చ ధీమతా
ఆససాద విశాలాక్షీ గంగాం పాప వినాశినీం 23
అథాఽర్ధ దివసం గత్వా భాగీరథ్యా జలాశయమ్
నిరీక్ష్య లక్ష్మణో దీనః ప్రరురోద మహాస్వనః 24
సీతా తు పరమాయత్తా దృష్ట్వా లక్ష్మణమాతురమ్
ఉవాచ వాక్యం ధర్మజ్ఞా కిమిదం రుద్యతే త్వయా 25
జాహ్నవీ తీరమాసాద్య చిరాఽభిలషితం మమ
హర్షకాలే కిమఽర్థం మాం విషాదయసి లక్ష్మణ 26
నిత్యం త్వం రామ పార్శ్వేషు వర్తసే పురుషర్షభ
కచ్చి ద్వినాకృత స్తేన ద్విరాత్రం శోకమాగతః 27
మమాఽపి దయితో రామో జీవితాదఽపి లక్ష్మణ
న చాఽహ మేవం శోచా మిమైవం త్వం బాలిశో భవ 28
తారయస్వ చ మాం గఙ్గాం దర్శయస్వ చ తాపసాన్
తతో మునిభ్యో దాస్యామి వాసాంస్యాభరణాని చ 29
తతః కృత్వా మహర్షీణాం యథావదభివాదనమ్

తత్ర చైకాం నిశా ముష్య యాస్యామ స్తాం పురీం పునః 30
మమాఽపి పద్మపత్రాక్షం సింహోరస్కం కృశోదరం
త్వరతే హి మనో ద్రష్టుం రామం రమయతాం వరం 31
తస్యా స్తద్వచనం శృత్వా ప్రమృజ్య నయనే శుభే
నావికా నాహ్వయామాస లక్ష్మణః పరవీరహా 32
ఇయం చ సజ్జా నౌశ్చేతి దాశాః ప్రాంజలయోఽబృవన్
తితీర్షు ర్లక్ష్మణో గఙ్గాం శుభాం నావ ముపాహరత్ 33
గంగాం సంతారయామాస లక్ష్మణ స్తాం సమాహితః||

సప్త చత్వారింశః సర్గః – రామ శాసన కథనం

అథ నావం సువిస్తీర్ణాం నైషాదీం రాఘవానుజః
ఆరురోహ సమాయుక్తాం పూర్వ మారోప్య మైథిలీమ్ 1
సుమన్త్రం చైవ సరథం స్థీయతా మితి లక్ష్మణః
ఉవాచ శోక సంతప్తః ప్రయాహీతి చ నావికమ్ 2
తత స్తీర ముపాగమ్య భాగీరథ్యాః స లక్ష్మణః
ఉవాచ మైథిలీం వాక్యం ప్రాఞ్జలి ర్బాష్ప సంప్లుతః 3
హృద్గతం మే మహచ్ఛల్యం యస్మాదార్యేణ ధీమతా
అస్మి న్నిమిత్తే వైదేహి లోకస్య వచనీకృతః 4
శ్రేయో హి మరణం మేఽద్య మృత్యుర్వా యత్పరం భవేత్
న చాఽస్మిన్నీదృశే కార్యే నియోజ్యో లోకనిన్దితే 5
ప్రసీద చ న మే పాపం కర్తుమఽర్హసి శోభనే
ఇత్యంజలి కృతో భూమౌ నిపపాత స లక్ష్మణః 6
రుదన్తం ప్రాఞ్జలిం దృష్ట్వా కాంక్షన్తం మృత్యుమాత్మనః
మైథిలీ భృశ సంవిగ్నా లక్ష్మణం వాక్య మబ్రవీత్ 7
కి మిదం నాఽవగచ్ఛామి బ్రూహి తత్త్వేన లక్ష్మణ
పశ్యామి త్వాం న చ స్వస్థమఽపి క్షేమం మహీపతేః 8
శాపితోఽసి నరేన్ద్రేణ యత్త్వం సంతాప మాగతః
తద్బ్రూయాః సన్నిధౌ మహ్యా మఽహమాజ్ఞాపయామి తే 9
వైదేహ్యా చోద్యమానస్తు లక్ష్మణో దీన చేతనః
అవాఙ్ముఖో బాష్పకలం వాక్య మేత దువాచ హ 10
శృత్వా పరిషదో మధ్యే హ్యపవాదం సుదారుణమ్
పురే జనపదే చైవ త్వ త్కృతే జనకాత్మజే 11

రామః సంతప్త హృదయో మాం నివేద్య గృహం గతః
న తాని వచనీయాని మయా దేవి తవాఽగ్రతః 12
యాని రాజ్ఞా హృది న్యస్తాన్యఽమర్షాత్ పృష్ఠతః కృతః
సా త్వాం త్యక్త్వా నృపతినా నిర్దోషా మమ సన్నిధౌ 13
పౌరాపవాద భీతేన గ్రాహ్యం దేవి న తేఽన్యథా
ఆశ్రమాఽన్తేషు చ మయా త్యక్తవ్యా త్వం భవిష్యసి 14
రాజ్ఞః శాసన మాజ్ఞాయ తవేదం కిల దౌర్హృదమ్
తదేత జ్జాహ్నవీ తీరే బ్రహ్మర్షీణాం తపోవనమ్ 15
పుణ్యం చ రమణీయం చ మా విషాదం కృథాః శుభే
రాజ్ఞో దశరథస్యేష్టః పితుర్మే మునిపుంగవః 16
సఖా పరమకో విప్రో వాల్మీకిః సుమహాయశాః
పాద చ్ఛాయా ముపాగమ్య సుఖమఽస్య మహాత్మనః 17
ఉపవాస పరైకాగ్రా వస త్వం జనకాత్మజే
పతివ్రతాత్వ మాస్థాయ రామం కృత్వా సదా హృది 18
శ్రేయ స్తే పరమం దేవి తథా కృత్వా భవిష్యతి||

అష్ట చత్వారింశః సర్గః – సీతా పరిత్యాగః

లక్ష్మణస్య వచః శృత్వా దారుణం జనకాత్మజా
పరం విషాద మాగమ్య వైదేహీ నిపపాత హ 1
సా ముహూర్త మివాఽసంజ్ఞా బాష్పపర్యాకులేక్షణా
లక్ష్మణం దీనయా వాచా ఉవాచ జనకాత్మజా 2
మామికేయం తను ర్నూనం సృష్టా దుఃఖాయ లక్ష్మణ
ధాత్రా యస్యా స్తథా మేఽద్య దుఃఖమూర్తిః ప్రదృశ్యతే 3
కిం ను పాపం కృతం పూర్వం కో వా దారై ర్వియోజితః
యాఽహం శుద్ధ సమాచారా త్యక్తా నృపతినా సతీ 4
పురాఽహ మాశ్రమే వాసం రామ పాదాఽనువర్తినీ
అనురుధ్యాఽపి సౌమిత్రే దుఃఖే చ పరివర్తినీ 5
సా కథం హ్యాశ్రమే సౌమ్య వత్స్యామి విజనీకృతా
ఆఖ్యాస్యామి చ కస్యాఽహం దుఃఖం దుఃఖపరాయణా 6
కిం ను వక్ష్యామి మునిషు కర్మ వా సత్కృతం చ కిం
కస్మింశ్చిత్ కారణే త్యక్తా రాఘవేణ మహాత్మనా 7
న ఖల్వఽద్యైవ సౌమిత్రే జీవితం జాహ్నవీ జలే

త్యజేయం రాజవంశస్తు భర్తుర్మే పరిహాస్యతే 8
యథాజ్ఞం కురు సౌమిత్రే త్యజ్య మాం దుఃఖభాగినీమ్
నిదేశే స్థీయతాం రాజ్ఞః శృణు చేదం వచో మమ 9
శ్వశ్రూణామఽవిశేషేణ ప్రాఞ్జలి ప్రగ్రహేణ చ
శిరసా వన్ద్య చరణౌ కుశలం బ్రూహి పార్థివమ్ 10
శిరసాభినతో బ్రూయాః సర్వాసా మేవ లక్ష్మణ
వక్తవ్యశ్చాఽపి నృపతి ర్ధర్మేషు సుసమాహితః 11
జానాఽసి చ యథా శుద్ధా సీతా తత్త్వేన రాఘవ
భక్త్యా చ పరయా యుక్తా హితా చ తవ నిత్యశః 12
అహం త్యక్తా త్వయా వీర అయశో భీరుణా జనే
యచ్చ తే వచనీయం స్యా దఽపవాద సముత్థితమ్ 13
మయా హి పరిహర్తవ్యం త్వం హి మే పరమా గతిః
వక్తవ్యశ్చేతి నృపతి ర్ధర్మేణ సుసమాహితః 14
తథా భ్రాతృషు వర్తేథా స్తథా పౌరేషు నిత్యదా
పరమో హ్యేష ధర్మ స్తే తస్మాత్ కీర్తిరఽనుత్తమా 15
య త్తు పౌరజనో రాజన్ ధర్మేణ సమవాప్నుయాత్
అహం తు నాఽనుశోచామి స్వశరీరం నరర్షభ 16
యథాఽపవాదం పౌరాణాం తథైవ రఘునన్దన
పతి ర్హి దేవతా నార్యాః పతి ర్బంధుః పతి ర్గురుః 17
ప్రాణైరఽపి ప్రియం తస్మాద్భర్తుః కార్యం విశేషతః
ఇతి మద్వచనా ద్రామో వక్తవ్యో మమ సంగ్రహః 18
నిరీక్ష్య మాఽద్య గచ్ఛ త్వమృతుకాలాతి వర్తినీం
ఏవం బృవన్త్యాం సీతాయాం లక్ష్మణో దీన చేతనః 19
శిరసా వంద్య ధరణీం వ్యాహర్తుం న శశాక హ
ప్రదక్షిణం చ తాం కృత్వా రుద న్నేవ మహాస్వనః 20
ధ్యాత్వా ముహూర్తం తామాహ కిం మాం వక్ష్యసి శోభనే
దృష్టపూర్వం న తే రూపం పాదౌ దృష్టౌ తవాఽనఘే 21
కథమఽత్ర హి పశ్యామి రామేణ రహితాం వనే
ఇ త్యుక్త్వా తాం నమస్కృత్య పునర్నావ ముపారుహత్ 22
ఆరుహ్య చ పున ర్నావం నావికం చాభ్యచోదయత్
స గత్వా చోత్తరం తీరం శోక భార సమన్వితః 23

సమ్మూఢ ఇవ దుఃఖేన రథమఽధ్యారుహ ద్రుతమ్
ముహుర్ముహుః పరావృత్య దృష్ట్వా సీతామఽనాథవత్ 24
చేష్టన్తీం పర తీర స్థాం లక్ష్మణః ప్రయయావఽథ
దూరస్థం రథమాలోక్య లక్ష్మణం చ ముహుర్ముహుః 25
నిరీక్షమాణాం తూద్విగ్నాం సీతాం శోకః సమావిశత్||
సా దుఃఖభారాఽవనతా తపస్వినీ
యశోధనా నాథ మపశ్యతీ సతీ
రురోద సా బర్హిణ నాదితే వనే
మహాస్వనం దుఃఖపరాయణా సతీ 26

ఏకోన పంచాశః సర్గః – వాల్మీక్యాశ్రమ ప్రవేశః

సీతాం రుదతీం దృష్ట్వా తాం తత్ర పై ముని దారకాః
ప్రాద్రవన్ యత్ర భగవానాఽఽస్తే వాల్మీకిరుగ్రధీః 1
అభివాద్య మునేః పాదౌ మునిపుత్రా మహర్షయే
సర్వం నివేదయామాసు స్తస్యా స్తు రుదిత స్వనమ్ 2
అదృష్టపూర్వా భగవన్ కస్యా ప్యేషా మహాత్మనః
పత్నీ శ్రీరివ సమ్మోహాద్విరౌతి వికృతాననా 3
భగవన్ సాధు పశ్య త్వం దేవతామివ ఖా చ్చ్యుతామ్
నద్యాస్తు తీరే భగవన్ వర స్త్రీ కాపి దుఃఖితా 4
దృష్టాఽస్మాభిః ప్రరుదితా దృఢం శోకపరాయణా
అనర్హా దుఃఖ శోకాభ్యా మేకా దీనా హ్యనాధవత్ 5
న హ్యేనాం మానుషీం విద్మః సత్క్రియాస్యాః ప్రయుజ్యతామ్
ఆశ్రమస్యాఽవిదూరే చ త్వా మియం శరణం గతా 6
త్రాతార మిచ్ఛతే సాధ్వీ భగవన్ త్రాతు మర్హసి
తేషాం తు వచనం శృత్వా బుద్ధ్యా నిశ్చిత్య ధర్మవిత్ 7
తపసా లబ్ధ చక్షుష్మాన్ ప్రాద్రవ ద్యత్ర మైథిలీ
తం ప్రయాన్తమభిప్రేత్య శిష్యా హ్యేనం మహామతిం 8
తం తు దేశమభిప్రేత్య కించిత్ పద్భ్యాం మహామతిః
అర్ఘ్య మాదాయ రుచిరం జాహ్నవీ తీర మాగమత్ 9
దదర్శ రాఘవస్యేష్టాం సీతామ్ పత్నీమఽనాథవత్
తాం సీతాం శోక భారాఽఽర్తాం వాల్మీకి ర్మునిపుంగవః 10
ఉవాచ మధురాం వాణీం హ్లాదయ న్నివ తేజసా

స్నుషా దశరథస్య త్వం రామస్య మహిషీ ప్రియా 11
జనకస్య సుతా రాజ్ఞః స్వాగతం తే పతివ్రతే
ఆయాన్తీ చాఽసి విజ్ఞాతా మయాధర్మ సమాధినా 12
కారణం చైవ సర్వం మే హృదయేనోపలక్షితమ్
తవ చైవ మహాభాగే విదితం మమ తత్త్వతః 13
సర్వం చ విదితం మహ్యం త్రైలోక్యే యద్ధి వర్తతే
అపాపాం వేద్మి సీతే త్వాం తపో లబ్ధేన చక్షుషా 14
విస్రబ్ధా భవ వైదేహి సామ్ప్రతం మయి వర్తసే
ఆశ్రమస్యాఽవిదూరే మే తాపస్య స్తపసి స్థితాః 15
తా స్త్వాం వత్సే యథా వత్సం పాలయిష్యన్తి నిత్యశః
ఇద మఽర్ఘ్యం ప్రతీచ్ఛ త్వం విస్రబ్ధా విగతజ్వరా 16
యథా స్వగృహమఽభ్యేత్య విషాదం చైవ మా కృథాః
శృత్వా తు భాషితం సీతా మునేః పరమ మద్భుతమ్ 17
శిరసా వన్ద్య చరణౌ తథేత్యాహ కృతాఞ్జలిః
తం ప్రయాన్తం మునిం సీతా ప్రాఞ్జలిః పృష్ఠతోఽన్వగాత్ 18
తం దృష్ట్వా మునిమాయాంతం వైదేహ్యా ముని పత్న్యః
ఉపాజగ్ము ర్ముదాయుక్తా వచనం చేద మబ్రువన్ 19
స్వాగతం తే మునిశ్రేష్ఠ చిరస్యాగమనం చ తే
అభివాదయామ స్త్వాం సర్వా ఉచ్యతాం కిం చ కుర్మహే 20
తాసాం తద్వచనం శృత్వా వాల్మీకి రిదమఽబ్రవీత్
సీతేఽయం సమనుప్రాప్తా పత్నీ రామస్య ధీమతః 21
స్నుషా దశరధస్యైషా జనకస్య సుతా సతీ
అపాపా పతినా త్యక్తా పరిపాల్యా మయా సదా 22
ఇమాం భవత్యః పశ్యన్తు స్నేహేన పరమేణ హి
గౌరవాన్మమ వాక్యాచ్చ పూజ్యా వోఽస్తు విశేషతః 23
ముహుర్ముహుశ్చ వైదేహీం ప్రణిధాయ మహాయశాః
స్వమాశ్రమం శిష్యవృతః పునరాయాన్మహాతపాః 24

పంచాశః సర్గః – సుమంత్ర రహస్య కథనం

దృష్ట్వాతు మైథిలీం సీతామాశ్రమే సంప్రవేశితామ్
సంతాప మగమ ద్ఘోరం లక్ష్మణో దీన చేతనః 1
అబ్రవీచ్చ మహాతేజాః సుమన్త్రం మన్త్ర సారథిమ్

సీతా సంతాపజం దుఃఖం పశ్య రామస్య సారథే 2
తతో దుఃఖతరం కిం ను రాఘవస్య భవిష్యతి
పత్నీం శుద్ధ సమాచారాం విసృజ్య జనకాత్మజామ్ 3
వ్యక్తం దైవాదఽహం మన్యే రాఘవస్య వినాభవమ్
వైదేహ్యా సారథే నిత్యం దైవం హి దురతిక్రమమ్ 4
యో హి దేవాన్ సగన్ధర్వానఽసురాన్ సహ రాక్షసైః
నిహన్యా ద్రాఘవః కృద్ధః స దైవమనువర్తతే 5
పురా రామః పితుర్వాక్యాత్ దణ్డకే విజనే వనే
ఉషిత్వా నవ వర్షాణి పఞ్చ చైవ మహావనే 6
తతో దుఃఖతరం భూయః సీతాయా విప్రవాసనమ్
పౌరాణాం వచనం శృత్వా నృశంసం ప్రతిభాతి మే 7
కో ను ధర్మాశ్రయా సూత కర్మణ్యఽస్మిన్ యశోహరే
మైథిలీం ప్రతి సంప్రాప్తః పౌరై ర్హీనాఽర్థ వాదిభిః 8
ఏతా వాచా బహువిధాః శృత్వా లక్ష్మణ భాషితాః
సుమన్త్రః శ్రద్ధయా ప్రాజ్ఞో వాక్య మేత దువాచ హ 9
న సంతాప స్త్వయా కార్యః సౌమిత్రే మైథిలీం ప్రతి
దృష్ట మేతత్ పురా విప్రైః పితు స్తే లక్ష్మణాగ్రతః 10
భవిష్యతి దృఢం రామో దుఃఖప్రాయోపి సౌఖ్యభాక్
ప్రాప్స్యతే చ మహాబాహు ర్విప్రయోగం ప్రియై ర్ధ్రువం 11
త్వాం చైవ మైథిలీం చైవ శతృఘ్ను భరతా వుభౌ
సంత్యజిష్యతి ధర్మాత్మా కాలేన మహతా మహాన్ 12
ఇదం త్వయి న వక్తవ్యం సౌమిత్రే భరతేపి వా
రాజ్ఞా వో వ్యాహృతం వాక్యం దుర్వాసా యదువాచ హ 13
మహాజన సమీపే చ మమ చైవ నరర్షభ
ఋుషిణా వ్యాహృతం వాక్యం వసిష్ఠస్య చ సన్నిధౌ 14
ఋుషేస్తు వచనం శృత్వా మా మాహ పురుషర్షభః
సూత న క్వచిదేవం తే వక్తవ్యం జన సన్నిధౌ 15
తస్యాఽహం లోకపాలస్య వాక్యం తత్ సుసమాహితః
నైవ జాత్వనృతం కార్యమితి మే సౌమ్య దర్శనమ్ 16
సర్వథైవ న వక్తవ్యం మయా సౌమ్య తవాగ్రతః
యది తే శ్రవణే శ్రద్ధా శ్రూయతాం రఘునన్దన 17

యద్యఽప్యహం నరేన్ద్రేణ రహస్యం శ్రావితః పురా
తథాప్యుదాహరిష్యామి దైవం హి దురతిక్రమమ్ 18
యేనేద మీదృశం ప్రాప్తం దుఃఖం శోక సమన్వితం
న త్వయా భరతే వాచ్యం శత్రుఘ్ను మపి సన్నిధౌ 19
తచ్ఛ్రుత్వా భాషితం తస్య గమ్భీరార్థ పదం మహత్
తథ్యం బ్రూహీతి సౌమిత్రిః సూతం వాక్యమథాబ్రవీత్ 20

ఏక పంచాశః సర్గః – దుర్వాసో వాక్య కథనం

తథా సంచోదితః సూతో లక్ష్మణేన మహాత్మనా
త ద్వాక్యమృషిణా ప్రోక్తం వ్యాహర్తు ముపచక్రమే 1
పురా నామ్నా హి దుర్వాసా అత్రేః పుత్రో మహామునిః
వసిష్ఠస్యాశ్రమే పుణ్యే వార్షిక్యం స ముువాస హ 2
త మాశ్రమం మహాతేజాః పితా తే సుమహాయశాః
పురోహితం మహాత్మానం దిదృక్షురఽగమత్ స్వయమ్ 3
స దృష్ట్వా సూర్య సంకాశం జ్వలన్త మివ తేజసా
ఉపవిష్టం వసిష్ఠస్య సవ్యే పార్శ్వే మహామునిమ్ 4
తౌ మునీ తాపసశ్రేష్ఠౌ వినీతో హ్యభివాదయత్
స తాభ్యాం పూజితో రాజా స్వాగతే నాసనేన చ 5
పాద్యేన ఫల మూలైశ్చ ఉవాస మునిభిః సహ
తేషాం తత్రోపవిష్టానాం తాస్తాః సుమధురాః కథాః 6
బభూవుః పరమర్షీణాం మధ్యాఽఽదిత్యగతేఽహని
తతః కథాయాం కస్యాంచిత్ ప్రాఞ్జలిః ప్రగ్రహో నృపః 7
ఉవాచ తం మహాత్మానమఽత్రేః పుత్రం తపోధనమ్
భగవన్ కిం ప్రమాణేన మమ వంశో భవిష్యతి 8
కిమాయుశ్చ హి మే రామః పుత్రాశ్చాన్యే కిమాయుషః
రామస్య చ సుతా యే స్యు స్తేషామాయుః కియద్భవేత్ 9
కామ్యయా భగవన్ బ్రూహి వంశస్యాస్య గతిం మమ
తచ్ఛ్రుత్వా వ్యాహృతం వాక్యం రాజ్ఞో దశరథస్య చ 10
దుర్వాసాః సుమహాతేజా వ్యాహర్తు ముపచక్రమే
శృణు రాజన్ పురావృత్తం తదా దైవాఽసురే యుధి 11
దైత్యాః సురై ర్భర్త్స్యమానా భృగుపత్నీం సమాశ్రితాః
తయా దత్తాఽభయా స్తత్ర న్యవస న్నఽభయా స్తదా 12

తయా పరిగృహీతాం స్తాన్ దృష్ట్వా కృద్ధః సురేశ్వరః
చక్రేణ శిత ధారేణ భృగు పత్న్యాః శిరోఽహరత్ 13
తత స్తాం నిహతాం దృష్ట్వా పత్నీం భృగు కులోద్వః
శశాప సహసా కృద్ధో విష్ణుం రిపు కులార్దనం 14
యస్మా దఽవధ్యాం మే పత్నీమవధీః క్రోధ మూర్ఛితః
తస్మా త్త్వం మానుషే లోకే జానీష్యసి జనార్ధన 15
తత్ర పత్నీ వియోగం త్వం ప్రాప్స్యసే బహువార్షికం
శాపాభిహత చేతః స స్వాత్మనా భావితోఽభవత్ 16
అర్చయామాస తం దేవం భృగుః శాపేన పీడితః
తపసాఽఽరాధితో దేవో హ్యబ్రవీత్ భక్త వత్సలః 17
లోకానాం సంప్రియార్థం తు తం శాపం గ్రాహ్యముక్తవాన్
ఇతి శప్తో మహాతేజా భృగుణా పూర్వ జన్మని 18
ఇహాగతో హి పుత్రత్వం తవ పార్థివ సత్తమ
రామ ఇత్యభివిఖ్యాత స్త్రిషు లోకేషు మానద 19
తత్ఫలం ప్రాప్స్యతే చాఽపి భృగు శాప కృతం మహత్
అయోధ్యాయాః పతీ రామో దీర్ఘకాలం భవిష్యతి 20
తత్ర పత్నీ వియోగం చ దీర్ఘ కాలం భవిష్యతి
సుఖినశ్చ సమృద్ధాశ్చ భవిష్యన్త్యస్య యేఽనుగాః 21
దశవర్ష సహస్రాణి దశవర్ష శతాని చ
రామో రాజ్య ముపాసిత్వా బ్రహ్మలోకం గమిష్యతి 22
సమృద్ధై శ్చాశ్వమేధైశ్చ ఇష్ట్వా పరమ దుర్జయః
రాజవంశాంశ్చ బహుశో బహూన్ సంస్థాపయిష్యతి 23
ద్వౌ పుత్రౌ తు భవిష్యేతే సీతాయాం రాఘవస్య తు
అన్యత్ర న త్వఽయోధ్యాయాం సత్యమేత న్న సంశయః 24
సీతాయాశ్చ తతః పుత్రావభిషేక్ష్యతి రాఘవః
స సర్వమఖిలం రాజ్ఞో వంశ స్యాహ గతాగతమ్ 25
ఆఖ్యాయ సుమహాతేజా స్తూష్ణీ మాసీన్మహామునిః
తూష్ణీ భూతే తదా తస్మిన్ రాజా దశరథో మునౌ 26
అభివాద్య మహాత్మానౌ పునరాయాత్ పురోత్తమమ్
ఏత ద్వచో మయా తత్ర మునినా వ్యాహృతం పురా 27
శృతం హృది చ నిక్షిప్తం నాఽన్యథా తద్భవిష్యతి

ఏవం గతే న సంతాపం గన్తు మర్హసి రాఘవ 28
సీతాఽర్థే రాఘవాఽర్థే వా దృఢో భవ నరోత్తమ
శృత్వాతు వ్యాహృతం వాక్యం సూతస్య పరమాద్భుతమ్ 29
ప్రహర్ష మతులం లేభే సాధు సాధ్వితి చాబ్రవీత్
తతః సంవదతోరేవం సూత లక్ష్మణయోః పథి 30
అస్తమఽర్కే గతే వాసం కేశిన్యాం తావఽథోషతుః||

ద్వి పంచాశః సర్గః – రామ సమాధానం

తత్ర తాం రజనీ ముష్య కేశిన్యాం రఘునన్దనః
ప్రభాతే పునరుత్థాయ లక్ష్మణః ప్రయయౌ తదా 1
తతోఽర్ధ దివసే ప్రాప్తే ప్రవివేశ మహారథః
అయోధ్యాం రత్న సంపూర్ణాం హృష్ట పుష్ట జనావృతామ్ 2
సౌమిత్రిస్తు పరం దైన్యం జగామ సుమహా మతిః
రామ పాదౌ సమాసాద్య వక్ష్యామి కిమఽహం గతః 3
త స్త్యేవం చిన్తయానస్య భవనం శశిసన్నిభమ్
రామస్య పరమోదారం పురస్తాత్ సమదృశ్యత 4
రాజ్ఞస్తు భవన ద్వారి సోఽవతీర్య నరోత్తమః
అవాఙ్ముఖో దీన మనాః ప్రవివేశాఽనివారితః 5
స దృష్ట్వా రాఘవం దీనమాఽఽసీనం పరమాసనే
నేత్రాభ్యామఽశ్రు పూర్ణాభ్యాం దదర్శాఽగ్రజమగ్రతః 6
జగ్రాహ చరణౌ తస్య లక్ష్మణో దీన చేతనః
ఉవాచ దీనయా వాచా ప్రాఞ్జలిః సుసమాహితః 7
ఆర్యస్యాజ్ఞాం పురస్కృత్య విసృజ్య జనకాత్మజామ్
గఙ్గాతీరే యథోద్దిష్టే వాల్మీకేరాశ్రమే శుచౌ 8
తత్ర తాం శుభాచారామాశ్రమాఽన్తే యశస్వినీం
పునరప్యాగతో వీర పాద మూల ముపాసితుమ్ 9
మా శుచః పురుషవ్యాఘ్ర కాలస్య గతిరీదృశీ
త్వద్విధా న హి శోచన్తి బుద్ధిమన్తో మనస్వినః 10
సర్వే క్షయాన్తా నిచయాః పతనాన్తాః సముచ్ఛ్రయాః
సంయోగా విప్రయోగాఽన్తా మరణాన్తం చ జీవితమ్ 11
తస్మాత్ పుత్రేషు దారేషు మిత్రేషు చ ధనేషు చ
నాఽతి ప్రసంగః కర్తవ్యో విప్రయోగో హి తై ర్ధ్రువం 12

శక్త స్త్వ మాత్మనాత్మానం వినేతుం మన సైవ హి
లోకాన్ సర్వాంశ్చ కాకుత్స్థ కిం పునః శోక మాత్మనః 13
నేదృశేషు విముహ్యన్తి త్వద్విధాః పురుషర్షభాః
అపవాదః స కిల తే పునరేష్యతి రాఘవ 14
యదఽర్థం మైథిలీ త్యక్తా అపవాద భయాన్నృప
సోఽపవాదః పురే రాజన్ భవిష్యతి న సంశయః 15
స త్వం పురుష శార్దూల ధైర్యేణ సుసమాహితః
త్యజైనాం దుర్బలాం బుద్ధిం సంతాపం మా కురుష్వ హ 16
ఏవముక్తః స కాకుత్స్థో లక్ష్మణేన మహాత్మనా
ఉవాచ పరయా ప్రీత్యా సౌమిత్రిం మిత్ర వత్సలః 17
ఏవ మేత న్నరశ్రేష్ఠ యథా వదసి లక్ష్మణ
పరితోషశ్చ మే వీర మమ కార్యాఽనుశాసనే 18
నిర్వృతిశ్చాగతా సౌమ్య సంతాపశ్చ నిరాకృతః
భవద్వాక్యైః సురుచిరై రఽనునీతోస్మి లక్ష్మణ 19

త్రి పంచాశః సర్గః – నృగ శాప కథనం

లక్ష్మణస్య తు తద్వాక్యం నిశమ్య పరమాద్భుతం
సుప్రీత శ్చాఽభవద్రామో వాక్య మేత దువాచ హ 1
దుర్లభ స్త్వీదృశో బంధురఽస్మిన్ కాలే విశేషతః
యాదృశ స్త్వం మహాబుద్ధే మమ సౌమ్య మనోఽనుగః 2
య చ్చ మే హృదయం కించి ద్వర్తతే శుభలక్షణ
త న్నిశామయ చ శృత్వా కురుష్వ వచనం మమ 3
చత్వారో దివసాః సౌమ్య కార్యం పౌర జనస్య వై
అకుర్వాణస్య సౌమిత్రే తన్మే మర్మాణి కృన్తతి 4
ఆహూయంతాం ప్రకృతయ పురోధా మంత్రిణ స్తథా
కార్యార్థినశ్చ పురుషాః స్త్రియో వా పురుషర్షభ 5
పౌర కార్యాణి యో రాజా న కరోతి దినే దినే
సంవృతే నరకే ఘోరే పతితో నాఽత్ర సంశయః 6
శ్రూయతే హి పురా రాజా నృగో నామ మహాయశాః
బభూవ పృథివీ పాలో బ్రహ్మణ్యః సత్యవాక్ శుచిః 7
స కదాచి ద్గవాం కోటీః సవత్సాః స్వర్ణ భూషితాః
నృదేవో భూమిదేవేభ్యః పుష్కరేషు దదౌ నృపః 8

తతః సంగాద్గతా ధేనుః సవత్సా స్పర్శితాఽనఘ
బ్రాహ్మణ స్యాఽఽహితాగ్నేశ్చ దరిద్ర స్యోంఛవర్తినః 9
స నష్టాం గాం క్షుధార్తో వై అన్విష్యం స్తత్ర తత్ర చ
నాఽపశ్యత్ సర్వరాజ్యేషు సంవత్సర గణాన్ బహూన్ 10
తతః కనఖలం గత్వా జీర్ణ వత్సాం నిరామయాం
దదర్శ గాం స్వకాం ధేనుం బ్రాహ్మణస్య నివేశనే 11
అథ తాం నామధేయేన స్వకేనోవాచ స ద్విజః
ఆగచ్ఛ శబలేత్యేవం సా తు శుశ్రావ గౌః స్వరం 12
తస్య తు స్వర మాజ్ఞాయ క్షుదార్తస్య ద్విజస్య వై
అన్వగాత్ పృష్ఠతః సా గౌ ర్గచ్ఛంతం పావకోపమం 13
యోఽపి పాలయతే విప్రః సోఽపి గా మఽన్వగా ద్ద్రుతం
గత్వా త మృషి మాచష్ట మమ గౌ రితి సత్వరం 14
స్పర్శితా రాజ సింహేన మమ దత్తా నృగేణ హ
తయో ర్బ్రాహ్మణయోర్వాదో మహానాసీ ద్విపశ్చితోః 15
వివదన్తౌ తతోన్యోన్యం దాతార మభిజగ్మతుః
తౌ రాజ భవన ద్వారి అప్రాప్య నృగ దర్శనం 16
అహో రాత్రాణ్యఽనేకాని వసన్తౌ క్రోధ మీయతుః
ఊచతుశ్చ మహాత్మానౌ తా వుభౌ ద్విజసత్తమౌ 17
కృద్ధౌ పరమ సంతప్తౌ వాక్యం ఘోరాభిసంహితం
అర్థినాం కార్య సిద్ధ్యర్థం యస్మా త్త్వం నైషి దర్శనం 18
అదృశ్యః సర్వ భూతానాం కృకలాసో భవిష్యసి
బహువర్ష సహస్రాణి బహువర్ష శతాని చ 19
శ్వభ్రేఽస్మిన్ కృకలాసో వై దీర్ఘ కాలం వసిష్యసి
ఉత్పత్స్యతే హి లోకేఽస్మిన్ యదూనాం కీర్తి వర్ధనః 20
వాసుదేవ ఇతి ఖ్యాతో లోకే పురుష విగ్రహః
స తే మోక్షయితా రాజం స్తస్మా చ్ఛాపా ద్భవిష్యతి 21
కృతా చ తేన కాలేన నిష్కృతి స్తే భవిష్యతి
భారాఽవతరణార్థం హి నర నారాయణా వుభౌ 22
ఉత్పత్స్యేతే మహావీర్యౌ కలౌ యుగ ఉపస్థితే
ఏవం తౌ శాప ముత్సృజ్య బ్రాహ్మణౌ విగతజ్వరౌ 23
తాం గాం హి దుర్బలాం వృద్ధాం దదతుర్బ్రాహ్మణాయ వై

ఏవం స రాజా తం శాప ముపభుంక్తే సుదారుణం 24
కార్యార్థినాం విమర్ధో హి రాజ్ఞాం దోషాయ కల్పతే
తచ్ఛీఘ్రం దర్శనం మహ్యా మభివర్తంతు కార్యిణః 25
సుకృతస్య హి కార్యస్య ఫలం నావైతి పార్థివః
తస్మా ద్గచ్ఛ ప్రతీక్షస్వ సౌమిత్రే కార్యవాన్ జనః 26

చతుః పంచాశః సర్గః – నృగ శ్వభ్ర ప్రవేశః

రామస్య భాషితం శృత్వా లక్ష్మణః పరమార్థవిత్
ఉవాచ ప్రాంజలి ర్వాక్యం రాఘవం దీప్త తేజసం 1
అల్పాఽపరాధే కాకుత్స్థ ద్విజాభ్యాం శాప ఈదృశః
మహాన్నృగస్య రాజర్షే ర్యమదండ ఇవాఽపరః 2
శృత్వా తు పాప సంయుక్త మాత్మానం పురుషర్షభ
కిమువాచ నృగో రాజా ద్విజౌ క్రోధ సమన్వితౌ 3
లక్ష్మణే నైవ ముక్తస్తు రాఘవః పునరఽబ్రవీత్
శృణు సౌమ్య యథా పూర్వం స రాజా శాప విక్షతః 4
అథాఽధ్వని గతౌ విప్రౌ విజ్ఞాయ స నృగ స్తదా
ఆహూయ మంత్రిణః సర్వా న్నైగామాన్ సపురోధసః 5
తానువాచ నృగో రాజా సర్వాశ్చ ప్రకృతీ స్తదా
దుఃఖేన సుసమావిష్టః శ్రూయతాం మే సమాహితైః 6
నారదః పర్వత శ్చైవ మమ దత్వా మహద్భయం
గతౌ త్రిభువనం భద్రౌ వాయుభూతావఽనిందితౌ 7
కుమారోఽయం వసుర్నామ స దేవోఽద్యాభిషిచ్యతాం
శ్వభ్రం చ యత్ సుఖ స్పర్శం క్రియతాం శిల్పిభిర్మమ 8
యత్రాఽహం సంక్షయిష్యామి శాపం బ్రాహ్మణ నిస్సృతం
వర్షఘ్నమేకం శ్వభ్రం తు హిమఘ్న మపరం తదా 9
గ్రీష్మఘ్నం తు సుఖ స్పర్శ మేకం కుర్వంతు శిల్పినః
ఫలవంతశ్చ యే వృక్షాః పుష్పవత్యశ్చ యా లతాః 10
విరోప్యంతాం బహువిధా శ్ఛాయావన్తశ్చ గుల్మినః
క్రియతాం రమణీయం చ శ్వభ్రాణాం సర్వతో దిశం 11
సుఖమఽత్ర వసిష్యామి యావ త్కాలస్య పర్యయః
పుష్పాణి చ సుగంధీని క్రియన్తాం తేషు నిత్యశః 12
పరివార్య యథా మే స్యు రఽధ్యర్థం యోజనం తథా

ఏవం కృత్వా విధానం స సందిదేశ వసుం తదా 13
ధర్మనిత్యః ప్రజాః పుత్ర క్షత్ర ధర్మేణ పాలయ
ప్రత్యక్షం తే యథా శాపో ద్విజాభ్యాం మయి పాతితః 14
నరశ్రేష్ఠ సరోషాభ్యా మఽపరాధేపి తాదృశే
మా కృథాస్తఽనుసంతాపం మత్కృతేఽపి నరర్షభ 15
కృతాన్తః కుశలః పుత్ర యేనాఽస్మి వ్యసనీ కృతః
ప్రాప్తవ్యా న్యేవ ప్రాప్నోతి గంతవ్యా న్యేవ గచ్ఛతి 16
లబ్ధవ్యా న్యేవ లభతే దుఃఖాని సుఖాని చ
పూర్వే జాఽత్యన్తరే వత్స మయా పాపం మహత్ కృతం 17
తస్మాత్ ప్రాప్తం మయా పుత్ర మా విషాదం కురుష్వ హ
ఏవ ముక్త్వా నృప స్తత్ర సుతం రాజా మహాయశాః 18
శ్వభ్రం జగామ సుకృతం వాసాయ పురుషర్షభ||
ఏవం ప్రవిశ్యైవ నృప స్తదానీం
శ్వభ్రం మహారత్న విభూషితం తత్
సంపాదయామాస తదా మహాత్మా
శాపం ద్విజాభ్యాం హి రుషా విముక్తం 19

పంచ పంచాశః సర్గః – నిమి వసిష్ఠ శాపః

ఏష తే నృగ శాపస్య విస్తరోఽభిహితో మయా
యద్యఽస్తి శ్రవణే శ్రద్ధా శృణు ష్వేహాఽపరాం కథాం 1
ఏవ ముక్తస్తు రామేణ సౌమిత్రిః పునరఽబ్రవీత్
తృప్తి రాశ్చర్యభూతానాం కథానాం నాఽస్తి మే నృప 2
లక్ష్మణే నైవ ముక్తస్తు రామః ఇక్ష్వాకు నందనః
కథాం పరమ ధర్మిష్ఠాం వ్యాహర్తు ముపచక్రమే 3
ఆసీ ద్రాజా నిమి ర్నామ ఇక్ష్వాకూణాం మహాత్మనాం
పుత్రో ద్వాదశమో వీర్యే ధర్మే చ పరినిష్ఠితః 4
స రాజా వీర్య సంపన్నః పురం దేవపురోపమం
నివేశయామాస తదా అభ్యాశే గౌతమస్య తు 5
పురస్య సుకృతం నామ వైజయంత మితి శృతం
నివేశం యత్ర రాజర్షి ర్నిమి శ్చక్రే మహాయశాః 6
తస్య బుద్ధిః సముత్పన్నా నివేశ్య సుమహాపురం
యజేయం దీర్ఘసత్రేణ పితుః ప్రహ్లాదయన్ మనః 7

తతః పితరమామన్త్ర్య ఇక్ష్వాకుం హి మనోః సుతం
వసిష్ఠం వరయామాస పూర్వం బ్రహ్మర్షి సత్తమం 8
అనంతరం స రాజర్షి ర్నిమి రిక్ష్వాకు నందనః
అత్రి మఽంగిరసం చైవ భృగుం చైవ తపోధనం 9
త మువాచ వసిష్ఠస్తు నిమిం రాజర్షి సత్తమం
వృతోఽహం పూర్వ మింద్రేణ అంతరం ప్రతిపాలయ 10
అనంతరం మహావిప్రో గౌతమః ప్రత్యపూరయత్
వశిష్ఠోఽపి మహాతేజా ఇంద్ర యజ్ఞమఽథాకరోత్ 11
నిమిస్తు రాజా విప్రాం స్తాన్ సమానీయ నరాధిపః
అజయ ద్ధిమవత్పార్శ్వే స్వపురస్య సమీపతః 12
పంచ వర్ష సహస్రాణి రాజా దీక్షా ముపాగమత్
ఇంద్ర యజ్ఞాఽవసానే తు వసిష్ఠో భగవాన్నృషిః 13
సకాశ మాగతో రాజ్ఞో హౌత్రం కర్తు మనిందితః
తదంతర మఽథాపశ్య ద్గౌతమేనాభిపూరితమ్ 14
కోపేన మహతావిష్టో వశిష్ఠో బ్రహ్మణః సుతః
స రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షీ ముహూర్తం సముపావిశత్ 15
తస్మి న్నఽహని రాజర్షి ర్నిద్రయాఽపహృతో భృశం
తతో మన్యు ర్వశిష్ఠస్య ప్రాదురాసీ న్మహాత్మనః 16
అదర్శనేన రాజర్షే ర్వ్యాహర్తు ముపచక్రమే
యస్మా త్త్వమన్యం వృతవాన్ మా మవజ్ఞాయ పార్థివ 17
చేతనేన వినాభూతో దేహ స్తవ భవిష్యతి
తతో ప్రబుద్ధో రాజర్షిః శృత్వా శాప ముదాహృతం 18
బ్రహ్మయోనిమఽథోవాచ సంరంభాత్ క్రోధ మూర్ఛితః
అజానతః శయానస్య క్రోధేన కలుషీ కృతః 19
ముక్తవాన్ మయి శాపాగ్నిం యమదండ మివాపరం
తస్మా త్తవాఽపి బ్రహ్మర్షే చేతనేన వినాకృతః 20
దేహః సుచిరప్రఖ్యో భవిష్యతి న సంశయః||
ఇతి రోషవశాదుభౌ తదానీం
అన్యోఽన్యం శపితౌ నృప ద్విజేంద్రౌ
సహసైవ బభూవతు ర్విదేహౌ
త త్తుల్యాఽధిగత ప్రభావవన్తౌ 21

షట్పంచాశః సర్గః – మైత్రావరుణిత్వ ప్రాప్తిః

రామస్య భాషితం శృత్వా లక్ష్మణః పరవీర హా
ఉవాచ ప్రాంజలి ర్వాక్యం రాఘవం దీప్త తేజసం 1
నిక్షిప్త దేహౌ కాకుత్స్థ కథం తౌ ద్విజ పార్థివౌ
పునర్దేహేన సంయోగం జగ్మతుర్దేవ సమ్మతౌ 2
లక్ష్మణే నైవ ముక్తస్తు రామశ్చేక్ష్వాకు నందనః
ప్రత్యువాచ మహాతేజా లక్ష్మణం పురుషర్షభః 3
తౌ పరస్పర శాపేన దేహావుత్సృజ్య ధార్మికౌ
అభూతాం నృప విప్రర్షీ వాయుభూతౌ తపోధనౌ 4
అశరీరః శరీరస్య కృతేఽన్యస్య మహామునిః
వసిష్ఠః సుమహాతేజా జగామ పితురఽన్తికం 5
సోఽభివాద్య తతః పాదౌ దేవదేవస్య ధర్మవిత్
పితామహమఽథోవాచ వాయుభూత ఇదం వచః 6
భగవ న్నిమి శాపేన విదేహత్వ ముపాగమమ్
లోకనాథ మహాదేవ అండజోఽపి త్వమఽబ్జజః 7
సర్వేషాం దేహ హీనానాం మహద్దుఃఖం భవిష్యతి
లుప్యన్తే సర్వ కార్యాణి హీన దేహస్య వై ప్రభో 8
దేహస్యాఽన్యస్య సద్భావే ప్రసాదం కర్తు మర్హసి
త మువాచ తతో బ్రహ్మా స్వయంభూరఽమిత ప్రభః 9
మిత్రావరుణజం తేజః ప్రవిశ త్వం మహాయశః
అయోనిజ స్త్వం భవితా తత్రాఽపి ద్విజసత్తమ 10
ధర్మేణ మహతా యుక్తః పునరేష్యసి మే వశం
ఏవ ముక్తస్తు దేవేన చాభివాద్య ప్రదక్షిణం 11
కృత్వా పితామహం తూర్ణం ప్రయయౌ వరుణాలయం
తమేవ కాలం మిత్రోఽపి వరుణత్వమకారయత్ 12
క్షీరోదేన సహోపేతః పూజ్యమానః సురోత్తమైః
ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు ఊర్వశీ పరమాఽప్సరాః 13
యదృచ్ఛయా సముద్రేశమాఽఽయయౌ సఖిభిర్వృతా
తాం దృష్ట్వా రూప సంపన్నాం క్రీడంతీం వరుణాలయే 14
ఆవిశత్ పరమో హర్షో వరుణం చోర్వశీ కృతే
స తాం పద్మపలాశాక్షీం పూర్ణచంద్ర నిభాననాం 15

వరుణో వరయామాస మైథునాయాఽప్సరో వరాం
ప్రత్యువాచ తతః సా తు కరుణం ప్రాంజలిః స్థితా 16
మిత్రేణాఽహం వృతా సాక్షాత్ పూర్వమేవ సురేశ్వర
వరుణ స్త్వఽబ్రవీ ద్వాక్యం కందర్ప శరపీడితః 17
ఇదం తేజః సముత్స్రక్ష్యే కుంభేఽస్మిన్ దేవనిర్మితే
ఏవ ముత్సృజ్య సుశ్రోణి త్వయ్యహం వరవర్ణిని 18
కృత కామో భవిష్యామి యది నేచ్ఛసి సంగమం
తస్య త ల్లోకపాలస్య వరుణస్య సుభాషితం 19
ఊర్వశీ పరమ ప్రీతా శృత్వా వాక్య మువాచ హ
కామమేత ద్భవత్వేవం హృదయం మే త్వయి స్థితం 20
భావశ్చాఽభ్యధిక స్తుభ్యం దేహో మిత్రస్య తు ప్రభో
ఊర్వశ్యా ఏవ ముక్తస్తు రేత స్త న్మహదఽద్భుతం 21
జ్వలదఽగ్ని శిఖా ప్రఖ్యం తస్మిన్ కుంభే హ్యవాసృజత్
ఊర్వశీత్వఽగమ త్తత్ర మిత్రో వై యత్ర దేవతా 22
తాం తు మిత్రః సుసంకృద్ధ ఊర్వశీ మిద మఽబ్రవీత్
మయా నిమంత్రితా పూర్వం కస్మా త్త్వమఽవసర్జితా 23
పతిమఽన్యం వృతవతీ తస్మా త్త్వం దుష్టచారిణీ
అనేన దుష్కృతేన త్వం మత్క్రోధ కలుషీ కృతా 24
మనుష్యలోక మాస్థాయ కంచి త్కాలం నివత్స్యసి
బుధస్య పుత్రో రాజర్షిః కాశీరాజః పురూరవాః 25
తమఽద్య గచ్ఛ దుర్బుద్ధే స తే భర్తా భవిష్యతి
తతః సా శాప దోషేణ పురూరవస మఽభ్యగాత్ 26
ప్రతియాతా పురూరవం బుధస్యాత్మజ మౌరసం
తస్య జజ్ఞే తతః శ్రీమాన్ ఆయుః పుత్రో మహాబలః 27
నహుషో యత్ర పుత్రస్తు బభూవేంద్ర సమ ద్యుతిః
వజ్ర ముత్సృజ్య వృత్రాయ శ్రాన్తేఽథ త్రిదశేశ్వరే 28
శతం వర్ష సహస్రాణి యేనేంద్రత్వం ప్రశాసితం||
సా తేన శాపేన జగామ భూమిం
తదోర్వశీ చారుదతీ సునేత్రా
బహూని వర్షాణ్యఽవసచ్చ సుభ్రూః
శాప క్షయా దింద్ర సదో యయౌ చ 29

సప్త పంచాశః సర్గః – నిమి నిమీషీకరణం

తాం శృత్వా దివ్య సంకాశాం కథా మద్భుత దర్శనాం
లక్ష్మణః పరమ ప్రీతో రాఘవం వాక్య మఽబ్రవీత్ 1
నిక్షిప్త దేహౌ కాకుత్స్థ కథం తౌ ద్విజ పార్థివౌ
పునర్దేహేన సంయోగం జగ్మతు ర్దేవ సమ్మతౌ 2
తస్య తద్భాషితం శృత్వా రామః సత్యపరాక్రమః
తాం కథాం కథయామాస వసిష్ఠస్య మహాత్మనః 3
యస్తు కుంభో రఘుశ్రేష్ఠ తేజఃపూర్ణో మహాత్మనోః
తస్మిం స్తేజోమయౌ విప్రౌ సంభూతావృషిసత్తమౌ 4
పూర్వం సమఽభవ త్తత్ర హ్యగస్త్యో భగవానృషిః
నాఽహం సుత స్తవేత్యుక్త్వా మిత్రం తస్మా దఽపాక్రమత్ 5
తద్ధి తేజస్తు మిత్రస్య ఊర్వశ్యాః పూర్వమాహితం
తస్మిన్ సమభవత్ కుంభే తత్తేజో యత్ర వారుణం 6
కస్యచి త్వఽథ కాలస్య మిత్రావరుణ సంభవః
వసిష్ఠ స్తేజసా యుక్తో జజ్ఞే చేక్ష్వాకు దైవతం 7
త మిక్ష్వాకు ర్మహాతేజా జాతమాత్ర మఽనిందితం
వవ్రే పురోహితం సౌమ్యం వంశస్యాఽస్య భవాయ నః 8
ఏవం త్వఽపూర్వ దేహస్య వసిష్ఠస్య మహాత్మనః
కథితో నిర్గమః సౌమ్య నిమేః శృణు యథా భవేత్ 9
దృష్ట్వా విదేహం రాజానమృషయః సర్వ ఏవ తే
తం తతో యోజయామాసు ర్యాగదీక్షాం మనీషిణః 10
తం చ దేహమ్ నరేంద్రస్య రక్షన్తి స్మ ద్విజోత్తమాః
గంధైర్మాల్యైశ్చ వస్త్రైశ్చ పౌర భృత్య సమన్వితాః 11
తతో యజ్ఞే సమాప్తే తు భృగు స్తత్రేద మఽబ్రవీత్
ఆనయిష్యామి తే చేత స్తుష్టోఽస్మి తవ పార్థివ 12
సుప్రీతాశ్చ సురాః సర్వే నిమేశ్చేత స్తథాఽబ్రువన్
వరం వరయ రాజర్షే క్వ తే చేతో నిరూప్యతాం 13
ఏవముక్తః సురైః సర్వై ర్నిమేశ్చేత స్తదాఽబ్రవీత్
నేత్రేషు సర్వభూతానాం వసేయం సుర సత్తమాః 14
బాఢ మిత్యేవ విబుధాః నిమేశ్చేత స్తదాఽబ్రువన్
నేత్రేషు సర్వభూతానాం వాయుభూత శ్చరిష్యఽసి 15

త్వత్కృతే చ నిమిష్యన్తి చక్షూంషి పృథివీపతే
వాయుభూతేన చరతా విశ్రమార్థం ముహుర్ముహుః 16
ఏవముక్త్వా తు విబుధాః సర్వే జగ్ముర్యథాగతం
ఋషయోఽపి మహాత్మానో నిమేర్దేహం సమాహరన్ 17
అరణిం తత్ర నిక్షిప్య మథనం చక్రురోజసా
మంత్ర హోమై ర్మహాత్మానః పుత్ర హేతో ర్నిమే స్తదా 18
అరణ్యాం మథ్యమానాయాం ప్రాదుర్భూతో మహాతపాః
మథనా న్మిథి రిత్యాహు ర్జననా జ్జనకోఽభవత్ 19
యస్మా ద్విదేహాత్ సంభూతో వైదేహస్తు తతః స్మృతః
ఏవం విదేహ రాజశ్చ జనకః పూర్వకోఽభవత్ 20
మిథి ర్నామ మహాతేజాః తేనాఽయం మైథిలోఽభవత్||
ఇతి సర్వమఽశేషతో మయా
కథితం సంభవ కారణం తు సౌమ్య
నృప పుంగవ శాపజం ద్విజస్య
ద్విజ శాపాచ్చ యదఽద్భుత నృపస్య 21

అష్ట పంచాశః సర్గః – యయాతి శాపః

ఏవం బృవతి రామే తు లక్ష్మణః పరవీరహా
ప్రత్యువాచ మహాత్మానం జ్వలన్త మివ తేజసా 1
మహదద్భుత మాశ్చర్యం విదేహస్య పురాతనం
నిర్వృత్తం రాజ శార్దూల వసిష్ఠస్య నిమేః సహ 2
నిమిస్తు క్షత్రియః శూరో విశేషేణ చ దీక్షితః
న క్షమాం కృతవాన్ రాజా వసిష్ఠస్య మహాత్మనః 3
ఏవ ముక్తస్తు తేనాఽయం శ్రీమాన్ క్షత్రియపుంగవః
ఉవాచ లక్ష్మణం వాక్యం సర్వశాస్త్ర విశారదం 4
రామో రమయతాం శ్రేష్ఠో భ్రాతరం దీప్త తేజసం
న సర్వత్ర క్షమా వీర పురుషేషు ప్రదృశ్యతే 5
సౌమిత్రే దుస్సహో రోషో యథా క్షాన్తో యయాతినా
సత్త్వానుగం పురస్కృత్య తం నిబోధ సమాహితః 6
నహుషస్య సుతో రాజా యయాతిః పౌరవర్ధనః
తస్య భార్యా ద్వయం సౌమ్య రూపేణాఽప్రతిమం భువి 7
ఏకా తు తస్య రాజర్షే ర్నాహుషస్య పురస్కృతా

శర్మిష్ఠా నామ దైతేయీ దుహితా వృషపర్వణః 8
అన్యా తూశనసః పత్నీ యయాతేః పురుషర్షభ
న తు సా దయితా రాజ్ఞో దేవయానీ సుమధ్యమా 9
తయోః పుత్రౌ తు సంభూతౌ రూపవంతౌ సమాహితౌ
శర్మిష్ఠాఽజనయత్ పూరుం దేవయానీ యదుం తదా 10
పూరుస్తు దయితో రాజ్ఞో గుణై ర్మాతృ కృతేన చ
తతో దుఃఖ సమావిష్టో యదు ర్మాతర మఽబ్రవీత్ 11
భార్గవస్య కులే జాతా దేవస్యాఽక్లిష్టకర్మణః
సహసే హృద్గతం దుఃఖ మఽవమానం చ దుస్సహం 12
ఆవాం చ సహితౌ దేవి ప్రవిశావ హుతాశనం
రాజా తు రమతాం సార్థం దైత్య పుత్ర్యా బహుక్షపాః 13
యది వా సహనీయం తే మామఽనుజ్ఞాతు మర్హసి
క్షమ త్వం న క్షమిష్యేఽహం మరిష్యామి న సంశయః 14
పుత్రస్య భాషితం శృత్వా పరమార్తస్య రోదతః
దేవయానీ తు సంకృద్ధా సస్మార పితరం తదా 15
ఇంగితం తదభిజ్ఞాయ దుహితు ర్భార్గవ స్తదా
ఆగత స్త్వరితం తత్ర దేవయానీ తు యత్ర సా 16
దృష్ట్వా చాఽప్రకృతిస్థాం తా మప్రహృష్టా మచేతనాం
పితా దుహితరం వాక్యం కిమేత దితి చాఽబ్రవీత్ 17
పృచ్ఛంతమఽసకృ త్తం వై భార్గవం దీప్తతేజసం
దేవయానీ తు సంకృద్ధా పితరం వాక్య మబ్రవీత్ 18
అహమఽగ్నిం విషం తీక్ష్ణ మపో వా మునిసత్తమ
భక్షయిష్యే ప్రవేక్ష్యామి న తు శక్ష్యామి జీవితుం 19
న మాం త్వ మవజానీషే దుఃఖితా మఽవమానితాం
వృక్షస్యాఽవజ్ఞయా బ్రహ్మన్ ఛిద్యన్తే వృక్ష జీవినః 20
అవజ్ఞయా చ రాజర్షిః పరిభూయ చ భార్గవ
మయ్యఽవజ్ఞాం ప్రయుఙ్క్తే హి న చ మాం బహుమన్యతే 21
తస్యా స్తద్వచనం శృత్వా కోపేనాభిపరిప్లుతః
వ్యాహర్తు ముపచక్రామ భార్గవో నహుషాత్మజం 22
యస్మాన్మా మవజానీషే నాహుష త్వం దురాత్మవాన్
జరయా పరయా జీర్ణః శైథిల్య ముపయాస్యసి 23

ఏవముక్త్వా దుహితరం సమాశ్వాస్య చ భార్గవః
పున ర్జగామ బ్రహ్మర్షి ర్భవనం స్వం మహాయశాః 24
స ఏవముక్త్వా ద్విజ పుంగవాగ్ర్యః
సుతాం సమాశ్యాస్య చ దేవయానీం
పునర్యయౌ సూర్య సమాన తేజా
దత్వా చ శాపం నహుషాత్మజాయ 25

ఏకోన షష్టితమః సర్గః – పురూరాస్యాభిషేకః

శృత్వా తూశనసం కృద్ధం తదార్తో నహుషాత్మజః
జరాం పరమికాం ప్రాప్య యదుం వచన మబ్రవీత్ 1
యదో త్వమఽసి ధర్మజ్ఞో మదర్థం ప్రతిగృహ్యతాం
జరాం పరమికాం పుత్ర భోగై రంస్యే మహాయశః 2
న తావత్ కృతకృత్యోస్మి విషయేషు నరర్షభ
అనుభూయ తదా కామం తతః ప్రాప్స్యామ్యఽహం జరాం 3
యదు స్తద్వచనం శృత్వా ప్రత్యువాచ నరర్షభం
పుత్ర స్తే దయితః పూరుః ప్రతిగృహ్ణాతు వై జరాం 4
బహిష్కృతోఽహమఽర్థేషు సన్నికర్షా చ్చ పార్థివ
ప్రతిగృహ్ణాతు వై రాజన్ కః సహాఽశ్నాతి భోజనం 5
తస్య తద్వచనం శృత్వా రాజా పూరు మథాఽబ్రవీత్
ఇయం జరా మహాబాహో మదర్థం ప్రతిగృహ్యతాం 6
నాహుషేణైవ ముక్తస్తు పూరుః ప్రాంజలిరఽబ్రవీత్
ధన్యోస్మ్యఽనుగృహీతోఽస్మి శాసనేఽస్మి తవ స్థితః 7
పూరో ర్వచన మాజ్ఞాయ నాహుషః పరయా ముదా
ప్రహర్ష మతులం లేభే జరాం సంక్రామయచ్చ తాం 8
తతః స రాజా తరుణః ప్రాప్య యజ్ఞాన్ సహస్రశః
బహువర్ష సహస్రాణి పాలయామాస మేదినీం 9
అథ దీర్ఘస్య కాలస్య రాజా పూరుమఽథాబ్రవీత్
ఆనయస్వ జరాం పుత్ర న్యాసం నిర్యాతయస్వ మే 10
న్యాస భూతా మయా పుత్ర త్వయి సంక్రామితా జరా
తస్మాత్ ప్రతిగృహీష్యామి తాం జరాం మా వ్యథాం కృథాః 11
ప్రీతశ్చాఽస్మి మహాబాహో శాసనస్య ప్రతిగ్రహాత్
త్వాం చాఽహ మభిషేక్ష్యామి ప్రీతియుక్తో నరాధిపం 12

ఏవముక్త్వా సుతం పూరుం యయాతి ర్నహుషాత్మజః
దేవయానీ సుతం కృద్ధో రాజా వాక్య మువాచ హ 13
రాక్షస స్త్వం మయా జాతః పుత్ర రూపో దురాసదః
ప్రతిహంసి మమాజ్ఞాం యత్ ప్రజార్థే విఫలో భవ 14
పితరం గురుభూతం మాం యస్మా త్త్వ మఽవమన్యసే
రాక్షసాన్ యాతుధానాం స్త్వం జనయిష్యసి దారుణాన్ 15
న తు సోమ కులో త్పన్నే వంశే స్థాస్యతి దుర్మతేః
వంశోపి భవత స్తుల్యో దుర్వినీతో భవిష్యతి 16
తమేవముక్త్వా రాజర్షిః పూరుం రాజ్యవివర్ధనం
అభిషేకేణ సంపూజ్య ఆశ్రమం ప్రవివేశ హ 17
తతః కాలేన మహతా దిష్టాంత ముపజగ్మివాన్
త్రిదివం సంగతో రాజా యయాతిర్నహుషాత్మజః 18
పూరు శ్చకార తద్రాజ్యం ధర్మేణ మహతా వృతః
ప్రతిష్ఠానే పురవరే కాశీరాజ్యే మహాయశాః 19
యదు స్తు జనయామాస యాతుధానాన్ సహస్రశః
పురే క్రౌంచవనే దుర్గే రాజవంశ బహిష్కృతః 20
ఏష తూశనసా ముక్తః శాపోత్సర్గో యాయాతినా
ధారితః క్షత్ర ధర్మేణ య న్నిమి శ్చ న చ క్షమే 21
ఏత త్తే సర్వమాఖ్యాతం దర్శనం సర్వకారిణాం
అనువర్తామహే సౌమ్య దోషో న స్యా ద్యథా నృగే 22
ఇతి కథయతి రామే చంద్ర తుల్యాఽఽననే చ
ప్రవిరళతర తారం వ్యోమ జజ్ఞే తదానీం
అరుణ కిరణ రక్తా దిగ్బభౌ చైవ పూర్వా
కుసుమ రస విముక్తం వస్త్రమాకుంఠితేవ 23

అధిక పాఠే (ప్రక్షిప్తేషు) ఏకాదశః సర్గః

తతః ప్రభాతే విమలే కృత్వా పౌరాహ్ణికీం క్రియాం
ధర్మాసన గతో రాజా రామో రాజీవలోచనః 1
రాజ ధర్మానఽవేక్షన్ వై బ్రాహ్మణై ర్నైగమైః సహ
పురోధసా వసిష్ఠేన ఋషిణా కశ్యపేన చ 2
మంత్రిభి ర్వ్యవహారజ్ఞై స్తదాఽన్యై ర్ధర్మపారగైః
నీతిజ్ఞైరఽథ సభ్యైశ్చ రాజభిః సా సభా వృతా 3

సభా యథా మహేంద్రస్య యమస్య వరుణస్య చ
శుశుభే రాజసింహస్య రామస్యాఽక్లిష్టకర్మణః 4
అథ రామోఽబ్రవీ త్తత్ర లక్ష్మణం శుభలక్షణం
నిర్గచ్ఛ త్వం మహాబాహో సుమిత్రానందవర్ధన 5
కార్యార్థినశ్చ సౌమిత్రే వ్యాహర్తుం త్వ ముపాక్రమ
రామస్య భాషితం శృత్వా లక్ష్మణః శుభలక్షణః 6
ద్వారదేశ ముపాగమ్య కార్యిణ శ్చాహ్వాయత్ స్వయం
న కశ్చి దబ్రవీ త్తత్ర మమ కార్య మిహాఽద్య వై 7
నాఽఽధయో వ్యాధయ శ్చైవ రామే రాజ్యం ప్రశాసతి
పక్వ సస్యా వసుమతీ సర్వౌషధి సమన్వితా 8
న బాలో మ్రియతే తత్ర న యువా న చ మధ్యమః
ధర్మేణ శాసితం సర్వం న చ బాధా విధీయతే 9
దృశ్యతే న చ కార్యార్థీ రామే రాజ్యం ప్రశాసతి
లక్ష్మణః ప్రాంజలిర్భూత్వా రామా యైవం న్యవేదయత్ 10
అథ రామః ప్రసన్నాత్మా సౌమిత్రి మిద మఽబ్రవీత్
భూయ ఏవ తు గచ్ఛ త్వం కార్యిణః ప్రవిచారయ 11
సమ్య క్ప్రణీతయా నీత్యా నాఽధర్మో విద్యతే క్వచిత్
తస్మా ద్రాజ భయాత్ సర్వే రక్షంతీవ పరస్పరం 12
బాణా ఇవ మయా ముక్తా ఇహ రక్షంతి మే ప్రజాః
తథాపి త్వం మహాబాహో ప్రజా రక్షస్వ తత్పరః 13
ఏవ ముక్తస్తు సౌమిత్రి ర్నిర్జగామ నృపాలయాత్
అపశ్య ద్ద్వారదేశే వై శ్వానం తావ దఽవస్థితం 14
త మేవ వీక్షమాణం వై విక్రోశంతం ముహుర్ముహుః
దృష్ట్వాఽథ లక్ష్మణ స్తం వై పప్రచ్ఛాఽథ స వీర్యవాన్ 15
కిం తే కార్యం మహాభాగ బ్రూహి విస్రబ్ధ మానసః
లక్ష్మణస్య వచః శృత్వా సారమేయోఽభ్యభాషత 16
సర్వభూత శరణ్యాయ రామాయాఽక్లిష్టకర్మణే
భయే ష్వఽభయదాత్రే చ తస్మై వక్తుం సముత్సహే 17
ఏత చ్ఛృత్వా తు వచనం సారమేయస్య లక్ష్మణః
రాఘవాయ త దాఽఽఖ్యాతుం ప్రవివేశాలయం శుభం 18
నివేద్య రామస్య పున ర్నిర్జగామ నృపాలయాత్

వక్తవ్యం యది తే కించి త్త త్వం బ్రూహి నృపాయ వై 19
లక్ష్మణస్య వచః శృత్వా సారమేయోఽభ్యభాషత
దేవాగారే నృపాగారే ద్విజ వేశ్మసు వై తథా 20
వహ్నిః శతక్రతు శ్చైవ సూర్యో వాయుశ్చ తిష్ఠతి
నాఽత్ర యోగ్యా స్తు సౌమిత్రే యోనీనామఽధమా వయం 21
ప్రవేష్టుం నాఽత్ర శక్ష్యామో ధర్మో విగ్రహవా న్నృపః
సత్యవాదీ రణపటుః సర్వభూత హితే రతః 22
షాడ్గుణ్యస్య పదం వేత్తి నీతికర్తా స రాఘవః
సర్వజ్ఞః సర్వదర్శీ చ రామో రమయతాం వరః 23
స సోమః స చ మృత్యుశ్చ స యమో ధనద స్తథా
వహ్నిః శతక్రతు శ్చైవ సూర్యో వై వరుణ స్తథా 24
తస్య త్వం బ్రూహి సౌమిత్రే ప్రజాపాలః స రాఘవః
అనాజ్ఞప్త స్తు సౌమిత్రే ప్రవేష్టుం నేచ్ఛయామ్యఽహం 25
ఆనృసంశ్యా న్మహాభాగః ప్రవివేశ మహాద్యుతిః
నృపాలయం ప్రవిశ్యాఽథ లక్ష్మణో వాక్య మబ్రవీత్ 26
శృయతాం మమ విజ్ఞాప్యం కౌసల్యానందవర్ధన
యన్మయోక్తం మహాబాహో తవ శాసనజం విభో 27
శ్వా వై తే తిష్ఠతే ద్వారి కార్యార్థీ సముపాగతః
లక్ష్మణస్య వచః శృత్వా రామో వచన మబ్రవీత్ 28
సంప్రవేశయ వై క్షిప్రం కార్యార్థీ యోఽత్ర తిష్ఠతి||

అధిక పాఠే (ప్రక్షిప్తేషు) ద్వాదశః సర్గః

శృత్వా రామస్య వచనం లక్ష్మణ స్త్వరిత స్తదా
శ్వాన మాహూయ మతిమాన్ రాఘవాయ న్యవేదయత్ 1
దృష్ట్వా సమాగతం శ్వానం రామో వచన మబ్రవీత్
వివక్షితాఽర్థం మే బ్రూహి సారమేయ న తే భయం 2
అథాఽపశ్యత తత్రస్థం రామం శ్వా భిన్న మస్తకః
రాజా సుప్తేషు జాగర్తి రాజా పాలయతి ప్రజాః 3
రాజా కర్తా చ గోప్తా చ సర్వస్య జగతః పితా
రాజా కాలో యుగం చైవ రాజా సర్వ మిదం జగత్ 4
నీత్యా సునీతయా రాజా ధర్మం రక్షతి రక్షితా
యదా న పాలయే ద్రాజా క్షిప్రం నశ్యన్తి వై ప్రజాః 5

ధారణా ద్ధర్మ మిత్యాహు ర్ధర్మేణ విధృతాః ప్రజాః
యస్మా ద్ధారయతే సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరం 6
ధారణాద్ధి ద్విషాం చైవ ధర్మేణా రంజయన్ ప్రజాః
తస్మా ద్ధారణ మిత్యుక్తం స ధర్మ ఇతి నిశ్చయః 7
ఏష రాజన్ పరో ధర్మః ఫలవాన్ ప్రేత్య రాఘవ
న హి ధర్మా ద్భవేత్ కించి ద్దుష్ప్రాప మితి మే మతిః 8
దానం దయా సతాం పూజా వ్యవహారేషు చాఽఽర్జవం
ఏష రామ పరో ధర్మో రక్షణాత్ ప్రేత్య చేహ చ 9
త్వం ప్రమాణం ప్రమాణానామఽసి రాఘవ సువ్రత
విదిత శ్చైవ తే ధర్మః సద్భిరాఽఽచరిత స్తు వై 10
ధర్మాణాం త్వం పరంధామ గుణానాం సాగారోపమః
అజ్ఞానాచ్చ మయా రాజ న్నుక్త స్త్వం రాజసత్తమ 11
ప్రసాదయామి శిరసా న త్వం క్రోద్ధు మిహార్హసి
శునకస్య వచః శృత్వా రాఘవో వాక్య మబ్రవీత్ 12
కిం తే కార్యం కరోమ్యఽద్య బ్రూహి విస్రబ్ధ మా చిరం
రామస్య వచనం శృత్వా సారమేయోఽబ్రవీ దిదం 13
ధర్మేణ రాష్ట్రం విందేత ధర్మేణైవాఽనుపాలయేత్
ధర్మా చ్ఛరణ్యతాం యాతి రాజా సర్వభయాపహః 14
ఇదం విజ్ఞాయ యత్ కృత్యం శ్రూయతాం మమ రాఘవ
భిక్షుః సర్వార్థసిద్ధశ్చ బ్రాహ్మణాఽవసథే వసత్ 15
తేన దత్తః ప్రహారో మే నిష్కారణమనాగసః
ఏత చ్ఛృత్వా తు రామేణ ద్వార్స్థః సంప్రేషిత స్తదా 16
ఆనీతశ్చ ద్విజ స్తేన సర్వసిద్ధార్థ కోవిదః
అథ ద్విజవర స్తత్ర రామం దృష్ట్వా మహాద్యుతిః 17
కిం తే కార్యం మయా రామ తద్బ్రూహి త్వం మమానఘ
ఏవ ముక్తస్తు విప్రేణ రామో వచన మబ్రవీత్ 18
త్వయా దత్తః ప్రహారోఽయం సారమేయస్య వై ద్విజ
కిం తవాఽపకృతం విప్ర దండేనాఽభిహతో యతః 19
క్రోధః ప్రాణ హరః శత్రుః క్రోధో మిత్రముఖో రిపుః
క్రోధోహ్యసి ర్మహాతీక్ష్ణః సర్వం క్రోధోఽపకర్షతి 20
తపతే యజతే చైవ యచ్చ దానం ప్రయచ్ఛతి

క్రోధేన వై సంహరతి తస్మాత్ క్రోధం విసర్జయేత్ 21
ఇంద్రియాణాం ప్రదుష్టానాం హయనా మివ ధావతాం
కుర్వీత ధృత్యా సారథ్యం సంహృ త్యేంద్రియ గోచరం 22
మనసా కర్మణా వాచా చక్షుషా చ సమాచరేత్
శ్రేయో లోకస్య చరతో న ద్వేష్టి న చ లిప్యతే 23
న తత్ కుర్యాదఽసి స్తీక్ష్ణః సర్పో వాఽప్యాహతస్తథా
అరి ర్వా నిత్య సంకృద్ధో యథాఽఽత్మా దురఽనుష్ఠితః 24
వినీత వినయస్యాఽపి ప్రకృతి ర్న విధీయతే
ప్రకృతిం గూహమానస్య నిశ్చయే ప్రకృతి ర్ధ్రువం 25
ఏవముక్తః స విప్రో వై రామేణాఽక్లిష్టకర్మణా
ద్విజః సర్వార్థసిద్ధ స్తు అబ్రవీద్రామ సన్నిధౌ 26
మయా దత్తః ప్రహారోఽయం క్రోదేనాఽఽవిష్ట చేతసా
భిక్షార్థ మఽటమానేన కాలే విగత భైక్షకే 27
రథ్యా స్థితః స్వయం శ్వా వై గచ్ఛ గచ్ఛేతి భాషితః
అథ స్వైరేణ గచ్ఛం స్తు రథ్యాన్తే విషమం స్థితః 28
క్రోధేన క్షుధయాఽఽవిష్ట స్తదా దత్తోఽస్య రాఘువ
ప్రహారో రాజరాజేంద్ర శాధి మామఽపరాధినం 29
త్వయా శస్తస్య రాజేంద్ర నాస్తి మే నరకాద్భయం
అథ రామేణ సంపృష్టాః సర్వ ఏవ సభాసదః 30
కిం కార్యమస్య వై బ్రూత దండో వై కోఽను పాత్యతాం
సంయక్ప్రణిహితే దండే ప్రజా భవతి రక్షితా 31
భృగ్వఽంగిరస కుత్సాఽఽద్యా వసిష్ఠశ్చ స కాశ్యపః
ధర్మ పాలక ముఖ్యాశ్చ సచివా నైగమా స్తథా 32
ఏతే చాఽన్యే చ బహవః పండితా స్తత్ర సంగతాః
అవధ్యో బ్రాహ్మణో దండై రితి శాస్త్రవిదో విదుః 33
బ్రువతే రాఘువం సర్వే రాజధర్మేషు నిష్ఠితాః
అథ తే మునయః సర్వే రామమేవాఽబ్రువం స్తదా 34
రాజా శాస్తా హి సర్వస్య త్వం విశేషేణ రాఘువ
త్రైలోక్యస్య భవాన్ శాస్తా దేవో విష్ణుః సనాతనః 35
ఏవ ముక్తే తు తైః సర్వైః శ్వా వై వచన మబ్రవీత్
యది తుష్టోఽసి మే రామ యది దేయో వరో మమ 36

ప్రతిజ్ఞాతం త్వయా వీర కిం కరోమీతి విశ్రుతం
ప్రయచ్ఛ బ్రాహ్మణస్యాఽస్య కౌలపత్యం ధరాధర 37
కౌలంచరే మహారాజ కౌలపత్యం ప్రదీయతాం
ఏత చ్ఛ్రుత్వా తు రామేణ కౌలపత్యేభిషేచితః 38
ప్రయయౌ బ్రాహ్మణో హృష్టో గజస్కంధేన సోఽర్చితః
అథ తే రామ సచివాః స్మయమానా వచోఽబ్రువన్ 39
వరోఽయం దత్త ఏతస్య నాఽయం శాపో మహాద్యుతే
ఏవ ముక్తస్తు సచివై రామో వచన మఽబ్రవీత్ 40
న యూయం నీతి తత్త్వజ్ఞాః శ్వా వై జానాతి కారణం
అథ పృష్టస్తు రామేణ సారమేయోఽబ్రవీ దిదం 41
అహం కులపతి స్తత్ర ఆసం శిష్టాన్న భోజనః
దేవ ద్విజాతి పూజాయాం దాసీ దాసేషు రాఘవ 42
సంవిభాగీ శుభరతి ర్దేవ ద్రవ్యస్య రక్షితా
వినీతః శీల సంపన్నః సర్వ సత్త్వహితే రతః 43
సోఽహం ప్రాప్త ఇమాం ఘోరామఽవస్థామఽధమాం గతిం
ఏవం క్రోధాఽన్వితో విప్ర స్త్యక్త ధర్మాహితే రతః 44
కృద్ధో నృశంసః పరుష అవిద్వాంశ్చాఽప్యధార్మికః
కులాని పాతయ త్యేవ సప్త సప్త చ రాఘువ 45
తస్మాత్ సర్వాస్వఽవస్థాసు కౌలపత్యం న కారయేత్
యమిచ్ఛే న్నరకం నేతుం సపుత్ర పశు బాంధవం 46
దేవే ష్వఽధిష్ఠితం కుర్యా ద్గోషు చ బ్రాహ్మణేషు చ
బ్రహ్మస్వం దేవతా ద్రవ్యం స్త్రీణాం బాలధనం చ యత్ 47
దత్తం హరతి యో భూయ ఇష్టైః సహా వినశ్యతి
బ్రాహ్మణ ద్రవ్య మాదత్తే దేవానాం చైవ రాఘువ 48
సద్యః పతతి ఘోరే వై నరకేఽవీచి సంజ్ఞితే
మనసాఽపి హి దేవస్వం బ్రహ్మస్వం చ హరేత్తు యః 49
నిరయా న్నిరయం చైవ పతత్యేవ నరాఽధమః
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం రామో విస్మయోత్ఫుల్ల లోచనః 50
శ్వాఽప్యగచ్ఛన్మహాతేజా యత ఏవాగత స్తతః
మనస్వీ పూర్వ జాత్యా స జాతిమాత్రోపదూషితః 51
వారణాస్యాం మహాభాగః ప్రాయం చోపవివేశ హ||

అధిక పాఠే (ప్రక్షిప్తేషు) త్రయోదశః సర్గః

అథ తస్మిన్ వనో ద్దేశే రమ్యే పాదప శోభితే
నదీకీర్ణే గిరివరే కోకిలాఽనేక కూజితే 1
సింహ వ్యాఘ్ర సమాకీర్ణే నానాద్విజ గణా వృతే
గృధ్రోలూకౌ ప్రహరతో బహువర్ష గణానఽపి 2
అథోలూకస్య భవనం గృధ్రః పాప వినిశ్చయః
మ మేద మితి కృత్వాఽసౌ కలహం తేన చాఽకరోత్ 3
రాజా సర్వస్య లోకస్య రామో రాజీవలోచనః
తం ప్రపద్యావహే శీఘ్రం య స్యైతద్భవనం భవేత్ 4
ఇతి కృత్వా మతిం తౌ తు నిశ్చయార్థం సునిశ్చితాం
గృధ్రోలూకౌ ప్రపద్యేతాం కోపావిష్టౌ హ్యఽమర్షితౌ 5
రామం ప్రపద్య తౌ శీఘ్రం కలి వ్యాకుల చేతసౌ
తౌ పరస్పర విద్వేషాత్ స్పృశతశ్చరణౌ తదా 6
అథ దృష్ట్వా నరేంద్రం తం గృధ్రో వచన మబ్రవీత్
సురాణా మఽసురాణాం చ ప్రధాన స్త్వం మతో మమ 7
బృహస్పతేశ్చ శుక్రాచ్చ విశిష్టోఽసి మహాద్యుతే
పరావరజ్ఞో భూతానాం కాన్త్యా చంద్ర ఇవాఽపరః 8
దుర్నిరీక్ష్యో యథా సూర్యో హిమవాం శ్చైవ గౌరవే
సాగరా శ్చాఽసి గామ్భీర్యే లోకపాలో యమో హ్యసి 9
క్షాన్త్యా ధరణ్యా తుల్యోఽసి శీఘ్రత్వే హ్యనిలోపమః
గురు స్త్వం సర్వసంపన్నః కీర్తి యుక్తశ్చ రాఘవ 10
అమర్షీ దుర్జయో జేతా సర్వాస్త్ర విధి పారగః
శృణుష్వ మమ పై రామ విజ్ఞాప్యం నరపుంగవ 11
మమాలయం పూర్వ కృతం బాహువీర్యేణ రాఘవ
ఉలూకో హరతే రాజం స్తత్ర త్వం త్రాతు మర్హఽసి 12
ఏవముక్తే తు గృధ్రేణ ఉలూకో వాక్య మఽబ్రవీత్
సోమా చ్ఛతక్రతోః సూర్యా ద్ధనదాద్వా యమా త్తథా 13
జాయతే పై నృపో రామ కించి ద్భవతి మానుషః
త్వం తు ధర్మ మయో దేవో నారాయణ ఇవాఽపరః 14
యా చ తే సౌమ్యతా రాజన్ సమ్యక్ ప్రణిహితా విభో
సమం చరసి చాన్విష్య తేన సోమాంశకో భవాన్ 15

క్రోధే దండే ప్రజానాథ దానే పాప భయాఽపహః
దాతా హర్తాఽసి గోప్తాఽసి తేనేంద్ర ఇవ నో భవాన్ 16
అధృష్యః సర్వ భూతేషు తేజసా చాఽనలోపమః
అభీక్ష్ణం తపసే లోకాంస్తేన భాస్కర సన్నిభ 17
సాక్షా ద్విత్తేశ తుల్యోఽసి అథవా ధనదాఽధికః
విత్తేశ స్యేవ పద్మా శ్రీ ర్నిత్యం తే రాజ సత్తమ 18
ధనదస్య తు కోపేన ధనద స్తేన నో భవాన్
సమః సర్వేషు భూతేషు స్థావరేషు చరేషు చ 19
శత్రౌ మిత్రే చ తే దృష్టిః సమతాం యాతి రాఘువ
ధర్మేణ శాసనం నిత్యం వ్యవహారే విధి క్రమాత్ 20
యస్య రుష్యసి వై రామ తస్య మృత్యుర్విధావతి
గీయసే తేన వై రామ యమ ఇత్యఽతివిక్రమః 21
యశ్చైష మానుషో భావో భవతో నృప సత్తమ
ఆనృసంస్యపరో రామ జాతిషు క్షమయాన్వితః 22
దుర్బలస్య త్వఽనాథస్య రాజా భవతి వై బలం
అచక్షుషోత్తమం చక్షురఽగతేః సుగతిర్భవాన్ 23
అస్మాకమఽపి నాథ స్త్వం శ్రూయతాం మమ ధార్మిక
మమాలయ ప్రవిష్ట స్తు గృధ్రో మాం బాధతే నృప 24
త్వం హి దేవ మనుష్యేషు శాస్తా వై నరపుంగవః
ఏత చ్ఛ్రుత్వాతు వై రామః సచివానాహ్వాయత్ స్వయం 25
ధృష్టి ర్జయంతో విజయః సిద్ధార్థో రాష్ట్రవర్ధనః
అశోకో ధర్మపాలశ్చ సుమంత్రశ్చ మహాబలః 26
ఏతే రామస్య సచివా రాజ్ఞో దశరథస్య చ
నీతి యుక్తా మహాత్మానః సర్వశాస్త్ర విశారదాః 27
ప్రీతిమంతః కులీనాశ్చ నయే మన్త్రే చ కోవిదాః
తా నాహూయ స ధర్మాత్మా పుష్పకాదఽవతీర్య చ 28
గృధ్రోలూక వివాదం తం పృచ్ఛతి స్మ రఘూత్తమః
కతి వర్షాణి వై గృధ్ర తవేదం నిలయం కృతం 29
ఏత న్మే కారణం బ్రూహి యది జానాఽసి తత్త్వతః
ఏత చ్ఛ్రుత్వా తు వై గృధ్రో భాషతే రాఘవం స తం 30
ఇయం వసుమతీ రామ మనుష్యైః పరితో యదా

ఉల్థిత్రైరావృతా సర్వా తదా ప్రభృతి మే గృహం 31
ఉలూకశ్చాఽబ్రవీ ద్రామం పాదపైరుపశోభితా
యదేయం పృథివీ రాజం స్తదా ప్రభృతి మే గృహం 32
ఏత చ్ఛ్రుత్వా తు రామో వై సభాసద ఉవాచ హ
న సా సభా యత్ర న సన్తి వృద్ధా
న తే వృద్ధా యే న వదంతి ధర్మం
నాఽసౌ ధర్మో యత్ర న సత్యమఽస్తి
న తత్ సత్యం యచ్ఛలేనానువిద్ధం 33
యే తు సభ్యాః సదా జ్ఞాత్వా తూష్ణీం ధ్యాయన్త ఆసతే
యథా ప్రాప్తం న బ్రువతే తే సర్వేఽనృత వాదినః 34
జాన న్న వాఽబ్రవీత్ ప్రశ్నా న్ కామాత్ క్రోధాద్భయా త్తథా
సహస్రం వారుణాన్ పాశావాత్మని ప్రతిముంచతి 35
తేషాం సంవత్సరే పూర్ణే పాశ ఏకః ప్రముచ్యతే
తస్మాత్ సత్యేన వక్తవ్యం జానతా సత్యమంజసా 36
ఏత చ్ఛ్రుత్వా తు సచివా రామమేవాఽబ్రువం స్తదా
ఉలూకః శోభతే రాజన్ న తు గృధ్రో మహామతే 37
త్వం ప్రమాణం మహారాజ రాజా హి పరమా గతిః
రాజమూలాః ప్రజాః సర్వా రాజా ధర్మః సనాతనః 38
శాస్తా నృణాం నృపో యేషాం తే న గచ్ఛంతి దుర్గతిం
వైవస్వతేన ముక్తాస్తు భవంతి పురుషోత్తమాః 39
సచివానాం వచః శృత్వా రామో వచన మబ్రవీత్
శ్రూయతా మభిదాస్యామి పురాణే య దుదాహృతం 40
ద్యౌః స చంద్రాఽర్క నక్షత్రా సపర్వత మహావనా
సలిలాఽర్ణవ సంపూర్ణం త్రైలోక్యం సచరాచరం 41
ఏక ఏవ తదా హ్యాసీ ద్యుక్తో మేరురివాఽపరః
పురా భూః సహ లక్ష్మ్యా చ విష్ణో ర్జఠర మావిశత్ 42
తాం నిగృహ్య మహాతేజాః ప్రవిశ్య సలిలార్ణవం
సుష్వాప దేవో భూతాత్మా బహూన్ వర్ష గణానఽపి 43
విష్ణౌ సుప్తే తదా బ్రహ్మా వివేశ జఠరం తతః
రుద్ధ స్రోతం తు తం జ్ఞాత్వా మహాయోగీ సమావిశత్ 44
నాభ్యాం విష్ణోః సముత్పన్నే పద్మే హేమవిభూషితే

స తు నిర్గమ్య వై బ్రహ్మా యోగీ భూత్వా మహాప్రభుః 45
సిసృక్షుః పృథివీం వాయుం పర్వతాం సమహీరుహాన్
తదన్తరే ప్రజాః సర్వాః సమనుష్య సరీసృపాః 46
జరాయుజాండజాః సర్వాః ససర్జ స మహాతపాః
తతః శ్రోత్ర మలోత్పన్నః కైటభో మధునా సహ 47
దానవౌ తౌ మహావీర్యౌ ఘోరరూపౌ దురాసదౌ
దృష్ట్వా ప్రజాపతిం తత్ర క్రోధావిష్టౌ బభూవతుః 48
వేగేన మహతా తత్ర స్వయంభువ మఽధావతాం
దృష్ట్వా స్వయంభువా ముక్తో రావో వై వికృత స్తదా 49
తేన శబ్దేన సంప్రాప్తౌ దానవౌ హరిణా సహ
అథ చక్ర ప్రహారేణ సూదితౌ మధు కైటభౌ 50
మేదసా ప్లావితా సర్వా పృథివీ చ సమన్తతః
భూయో విశోధితా తేన హరిణా లోక ధారిణా 51
శుద్ధాం వై మేదినీం తాం తు వృక్షైః సర్వామపూరయత్
ఓషధ్యః సర్వ సస్యాని నిష్పద్యంత పృథగ్విధా 52
ముదో గంధా తు ధరణీ మేదినీ త్యభిసంజ్ఞితా
తస్మా న్న గృధ్రస్య గృహ ములూకస్యేతి మే మతిః 53
తస్మాత్ గృధ్ర స్తు దండ్యో వై పాపో హర్తా పరాఽఽలయం
పీడాం కరోతి పాపాత్మా దుర్వినీతో మహానఽయం 54
అథాఽశరీరిణీ వాణీ అంతరిక్షాత్ ప్రబోధినీ
మా వధీ రామ గృధ్రం తం పూర్వదగ్ధం తపోబలాత్ 55
కాలే గౌతమ దగ్ధోఽయం ప్రజానాథో ధనేశ్వరః
బ్రహ్మదత్తస్తు నామ్నైష శూరః సత్యవ్రతః శుచిః 56
గృహ మఽస్యాగతో విప్రో భోజనం ప్రతి గౌతమః
సాగ్రం వర్ష శతం చైవ భోక్తవ్యం నృప సత్తమ 57
బ్రహ్మదత్తః స వై తస్య పాద్యమఽర్ఘ్యం స్వయం నృపః
హార్దం చైవాఽకరోత్తస్య భోజనార్థం మహాద్యుతే 58
మాంసమఽస్యాభవ తత్ర ఆహారే తు మహాత్మనః
అథ కృద్ధేన మునినా శాపో దత్తోఽస్య దారుణః 59
గృధ్ర స్త్వం భవ వై రాజన్ మా మైనం హ్యథ సోఽబ్రవీత్
ప్రసాదం కురు ధర్మజ్ఞ అజ్ఞానా న్మే మహావ్రత 60

శాపస్యాఽన్తం మహాభాగ క్రియతాం వై మమాఽనఘ
తదఽజ్ఞాన కృతం మత్వా రాజానం మునిరబ్రవీత్ 61
ఉత్పత్స్యతి కులే రాజ్ఞాం రామో నామ మహాయశాః
ఇక్ష్వాకూణాం మహాభాగో రాజా రాజీవలోచనః 62
తేన స్పృష్టో విపాప స్త్వం భవితా నరపుంగవః
స్పృష్టో రామేణ తచ్ఛ్రుత్వా నరేంద్రః పృథివీపతిః 63
గృధ్రత్వం త్యక్తవాన్ రాజా దివ్యగంధాఽనులేపనః
పురుషో దివ్యరూపోఽభూదువాచేదం చ రాఘవం 64
సాధు రాఘవ ధర్మజ్ఞ త్వత్ప్రసాదాదఽహం విభో
విముక్తో నరకాద్ఘోరాచ్ఛాపస్యాంతః కృత స్త్వయా 65

అధిక పాఠః (ప్రక్షిప్తః) సమాప్తః

షష్టితమః సర్గః – భార్గవ చ్యవనాద్యాగమనం

తయోః సంవదతోరేవం రామ లక్ష్మణయో స్తదా
వాసంతికీ నిశా ప్రాప్తా న శీతా న చ ఘర్మదా 1
తతః ప్రభాతే విమలే కృత పౌర్వాహ్ణిక క్రియః
అభిచక్రామ కాకుత్స్థో దర్శనం పౌర కార్యవిత్ 2
తతః సుమన్త్ర స్త్వాఽఽగమ్య రాఘవం వాక్య మబ్రవీత్
ఏతే ప్రతిహతా రాజన్ ద్వారి తిష్ఠన్తి తాపసాః 3
భార్గవం చ్యవనం చైవ పురస్కృత్య మహర్షయః
దర్శనం తే మహారాజ చోదయన్తి కృత త్వరాః 4
ప్రీయమాణా నరవ్యాఘ్ర యమునాతీర వాసినః
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రామః ప్రోవాచ ధర్మవిత్ 5
ప్రవేశ్యన్తాం మహాభాగా భార్గవ ప్రముఖా ద్విజాః
రాజ్ఞస్త్వాజ్ఞాం పురస్కృత్య ద్వార్స్థో మూర్ధ్ని కృతాఞ్జలిః 6
ప్రవేశయామాస తదా తాపసాన్ సుదురాసదాన్
శతం సమఽధికం తత్ర దీప్యమానం స్వతేజసా 7
ప్రవిష్టం రాజభవనం తాపసానాం మహాత్మనామ్
తే ద్విజాః పూర్ణ కలశైః సర్వతీర్థాఽమ్బు సత్కృతైః 8
గృహీత్వా ఫల మూలం చ రామస్యాభ్యాహరన్ బహు
ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వం రామః ప్రీతి పురస్కృతః 9
తీర్థోదకాని సర్వాణి ఫలాని వివిధాని చ

ఉవాచ చ మహాబాహుః సర్వానేవ మహామునీన్ 10
ఇమాన్యాసన ముఖ్యాని యథాఽర్హ ముపవిశ్యతామ్
రామస్య భాషితం శృత్వా సర్వ ఏవ మహర్షయః 11
బృసీషు రుచిరాఖ్యాసు నిషేదుః కాఞ్చనీషు తే
ఉపవిష్టానృషీం స్తత్ర దృష్ట్వా పరపురంజయః 12
ప్రయతః ప్రాఞ్జలిర్భూత్వా రాఘవో వాక్య మబ్రవీత్
కిమాగమన కార్యం వః కిం కరోమి సమాహితః 13
ఆజ్ఞాప్యోఽహం మహర్షీణాం సర్వకామకరః సుఖమ్
ఇదం రాజ్యం చ సకలం జీవితం చ హృది స్థితమ్ 14
సర్వమేత ద్ద్విజార్థం మే సత్యమేత ద్బ్రవీమి వః
తస్య తద్వచనం శృత్వా సాధుకారో మహానభూత్ 15
ఋషీణా ముగ్రతపసాం యమునాతీర వాసినామ్
ఊచుశ్చ తే మహాత్మానో హర్షేణ మహతా వృతాః 16
ఉపపన్నం నరశ్రేష్ఠ తవైవ భువి నాఽన్యతః
బహవః పార్థివా రాజన్నతిక్రాన్తా మహాబలాః 17
కార్యస్య గౌరవమ్ మత్వా ప్రతిజ్ఞాం నాఽభ్యరోచయన్||
త్వయా పునర్బ్రాహ్మణ గౌరవా దియం
కృతా ప్రతిజ్ఞా హ్యనవేక్ష్య కారణమ్
తతశ్చ కర్తా హ్యసి నాఽత్ర సంశయో
మహాభయాత్ త్రాతుమృషీం స్త్వమర్హసి 18

ఏక షష్టితమః సర్గః – లవణ త్రాణ ప్రార్థనా

బృవద్భిరేవమృషిభిః కాకుత్స్థో వాక్య మబ్రవీత్
కిం కార్యం బ్రూత మునయో భయం తావదుపైతు వః 1
తథా బృవతి కాకుత్స్థే భార్గవో వాక్య మబ్రవీత్
భయానాం శృణు యన్మూలం దేశస్య చ నరేశ్వర 2
పూర్వం కృతయుగే రాజన్ దైతేయః సుమహాబలః
లోలపుత్రోఽభవ జ్జ్యేష్ఠో మధుర్నామ మహాఽసురః 3
బ్రహ్మణ్యశ్చ శరణ్యశ్చ బుద్ధ్యా చ పరినిష్ఠితః
సురైశ్చ పరమోదారైః ప్రీతి స్తస్యాఽతులా భవత్ 4
స మధు ర్వీర్య సంపన్నో ధర్మే చ సుసమాహితః
బహువర్ష సహస్రాణి రుద్రప్రీత్యాఽకరో త్తపః 5

రుద్రః ప్రీతోఽభవ త్తస్మై వరం దాతుం యయౌ చ సః
బహుమానాచ్చ రుద్రేణ దత్త స్తస్యాఽద్భుతో వరః 6
శూలం శూలా ద్వినిష్కృష్య మహావీర్యం మహాప్రభమ్
దదౌ మహాత్మా సుప్రీతో వాక్యం చైతదువాచ హ 7
త్వయాఽయ మఽతులో ధర్మో మత్ప్రసాదకరః కృతః
ప్రీత్యా పరమయా యుక్తో దదామ్యాయుధ ముత్తమమ్ 8
యావత్ సురైశ్చ విప్రైశ్చ న విరుధ్యే ర్మహాఽసుర
తావ చ్ఛూలం తవేదం స్యాదఽన్యథా నాశ మేష్యతి 9
యశ్చ త్వామభియుంజీత యుద్ధాయ విగతజ్వరః
తం శూలో భస్మసాత్కృత్వా పునరేష్యతి తే కరమ్ 10
ఏవం రుద్రా ద్వరం లబ్ధ్వా భూయ ఏవ మహాఽసురః
ప్రణిపత్య మహాదేవం వాక్య మేతదువాచ హ 11
భగవన్ మమ వంశస్య శూల మేతదనుత్తమమ్
భవే త్తు సతతం దేవ సురాణా మీశ్వరోహ్యసి 12
తం బ్రువాణం మధుం దేవః సర్వభూతపతిః శివః
ప్రత్యువాచ మహాతేజా నైతదేవం భవిష్యతి 13
మా భూ త్తే విఫలా వాణీ మత్ప్రసాద కృతా శుభా
భవతః పుత్ర మేకం తు శూల మేత ద్భజిష్యతే 14
యావత్ కరస్థః శూలోఽయం భవిష్యతి సుతస్య తే
అవధ్యః సర్వభూతానాం శూల హస్తో భవిష్యతి 15
ఏవం మధుర్వరం లబ్ధ్వా దేవాత్ సుమహదద్భుతమ్
భవనం సోఽసురశ్రేష్ఠః కారయామాస సుప్రభమ్ 16
తస్య పత్నీ మహాభాగా ప్రియా కుమ్భీనసీతి యా
విశ్వావసోరఽపత్యం సా హ్యనలాయాం మహాప్రభా 17
తస్యాః పుత్రో మహావీర్యో లవణో నామ దారుణః
బాల్యాత్ ప్రభృతి దుష్టాత్మా పాపాన్యేవ సమాచరత్ 18
తం పుత్రం దుర్వినీతం తు దృష్ట్వా క్రోధ సమన్వితః
మధుః స శోక మాపేదే న చైనం కించి దఽబ్రవీత్ 19
స విహాయ త్విమం లోకం ప్రవిష్టో వరుణాలయమ్
శూలం నివేశ్య లవణే వరం తస్మై న్యవేదయత్ 20
స ప్రభావేణ శూలస్య దౌరాత్మ్యేనాత్మన స్తథా

సంతాపయతి లోకాం స్త్రీన్ విశేషేణ చ తాపసాన్ 21
ఏవం ప్రభావో లవణః శూలం చైవ తథా విధమ్
శృత్వా ప్రమాణం కాకుత్స్థ త్వం హి నః పరమా గతిః 22
బహవః పార్థివా రామ భయార్తైః ఋషిభిః పురా
అభయం యాచితా వీర త్రాతారం న చ విద్మహే 23
తే వయం రావణం శృత్వా హతం స బల వాహనమ్
త్రాతారం విద్మహే తాత నాఽన్యం భువి నరాధిపమ్ 24
తత్ పరిత్రాతు మిచ్ఛామో లవణాద్భయ పీడితాన్||
ఇతి రామ నివేదినం తు తే
భయజం కారణ ముత్థితం చ యత్
వినివారయితుం భవాన్ క్షమః
కురు తం కామమఽహీనవిక్రమ

ద్వి షష్టితమః సర్గః – శతృఘ్న ప్రార్థనా

తథోక్తే తాన్ ఋషీన్ రామః ప్రత్యువాచ కృతాఞ్జలిః
కిమాహారః కిమాచారో లవణః క్వ చ వర్తతే 1
రాఘవస్య వచః శృత్వా ఋషయః సర్వ ఏవ తే
తతో నివేదయామాసు ర్లవణో వవృధే యథా 2
ఆహారః సర్వ సత్త్వాని విశేషేణ చ తాపసాః
ఆచారో రౌద్రతా నిత్యం వాసో మధువనే తథా 3
హత్వా బహు సహస్రాణి సింహ వ్యాఘ్ర మృగ ద్విపాన్
మానుషాం శ్చైవ కురుతే నిత్యమాహార మాహ్నికమ్ 4
తతోఽన్తరాణి సత్త్వాని ఖాదతే స మహాబలః
సంహారే సమనుప్రాప్తే వ్యాదితాఽఽస్య ఇవాన్తకః 5
తచ్ఛృత్వా రాఘవో వాక్య మువాచ స మహామునీన్
ఘాతయిష్యామి తద్రక్షో హ్యపగచ్ఛతు వో భయమ్ 6
ప్రతిజ్ఞాయ తథా తేషాం మునీనా ముగ్రతేజసామ్
స భ్రాతౄన్ సహితాన్ సర్వానువాచ రఘునన్దనః 7
కో హన్తా లవణం వీరః కస్యాంశః స విధీయతామ్
భరతస్య మహాబాహోః శతృఘ్నస్య చ ధీమతః 8
రాఘవేణైవ ముక్తస్తు భరతో వాక్య మబ్రవీత్
అహ మేతం వధిష్యామి మమాంశః స విధీయతామ్ 9

భరతస్య వచః శృత్వా ధైర్య శౌర్య సమన్వితమ్
లక్ష్మణాఽవరజ స్తస్థౌ హిత్వా సౌవర్ణమాసనమ్ 10
శత్రుఘ్నస్త్వఽబ్రవీ ద్వాక్యం ప్రణిపత్య నరాధిపమ్
కృత కర్మా మహాబాహుర్మధ్యమో రఘునన్దనః 11
ఆర్యేణ హి పురా శూన్యా త్వఽయోధ్యా పరిపాలితా
సంతాపం హృదయే కృత్వా ఆర్యస్యాగమనం ప్రతి 12
దుఃఖాని చ బహూనీహ హ్యనుభూతాని పార్థివ
శయానో దుఃఖ శయ్యాసు నన్దిగ్రామేఽవసత్ పురా 13
ఫల మూలాఽశనో భూత్వా జటీ చీరధర స్తథా
అనుభూయేదృశం దుఃఖమేష రాఘవనన్దనః 14
ప్రేష్యే మయి స్థితే రాజ న్న భూయః క్లేశ మాప్నుయాత్
తథా బృవతి శత్రుఘ్నే రాఘవః పునరబ్రవీత్ 15
ఏవం భవతు కాకుత్స్థ క్రియతాం మమ శాసనమ్
రాజ్యే త్వామభిషేక్ష్యామి మధోస్తు నగరే శుభే 16
నివేశయ మహాబాహో భరతం యద్యఽవేక్షసే
శూర స్త్వం కృత విద్యశ్చ సమర్థశ్చ నివేశనే 17
యో హి శత్రుం సముత్పాట్య పార్థివస్య పునః క్షయే
న విధత్తే నృపం తత్ర నరకం స నిగచ్ఛతి 18
స త్వం హత్వా మధు సుతం లవణం పాప నిశ్చయమ్
రాజ్యం ప్రశాధి ధర్మేణ వాక్యం మే యద్యఽవేక్షసే 19
ఉత్తరం చ న వక్తవ్యం శూర వాక్యాన్తరే మమ
బాలేన పూర్వజస్యాజ్ఞా కర్తవ్యా నాఽత్ర సంశయః 20
అభిషేకం చ కాకుత్స్థ ప్రతీచ్ఛస్వ మయోద్యతమ్
వసిష్ఠ ప్రముఖై ర్విప్రై ర్విధి మన్త్ర పురస్కృతమ్ 21

త్రి షష్టితమః సర్గః – లవణ వధోపాయ కథనం

ఏవ ముక్తస్తు రామేణ పరాం వ్రీడా ముపాగమత్
శత్రుఘ్నో వీర్య సంపన్నో మన్దం మన్ద మువాచ హ 1
అధర్మం విద్మ కాకుత్స్థ హ్యస్మిన్నర్థే నరేశ్వర
కథం తిష్ఠత్సు జ్యేష్ఠేషు కనీయానఽభిషిచ్యతే 2
అవశ్యం కరణీయం చ శాసనం పురుషర్షభ
తవ చైవ మహాభాగ శాసనం దురతిక్రమమ్ 3

త్వత్తో మయా శృతం వీర శృతిభ్యశ్చ మయా శృతం
నోత్తరం హి మయా వాచ్యం మధ్యమే ప్రతిజానతి 4
వ్యాహృతం దుర్వచో ఘోరం హంతాఽస్మి లవణం మృధే
తస్యేయం మే దురుక్తస్య దుర్గతిః పురుషర్షభ 5
ఉత్తరం హి న వక్తవ్యం జ్యేష్ఠేనాఽభిహితే పునః
అధర్మ సహితం చైవ పరలోక వివర్జితం 6
సోఽహం ద్వితీయం కాకుత్స్థ న వక్ష్యామి తవోత్తరం
మా ద్వితీయేన దండో వై నిపతే న్మయి మానద 7
కామ కారో హ్యహం రాజం స్తవాఽస్మి పురుషర్షభ
అధర్మం జహి కాకుత్స్థ మత్కృతే రఘునందన 8
ఏవ ముక్తే తు శూరేణ శత్రుఘ్నేన మహాత్మనా
ఉవాచ రామః సంహృష్టో భరతం లక్ష్మణం తథా 9
సంభారానఽభిషేకస్య ఆనయధ్వం సమాహితాః
అద్యైవ పురుషవ్యాఘ్ర మఽభిషేక్ష్యామి రాఘవమ్ 10
పురోహితం చ కాకుత్స్థ నైగమా నృత్విజ స్తథా
మన్త్రిణ శ్చైవ తాన్ సర్వానాఽనయధ్వం మమాజ్ఞయా 11
రాజ్ఞః శాసనమాజ్ఞాయ తథా కుర్వన్ మహారథాః
అభిషేక సమారమ్భం పురస్కృత్య పురోధసం 12
ప్రవిష్టా రాజ భవనం రాజానో బ్రాహ్మణా స్తథా
తథాఽభిషేకో వవృధే శత్రుఘ్నస్య మహాత్మనః 13
సంప్రహర్షకరః శ్రీమాన్ రాఘవస్య పురస్య చ
అభిషిక్తస్తు శత్రుఘ్నో బభౌ చాదిత్యసన్నిభః 14
అభిషిక్తః పురా స్కందః సేన్ద్రైరివ మరుద్గణైః
అభిషిక్తే తు శత్రుఘ్నే రామేణాఽక్లిష్ట కర్మణా 15
పౌరాః ప్రముదితాశ్చాసన్ బ్రాహ్మణాశ్చ బహుశృతాః
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ మంగళం కైకయీ తథా 16
చక్ర స్తా రాజభవనే యాశ్చాఽన్యా రాజయోషితః
ఋషయశ్చ మహాత్మానో యమునాతీర వాసినః 17
హతం లవణ మాశంసుః శత్రుఘ్నస్యాభిషేచనాత్
తతోభిషిక్తం శత్రుఘ్నమఙ్క మారోప్య రాఘవః 18
ఉవాచ మధురాం వాణీం తేజ స్తస్యాభిపూరయన్

అయం శర స్త్వ ఽమోఘ స్తే దివ్యః పరపురంజయః 19
అనేన లవణం సౌమ్య హన్తా ఽసి రఘునన్దన
సృష్టః శరో ఽయం కాకుత్స్థ యదా శేతే మహార్ణవే 20
స్వయమ్భూరజితో దేవో యం నాపశ్యన్ సురా ఽసురాః
అదృశ్యః సర్వ భూతానాం తేనా ఽయం తు శరోత్తమః 21
సృష్టః క్రోధాభిభూతేన వినాశార్థం దురాత్మనోః
మధు కైటభయో ర్వీర విఘాతే సర్వరక్షసాం 22
స్రష్టు కామేన లోకాన్ స్త్రీన్ స్తా చా ఽనేన హతౌ యుధి
తౌ హత్వా జన భోగార్థం కైటభం తు మధుం తథా 23
అనేన శర ముఖ్యేన తతో లోకాం శ్చకార సః
నా ఽయం మయా శరః పూర్వం రావణస్య వధార్థినా 24
ముక్తః శ్శత్రుఘ్న భూతానాం మహాంస్త్రాసో భవే దితి
యచ్చ తస్య మహచ్ఛూలం త్ర్యమ్బకేణ మహాత్మనా 25
దత్తం శత్రు వినాశాయ మధోరాయుధ ముత్తమమ్
స తం నిక్షిప్య భవనే పూజ్యమానం పునః పునః 26
దిశః సర్వాః సమాసాద్య ప్రాప్నోత్యాహార ముత్తమం
యదా తు యుద్ధ మాకాంక్షన్ కశ్చిదేనం సమాహ్వాయేత్ 27
తదా శూలం గృహీత్వా తం భస్మ రక్షః కరోతి హి
స త్వం పురుషశార్దూల త మాయుధ వినా కృతమ్ 28
అప్రవిష్టం పురం పూర్వం ద్వారి తిష్ఠ ధృతా ఽ ఽయుధః
అప్రవిష్టం చ భవనం యుద్ధాయ పురుషర్షభ 29
ఆహ్వాయేథా మహాబాహో తతో హన్తా ఽసి రాక్షసం
అన్యథా క్రియమాణే తు అవధ్యః స భవిష్యతి 30
యది త్వేవం కృతే వీర వినాశ ముపయాస్యతి
ఏత త్తే సర్వమాఖ్యాతం శూలస్య చ విపర్యయః 31
శ్రీమతః శితి కణ్ఠస్య కృత్యం హి దురతిక్రమమ్||

చతు ష్షష్టితమః సర్గః – శత్రుఘ్న ప్రస్థానం

ఏవ ముక్త్వా చ కాకుత్స్థం ప్రశస్య చ పునః పునః
పునరేవా ఽపరం వాక్య మువాచ రఘునన్దనః 1
ఇమాన్య ఽశ్వ సహస్రాణి చత్వారి పురుషర్షభ
రథానాం ద్వే సహస్రే చ గజానాం శత ముత్తమం 2

అన్తరాపణ వీథ్యశ్చ నానాపణ్యోప శోభితాః
అనుగచ్ఛన్తు కాకుత్స్థం తథైవ నట నర్తకాః 3
హిరణ్యస్య సువర్ణస్య నియుతం పురుషర్షభ
ఆదాయ గచ్ఛ శత్రుఘ్న పర్యాప్త ధన వాహనః 4
బలం చ సుభృతం వీర హృష్ట పుష్టమనుత్తమమ్
సంభాషా సంప్రదానేన రఞ్జయస్వ నరోత్తమం 5
న హ్యర్థాస్తత్ర తిష్ఠన్తి న దారా న చ బాన్ధవాః
సుప్రీతో భృత్యవర్గశ్చ యత్ర తిష్ఠతి రాఘవ 6
అతో హృష్ట జనాకీర్ణాం ప్రస్థాప్య మహతీం చమూమ్
ఏక ఏవ ధనుష్పాణి ర్గచ్ఛ త్వం మధునో వనమ్ 7
యథా త్వాం న ప్రజానాతి గచ్ఛన్తం యుద్ధ కాంక్షిణమ్
లవణస్తు మధోః పుత్ర స్తథా గచ్ఛేరఽశఙ్కితం 8
న తస్య మృత్యురన్యోస్తి కశ్చిద్ధి పురుషర్షభ
దర్శనం యోభిగచ్ఛేత స వధ్యో లవణేన హి 9
స గ్రీష్మ అపయాతే తు వర్ష రాత్ర ఉపాగతే
హన్యా స్త్వం లవణం సౌమ్య స హి కాలోఽస్య దుర్మతేః 10
మహర్షీం స్తు పురస్కృత్య ప్రయాన్తు తవ సైనికాః
యథా గ్రీష్మాఽవశేషేణ తరేయు ర్జాహ్నవీ జలమ్ 11
తత్ర స్థాప్య బలం సర్వం నదీ తీరే సమాహితః
అగ్రతో ధనుషా సార్ధం గచ్ఛ త్వం లఘువిక్రమః 12
ఏవ ముక్తస్తు రామేణ శత్రుఘ్న స్తాన్ మహాబలాన్
సేనా ముఖ్యాన్ సమానీయ తతో వాక్య మువాచ హ 13
ఏతే వో గణితా వాసా యత్ర యత్ర నివత్స్యథ
స్థాతవ్యం చాఽవిరోధేన యథా బాధా న కస్యచిత్ 14
తథా తాం స్తు సమాజ్ఞాప్య ప్రస్థాప్య చ మహద్బలమ్
కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ కైకేయీం చాభ్యవాదయత్ 15
రామం ప్రదక్షిణీ కృత్య శిరసాభిప్రణమ్య చ
రామేణ చాభ్యనుజ్ఞాతః శత్రుఘ్నః శత్రు తాపనః 16
లక్ష్మణం భరతం చైవ ప్రణిపత్య కృతాంజలిః
పురోహితం వసిష్ఠం చ శత్రుఘ్నః ప్రయతాత్మవాన్ 17
ప్రదక్షిణమఽథో కృత్వా నిర్జగామ మహాబలః||

ప్రస్థాప్య సేనామఽథ సోఽగ్రత స్తదా
గజేంద్ర వాజి ప్రవరౌఘ సంకులాం
ఉవాస మాసం తు నరేంద్ర పార్శ్వతః
అథః ప్రయాతో రఘువంశ వర్ధనః 18

పంచ షష్టితమః సర్గః – సౌదాస కథా

ప్రస్థాప్య తు బలం సర్వం మాస మాత్రోషితః పథి
ఏక ఏవాఽఽశు శత్రుఘ్నో జగామ త్వరితం తదా 1
ద్విరాత్ర మన్తరే శూర ఉష్య రాఘువనన్దనః
వాల్మీకేరాశ్రమం పుణ్యమఽగచ్ఛద్వాస ముత్తమమ్ 2
సోభివాద్య మహాత్మానం వాల్మీకిం ముని సత్తమమ్
కృతాంజలిరఽథో భూత్వా వాక్య మేత దువాచ హ 3
భగవన్ వస్తు మిచ్ఛామి గురోః కృత్యాదిఽహాగతః
శ్వః ప్రభాతే గమిష్యామి ప్రతీచీం వారుణీం దిశమ్ 4
శత్రుఘ్నస్య వచః శృత్వా ప్రహస్య మునిపుంగవః
ప్రత్యువాచ మహాత్మానం స్వాగతం తే మహాయశః 5
స్వమాశ్రమ మిదం సౌమ్య రాఘువాణాం కులస్య హి
ఆసనం పాద్యమఽర్ఘ్యం చ నిర్విశంకః ప్రతీచ్ఛ మే 6
ప్రతిగృహ్య తదా పూజాం ఫల మూలం చ భోజనమ్
భక్షయామాస కాకుత్స్థ స్తృప్తిం చ పరమాం గతః 7
స భుక్త్వా ఫల మూలం చ మహర్షిం త మువాచ హ
పూర్వాయజ్ఞ విభూతీయం కస్యాశ్రమ సమీపతః 8
త త్తస్య భాషితం శృత్వా వాల్మీకి ర్వాక్య మబ్రవీత్
శత్రుఘ్న శృణు యస్యేదం బభూవాయతనం పురా 9
యుష్మాకం పూర్వకో రాజా సుదాస స్తస్య భూపతేః
పుత్రో వీరసహో నామ వీర్యవానఽతిధార్మికః 10
స బాల ఏవ సౌదాసో మృగయా ముపచక్రమే
చంచూర్యమాణం దదృశే స శూరో రాక్షస ద్వయమ్ 11
శార్దూల రూపిణౌ ఘోరౌ మృగాన్ బహు సహస్రశః
భక్ష్యమాణావఽసంతుష్టౌ పర్యాప్తిం నైవ జగ్మతుః 12
స తు తౌ రాక్షసౌ దృష్ట్వా నిర్మృగం చ వనం కృతమ్
క్రోధేన మహతావిష్టో జఘానైకం మహేషుణా 13

వినిపాత్య తమేకం తు సౌదాసః పురుషర్షభః
విజ్వరో విగతామర్షో హతం రక్షో హ్యుదైక్షత 14
నిరీక్షమాణం తం దృష్ట్వా సహాయం తస్య రక్షసః
సంతాపమకరో ద్ఘోరం సౌదాసం చేద మఽబ్రవీత్ 15
యస్మాదఽనపరాధం త్వం సహాయం మమ జఘ్నివాన్
తస్మా త్తవాఽపి పాపిష్ఠ ప్రదాస్యామి ప్రతిక్రియామ్ 16
ఏవ ముక్త్వా తు తద్రక్ష స్తత్రైవాఽన్తరధీయత
కాల పర్యాయ యోగేన రాజా మిత్రసహోఽభవత్ 17
రాజా తు యజతే యజ్ఞమఽస్యాశ్రమ సమీపతః
అశ్వమేధం మహాయజ్ఞం తం వసిష్ఠోఽభ్యపాలయత్ 18
తత్ర యజ్ఞో మహానాసీ ద్బహువర్ష గణాయుతః
సమృద్ధః పరయా లక్ష్మ్యా దేవయజ్ఞ సమోఽభవత్ 19
అథాఽవసానే యజ్ఞస్య పూర్వవైరమఽనుస్మరన్
వసిష్ఠ రూపీ రాజాన మితి హోవాచ రాక్షసః 20
అస్య యజ్ఞస్య జాతోఽన్తః సాఽమిషం భోజనం మమ
దీయతా మిహ శీఘ్రం వై నాఽత్ర కార్యా విచారణా 21
తచ్ఛృత్వా వ్యాహృతం వాక్యం రక్షసా బ్రహ్మరూపిణా
భక్ష్య సంస్కార కుశల మువాచ పృథివీపతిః 22
హవిష్యం సాఽమిషం స్వాదు యథా భవతి భోజనమ్
తథా కురుష్వ శీఘ్రం వై పరితుష్యే ద్యథా గురుః 23
శాసనాత్ పార్థివేన్ద్రస్య సూదః సంభ్రాన్త మానసః
స చ రాక్షసః పున స్తత్ర సూద వేష మఽథాకరోత్ 24
స మానుషమఽథో మాంసం పార్థివాయ న్యవేదయత్
ఇదం స్వాదు హవిష్యం చ సామిషం చాఽన్నమాహృతమ్ 25
స భోజనం వసిష్ఠాయ పత్న్యా సార్ధ ముపాహరత్
మదయన్త్యా నరవ్యాఘ్ర సాఽమిషం రక్షసాహృతమ్ 26
జ్ఞాత్వా తదామిషం విప్రో మానుషం భాజనం గతమ్
క్రోధేన మహతావిష్టో వ్యాహర్తు ముపచక్రమే 27
యస్మా త్త్వం భోజనం రాజన్ మమైతద్దాతు మిచ్ఛసి
తస్మా ద్భోజన మేత త్తే భవిష్యతి న సంశయః 28
తతః కృద్ధస్తు సౌదాస స్తోయం జగ్రాహ పాణినా

వసిష్ఠం శప్తు మారేభే భార్యా చైనమఽవారయత్ 29
రాజన్ ప్రభుర్యతోఽస్మాకం వసిష్ఠో భగవాన్ ఋషిః
ప్రతిశప్తుం న శక్త స్త్వం దేవతుల్యం పురోధసం 30
తతః క్రోధమయం తోయం తేజోబల సమన్వితం
వ్యసర్జయత ధర్మాత్మా తతః పాదౌ సిషేచ చ 31
తేనాఽస్య రాజ్ఞ స్తౌ పాదౌ తదా కల్మాషతాం గతౌ
తదా ప్రభృతి రాజాఽసౌ సౌదాసః సుమహాయశాః 32
కల్మాషపాదః సంవృత్తః ఖ్యాత శ్చైవ తథా నృపః
స రాజా సహ పత్న్యా వై ప్రణిపత్య ముహుర్ముహుః 33
పునర్వసిష్ఠం ప్రోవాచ యదుక్తం బ్రహ్మ రూపిణా
తచ్ఛ్రుత్వా పార్థివేన్ద్రస్య రక్షసాధికృతం చ తత్ 34
పునః ప్రోవాచ రాజానం వసిష్ఠః పురుషర్షభమ్
మయా రోష పరీతేన యదిదం వ్యాహృతం వచః 35
నైత చ్ఛక్యం వృథా కర్తుం ప్రదాస్యామి చ తే వరమ్
కాలో ద్వాదశ వర్షాణి శాపస్యాఽన్తో భవిష్యతి 36
మత్ప్రసాదాచ్చ రాజేన్ద్ర వ్యతీతం న స్మరిష్యసి
ఏవం స రాజా తం శాప ముపభుజ్యాఽరిసూదనః 37
ప్రతి లేభే పునా రాజ్యం ప్రజాశ్చైవాఽన్వపాలయత్
తస్య కల్మాష పాదస్య యజ్ఞస్యాయతనం శుభమ్ 38
ఆశ్రమస్య సమీపేఽస్య యన్మాం పృచ్ఛసి రాఘవ
తస్య తాం పార్థివేన్ద్రస్య కథాం శృత్వా సుదారుణామ్ 39
వివేశ పర్ణశాలాయాం మహర్షిమభివాద్య చ||

షట్షష్టితమః సర్గః – కుశ లవ జననం

యామేవ రాత్రిం శత్రుఘ్నః పర్ణశాలా ముపావిశత్
తామేవ రాత్రిం సీతాఽపి ప్రసూతా దారక ద్వయమ్ 1
తతోఽర్ధ రాత్ర సమయే బాలకా ముని దారకాః
వాల్మీకేః ప్రియ మాచఖ్యుః సీతాయాః ప్రసవం శుభమ్ 2
భగవన్ రామ పత్నీ సా ప్రసూతా దారక ద్వయం
తతో రక్షాం మహాతేజః కురు భూత వినాశినీమ్ 3
తేషాం తద్వచనం శృత్వా మహర్షిః సముపాగమత్
బాలచంద్ర ప్రతీకాశౌ దేవ పుత్రౌ మహౌజసౌ 4

జగామ తత్ర హృష్టాత్మా దదర్శ చ కుమారకౌ
భూత ఘ్నీం చాఽకరో త్తాభ్యాం రక్షాం రక్షో వినాశినీమ్ 5
కుశ ముష్టి ముపాదాయ లవం చైవ తు స ద్విజః
వాల్మీకిః ప్రదదౌ తాభ్యాం రక్షాం భూత వినాశినీమ్ 6
య స్తయోః పూర్వజో జాతః స కుశైర్మన్త్ర సంస్కృతైః
నిర్మార్జనీయస్తు తదా కుశ ఇత్యఽస్య నామ తత్ 7
యశ్చాఽవరో భవే త్తాభ్యాం లవేన స సమాహితః
నిర్మార్జనీయో బుద్ధిభి ర్లవ ఇత్యేవ నామతః 8
ఏవం కుశ లవౌ నామ్నా తావుభౌ యమజాతకౌ
మత్కృతాభ్యాం చ నామభ్యాం ఖ్యాతి యుక్తౌ భవిష్యతః 9
తే రక్షాం జగృహు స్తాశ్చ ముని హస్తాత్ సమాహితాః
అకుర్వం శ్చ తతో రక్షాం తయో ర్విగత కల్మషాః 10
తథా తాం క్రియమాణాం చ వృద్ధాభిర్గోత్ర నామ చ
సంకీర్తనం చ రామస్య సీతాయాః ప్రసవౌ శుభౌ 11
అర్ధ రాత్రే తు శత్రుఘ్నః శుశ్రావ సుమహత్ ప్రియమ్
పర్ణశాలాం తతో గత్వా మాతర్దిష్ట్యేతి చాబ్రవీత్ 12
తథా తస్య ప్రహృష్టస్య శత్రుఘ్నస్య మహాత్మనః
వ్యతీతా వార్షికీ రాత్రిః శ్రావణీ లఘువిక్రమా 13
ప్రభాతే సుమహావీర్యః కృత్వా పౌర్వాహ్ణికీం క్రియామ్
మునిం ప్రాఞ్జలిరామన్త్ర్య యయౌ పశ్చాన్ముఖః పునః 14
స గత్వా యమునా తీరం సప్త రాత్రోషితః పథి
ఋషీణాం పుణ్య కీర్తీనామాశ్రమే వాస మభ్యయాత్ 15
స తత్ర మునిభిః సార్ధం భార్గవ ప్రముఖై ర్నృపః
కథాభిరఽభిరూపాభిర్వాసం చక్రే మహాయశాః 16
స కాంచనాద్యై ర్మునిభిః సమేతో
రాఘు ప్రవీరో రజనీం తదానీం
కథా ప్రకారై ర్బహుభి ర్మహాత్మా
విరామయామాస నరేంద్ర సూనుః 17

సప్త షష్టితమః సర్గః – మాంధాతృ వధః

అథ రాత్ర్యాం ప్రవృత్తాయాం శత్రుఘ్నో భృగు నన్దనమ్
పప్రచ్ఛ చ్యవనం విప్రం లవణస్య యథా బలమ్ 1

శూలస్య చ బలం బ్రహ్మన్ కే చ పూర్వం వినాశితాః
అనేన శూల ముఖ్యేన ద్వన్ద్వయుద్ధ ముపాగతాః 2
తస్య తద్వచనం శృత్వా శతృఘ్నస్య మహాత్మనః
ప్రత్యువాచ మహాతేజా శ్చ్యవనో రఘునన్దనమ్ 3
అసంఖ్యేయాని కర్మాణి యాన్యఽస్య రఘునందన
ఇక్ష్వాకువంశ ప్రభవే యద్వృత్తం తచ్ఛృణుష్వ మే 4
అయోధ్యాయాం పురా రాజా యువనాశ్వ సుతో బలీ
మాన్ధాతేతి స విఖ్యాత స్త్రిషు లోకేషు వీర్యవాన్ 5
స కృత్వా పృథివీం కృత్స్నాం శాసనే పృథివీపతిః
సురలోక మితో జేతు ముద్యోగమఽకరో న్నృపః 6
ఇన్ద్రస్య చ భయం తీవ్రం సురాణాం చ మహాత్మనామ్
మాంధాతరి కృతోద్యోగే దేవలోక జిగీషయా 7
అర్ధాఽఽసనేన శక్రస్య రాజ్యాఽర్ధేన చ పార్థివః
వన్ద్యమానః సురగణైః ప్రతిజ్ఞామధ్యరోహత 8
తస్య పాప మభిప్రాయం విదిత్వా పాకశాసనః
సాన్త్వపూర్వ మిదం వాక్య మువాచ యువనాశ్వజమ్ 9
రాజా త్వం మానుషే లోకే న తావత్ పురుషర్షభ
అకృత్వా పృథివీం వశ్యాం దేవరాజ్య మిహేచ్ఛసి 10
యది వీర సమగ్రా తే మేదినీ నిఖిలా వశే
దేవరాజ్యం కురుష్వేహ సభృత్య బల వాహనః 11
ఇన్ద్ర మేవం బ్రువాణం తు మాన్ధాతా వాక్య మబ్రవీత్
క్వ మే శక్ర ప్రతిహతం శాసనం పృథివీ తలే 12
త మువాచ సహస్రాక్షో లవణో నామ రాక్షసః
మధుపుత్రో మధువనే నాఽజ్ఞాం తే కురుతేఽనఘ 13
తచ్ఛృత్వా విప్రియం ఘోరం సహస్రాక్షేణ భాషితమ్
వ్రీడితోఽవాఙ్ముఖో రాజా వ్యాహర్తుం న శశాక హ 14
ఆమన్త్ర్య తు సహస్రాక్షం హ్రియా కించిదఽవాఙ్ముఖః
పునరేవాగమ చ్ఛ్రీమా నిమం లోకం నరేశ్వరః 15
స కృత్వా హృదయేఽమర్షం సభృత్య బల వాహనః
ఆజగామ మధోః పుత్రం వశే కర్తు మఽరిందమః 16
స కాంక్షమాణో లవణం యుద్ధాయ పురుషర్షభః

దూతం సంప్రేషయామాస సకాశం లవణస్య హి 17
స గత్వా విప్రియాణ్యాహ బహూని మధునః సుతమ్
వదన్త మేవం తం దూతం భక్షయామాస రాక్షసః 18
చిరాయమాణే దూతే తు రాజా క్రోధ సమన్వితః
అర్దయామాస తద్రక్షః శర వృష్ట్యా సమన్తతః 19
తతః ప్రహస్య తద్రక్షః శూలం జగ్రాహ పాణినా
వధాయ సానుబన్ధస్య ముమోచాఽఽయుధ ముత్తమమ్ 20
తచ్ఛూలం దీప్యమానం తు సభృత్య బల వాహనమ్
భస్మీకృత్వా నృపం భూయో లవణస్యాగమత్ కరమ్ 21
ఏవం స రాజా సుమహాన్ హతః సబల వాహనః
శూలస్య తు బలం సౌమ్య అప్రమేయ మనుత్తమమ్ 22
శ్వః ప్రభాతే తు లవణం వధిష్యఽసి న సంశయః
అగృహీ తాయుధం క్షిప్రం ధ్రువో హి విజయ స్తవ 23
లోకానాం స్వస్తి చైవ స్యాత్ కృతే కర్మణి చ త్వయా
ఏత త్తే సర్వమాఖ్యాతం లవణస్య దురాత్మనః 24
శూలస్య చ బలం ఘోర మఽప్రమేయం నరర్షభ
వినాశశ్చైవ మాంధాతుర్యత్తేనాఽభూచ్చ పార్థివ 25
త్వం శ్వః ప్రభాతే లవణం మహాత్మన్
వధిష్యసే నాఽత్ర తు సంశయో మే
శూలం వినా నిర్గత మాఽఽమిషార్థే
ధృవో జయ స్తే భవితా నరేంద్ర 26

అష్ట షష్టితమః సర్గః – లవణ శతృఘ్న వివాదః

కథాం కథయతాం తేషాం జయం చాకాంక్షతాం శుభమ్
వ్యతీతా రజనీ శీఘ్రం శతృఘ్నస్య మహాత్మనః 1
తతః ప్రభాతే విమలే తస్మిన్ కాలే స రాక్షసః
నిర్గత స్తు పురా ద్వీరో భక్ష్యాఽఽహార ప్రచోదితః 2
ఏతస్మి న్నన్తరే వీరః శతృఘ్నో యమునాం నదీమ్
తీర్త్వా మధు పుర ద్వారి ధనుష్పాణి రఽతిష్ఠత 3
తతోఽర్ధ దివసే ప్రాప్తే క్రూర కర్మా స రాక్షసః
ఆగచ్ఛద్బహు సాహస్రం ప్రాణినాం భార ముద్వహన్ 4
తతో దదర్శ శతృఘ్నం స్థితం ద్వారి ధృతాయుధమ్

త మువాచ తతో రక్షః కిమఽనేన కరిష్యసి 5
ఈదృశానాం సహస్రాణి సాయుధానాం నరాఽధమ
భక్షితాని మయా రోషాత్ కాల మాకాంక్షసే ను కిమ్ 6
ఆహార శ్చాఽప్యసంపూర్ణో మమాఽయం పురుషాధమ
స్వయం ప్రవిష్టోఽద్య ముఖం కథ మాసాద్య దుర్మతే 7
తస్యైవం భాషమాణస్య హసతశ్చ ముహుర్ముహుః
శత్రుఘ్నో వీర్య సంపన్నో రోషాదఽశ్రూణ్యవాసృజత్ 8
తస్య రోషాభిభూతస్య శత్రుఘ్నస్య మహాత్మనః
తేజోమయామరీచ్య స్తు సర్వగాత్రై ర్వినిష్పతన్ 9
ఉవాచ చ సుసంకృద్ధః శత్రుఘ్న స్తం నిశాచరమ్
యోద్ధుమిచ్ఛామి దుర్బుద్ధే ద్వన్ద్వయుద్ధం త్వయా సహ 10
పుత్రో దశరథస్యాఽహం భ్రాతా రామస్య ధీమతః
శత్రుఘ్నో నిత్యశత్రుఘ్నో వధాకాంక్షీ తవాగతః 11
తస్య మే యుద్ధ కామస్య ద్వన్ద్వయుద్ధం ప్రదీయతామ్
శత్రు స్త్వం సర్వజీవానాం న మే జీవన్ గమిష్యసి 12
తస్మిం స్తథా బృవాణే తు రాక్షసః ప్రహస న్నివ
ప్రత్యువాచ నరశ్రేష్ఠం దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి దుర్మతే 13
మమ మాతృష్వసు ర్భ్రాతా రావణో రాక్షసాధిపః
హతో రామేణ దుర్బుద్ధే స్త్రీ హేతోః పురుషాధమ 14
తచ్చ సర్వం మయా క్షాన్తం రావణస్య కుల క్షయమ్
అవజ్ఞాం పురతః కృత్వా మయా యూయం విశేషతః 15
నిహతాశ్చ హి మే సర్వే పరిభూతాస్తృణం యథా
భూతా శ్చైవ భవిష్యాశ్చ యూయం చ పురుషాధమాః 16
తస్య తే యుద్ధ కామస్య యుద్ధం దాస్యామి దుర్మతే
తిష్ఠ త్వం చ ముహూర్తం తు యావదాయుధమానయే 17
ఈప్సితం యాదృశం తుభ్యం సజ్జయే యావదాయుధమ్
త మువాచాఽథ శత్రుఘ్నః క్వ మే జీవన్ గమిష్యసి 18
శత్రు ర్యదృచ్ఛయా దృష్టో న మోక్తవ్యః కృతాత్మనా
యో హి విక్లబయా బుద్ధ్యా ప్రసరం శత్రవే దిశేత్ 19
స హతో మన్ద బుద్ధిత్వా ద్యథా కాపురుష స్తథా||
తస్మాత్ సుదృష్టం కురు జీవలోకం

శరైః శితై స్త్వాం వివిధై ర్నయామి
యమస్య గేహాఽభిముఖం హి పాపం
రిపుం త్రిలోకస్య చ రాఘవస్య 20

ఏకోన సప్తతిమః సర్గః – లవణ వధః

తచ్ఛ్రుత్వా భాషితం తస్య శత్రుఘ్నస్య మహాత్మనః
క్రోధ మాహారయ త్తీవ్రం తిష్ఠ తిష్ఠేతి చాఽబ్రవీత్ 1
పాణౌ పాణిం వినిష్పిష్య దన్తాన్ కటకటాప్య చ
లవణో రఘుశార్దూలమాహ్వాయామాస చాఽసకృత్ 2
త మాహ్వాయంతం సౌమిత్రి ర్లవణం ఘోర దర్శనం
శత్రుఘ్నో దేవశత్రుఘ్న ఇదం వచన మబ్రవీత్ 3
న శత్రుఘ్న స్తథా జాతో యథాఽన్యే నిర్జితా స్త్వయా
తదఽద్య బాణాభిహతో వ్రజ త్వం యమ సాదనమ్ 4
ఋషయోఽప్యద్య పాపాత్మన్ మయా త్వాం నిహతం రణే
పశ్యన్తు విప్రా విద్వాంస స్త్రిదశా ఇవ రావణమ్ 5
త్వయి మద్బాణ నిర్దగ్ధే పతితేఽద్య నిశాచర
పురే జనపదే చాఽపి క్షేమ మేవ భవిష్యతి 6
అద్య మద్బాహు నిష్క్రాన్తః శరో వజ్రనిభాననః
ప్రవేక్ష్యతే తే హృదయం పద్మ మంశు రివాఽర్కజః 7
ఏవ ముక్తో మహావృక్షం లవణః క్రోధ మూర్ఛితః
శత్రుఘ్నోరసి చిక్షేప స చ తం శతధాఽచ్ఛినత్ 8
త ద్దృష్ట్వా విఫలం కర్మ రాక్షసః పునరేవ తు
పాదపాన్ సుబహూన్ గృహ్య శత్రుఘ్నాయాఽసృజద్బలీ 9
శత్రుఘ్నశ్చాఽపి తేజస్వీ వృక్షా నాపతతో బహూన్
త్రిభి శ్చతుర్భి రేకైకం చిచ్ఛేద నతపర్వభిః 10
తతో బాణ మయం వర్షం వ్యసృజ ద్రాక్షసోరసి
శత్రుఘ్నో వీర్య సంపన్నో వివ్యథే న స రాక్షసః 11
తతః ప్రహస్య లవణో వృక్ష ముద్యమ్య వీర్యవాన్
శిరస్యఽభ్యహన చ్ఛూరం స్రస్తాంగః స ముమోహ వై 12
తస్మి న్నిపతితే వీరే హాహాకారో మహానఽభూత్
ఋషీణాం దేవ సంఘానాం గన్ధర్వాప్సరసాం తథా 13
త మఽవజ్ఞాయ తు హతం శత్రుఘ్నం భువి పాతితమ్

రక్షో లబ్ధాఽన్తరమపి న వివేశ స్వమాలయమ్ 14
నాఽపి శూలం ప్రజగ్రాహ తం దృష్ట్వా భువి పాతితమ్
తతో హత ఇతి జ్ఞాత్వా తాన్ భక్షాన్ సముదావహత్ 15
ముహూర్తా ల్లబ్ధ సంజ్ఞస్తు పున స్తస్థౌ ధృతాయుధః
శత్రుఘ్నో వై పుర ద్వారి ఋషిభిః సంప్రపూజితః 16
తతో దివ్య మమోఘం తం జగ్రాహ శర ముత్తమమ్
జ్వలన్తం తేజసా ఘోరం పూరయన్తం దిశో దశ 17
వజ్రాననం వజ్రవేగం మేరు మన్దర సన్నిభం
నతంపర్వసు సర్వేషు సంయుగేష్వఽపరాజితమ్ 18
అసృ కృన్దన దిగ్ధాంగం చారుపత్రం పతత్రిణమ్
దానవేన్ద్రాఽచలేన్ద్రాణా మఽసురాణాం చ దారుణమ్ 19
తం దీప్త మివ కాలాగ్నిం యుగాన్తే సముపస్థితే
దృష్ట్వా సర్వాణి భూతాని పరిత్రాస ముపాగమన్ 20
సదేవాఽసుర గన్ధర్వం మునిభిః సాఽప్సరో గణమ్
జగద్ధి సర్వమఽస్వస్థం పితామహ ముపస్థితమ్ 21
ఉవాచ దేవా దేవేశం వరదం ప్రపితామహమ్
కచ్చి ల్లోకక్షయో దేవ సంప్రాప్తో వా యుగక్షయః 22
నేదృశం దృష్ట పూర్వం చ న శృతం ప్రపితామహ
దేవానాం భయ సమ్మోహో లోకానాం సంక్షయం ప్రతి 23
తేషాం త ద్వచనం శృత్వా బ్రహ్మ లోకపితామహః
భయ కారణ మాచష్ట లోకానా మఽభయంకరః 24
ఉవాచ మధురాం వాణీం శృణుధ్వం సర్వ దేవతాః
వధాయ లవణస్యాఽజౌ శరః శత్రుఘ్న ధారితః 25
తేజసా తస్య సమ్మూఢాః సర్వే స్మః సురసత్తమాః
ఏష పూర్వస్య దేవస్య లోకకర్తుః సనాతనః 26
శర స్తేజోమయో వత్సా స్తేన వో భయ మాగతమ్
ఏష వై కైటభస్యార్థే మధునశ్చ మహాశరః 27
సృష్టో మహాత్మనా యేన వధార్థే దైత్యయో స్తయోః
ఏక ఏవ ప్రజానాతి విష్ణు స్తేజోమయం శరమ్ 28
ఏషా ఏవ తనుః పూర్వా విష్ణో స్తస్య మహాత్మనః
ఇతో గచ్ఛత పశ్యధ్వం వధ్యమానం మహాత్మనా 29

రామానుజేన వీరేణ లవణం రాక్షసోత్తమమ్
తస్య తే దేవదేవస్య నిశమ్య వచనం సురాః 30
ఆజగ్ము ర్యత్ర యుధ్యేతే శత్రుఘ్న లవణావుభౌ
తం శరం దివ్య సంకాశం శత్రుఘ్న కర ధారితమ్ 31
దదృశుః సర్వభూతాని యుగాన్తాఽగ్ని మివోత్థితమ్
ఆకాశ మావృతం దృష్ట్వా దేవైర్హి రఘునన్దనః 32
సింహనాదం భృశం కృత్వా దదర్శ లవణం పునః
ఆహూతశ్చ పున స్తేన శత్రుఘ్నేన మహాత్మనా 33
లవణః క్రోధ సంయుక్తో యుద్ధాయ సముపస్థితః
ఆ కర్ణాత్ స వికృష్యాఽథ తద్ధను ర్ధన్వినాం వరః 34
తం ముమోచ మహాబాణం లవణస్య మహోరసి
ఉర స్తస్య విదార్యాఽఽశు ప్రవివేశ రసాతలమ్ 35
గత్వా రసాతలం దివ్యః శరో విబుధ పూజితః
పునరేవాగమ త్తూర్ణ మిక్ష్వాకు కుల నన్దనమ్ 36
శత్రుఘ్న శర నిర్భిన్నో లవణః స నిశాచరః
పపాత సహసా భూమౌ వజ్రా హత ఇవాఽచలః 37
తచ్చ శూలం మహ త్తేన హతే లవణ రాక్షసే
పశ్యతాం సర్వదేవానాం రుద్రస్య వశ మన్వగాత్ 38
ఏకేషు పాతేన భయం నిపాత్య
లోక త్రయస్యాఽపి రఘు ప్రవీరః
వినిర్బభా వుత్తమ చాపబాణః
తమః ప్రణుద్యేవ సహస్రరశ్మిః 39
తతో హి దేవా ఋషి పన్నాగాశ్చ
ప్రపూజిరే హ్యప్సరసశ్చ సర్వాః
దిష్ట్యా జయో దాశరథేరఽవాప్తః
త్యక్త్వా భయం సర్ప ఇవ ప్రశాంతః 40

సప్తతిమః సర్గః – మధుపురీ నివేశః

హతే తు లవణే దేవాః సేన్ద్రాః సాఽగ్నిపురోగమాః
ఊచుః సుమధురాం వాణీం శత్రుఘ్నం శత్రు తాపనమ్ 1
దిష్ట్యా తే విజయో వత్స దిష్ట్యా లవణ రాక్షసః
హతః పురుషశార్దూల వరం వరయ సువ్రత 2

వరదా స్తు మహాబాహో సర్వ ఏవ సమాగతాః
విజయాకాంక్షిణ స్తుభ్య మమోఘం దర్శనం హి నః 3
దేవానాం భాషితం శృత్వా శూరో మూర్ధ్ని కృతాఞ్జలిః
ప్రత్యువాచ మహాబాహుః శతృఘ్నః ప్రయతాత్మవాన్ 4
ఇయం మధుపురీ రమ్యా మధురాదేవ నిర్మితా
నివేశం ప్రాప్నుయా చ్ఛీఘ్రమేష మేఽస్తు వరః పరః 5
తం దేవాః ప్రీత మనసో బాఢ మిత్యేవ రాఘవమ్
భవిష్యతి పురీ రమ్యా శూర సేనా న సంశయః 6
తే తథోక్త్వా మహాత్మానో దివ మారురుహు స్తదా
శతృఘ్నోఽపి మహాతేజా స్తాం సేనాం సముపానయత్ 7
సా సేనా శీఘ్రమాగచ్ఛ చ్ఛృత్వా శతృఘ్న శాసనమ్
నివేశనం చ శతృఘ్నః శ్రవణేన సమారభత్ 8
సా పురా దివ్య సంకాశా వర్షే ద్వాదశమే శుభే
నివిష్టా శూర సేనానాం విషయశ్చాఽకుతో భయః 9
క్షేత్రాణి సస్య యుక్తాని కాలే వర్షతి వాసవః
అరోగ వీర పురుషా శతృఘ్న భుజ పాలితా 10
అర్ధచన్ద్ర ప్రతీకాశా యమునాతీర శోభితా
శోభితా గృహ ముఖ్యైశ్చ చత్వరాపణ వీథికైః 11
చాతుర్వర్ణ్య సమాయుక్తా నానావాణిజ్య శోభితా
యచ్చ తేన పురా శుభ్రం లవణేన కృతం మహత్ 12
త చ్ఛోభయతి శతృఘ్నో నానావర్ణోపశోభితం
ఆరామైశ్చ విహారైశ్చ శోభమానం సమన్తతః 13
శోభితాం శోభనీయైశ్చ తథాఽన్యై ర్దేవ మానుషైః
తాం పురీం దివ్య సంకాశాం నానాపణ్యోప శోభితాం 14
నానాదేశాఽఽగతై శ్చాపి వణిగ్భిరుపశోభితాం
తాం సమృద్ధాం సమృద్ధార్థః శతృఘ్నో భరతానుజః 15
నిరీక్ష్య పరమ ప్రీతః పరం హర్ష ముపాగమత్
తస్య బుద్ధిః సముత్పన్నా నివేశ్య మధురాం పురీమ్ 16
రామ పాదౌ నిరీక్షేఽహం వర్షే ద్వాదశ ఆగతే||
తతః స తామఽమరోపమాం పురీం
నివేశ్య వై వివిధ జనాభిసంవృతాం

నరాధిపో రఘుపతి పాద దర్శనే
దధే మతిం రఘుకుల వంశ వర్ధనః 17

ఏక సప్తతిమః సర్గః – శత్రుఘ్న ప్రశంసా

తతో ద్వాదశమే వర్షే శత్రుఘ్నో రామ పాలితామ్
అయోధ్యాం చక్రమే గన్తు మఽల్పభృత్య బలానుగః 1
తతో మన్త్రి పురోగాం శ్చ బలముఖ్యా న్నివర్త్య చ
జగామ హయ ముఖ్యైశ్చ రథానాం చ శతేన సః 2
స గత్వా గణితాన్ వాసాన్ సప్తాష్టౌ రఘునన్దనః
వాల్మీక్యాశ్రమ మాగత్య వాసం చక్రే మహాయశాః 3
సోఽభివాద్య తతః పాదౌ వాల్మీకేః పురుషర్షభః
పాద్య మఽర్ఘ్యం తథాతిథ్యం జగ్రాహ ముని హస్తతః 4
బహు రూపాః సుమధురాః కథా స్తత్ర సహస్రశః
కథయామాస స మునిః శత్రుఘ్నాయ మహాత్మనే 5
ఉవాచ ముని ర్వాక్యం లవణస్య వధా శ్రితం
సుదుష్కరం కృతం కర్మ లవణం నిఘ్నతా త్వయా 6
బహవః పార్థివాః సౌమ్య హతాః సబల వాహనాః
లవణేన మహాబాహో యుధ్యమానా మహాబలాః 7
స త్వయా నిహతః పాపో లీలయా పురుషర్షభ
జగతశ్చ భయం తత్ర ప్రశాన్తం తవ తేజసా 8
రావణస్య వధో ఘోరో యత్నేన మహతా కృతః
ఇదం తు సుమహత్ కర్మ త్వయా కృతమఽయత్నతః 9
ప్రీతిశ్చాఽస్మిన్ పరా జాతా దేవానాం లవణే హతే
భూతానాం చైవ సర్వేషాం జగతశ్చ ప్రియం కృతం 10
తచ్చ యుద్ధం మయా దృష్టం యథావత్ పురుషర్షభ
సభాయాం వాసవస్యాఽథ ఉపవిష్టేన రాఘవ 11
మమాఽపి పరమా ప్రీతి ర్హృది శత్రుఘ్న వర్తతే
ఉపాఘ్రాస్యామి తే మూర్ధ్ని స్నేహ స్యైషా పరా గతిః 12
ఇత్యుక్త్వా మూర్ధ్ని శత్రుఘ్న ముపాఘ్రాయ మహామునిః
ఆతిథ్యమఽకరో త్తస్య యే చ తస్య పదానుగాః 13
స భుక్తవా న్నరశ్రేష్ఠో గీత మాధుర్య ముత్తమం
శుశ్రావ రామ చరితం తస్మిన్ కాలే యథాక్రమం 14

తంత్రీ లయ సమాయుక్తం త్రిస్థాన కరణాఽన్వితం
సంస్కృతం లక్షణోపేతం సమతాళ సమన్వితం 15
శుశ్రావ రామ చరితం తస్మిన్ కాలే పురా కృతం
తాన్యఽక్షరాణి సత్యాని యథా వృత్తాని పూర్వశః 16
శృత్వా పురుష శార్దూలో విసంజ్ఞో బాష్ప లోచనః
స ముహూర్త మివాఽసంజ్ఞో వినిశ్వస్య ముహుర్ముహుః 17
తస్మిన్ గీతే యథా వృత్తం వర్తమాన మివా శృణోత్
పదానుగాశ్చ యే రాజ్ఞ స్తాం శృత్వా గీతి సంపదం 18
అవాఙ్ముఖాశ్చ దీనాశ్చ ఆశ్చర్య మితి చాఽబృవన్
పరస్పరం చ యే తత్ర సైనికాః సంబభాషిరే 19
కి మిదం క్వ చ వర్తామః కి మేతత్ స్వప్న దర్శనం
అర్థో యో నః పురా దృష్ట స్త మాశ్రమ పదే పునః 20
శృణుమః కి మిదం స్వప్నో గీతబన్ధం శ్రితో భవేత్
విస్మయం తే పరం గత్వా శత్రుఘ్న మిద మబృవన్ 21
సాధు పృచ్ఛ నరశ్రేష్ఠ వాల్మీకిం ముని పుంగవం
శత్రుఘ్నస్త్వఽబ్రవీత్ సర్వాన్ కౌతూహల సమన్వితాన్ 22
సైనికా న క్షమోఽస్మాకం పరిప్రష్టుమిహేదృశః
ఆశ్చర్యాణి బహూ నీహ భవన్త్యఽస్యాశ్రమే మునేః 23
న తు కౌతూహలాద్యుక్త మన్వేష్టుం తం మహామునిం
ఏవం తద్వాక్య ముక్త్వా చ సైనికాన్ రఘునందనః 24
అభివాద్య మహర్షిం తం స్వం నివేశం యయౌ తదా||

ద్వి సప్తతిమః సర్గః – శత్రుఘ్న రామ సమాగమః

తం శయానం నరవ్యాఘ్రం నిద్రా నాఽభ్యగమ త్తదా
చిన్తయన్తమఽనేకార్థం రామగీత మనుత్తమం 1
తస్య శబ్దం సుమధురం తన్త్రీ లయ సమన్వితం
శృత్వా రాత్రి ర్జగామాశు శత్రుఘ్నస్య మహాత్మనః 2
తస్యాం నిశాయాం వ్యుష్టాయాం కృత్వా పౌర్వాహ్ణికం క్రమం
ఉవాచ ప్రాంజలి ర్వాక్యం శత్రుఘ్నో ముని పుంగవం 3
భగవన్ ద్రష్టు మిచ్ఛామి రాఘవం రఘునందనం
త్వయాఽనుజ్ఞాతు మిచ్ఛామి సహైభిః సంశ్రిత వ్రతైః 4
ఇత్యేవం వాదినం తం తు శత్రుఘ్నం శత్రు తాపనం

వాల్మీకిః సంపరిష్వజ్య విససర్జ చ రాఘవం 5
సోఽభివాద్య మునిశ్రేష్ఠం రథ మారుహ్యా సుప్రభం
అయోధ్యామఽగమ త్తూర్ణం రాఘవోత్సుక దర్శనః 6
స ప్రవిష్టః పురీం రమ్యాం శ్రీమానిక్ష్వాకునన్దనః
ప్రవివేశ మహాబాహు ర్యత్ర రామో మహాద్యుతిః 7
స రామం మంత్రి మధ్యస్థం పూర్ణ చంద్రనిభాననం
పశ్య న్నమర మధ్యస్థం సహస్ర నయనం యథా 8
అభివాద్య మహాత్మానం జ్వలన్త మివ తేజసా
ఉవాచ ప్రాఞ్జలి ర్వాక్యం రామం సత్యపరాక్రమమ్ 9
యథాఽఽజ్ఞప్తం మహారాజ సర్వం తత్ కృతవానఽహమ్
హతః స లవణః పాపః పురీ చాఽస్య నివేశితా 10
ద్వాదశైతాని వర్షాణి త్వాం వినా రఘునన్దన
నోత్సహేయ మఽహం వస్తుం త్వయా విరహితో నృప 11
స మే ప్రసాదం కాకుత్స్థ కురుష్వాఽమిత విక్రమ
మాతృ హీనో యథా వత్సో న చిరం ప్రవసామ్యఽహమ్ 12
ఏవం బృవాణం శత్రుఘ్నం పరిష్వజ్యేద మబ్రవీత్
మా విషాదం కృథాః శూర నైతత్ క్షత్రియ చేష్టితమ్ 13
నాఽవసీదన్తి రాజానో విప్రవాసేషు రాఘవ
ప్రజా నః పరిపాల్యా హి క్షత్రధర్మేణ రాఘవ 14
కాలే కాలే చ మాం వీర హ్యాయోధ్యా మవలోకితుమ్
ఆగచ్ఛ త్వం నరశ్రేష్ఠ గన్తాఽసి చ పురం తవ 15
మమాఽపి త్వం సుదయితః ప్రాణైరఽపి న సంశయః
అవశ్యం కరణీయం చ రాజ్యస్య పరిపాలనమ్ 16
తస్మా త్త్వం వత్స కాకుత్స్థ సప్తరాత్ర మిహ వస
ఊర్ధ్వం గన్తాఽసి మధురాం సభృత్య బల వాహనః 17
రామ స్యైత ద్వచః శృత్వా ధర్మయుక్తం మనోగతమ్
శత్రుఘ్నో దీనయా వాచా బాఢ మిత్యేవ చాబ్రవీత్ 18
సప్తరాత్రం చ కాకుత్స్థో రాఘవస్య యథాఽఽజ్ఞయా
ఉష్య తత్ర మహేష్వాసో గమనాయోపచక్రమే 19
ఆమన్త్ర్య తు మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్
భరతం లక్ష్మణం చైవ మహారథ ముపారుహత్ 20

దూరమాభ్యామనుగతో లక్ష్మణేన మహాత్మనా
భరతేన చ శత్రుఘ్నో జగామాఽఽశు పురం తతః 21

త్రి సప్తతిమః సర్గః – బ్రాహ్మణ పరిదేవనం

ప్రస్థాప్య తు స శత్రుఘ్నం భ్రాతృభ్యాం సహ రాఘవః
ప్రముమోద సుఖీ రాజ్యం ధర్మేణ పరిపాలయన్ 1
తతః కతిపయాఽహస్సు వృద్ధో జానపదో ద్విజః
మృతం బాల ముపాదాయ రాజద్వార ముపాగమత్ 2
రుదన్ బహువిధా వాచః స్నేహదుఃఖ సమన్వితః
అసకృత్ పుత్ర పుత్రేతి వాక్య మేతదువాచ హ 3
కిం ను మే దుష్కృతం కర్మ పురా దేహాన్తరే కృతమ్
యదఽహం పుత్ర మేకం త్వాం పశ్యామి నిధనం గతమ్ 4
అప్రాప్త యౌవనం బాలం పఞ్చ వర్ష సహస్రకం
అకాలే కాల మాపన్నం మమ దుఃఖాయ పుత్రక 5
అల్పైరఽహోభి ర్నిధనం గమిష్యామి న సంశయః
అహం చ జననీ చైవ తవ శోకేన పుత్రక 6
న స్మరామ్యనృతం హ్యుక్తం న చ హింసా స్మరామ్యహమ్
సర్వేషాం ప్రాణినాం పాపం కృతం నైవ స్మరామ్యహం 7
కేనాఽద్య దుష్కృతేనాఽయం బాల ఏవ మమాత్మజః
అకృత్వా పితృ కార్యాణి గతో వైవస్వత క్షయమ్ 8
నేదృశం దృష్ట పూర్వం మే శ్రుతం వా ఘోర దర్శనమ్
మృత్యురఽప్రాప్త కాలానాం రామస్య విషయే యథా 9
రామస్య దుష్కృతం కించి న్మహదఽస్తి న సంశయః
యథా హి విషయస్థానాం బాలానాం మృత్యురాగతః 10
న హ్యన్య విషయస్థానాం బాలానాం మృత్యుతో భయం
త్వం రాజన్ జీవయ స్వైనం బాలం మృత్యువశం గతమ్ 11
రాజద్వారి మరిష్యామి పత్న్యాసార్థ మఽనాథవత్
బ్రహ్మహత్యాం తతో రామ సముపేత్య సుఖీ భవ 12
భ్రాతృభిః సహితో రాజన్ దీర్ఘమాయు రఽవాప్స్యసి
ఉషితాః స్మ సుఖం రాజ్యే తవాఽస్మిన్ సుమహాబల 13
ఇదం తు పతితం హ్యస్మా త్తవ రామ వశే స్థితాః
కాలస్య వశమాపన్నాః స్వల్పం హి న హి నః సుఖం 14

సంప్రత్యఽనాథో విషయ ఇక్ష్వాకూణాం మహాత్మనామ్
రామం నాథ మిహాసాద్య బాలాన్తకరణం ధ్రువమ్ 15
రాజ దోషై ర్విపద్యన్తే ప్రజా హ్యవిధిపాలితాః
అసద్వృత్తే తు నృపతావఽకాలే మ్రియతే జనః 16
యద్వా పురేష్వఽయుక్తాని జనా జనపదేషు చ
కుర్వతే న చ రక్షాఽస్తి తదా కాలకృతం భయమ్ 17
సువ్యక్తం రాజ దోషోహి భవిష్యతి న సంశయః
పురే జనపదే చాఽపి తదా బాల వధో హ్యయమ్ 18
ఏవం బహువిధై ర్వాక్యైరుపరుధ్య ముహుర్ముహుః
రాజానం దుఃఖ సంతప్తః సుతం త ముపగూహతే 19

చతు స్సప్తతిమః సర్గః – నారద వచనం

తథా తు కరుణం తస్య ద్విజస్య పరిదేవనమ్
శుశ్రావ రాఘవః సర్వం దుఃఖ శోక సమన్వితమ్ 1
స దుఃఖేన చ సంతప్తో మన్త్రిణ స్తానుపాహ్వాయత్
వసిష్ఠం వామదేవం చ భ్రాతరౌ సహ నైగమాన్ 2
తతో ద్విజా వసిష్ఠేన సార్ధమఽష్టౌ ప్రవేశితాః
రాజానం దేవ సంకాశం వర్ధస్వేతి తతోఽబ్రువన్ 3
మార్కణ్డేయోఽథ మౌద్గల్యో వామదేవశ్చ కాశ్యపః
కాత్యాయనోఽథ జాబాలి ర్గౌతమో నారద స్తథా 4
ఏతే ద్విజర్షభాః సర్వే ఆసనేషూపవేశితాః
మహర్షీన్ సమనుప్రాప్తానభివాద్య కృతాంజలిః 5
మన్త్రిణో నైగమాం శ్చైవ యథార్హ మనుకూలతః
తేషాం సముపవిష్టానాం సర్వేషాం దీప్త తేజసామ్ 6
రాఘవః సర్వ మాచష్టే ద్విజోఽయ ముపరోధతే
తస్య త ద్వచనం శృత్వా రాజ్ఞో దీనస్య నారదః 7
ప్రత్యువాచ శుభం వాక్య మృషీణాం సన్నిధౌ నృపమ్
శృణు రాజన్ యథాకాలం ప్రాప్తో బాలస్య సంక్షయః 8
శృత్వా కర్తవ్యతాం రాజన్ కురుష్వ రఘునన్దన
పురా కృతయుగే రాజన్ బ్రాహ్మణా వై తపస్వినః 9
అబ్రాహ్మణ స్తదా రాజ న్న తపస్వీ కథంచన
తస్మిన్ యుగే ప్రజ్వలితే బ్రహ్మభూతే త్వనావృతే 10

అమృత్యవ స్తదా సర్వే జజ్ఞిరే దీర్ఘ దర్శినః
తత స్త్రేతాయుగం నామ మానవానాం వపుష్మతామ్ 11
క్షత్రియా స్తత్ర జాయన్తే పూర్వేణ తపసాఽన్వితాః
వీర్యేణ తపసా చైవ తేఽధికాః పూర్వజన్మని 12
మానవా యే మహాత్మాన స్త్వత్ర త్రేతాయుగే యుగే
బ్రహ్మ క్షత్రం చ తత్ సర్వం యత్పూర్వమపరం చ యత్ 13
యుగయో రుభయోరాసీత్ సమవీర్య సమన్వితమ్
అపశ్యన్త స్తు న తే సర్వే విశేష మధికం తతః 14
స్థాపనం చక్రిరే తత్ర చాతుర్వర్ణ్యస్య సమ్మతం
తస్మిన్ యుగే ప్రజ్వలితే ధర్మభూతే హ్యనావృతే 15
అధర్మః పాదమేకం తు పాతయత్ పృథివీ తలే
అధర్మేణ హి సంయుక్త స్తేజో మన్దం భవిష్యతి 16
ఆమిషం యచ్చ పూర్వేషాం రాజసం చ మలం భృశం
అనృతం నామ తద్భూతం పాదేన పృథివీ తలే 17
అనృతం పాతయిత్వా తు పాద మేకమధర్మతః
తతః ప్రాదుష్కృతం పూర్వమాయుషః పరినిష్ఠితమ్ 18
పాతితే త్వఽనృతే తస్మిన్న ఽధర్మే చ మహీతలే
శుభాన్యేవాచర ల్లోకః సత్యధర్మ పరాయణః 19
త్రేతాయుగే చ వర్తంతే బ్రాహ్మణాః క్షత్రియాశ్చ యే
తపోఽతప్యన్త తే సర్వే శుశ్రూషా మఽపరే జనాః 20
స ధర్మః పరమ స్తేషాం వైశ్య శూద్రం సమాగమత్
పూజాం చ సర్వ వర్ణానాం శూద్రా శ్చక్రు ర్విశేషతః 21
ఏతస్మి న్నన్తరే తేషామఽధర్మే చాఽనృతే చ హ
తతః పూర్వే భృశం హ్రాసమఽగమ న్నృప సత్తమ 22
తతః పాదమఽధర్మః స ద్వితీయ మవతారయత్
తతో ద్వాపర సంజ్ఞాఽస్య యుగస్య సమజాయత 23
తస్మిన్ ద్వాపర సంజ్ఞే తు వర్తమానే యుగక్షయే
అధర్మశ్చాఽనృతం చైవ వవృధే పురుషర్షభ 24
తస్మిన్ ద్వాపర సంఖ్యాతే తపో వైశ్యాన్ సమావిశత్
త్రిభ్యో యుగేభ్య స్త్రీన్ వర్ణాన్ క్రమా ద్వై తప ఆవిశత్ 25
త్రిభ్యో యుగేభ్య స్త్రీన్ వర్ణాన్ ధర్మశ్చ పరినిష్ఠితః

న శూద్రో లభతే ధర్మం యుగతస్తు నరర్షభ 26
హీన వర్ణో నృపశ్రేష్ఠ తప్యతే సుమహ త్తపః
భవిష్యచ్ఛూద్ర యోన్యాం వై తపశ్చర్యా కలౌయుగే 27
అధర్మః పరమో రాజన్ ద్వాపరే శూద్ర జన్మనః
స వై విషయ పర్యన్తే తవ రాజన్ మహాతపాః 28
అద్య తప్యతి దుర్బుద్ధి స్తేన బాల వధో హ్యాయమ్
యో హ్యధర్మమఽకార్యం వా విషయే పార్థివస్య తు 29
కరోతి చాఽశ్రీమూలం తత్ పురే వా దుర్మతిర్నరః
క్షిప్రం చ నరకం యాతి స చ రాజా న సంశయః 30
అధీతస్య చ తప్తస్య కర్మణః సుకృతస్య చ
షష్ఠం భజతి భాగం తు ప్రజా ధర్మేణ పాలయన్ 31
షడ్భాగస్య న భోక్తాఽసౌ రక్షతే న ప్రజాః కథం
స త్వం పురుష శార్దూల మార్గస్వ విషయం స్వకమ్ 32
దుష్కృతం యత్ర పశ్యేథా స్తత్ర యత్నం సమాచర
ఏవం చే ద్ధర్మ వృద్ధిశ్చ నృణాం చాయుర్వివర్ధనమ్ 33
భవిష్యతి నరశ్రేష్ఠ బాలస్యాఽస్య చ జీవితమ్||

పంచ సప్తతిమః సర్గః – శంబూక విచయః

నారదస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వాఽమృతమయం తదా
ప్రహర్ష మతులం లేభే లక్ష్మణం చేద మబ్రవీత్ 1
గచ్ఛ సౌమ్య ద్విజ శ్రేష్ఠం సమాశ్వాసయ సువ్రతం
బాలస్య తు శరీరం త త్తైలద్రోణ్యాం నిధాపయ 2
గన్ధైశ్చ పరమోదారై స్తైలైశ్చాఽపి సుసుగన్ధిభిః
యథా న క్షీయతే బాల స్తథా సౌమ్య విధీయతామ్ 3
యథా శరీరే బాలస్య గుప్తః సన్ క్లిష్టకర్మణః
విపత్తిః పరిభేదో వా న భవేచ్ఛ తథా కురు 4
ఏవ మాదిశ్య కాకుత్స్థో లక్ష్మణం శుభలక్షణమ్
మనసా పుష్పకం దధ్యౌ ఆగచ్ఛేతి మహాయశాః 5
ఇంగితం స తు విజ్ఞాయ పుష్పకో హేమ భూషితః
ఆజగామ ముహూర్తేన సమీపం రాఘవస్య వై 6
సోఽబ్రవీత్ ప్రణతో భూత్వా అయ మఽస్మి నరాధిప
వశ్య స్తవ మహాబాహో కింకరః సముపస్థితః 7

భాషితం రుచిరం శృత్వా పుష్పకస్య నరాధిపః
అభివాద్య మహర్షీం స్తాన్ విమానం సోఽధ్యరోహత 8
ధను ర్గృహీత్వా తూణీ చ ఖడ్గం చ రుచిర ప్రభమ్
నిక్షిప్య నగరే వీరౌ సౌమిత్రి భరతా వుభౌ 9
ప్రాయాత్ ప్రతీచీం హరితం విచిన్వంశ్చ తత స్తతః
ఉత్తరా మఽగమ చ్ఛ్రీమాన్ దిశం హిమవతా వృతామ్ 10
అపశ్యమాన స్తత్రాఽపి స్వల్పమప్యథ దుష్కృతమ్
పూర్వామఽపి దిశం సర్వామఽథాపశ్య న్నరాధిపః 11
ప్రవిశుద్ధ సమాచారామాదర్శ తల నిర్మలాం
పుష్పకస్థో మహాబాహు స్తదా పశ్య న్నరాధిపః 12
దక్షిణాం దిశమాక్రామ త్తతో రాజర్షినన్దనః
శైవల స్యోత్తరే పార్శ్వే దదర్శ సుమహత్ సరః 13
తస్మిన్ సరసి తప్యన్తం తాపసం సుమహ త్తపః
దదర్శ రాఘవః శ్రీమాంల్లమ్బమాన మఽధోముఖమ్ 14
రాఘవ స్త ముపాగమ్య తప్యన్తం తప ఉత్తమమ్
ఉవాచ స తదా వాక్యం ధన్య స్త్వమఽసి సువ్రత 15
కస్యాం యోన్యాం తపో వృద్ధ వర్తసే దృఢ విక్రమః
కౌతూహలా త్త్వాం పృచ్ఛామి రామో దాశరథిర్హ్యహమ్ 16
కోఽర్థోమనీషిత స్తుభ్యం స్వర్గలాభః పరోఽథ వా
వరాఽఽశ్రయో యదర్థం త్వం తపస్యసి సుదుష్కరం 17
య మాశ్రిత్య తప స్తప్తం శ్రోతు మిచ్ఛామి తాపస
బ్రాహ్మణో వాఽసి భద్రం తే క్షత్రియో వాఽసి దుర్జయః 18
వైశ్య స్తృతీయ వర్ణో వా శూద్రో వా సత్యవాగ్భవ||
ఇత్యేవ ముక్తః స నరాధిపేన
హ్యవాక్ఛిరా దాశరథాయ తస్మై
ఉవాచ జాతిం నృప పుంగవాయ
యత్కారణే చైవ తపః ప్రయత్నః 19

షట్సప్తతిమః సర్గః – శంబూక వధః

తస్య తద్వచనం శృత్వా రామస్యాఽక్లిష్టకర్మణః
అవాక్ఛిరా స్తథా భూత్వా వాక్య మేతదువాచ హ 1
శూద్ర యోన్యాం ప్రసూతోఽస్మి శంబుకో నామ నామతః

దేవత్వం ప్రార్థయే రామ సశరీరో మహాయశః 2
న మిథ్యాఽహం వదే రామ దేవలోక జిగీషయా
శూద్రం మాం విద్ధి కాకుత్స్థ తప ఉగ్రం సమాస్థితం 3
భాషత స్తస్య శూద్రస్య ఖడ్గం సురుచిర ప్రభమ్
నిష్కృష్య కోశా ద్విమలం శిర శ్చిచ్ఛేద రాఘవః 4
తస్మిన్ శూద్రే హతే దేవాః సేన్ద్రాః సాగ్ని పురోగమాః
సాధు సాధ్వితి కాకుత్స్థం ప్రశశంసు ర్ముహుర్ముహుః 5
పుష్పవృష్టి ర్మహత్యాసీ ద్దివ్యానాం సుసుగంధినాం
పుష్పాణాం వాయు ముక్తానాం సర్వతః ప్రపాత హ 6
సుప్రీత శ్చాఽబ్రువన్ రామం దేవాః సత్యపరాక్రమం
సుర కార్య మిదం సౌమ్య సుకృతం తే మహామతే 7
గృహాణ చ వరం సౌమ్య యత్త్వమిచ్ఛస్యఽరిందమ
స్వర్గభాఙ్నహి శూద్రోఽయం త్వ త్కృతే రఘునందన 8
దేవానాం భాషితం శ్రుత్వా రాఘవః సుసమాహితః
ఉవాచ ప్రాంజలి ర్వాక్యం సహస్రాక్షం పురందరం 9
యది దేవాః ప్రసన్నా మే ద్విజ పుత్రః స జీవతు
దిశంతు వర మేతన్మయీప్సితం పరమం మమ 10
మమాఽపచారా ద్బాతోఽసౌ బ్రాహ్మణ స్యైకపుత్రకః
అప్రాప్తకాలః కాలేన నీతో వైవస్వత క్షయం 11
తం జీవయత భద్రం వో నాఽనృతం కర్తు మర్హథ
ద్విజస్య సంశ్రుతోఽర్థో మే జీవయిష్యామి తే సుతం 12
రాఘవస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వా విబుధ సత్తమాః
ప్రత్యూచూ రాఘవం ప్రీతా దేవాః ప్రీతి సమన్వితం 13
నిర్వృతో భవ కాకుత్స్థ సోఽస్మిన్న ఽహని బాలకః
జీవితం ప్రాప్తవాన్ భూయః సమేత శ్చాపి బంధుభిః 14
యస్మిన్ ముహూర్తే కాకుత్స్థ శూద్రోఽయం వినిపాతితః
తస్మిన్ ముహూర్తే బాలోఽసౌ జీవేన సమయుజ్యత 15
స్వస్తి ప్రాప్నుహి భద్రం తే సాధు యామ నరర్షభ
అగస్త్యాశ్రమ పదం ద్రష్టు మిచ్ఛామ రాఘవ 16
తస్య దీక్షా సమాప్తా హి బ్రహ్మర్షేః సుమహాద్యుతేః
ద్వాదశం హి గతం వర్షం జలశయ్యాం సమాసతః 17

కాకుత్స్థ తద్గమిష్యామో మునిం సమభినందితుం
త్వం చా ప్యాగచ్ఛ భద్రం తే ద్రష్టుం తం ఋషిసత్తమం 18
స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ దేవానాం రఘునందనః
ఆరురోహ విమానం తం పుష్పకం హేమ భూషితం 19
తతో దేవాః ప్రయాతా స్తే విమానై ర్బహువిస్తరైః
రామోప్యఽనుజగామాశు కుంభయోనే స్తపోవనం 20
దృష్ట్వా తు దేవాన్ సంప్రాప్తానఽగస్త్య స్తపసాం నిధిః
అర్చయామాస ధర్మాత్మా సర్వాం స్తానఽవిశేషతః 21
ప్రతిగృహ్యా తతః పూజాం సంపూజ్య చ మహామునిం
జగ్ము స్తే త్రిదశా హృష్టా నాకపృష్టం సహానుగైః 22
గతేషు తేషు కాకుత్స్థః పుష్పకాదఽవరుహ్యా చ
తతోఽభివాదయా మాస హ్యాగస్త్య మృషి సత్తమం 23
సోభివాద్య మహాత్మానం జ్వలన్త మివ తేజసా
ఆతిథ్యం పరమం ప్రాప్య నిషసాద నరాధిపః 24
తమువాచ మహాతేజాః కుమ్భయోని ర్మహాతపాః
స్వాగతం తే నరశ్రేష్ఠ దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి రాఘవ 25
త్వం మే బహుమతో రామ గుణై ర్బహుభిరుత్తమైః
అతిథిః పూజనీయశ్చ మమ నిత్యం హృది స్థితః 26
సురా హి కథయన్తి త్వామాగతం శూద్రఘాతినమ్
బ్రాహ్మణస్య తు ధర్మేణ త్వయా జీవాపితః సుతః 27
ఉష్యతాం చేహ రజనీం సకాశే మమ రాఘవ
ప్రభాతే పుష్పకేణ త్వం గన్తాఽసి పుర మేవ హి 28
త్వం హి నారాయణః శ్రీమాం స్త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం
త్వం ప్రభుః సర్వభూతానాం పురుష స్త్వం సనాతనః 29
ఇదం చాఽఽభరణం సౌమ్య నిర్మితం విశ్వకర్మణా
దివ్యం దివ్యేన వపుషా దీప్యమానం స్వతేజసా 30
ప్రతిగృహ్ణీష్వ కాకుత్స్థ మత్ప్రియం కురు రాఘవ
దత్తస్య హి పునర్దానే సుమహత్ ఫల ముచ్యతే 31
భరణే హి భవాన్ శక్తః సేన్ద్రాణాం మరుతా మపి
త్వం హి శక్త స్తారయితుం సేన్ద్రానఽపి దివౌకసః 32
తస్మాత్ ప్రదాస్యే విధివ త్తత్ ప్రతీచ్ఛ నరాధిప

దివ్య మాఽఽభరణం చిత్రం ప్రదీప్త మివ భాస్కరమ్ 33
అథోవాచ మహాత్మాన మిక్ష్వాకూణాం మహారథః
రామో మతిమతాం శ్రేష్ఠః క్షత్రధర్మ మనుస్మరన్ 34
ప్రతిగ్రహోఽయం భగవన్ బ్రాహ్మణస్యాఽవిగర్హితః
గృహ్ణీయాం క్షత్రియోఽహం వై కథం బ్రాహ్మణ పుంగవ 35
బ్రాహ్మణేన విశేషేణ దత్తం త ద్వక్తు మర్హఽసి
ఏవ ముక్తస్తు రామేణ ప్రత్యువాచ మహానృషిః 36
ఆసన్ కృతయుగే రామ బ్రహ్మ భూతే పురాయుగే
అపార్థివాః ప్రజాః సర్వాః సురాణాం తు శతక్రతుః 37
తాః ప్రజా దేవదేవేశం రాజార్థం సముపాద్రవన్
సురాణాం స్థాపితో రాజా త్వయా దేవ శతక్రతుః 38
ప్రయచ్ఛ నో హి లోకేశ పార్థివం నరపుంగవం
తస్మై పూజాం ప్రయుంజానా ధూతపాపా శ్చరేమ హి 39
న వసామో వినా రాజ్ఞా ఏష నో నిశ్చయః పరః
ప్రజానాం వచనం శృత్వా నిశ్చయిత్వాఽర్థ ముత్తమం 40
తతో బ్రహ్మ సుర శ్రేష్ఠో లోకపాలాన్ సవాసవాన్
సమాహూయాఽబ్రవీత్ సర్వాం స్తేజో భాగాన్ పయచ్ఛత 41
తతో దదు ర్లోకపాలాః సర్వే భాగాన్ స్వతేజసః
అక్షుపచ్ఛ తతో బ్రహ్మ తతో జాతః క్షుపో నృపః 42
తం బ్రహ్మ లోకపాలానాం సహాంశైః సమయోజయత్
తతో దదౌ నృపం తాసాం ప్రజానా మీశ్వరం క్షుపం 43
తత్రైన్ద్రేణ చ భాగేన మహీ మాజ్ఞాపయ న్నృపః
వారుణే తు భాగేన వపుః పుష్యతి రాఘవ 44
కౌబేరేణ తు భాగేన విత్తమ్ ఆసాం దదౌ తదా
యస్తు యామ్యోఽభవద్భాగ స్తేన శాస్తి స్మ స ప్రజాః 45
తత్రైన్ద్రేణ నరశ్రేష్ఠ భాగేన రఘునందన
ప్రతిగృహ్ణీష్వ భద్రం తే తారణాఽర్థం మమ ప్రభో 46
తస్య తద్వచనం శృత్వా ఋషేః పరమ ధార్మికం
త ద్రామః పరిజగ్రాహ మునేరాఽఽభరణం వరం 47
ప్రతిగృహ్య తతో రామ స్తదాభరణ ముత్తమమ్
ఆగమం తస్య దీప్తస్య ప్రష్టు మేవోపచక్రమే 48

అత్యద్భుత మిదం దివ్యం వపుషా యుక్త ముత్తమమ్
కథం భగవతా ప్రాప్తం కుతో వా కేన వా హృతమ్ 49
కుతూహలితయా బ్రహ్మన్ పృచ్ఛామి త్వాం మహాయశః
ఆశ్చర్యాణాం బహూనాం హి నిధిః పరమకో భవాన్ 50
ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థే ముని ర్వాక్య మఽథాబ్రవీత్
శృణు రామ యథా వృత్తం పురా త్రేతాయుగే యుగే 51
రమణీయ ప్రదేశేఽస్మిన్ వనే య ద్దృష్టవానఽహం
ఆశ్చర్యం మే మహాబాహో దాన మాశ్రిత్య కేవలం 52

<u>సప్త సప్తతిమః సర్గః – స్వర్గిప్రశ్నః</u>

పురా త్రేతాయుగే రామ హ్యరణ్యం బహువిస్తరమ్
సమన్తా ద్యోజన శతం నిర్మృగం పక్షి వర్జితమ్ 1
తస్మి న్నిర్మానుషేఽరణ్యే కుర్వాణ స్తప ఉత్తమమ్
అహ మాక్రమితుం సౌమ్య తదరణ్య ముపాగమమ్ 2
తస్య రూప మరణ్యస్య నిర్దేష్టుం న శశాక హ
ఫలై ర్మూలైః సుఖాస్వాదై ర్బహురూపైశ్చ పాదపైః 3
తస్యారణ్యస్య మధ్యే తు సరో యోజన మాయతమ్
హంస కారండవాకీర్ణం చక్రవాకోప శోభితం 4
పద్మోత్పల సమాకీర్ణం సమఽతిక్రాన్త శైవలమ్
తదాశ్చర్య మివాఽత్యర్థం సుఖాస్వాద మనుత్తమమ్ 5
అరజస్కం తథాఽక్షోభ్యం శ్రీమత్పక్షిగణా యుతమ్
సమీపే తస్య సరసో మహదద్భుత మాశ్రమమ్ 6
పురాణం పుణ్యమత్యర్థం తపస్వి జన వర్జితమ్
తత్రాఽహమఽవసం రాత్రిం నైదాఘీం పురుషర్షభ 7
ప్రభాతే కాల్య ముత్థాయ సర స్తదుపచక్రమే
అథాఽపశ్యం శవం తత్ర సుపుష్టమఽజరం క్వచిత్ 8
పంక్తి బేధేన పుష్టాంగం సమాశ్రిత సరోవరం
తిష్ఠన్తం పరయా లక్ష్మ్యా తస్మిం స్తోయాఽఽశయే నృప 9
తమర్థం చిన్తయానోఽహం ముహూర్తం తత్ర రాఘవ
ఉషతోఽస్మి సర స్తీరే కిం న్విదం స్యాదితి ప్రభో 10
అథాఽపశ్యం ముహూర్తేన తు దివ్యమద్భుత దర్శనమ్
విమానం పరమోదారం హంస యుక్తం మనోజవమ్ 11

అత్యర్థం స్రగ్విణం తత్ర విమానే రఘునన్దన
ఉపాస్తేఽప్సరసాం వీర సహస్రం దివ్య భూషణమ్ 12
గాయన్తి దివ్య గేయాని వాదయన్తి తథాఽపరాః
క్ష్వేళయంతి తథా చాఽన్యా నృత్యన్తి చ తథాఽపరాః 13
అపరా శ్చంద్ర రశ్మ్యాభై ర్హేమదండైశ్చ చామరైః
దోధూయు ర్వదనం తస్య పుండరీక నిభేక్షణం 14
తతః సింహాసనం త్యక్త్వా మేరుకూట మివాంశుమాన్
పశ్యతో మే తదా రామ విమానాదఽవరుహ్య చ 15
తం శవం భక్షయామాస స స్వర్గీ రఘునన్దన
తథా భుక్త్వా యథాకామం మాంసం బహు సుపీవరం 16
అవతీర్య సరః స్వర్గీ సంస్ప్రష్టు ముపచక్రమే
ఉపస్పృశ్య యథాన్యాయం స స్వర్గీ రఘుపుంగవ 17
ఆరోఢు ముపచక్రామ విమాన వర ముత్తమమ్
తమఽహం దేవ సంకాశ మారోహన్త ముదీక్ష్య వై 18
అథాఽహ మబృవం వాక్యం స్వర్గిణం పురుషర్షభ
కో భవాన్ దేవ సంకాశ ఆహారశ్చ విగర్హితః 19
త్వయేదం భుజ్యతే సౌమ్య కిమర్థం వక్తు మర్హసి
కస్య స్యా దీదృశో భావ ఆహారో దేవ సమ్మతః 20
ఆశ్చర్యం వర్తతే సౌమ్య శ్రోతు మిచ్ఛామి తత్త్వతః
నాఽహ మౌపయికం మన్యే తవ భక్ష్య మిదం శవం 21
ఇత్యేవ ముక్తః స నరేంద్ర నాకీ
కౌతూహలాత్ సూనృతయా గిరా చ
శృత్వా చ వాక్యం మమ సర్వ మేతత్
సర్వం తథా చాఽకథయన్మమేతి 22

అష్ట సప్తతితమః సర్గః -- ఆభరణాగమః

శృత్వా తు భాషితం వాక్యం మమ రామ శుభాక్షరమ్
ప్రాఞ్జలిః ప్రత్యువా చేదం స స్వర్గీ రఘునన్దన 1
శృణు బ్రహ్మన్ పురా వృత్తం మమైతత్ సుఖ దుఃఖయోః
అనతిక్రమణీయం హి యథా పృచ్ఛసి మాం ద్విజ 2
పురా వైదర్భకో రాజా పితా మమ మహాయశాః
సుదేవ ఇతి విఖ్యాత స్త్రిషు లోకేషు వీర్యవాన్ 3

తస్య పుత్ర ద్వయం బ్రహ్మన్ ద్వాభ్యాం స్త్రీభ్యామఽజాయత
అహం శ్వేత ఇతి ఖ్యాతో యవీయాన్ సురథోఽభవత్ 4
తతః పితరి స్వర్యాతే పౌరా మామఽభ్యషేచయన్
తత్రాఽహం కృతవాన్ రాజ్యం ధర్మ్యం చ సుసమాహితః 5
ఏవం వర్ష సహస్రాణి మమాఽతీతాని సువ్రత
రాజ్యం కారయతో బ్రహ్మన్ ప్రజా ధర్మేణ రక్షతః 6
సోఽహం నిమిత్తే కస్మింశ్చిద్విజ్ఞాతాయు ర్ద్విజోత్తమ
కాలధర్మం హృది న్యస్య తతో వన ముపాగమమ్ 7
సోఽహం వన మిదం దుర్గం మృగ పక్షి వివర్జితమ్
తపశ్చర్తుం ప్రవిష్టోఽస్మి సమీపే సరసః శుభే 8
భ్రాతరం సురథం రాజ్యే అభిషిచ్య మహీపతిమ్
ఇదం సరః సమాసాద్య తప స్తప్తం మయా చిరమ్ 9
సోఽహం వర్ష సహస్రాణి తపస్త్రీణి మహావనే
తప్త్వా సుదుష్కరం ప్రాప్తో బ్రహ్మలోక మఽనుత్తమమ్ 10
తస్య మే స్వర్గభూతస్య క్షుత్పిపాసే ద్విజోత్తమ
బాధేతే పరమోదార తతోఽహం వ్యథితేన్ద్రియః 11
గత్వా త్రిభువన శ్రేష్ఠం పితామహ మువాచ హ
భగవన్ బ్రహ్మలోకోఽయం క్షుత్పిపాసా వివర్జితః 12
కస్యాఽయం కర్మణః పాకః క్షుత్పిపాసానుగో హ్యాఽహం
ఆహారః కశ్చ మే దేవ త న్మే బ్రూహి పితామహ 13
పితామహ స్తు మా మాహ తవాఽఽహారః సుదేవజ
స్వాదూని స్వాని మాంసాని తాని భక్షయ నిత్యశః 14
స్వశరీరం త్వయా పుష్టం కుర్వతా తప ఉత్తమమ్
అనుప్తం రోహతే శ్వేత న కదాచి న్మహామతే 15
తృప్తిర్న తేఽస్తి సూక్ష్మాఽపి వనే సత్త్వనిషేవితే
పురా త్వాం భిక్షమాణాయ భిక్షా పై యతయే నృప 16
న హి దత్తా త్వయేంద్రాభ యస్మాదఽతిథయేపి పై
దత్తం న తేఽస్తి సూక్ష్మోఽపి తప యేవ నిషేవసే 17
తేన స్వర్గగతో వత్స బాధ్యసే క్షుత్పిపాసయా
స త్వం సుపుష్ట మాఽఽహారైః స్వశరీర మనుత్తమమ్ 18
భక్షయ త్వాఽమృతరసం తేన తృప్తిర్భవిష్యతి

యదా తు తద్వనం శ్వేత అగస్త్యః సుమహాన్ ఋషిః 19
ఆగమిష్యతి దుర్ధర్ష స్తదా కృచ్ఛా ద్విమోక్ష్యసే
స హి తారయితుం సౌమ్య శక్తః సురగణానఽపి 20
కిం పున స్త్వాం మహాబాహో క్షుత్పిపాసా వశం గతమ్
సోఽహం భగవతః శృత్వా దేవదేవస్య నిశ్చయమ్ 21
ఆహారం గర్హితం కుర్మి స్వశరీరం ద్విజోత్తమ
బహూన్ వర్షగణాన్ బ్రహ్మన్ భుజ్యమాన మిదం మయా 22
క్షయం నాఽభ్యేతి బ్రహ్మర్షే తృప్తి శ్చాపి మమోత్తమా
తస్య మే కృచ్ఛ్ర భూతస్య కృచ్ఛ్రా దస్మాద్విమోక్షయ 23
అన్యేషామ్ న గతిర్హ్యఽత్ర కుమ్భయోని మృతే ద్విజమ్
ఇద మాఽఽభరణం సౌమ్య తారణాఽర్థం ద్విజోత్తమ 24
ప్రతిగృహ్ణీష్వ బ్రహ్మర్షే ప్రసాదం కర్తుమర్హసి
ఇదం తావత్ సువర్ణం చ ధనం వస్త్రాణి చ ద్విజ 25
భక్ష్యం భోజ్యం చ బ్రహ్మర్షే దదామ్యాఽఽభరణాని చ
సర్వాన్ కామాన్ ప్రయచ్ఛామి భోగాంశ్చ మునిపుంగవ 26
తారణే భగవన్ మహ్యం ప్రసాదం కర్తు మర్హసి
తస్యాఽహం స్వర్గిణో వాక్యం శృత్వా దుఃఖ సమన్వితమ్ 27
తారణాయోపజగ్రాహ త దాఽఽభరణ ముత్తమమ్
మయా ప్రతిగృహీతే తు తస్మిన్నాభరణే శుభే 28
మానుషః పూర్వకో దేహో రాజర్షే ర్విననాశ హ
ప్రణష్టే తు శరీరేఽసౌ రాజర్షిః పరయా ముదా 29
తృప్తః ప్రముదితో రాజా జగామ త్రిదివం సుఖం
తే నేదం శక్ర తుల్యేన దివ్య మాభరణం మమ 30
తస్మి న్నిమిత్తే కాకుత్స్థ దత్త మద్భుత దర్శనమ్||

ఏకోనా శీతితమః సర్గః – దండ రాజ్య నివేశః

త దద్భుతతమం వాక్యం శృత్వాఽగస్త్యస్య రాఘవః
గౌరవా ద్విస్మయా చ్చైవ పునః ప్రష్టుం ప్రచక్రమే 1
భగవం స్తద్వనం ఘోరం తప స్తప్యతి యత్ర సః
శ్వేతో వైదర్భకో రాజా కథం స్యాదఽమృగ ద్విజమ్ 2
త ద్వనం స కథం రాజా శూన్యం మనుజ వర్జితమ్
తపశ్చర్తుం ప్రవిష్టః స శ్రోతు మిచ్ఛామి తత్త్వతః 3

రామస్య వచనం శృత్వా కౌతూహల సమన్వితమ్
వాక్యం పరమ తేజస్వీ వక్తు మేవోపచక్రమే 4
పురా కృతయుగే రామ మను ర్దణ్డ ధరః ప్రభుః
తస్య పుత్రో మహానాసీ దిక్ష్వాకుః కులనందనః 5
తం పుత్రం పూర్వకే రాజ్యే నిక్షిప్య భువి దుర్జయమ్
పృథివ్యాం రాజవంశానాం భవ కర్తేత్యువాచ హ 6
తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాతం పితుః పుత్రేణ రాఘవ
తతః పరమ సంతుష్టో మనుః పుత్ర మువాచ హ 7
ప్రీతోఽస్మి పరమోదార త్వం కర్తాఽసి న సంశయః
దణ్డేన చ ప్రజా రక్ష మా చ దణ్డమఽకారణే 8
అపరాధిషు యో దణ్డః పాత్యతే మానవేషు వై
స దణ్డో విధివన్ముక్తః స్వర్గం నయతి పార్థివమ్ 9
తస్మాద్దణ్డే మహాబాహో యత్నవాన్ భవ పుత్రక
ధర్మో హి పరమో లోకే కుర్వత స్తే భవిష్యతి 10
ఇతి తం బహు సందిశ్య మనుః పుత్రం సమాధినా
జగామ త్రిదివం హృష్టో బ్రహ్మలోకం సనాతనమ్ 11
ప్రయాతే త్రిదివం తస్మిన్నిక్ష్వాకురఽమితప్రభః
జనయిష్యే కథం పుత్రా నితి చిన్తాపరోఽభవత్ 12
కర్మభి ర్బహు రూపైశ్చ తై స్తై ర్మనుసుతః సుతాన్
జనయామాస ధర్మాత్మా శతం దేవసుతోపమాన్ 13
తేషా మఽవరజ స్తాత సర్వేషాం రఘునన్దన
మూఢశ్చాఽకృత విద్యశ్చ న శుశ్రూషతి పూర్వజాన్ 14
నామ తస్య చ దణ్డేతి పితా చక్రేఽల్పమేధసః
అవశ్యం దణ్డ పతనం శరీరేఽస్య భవిష్యతి 15
అపశ్యమాన స్తం దేశం ఘోరం పుత్రస్య రాఘవ
విన్ధ్య శైవలయో ర్మధ్యే రాజ్యం ప్రాదా దఽరిందమ 16
స దణ్డ స్తత్ర రాజాఽభూ ద్రమ్యే పర్వత రోధసి
పురం చాఽప్రతిమం రామ న్యవేశయ దఽనుత్తమమ్ 17
పురస్య చాఽకరో న్నామ మధుమన్త మితి ప్రభో
పురోహితం తూశనసం వరయామాస సువ్రతమ్ 18
ఏవం స రాజా త ద్రాజ్య మకరోత్ సపురోహితః

ప్రహృష్ట మనుజాకీర్ణం దేవరాజ్యం యథా వృషా 19
తతః స రాజా మనుజేంద్ర పుత్రః
సార్థం చ తేనోశనసా తదానీం
చకార రాజ్యం సుమహన్మహాత్మా
శక్రో దివీవోశనసా సమేతః 20

అశీతితమః సర్గః – అరజా సంగమః

ఏత దాఖ్యాయ రామాయ మహర్షిః కుమ్భ సంభవః
అస్యా మేవాఽపరం వాక్యం కథాయా ముపచక్రమే 1
తతః స దణ్డః కాకుత్స్థ బహువర్ష గణా యుతమ్
అకరో త్తత్ర దాన్తాఽత్మా రాజ్యం నిహత కణ్టకమ్ 2
అథ కాలే తు కస్మింశ్చి ద్రాజా భార్గవ మాశ్రమమ్
రమణీయ ముపాక్రామ చ్చైత్రే మాసి మనోహరే 3
తత్ర భార్గవ కన్యాం స రూపేణాఽప్రతిమాం భువి
విచరన్తీం వనోద్దేశే దణ్డోఽపశ్యదనుత్తమామ్ 4
స దృష్ట్వా తాం సుదుర్మేధా అనఙ్గ శర పీడితః
అభిగమ్య సుసంవిగ్నాం కన్యాం వచన మబ్రవీత్ 5
కుత స్త్వమఽసి సుశ్రోణి కస్య వాఽసి సుతా శుభే
పీడితోహమఽనంగేన పృచ్ఛామి త్వాం శుభాననే 6
తస్య చైవం బ్రువాణస్య మోహోన్మత్తస్య కామినః
భార్గవీ ప్రత్యువా చేదం వచః సానునయం నృపమ్ 7
భార్గవస్య సుతాం విద్ధి దేవస్యాఽక్లిష్ట కర్మణః
అరజాం నామ రాజేన్ద్ర జ్యేష్ఠా మాశ్రమ వాసినీమ్ 8
మా మాం స్పృశ బలా ద్రాజన్ కన్యా పితృవశా హ్యహం
గురుః పితా మే రాజేన్ద్ర త్వం చ శిష్యో మహాత్మనః 9
వ్యసనం సుమహత్ కృద్ధః స తే దద్యా న్మహాతపాః
యది వాఽన్యన్మయా కార్యం ధర్మ దృష్టేన సత్పథా 10
వరయస్వ నృపశ్రేష్ఠ పితరం మే మహా ద్యుతిమ్
అన్యథా తు ఫలం తుభ్యం భవే ద్ఘోరాభిసంహితమ్ 11
క్రోధేన హి పితా మేఽసౌ త్రైలోక్య మపి నిర్దహేత్
దాస్యతే చాఽనవద్యాంగ తవ మాం యాచితః పితా 12
ఏవం బ్రువాణా మఽరజాం దణ్డః కామ వశం గతః

ప్రత్యువాచ మదో న్మత్తః శిరస్యాధాయ చాంజలిమ్ 13
ప్రసాదం కురు సుశ్రోణి న కాలం క్షేప్తు మర్హసి
త్వ త్కృతే హి మమ ప్రాణా విదీర్యన్తే వరాననే 14
త్వాం ప్రాప్య మే వధో వా స్యా చ్ఛాపో వా యది దారుణః
భక్తం భజస్వ మాం భీరు భజమానం సువిహ్వలమ్ 15
ఏవ ముక్త్వా తు తాం కన్యాం దోర్భ్యాం గృహ్యా బలా ద్బలీ
విస్ఫురన్తీం యథా కామం మైథునాయోపచక్రమే 16
ఏతమర్థం మహాఘోరం దణ్డః కృత్వా సుదారుణమ్
నగరం ప్రయయా వాఽఽశు మధుమన్త మనుత్తమమ్ 17
అరజాపి రుదన్తీ సా ఆశ్రమస్యాఽవిదూరతః
ప్రతీక్షన్తీ సుసంత్రస్తా పితరం దేవ సన్నిభమ్ 18

<u>ఏకాశీతితమః సర్గః – దండ శాపః</u>

స ముహూర్తాదుపశ్రుత్య దేవర్షిరఽమిత ప్రభః
స్వమాశ్రమం శిష్య వృతః క్షుధార్తః సన్న్యవర్తత 1
సోఽపశ్యత్ అరజాం దీనాం రజసా సమభిప్లుతామ్
జ్యోత్స్నా మివాఽరుణ గ్రస్తాం ప్రత్యూషే న విరాజతీమ్ 2
తస్య రోషః సమఽభవత్ క్షుధార్తస్య విశేషతః
నిర్దహ న్నివ లోకాం స్త్రీన్ శిష్యాం శ్చైతదువాచ హ 3
పశ్యధ్వం విపరీతస్య దణ్డస్యాఽవిజితాత్మనః
విపత్తిం ఘోర సంకాశాం కృద్ధామఽగ్ని శిఖా మివ 4
క్షయోఽస్య దుర్మతేః ప్రాప్తః సానుగస్య దురాత్మనః
యః ప్రదీప్తాం హుతాశస్య శిఖాం వై స్ప్రష్టు మిచ్ఛతి 5
యస్మాత్ స కృతవాన్ పాప మీదృశం ఘోర సంహితమ్
తస్మాత్ ప్రాప్స్యతి దుర్మేధాః ఫలం పాపస్య కర్మణః 6
సప్త రాత్రేణ రాజాఽసౌ సభృత్య బల వాహనః
పాప కర్మ సమాచారో వధం ప్రాప్స్యతి దుర్మతిః 7
సమన్తా ద్యోజన శతం విషయం చాఽస్య దుర్మతేః
ధక్ష్యతే పాంసు వర్షేణ మహతా పాకశాసనః 8
సర్వ సత్త్వాని యా నీహ స్థావరాణి చరాణి చ
మహతా పాంసు వర్షేణ విలయం సర్వతోఽగమన్ 9
దణ్డస్య విషయో యావ త్తావత్ సర్వ సముచ్ఛ్రయమ్

పాంసు వర్ష మివాలక్ష్యం సప్తరాత్రం భవిష్యతి 10
ఇత్యుక్త్వా క్రోధ తామ్రాక్ష స్తదాశ్రమ నివాసినమ్
జనం జనపదాన్తేషు స్థీయతా మితి చాబ్రవీత్ 11
శృత్వా తూశసనో వాక్యం సోశ్రమావసథో జనః
నిష్క్రాన్తో విషయా త్తస్మాత్ స్థానం చక్రేఽథ బాహ్యతః 12
స తథోక్త్వా మునిజన మఽరజా మిద మబ్రవీత్
ఇహైవ వస దుర్మేధే ఆశ్రమే సుసమాహితా 13
ఇదం యోజన పర్యన్తం సరః సురుచిర ప్రభమ్
అరజే విజ్వరా భుంక్ష్వ కాల శ్చాఽత్ర ప్రతీక్ష్యతామ్ 14
త్వ త్సమీపే చ యే సత్త్వా వాస మేష్యన్తి తాం నిశామ్
అవధ్యాః పాంసు వర్షేణ తే భవిష్యన్తి నిత్యదా 15
శృత్వా నియోగం బ్రహ్మర్షేః సాఽరజా భార్గవీ తదా
తథేతి పితరం ప్రాహ భార్గవం భృశ దుఃఖితా 16
ఇత్యుక్త్వా భార్గవో వాస మఽన్యత్ర సమకారయత్
తచ్చ రాజ్యం నరేంద్రస్య సభృత్య బలవాహనం 17
సప్తాహా ద్భస్మసాద్భూతం యథోక్తం బ్రహ్మవాదినా
తస్యాఽసౌ దణ్డ విషయో విన్ధ్య శైవలయో ర్నృప 18
శప్తో బ్రహ్మర్షిణా తేన వైధర్మ్యే సహితే కృతే
తతః ప్రభృతి కాకుత్స్థ దణ్డకారణ్య ముచ్యతే 19
తపస్వినః స్థితా హ్యత్ర జనస్థానమతోఽభవత్
ఏత త్తే సర్వ మాఖ్యాతం యన్మాం పృచ్ఛసి రాఘవ 20
సంధ్యా ముపాసితుం వీర సమయో హ్యతివర్తతే
ఏతే మహర్షయః సర్వే పూర్ణ కుమ్భాః సమన్తతః 21
కృతోదకా నరవ్యాఘ్ర ఆదిత్యం పర్యుపాసతే
స తై ర్బ్రాహ్మణమభ్యస్తం సహితై ర్బ్రహ్మవిత్తమైః 22
రవిరస్తంగతో రామ గచ్ఛోదక ముపస్పృశ||

ద్వ్యశీతితమః సర్గః – రామ నివర్తనం

ఋషేర్వచన మాజ్ఞాయ రామః సంధ్యా ముపాసితుమ్
ఉపాక్రమత్ సరః పుణ్యమఽప్సరో గణ సేవితమ్ 1
తత్రోదక ముపస్పృశ్య సంధ్యా మన్వాస్య పశ్చిమామ్
ఆశ్రమం ప్రావిశద్రామః కుమ్భయోనే ర్మహాత్మనః 2

తస్యాఽగస్త్యో బహుగుణం కంద మూలం తథౌషధిం
శాల్యాదీని పవిత్రాణి భోజనార్థ మకల్పయత్ 3
స భుక్తవా న్నరశ్రేష్ఠ స్తదఽన్న మమృతోపమమ్
ప్రీతశ్చ పరితుష్టశ్చ తాం రాత్రిం సముపావిశత్ 4
ప్రభాతే కాల్య ముత్థాయ కృత్వాఽఽహ్నిక మరిందమః
ఋషిం సముపచక్రామ గమనాయ రఘూత్తమః 5
అభివాద్యాఽబ్రవీద్రామో మహర్షిం కుమ్భ సంభవమ్
ఆపృచ్ఛే స్వాం పురీం గన్తుం మామనుజ్ఞాతు మర్హసి 6
ధన్యోఽస్మ్యనుగృహీతోస్మి దర్శనేన మహాత్మనః
ద్రష్టుం చైవాఽఽగమిష్యామి పావనార్థ మిహాత్మనః 7
తథా వదతి కాకుత్స్థే వాక్య మద్భుత దర్శనమ్
ఉవాచ పరమప్రీతో ధర్మనేత్ర స్తపోధనః 8
అత్యద్భుత మిదం వాక్యం తవ రామ శుభాక్షరమ్
పావనః సర్వభూతానాం త్వ మేవ రఘునన్దన 9
ముహూర్త మఽపి రామ త్వాం యే చ పశ్యన్తి కేచన
పావితాః స్వర్గభూతాశ్చ పూజ్యా స్తే సర్వ దైవతైః 10
యే చ త్వాం ఘోర చక్షుర్భిః పశ్యన్తి ప్రాణినో భువి
హతా స్తే యమ దణ్డేన సద్యో నిరయ గామినః 11
ఈదృశ స్త్వం రఘుశ్రేష్ఠ పావనః సర్వ దేహినాం
భువి త్వాం కథయంతోఽపి సిద్ధి మేష్యంతి రాఘవ 12
గచ్ఛ చాఽరిష్టమవ్యగ్రః పన్థాన మఽకుతో భయమ్
ప్రశాధి రాజ్యం ధర్మేణ గతి ర్హి జగతో భవాన్ 13
ఏవ ముక్తస్తు మునినా ప్రాంజలిః ప్రగ్రహో నృపః
అభ్యవాదయత ప్రాజ్ఞ స్తమృషిం సత్య శీలినమ్ 14
అభివాద్య మునిశ్రేష్ఠం తాంశ్చ సర్వాం స్తపోధనాన్
అధ్యారోహ త్త దవ్యగ్రః పుష్పకం హేమభూషితమ్ 15
తం ప్రయాన్తం మునిగణా ఆశీర్వాదైః సమన్తతః
అపూజయన్ మహేన్ద్రాభం సహస్రాక్ష మివాఽమరాః 16
ఖ స్థః స దదృశే రామః పుష్పకే హేమభూషితే
శశీ మేఘ సమీపస్థో యథా జలధరాఽఽగమే 17
తతోఽర్ధ దివసే ప్రాప్తే పూజ్యమాన స్తత స్తతః

అయోధ్యాం ప్రాప్య కాకుత్స్థో మధ్య కక్ష్యామఽవారుహత్ 18
తతో విసృజ్య రుచిరం పుష్పకం కామ గామి తత్
విసర్జయిత్వా గచ్ఛేతి స్వస్తి తేఽస్త్వితి చ ప్రభుః 19
కక్ష్యాన్తర వినిక్షిప్తం ద్వార్స్థం రామోఽబ్రవీద్వచః
లక్ష్మణం భరతం చైవ గత్వా తౌ లఘువిక్రమౌ 20
మమాగమన మాఖ్యాయ శబ్దాపయత మా చిరమ్||

త్ర్యశీతితమః సర్గః – రాజసూయా జిహీర్షా

తచ్ఛృత్వా భాషితం తస్య రామస్యాఽక్లిష్టకర్మణః
ద్వార్స్థః కుమారావాహూయ రాఘవాయ న్యవేదయత్ 1
దృష్ట్వా తు రాఘవః ప్రాప్తౌ ప్రియౌ భరత లక్ష్మణౌ
పరిష్వజ్య తదా రామో వాక్య మేతదువాచ హ 2
కృతం మయా యథా తథ్యం ద్విజ కార్యమఽనుత్తమమ్
ధర్మసేతుమ్ అతో భూయః కర్తు మిచ్ఛామి రాఘవౌ 3
అక్షయ్య శ్చావ్యయ శ్చైవ ధర్మసేతుర్మతో మమ
ధర్మప్రసాధకం హ్యేతత్ సర్వపాప ప్రణాశనం 4
యువాభ్యామాత్మభూతాభ్యాం రాజసూయమనుత్తమమ్
సహితో యష్టు మిచ్ఛామి తత్ర ధర్మో హి శాశ్వతః 5
ఇష్ట్వా తు రాజసూయేన మిత్రః శత్రు నిబర్హణః
సు హుతేన సు యజ్ఞేన వరుణత్వ ముపాగమత్ 6
సోమశ్చ రాజసూయేన ఇష్ట్వా ధర్మేణ ధర్మవిత్
ప్రాప్తశ్చ సర్వలోకేషు కీర్తిస్థానం చ శాశ్వతమ్ 7
అస్మి న్నఽహని యచ్ఛ్రేయ శ్చిన్త్యతాం త న్మయా సహ
హితం చాఽఽయతి యుక్తం చ ప్రయతౌ కర్తుమర్హథః 8
శ్రుత్వా తు రాఘవస్యైతత్ వాక్యం వాక్యవిశారదః
భరతః ప్రాఞ్జలి ర్భూత్వా వాక్య మేత దువాచ హ 9
త్వయి ధర్మః పరః సాధో త్వయి సర్వావసుంధరా
ప్రతిష్ఠితా మహాబాహో యశ శ్చాఽమిత విక్రమ 10
మహీపాలాశ్చ సర్వే త్వాం ప్రజాపతి మివాఽమరాః
నిరీక్షన్తే మహాత్మానం లోకనాథం యథా వయమ్ 11
ప్రజాశ్చ పితృవ ద్రాజన్ పశ్యన్తి త్వాం మహాబల
పృథివ్యా గతి భూతోఽసి ప్రాణినామపి రాఘవ 12

స త్వ మేవం విధం యజ్ఞ మాహర్తాఽసి కథం నృప
పృథివ్యాం రాజవంశానాం వినాశో యత్ర దృశ్యతే 13
పృథివ్యాం యే చ పురుషా రాజన్ పౌరుషమాగతాః
సర్వేషాం భవితా తత్ర సంక్షయః సర్వ కోపజః 14
స త్వం పురుషశార్దూల గుణైరఽతుల విక్రమ
పృథివీం నాఽర్హసే హన్తుం వశే హి తవ వర్తతే 15
భరతస్య తు తద్వాక్యం శ్రుత్వాఽమృతమయం తదా
ప్రహర్ష మఽతులం లేభే రామః సత్యపరాక్రమః 16
ఉవాచ చ శుభం వాక్యం కైకేయ్యానన్దవర్ధనమ్
ప్రీతోస్మి పరితుష్టోస్మి తవాఽద్య వచనేఽనఘ 17
ఇదం వచన మఽక్లీబం త్వయా ధర్మ సమాహితమ్
వ్యాహృతం పురుషవ్యాఘ్ర పృథివ్యాః పరిపాలనమ్ 18
ఏష్యదఽస్మదభిప్రాయా ద్రాజసూయాత్ క్రతూత్తమాత్
నివర్తయామి ధర్మజ్ఞ తవ సువ్యాహృతేన చ 19
లోక పీడాకరం కర్మ న కర్తవ్యం విచక్షణైః
బాలానాం తు శుభం వాక్యం గ్రాహ్యం లక్ష్మణ పూర్వజ 20
తస్మా చ్ఛృణోమి తే వాక్యం సాధు యుక్తం మహామతే||

చతురశీతిమః సర్గః – వృత్ర తపో వర్ణనం

తథోక్తవతి రామే తు భరతే చ మహాత్మని
లక్ష్మణోఽథ శుభం వాక్య మువాచ రఘునన్దనమ్ 1
అశ్వమేధో మహాయజ్ఞః పావనః సర్వపాప్మనామ్
పావన స్తవ దుర్ధర్షో రోచతాం రఘునందన 2
శ్రూయతే హి పురా వృత్తం వాసవే సుమహాత్మని
బ్రహ్మహత్యా వృతః శక్రో హయమేధేన పావితః 3
పురా కిల మహాబాహో దేవాఽసుర సమాగమే
వృత్రో నామ మహానాఽసీ ద్దైతేయో లోక సమ్మతః 4
విస్తీర్ణో యోజనశత ముచ్ఛ్రిత స్త్రిగుణం తతః
అనురాగేణ లోకాం స్త్రీన్ స్నేహాత్పశ్యతి సర్వతః 5
ధర్మజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ బుద్ధ్యా చ పరినిష్ఠితః
శశాస పృథివీం స్ఫీతాం ధర్మేణ సుసమాహితః 6
తస్మిన్ ప్రశాసతి తదా సర్వకామ దుఘా మహీ

రసవన్తి ప్రసూనాని మూలాని చ ఫలాని చ 7
అకృష్టపచ్యా పృథివీ సుసంపన్నా మహాత్మనః
స రాజ్యం తాదృశం భుంక్తే స్ఫీత మద్భుత దర్శనమ్ 8
తస్య బుద్ధిః సముత్పన్నా తపః కుర్యామనుత్తమమ్
తపో హి పరమం శ్రేయః సమ్మోహ మితరత్ సుఖమ్ 9
స నిక్షిప్య సుతం జ్యేష్ఠం పౌరేషు మధురేశ్వరమ్
తప ఉగ్రం సమాతిష్ఠ త్తాపయన్ సర్వదేవతాః 10
తప స్తప్యతి వృత్రే తు వాసవః పరమాఽఽర్తవత్
విష్ణుం సముపసంక్రమ్య వాక్య మేతదువాచ హ 11
తపస్యతా మహాబాహో లోకా వృత్రేణ నిర్జితాః
బలవాన్ స హి ధర్మాత్మా నైనం శక్ష్యామి శాసితుమ్ 12
యద్యఽసౌ తప ఆతిష్ఠేద్భూయ ఏవాఽసురేశ్వరః
యావ ల్లోకా ధరిష్యన్తి తావ దఽస్య వశానుగాః 13
తం చైనం పరమోదార ముపేక్షసి మహాబల
క్షణం హి న భవే ద్వృత్రః కృద్ధే త్వయి సురేశ్వర 14
యదా హి ప్రీతి సంయోగం త్వయా విష్ణో సమాగతః
తదా ప్రభృతి దేవానాం నాథత్వ ముపలబ్ధవాన్ 15
స త్వం ప్రసాదం లోకానాం కురుష్వ సుసమాహితః
త్వత్కృతేన హి సర్వం స్యాత్ ప్రశాన్తమఽరుజం జగత్ 16
ఇమే హి సర్వే విష్ణో త్వాం నిరీక్షన్తే దివౌకసః
వృత్ర ఘాతేన మహతాత్వేషాం సాహ్యం కురుష్వ హ 17
త్వయా హి నిత్యశః సాహ్యం కృతమేషాం మహాత్మనామ్
అసహ్య మిద మన్యేషామఽగతీనాం గతిర్భవాన్ 18

పంచాశీతితమః సర్గః – వృత్ర వధః

లక్ష్మణస్య తు తద్వాక్యం శృత్వా శత్రు నిబర్హణః
వృత్రఘాతమఽశేషేణ కథయే త్యాహ సువ్రతః 1
రాఘవేణైవ ముక్తస్తు సుమిత్రానన్దవర్ధనః
భూయ ఏవ కథాం దివ్యాం కథయామాస సువ్రతః 2
సహస్రాక్ష వచః శృత్వా సర్వేషాం చ దివౌకసామ్
విష్ణు ర్దేవానువాచేదం సర్వానిన్ద్ర పురోగమాన్ 3
పూర్వం సౌహృద బద్ధోఽస్మి వృత్రస్యతు మహాత్మనః

తేన యుష్మత్ప్రియార్థం వై నాఽహం హన్మి మహాసురమ్ 4
అవశ్యం కరణీయం చ భవతాం సుఖ ముత్తమమ్
తస్మాదుపాయ మాఖ్యాస్యే యేన వృత్రో నిహన్యతే 5
త్రిధాభూతం కరిష్యామి హ్యాత్మానం సురసత్తమాః
తేన వృత్రం సహస్రాక్షో వధిష్యతి న సంశయః 6
ఏకాంశో వాసవం యాతు ద్వితీయో వజ్రమేవ తు
తృతీయో భూతలం శక్ర స్తథా వృత్రం వధిష్యతి 7
తథా బృవతి దేవేశే దేవా వాక్యమఽథాబృవన్
ఏవమేత న్న సందేహో యథా వదసి దైత్యహన్ 8
భద్రం తేఽస్తు గమిష్యామో వృత్రాసుర వధైషిణః
భజస్వ పరమోదార వాసవం స్వేన తేజసా 9
తతః సర్వే మహాత్మానః సహస్రాక్ష పురోగమాః
తదఽరణ్య ముపాక్రమన్ యత్ర వృత్రో మహాసురః 10
తేఽపశ్యం స్తేజసా భూతం తపన్త మఽసురోత్తమమ్
పిబన్త మివ లోకాంస్త్రీన్ నిర్దహన్త మివాఽమ్బరమ్ 11
దృష్ట్వైవ చాఽసురశ్రేష్ఠం దేవా స్త్రాస ముపాగమన్
కథ మేనం వధిష్యామః కథం న స్యాత్ పరాజయః 12
తేషాం చిన్తయతాం తత్ర సహస్రాక్షః పురందరః
వజ్రం ప్రగృహ్య బాహుభ్యాం ప్రాహిణోద్వృత్ర మూర్ధని 13
కాలాఽగ్ని నేవ ఘోరేణ దీప్తే నేవ మహాఽర్చిషా
పతతా వృత్ర శిరసా జగత్ త్రాస ముపాగమత్ 14
అసంభావ్యం వధం తస్య వృత్రస్య విబుధాధిపః
చిన్తయానో జగామాశు లోకస్యాన్తం మహాయశాః 15
త మిన్ద్రం బ్రహ్మహత్యాఽఽశు గచ్ఛన్త మనుగచ్ఛతి
అపత చ్చాఽస్య గాత్రేషు త మిన్ద్రం దుఃఖ మావిశత్ 16
హతారయః ప్రణష్టేన్ద్రా దేవాః సాగ్ని పురోగమాః
విష్ణుం త్రిభువనేశానం ముహుర్ముహురపూజయన్ 17
త్వం గతిః పరమేశాన పూర్వజో జగతః పితా
రక్షార్థం సర్వ భూతానాం విష్ణుత్వ ముపజగ్మివాన్ 18
హతశ్చాఽయం త్వయా వృత్రో బ్రహ్మహత్యా చ వాసవమ్
బాధతే సుర శార్దూల మోక్షం తస్యా వినిర్దిశ 19

తేషాం తద్వచనం శృత్వా దేవానాం విష్ణురబ్రవీత్
మామేవ యజతాం శక్రః పావయిష్యామి వజ్రిణమ్ 20
పుణ్యేన హయమేధేన మా మిష్ట్వా పాకశాసనః
పున రేష్యతి దేవానా మిన్ద్రత్వ మఽకుతో భయం 21
ఏవం సందిశ్య తాం వాణీమ్ దేవానామఽమృతోపమాం
జగామ విష్ణుర్దేవేశః స్తూయమాన స్త్రివిష్టపమ్ 22

షడశీతితమః సర్గః – బ్రహ్మహత్యా తరణం

తథా వృత్ర వధం సర్వమఖిలేన స లక్ష్మణః
కథయిత్వా నరశ్రేష్ఠః కథా శేషం ప్రచక్రమే 1
తతో హతే మహావీర్యే వృత్రే దేవ భయంకరే
బ్రహ్మహత్యావృతః శక్రః సంజ్ఞాం లేభే న వృత్రహా 2
సోఽన్తమాశ్రిత్య లోకానాం నష్ట సంజ్ఞో విచేతనః
కాలం తత్రాఽవసత్ కంచిత్ వేష్టమాన ఇవోరగః 3
అథ నష్టే సహస్రాక్షే ఉద్విగ్న మఽభవజ్జగత్
భూమిశ్చ ధ్వస్త సంకాశా నిస్స్నేహా శుష్క కాననా 4
నిస్స్రోతసశ్చ తే సర్వే హ్రదాశ్చ సరిత స్తథా
సంక్షోభశ్చైవ సత్త్వానా మఽనావృష్టి కృతోఽభవత్ 5
క్షీయమాణే తు లోకేఽస్మిన్ సంభ్రాన్త మనసః సురాః
యదుక్తం విష్ణునా పూర్వం తం యజ్ఞం సముపానయన్ 6
తతః సర్వే సురగణాః సోపాధ్యాయాః సహర్షిభిః
తం దేశం సముపాజగ్ముర్యత్రేన్ద్రో భయ మోహితః 7
తే తు దృష్ట్వా సహస్రాక్షమావృతం బ్రహ్మహత్యయా
తం పురస్కృత్య దేవేశ మఽశ్వమేధ ముపాక్రమన్ 8
తతోఽశ్వమేధః సుమహాన్ మహేన్ద్రస్య మహాత్మనః
వవృధే బ్రహ్మహత్యాయాః పావనార్థం నరేశ్వర 9
తతో యజ్ఞే సమాప్తే తు బ్రహ్మహత్యా మహాత్మనః
అభిగమ్యాఽబ్రవీ ద్వాక్యం క్వ మే స్థానం విధాస్యథ 10
తే తామూచు స్తదా దేవా స్తుష్టాః ప్రీతి సమన్వితాః
చతుర్ధా విభజాఽఽత్మాన మాత్మనైవ దురాసదే 11
దేవానాం భాషితం శృత్వా బ్రహ్మహత్యా మహాత్మనామ్
సన్నిధౌ స్థానమఽన్యత్ర వరయామాస దుర్వసా 12

ఏకే నాఽంశేన వత్స్యామి పూర్ణోదాసు నదీషు వై
చతురో వార్షికాన్ మాసాన్ దర్పఘ్నీ కామవారిణీ 13
భూమ్యామఽహం సర్వకాల మేకేనాఽంశేన దుర్వసా
వసిష్యామి న సందేహః సత్యే నైతద్ బ్రవీమి వః 14
యోఽయమంశ స్తృతీయో మే స్త్రీషు యౌవనశాలిషు
త్రిరాత్రం దర్పపూర్ణాసు వసిష్యే దర్ప ఘాతినీ 15
హన్తారో బ్రాహ్మణాన్ యే తు మృషాపూర్వమఽదూషకాన్
తాం శ్చతుర్థేన భాగేన సంశ్రయిష్యే సురర్షభాః 16
ప్రత్యూచు స్తాం తతో దేవా యథా వదసి దుర్వసే
తథా భవతు తత్సర్వం సాధయస్వ య దీప్సితమ్ 17
తతః ప్రీత్యాఽన్వితా దేవాః సహస్రాక్షం వవన్దిరే
విజ్వరః స చ పూతాత్మా చ వాసవః సమపద్యత 18
ప్రశాన్తం చ జగత్ సర్వం సహస్రాక్షే ప్రతిష్ఠితే
యజ్ఞం చాఽద్భుత సంకాశం తదా శక్రోఽభ్యపూజయత్ 19
ఈదృశో హ్యశ్వమేధస్య ప్రభావో రఘునన్దన
యజస్వ సుమహాభాగ హయమేధేన పార్థివ 20
ఇతి లక్ష్మణ వాక్య ముత్తమం
నృపతిరఽతీవమనోహరం మహాత్మా
పరితోష మఽవాప హృష్ట చేతా
నిశమ య్యేన్ద్ర సమాన విక్రమౌజాః 21

<u>సప్తాశీతతితమః సర్గః – ఇళ స్త్రీత్వ ప్రాప్తిః</u>

తచ్ఛృత్వా లక్ష్మణేనోక్తం వాక్యం వాక్య విశారదః
ప్రత్యువాచ మహాతేజాః ప్రహసన్ రాఘవో వచః 1
ఏవ మేవ నరశ్రేష్ఠ యథా వదసి లక్ష్మణ
వృత్రఘాత మశేషేణ వాజిమేధ ఫలం చ యత్ 2
శ్రూయతే హి పురా సౌమ్య కర్దమస్య ప్రజాపతేః
పుత్రో బాహ్లీశ్వరః శ్రీమాన్ ఇలో నామ మహాయశాః 3
స రాజా పృథివీం సర్వాం వశే కృత్వా సుధార్మికః
రాజ్యం చైవ నరవ్యాఘ్ర పుత్రవత్ పర్యపాలయత్ 4
సురైశ్చ పరమోదారై ర్దైతేయైశ్చ మహాధనైః
నాగ రాక్షస గన్ధర్వై ర్యక్షైశ్చ సుమహాత్మభిః 5

పూజ్యతే నిత్యశః సౌమ్య భయార్తై రఘునన్దన
అబిభ్యంశ్చ త్రయోలోకాః సరోషస్య మహాత్మనః 6
స రాజా తాదృశో హ్యాసీ ద్ధర్మే వీర్యే చ నిష్ఠితః
బుద్ధ్యా చ పరమోదారో బాహ్లికేశో మహాయశాః 7
స ప్రచక్రే మహాబాహు ర్మృగయాం రుచిరే వనే
చైత్రే మనోరమే మాసి సభృత్య బల వాహనః 8
ప్రజఘ్నే చ నృపోఽరణ్యే మృగాన్ శత సహస్రశః
హత్వైవ తృప్తిర్నా ఽభూచ్చ రాజ్ఞ స్తస్య మహాత్మనః 9
నానా మృగాణామఽయుతం వధ్యమానం మహాత్మనా
యత్ర జాతో మహాసేన స్తం దేశ ముపచక్రమే 10
తస్మిన్ ప్రదేశే దేవేశః శైలరాజ సుతాం హరః
రమయామాస దుర్ధర్షః సర్వైరఽనుచరైః సహ 11
కృత్వా స్త్రీ రూపమాత్మాన ముమేశో గోపతి ధ్వజః
దేవ్యాః ప్రియ చికీర్షుః సన్ తస్మిన్ పర్వత నిర్ఝరే 12
యే తు తత్ర వనోద్దేశే సత్త్వాః పురుష వాదినః
వృక్షాః పురుష నామాన స్తేఽభవం స్త్రీజనా స్తథా 13
యచ్చ కించన తత్సర్వం నారీసంజ్ఞం బభూవ హ
ఏతస్మి న్నన్తరే రాజా స ఇలః కర్దమాఽఽత్మజః 14
నిఘ్నన్ మృగ సహస్రాణి తం దేశ ముపచక్రమే
స దృష్ట్వా స్త్రీకృతం సర్వం సవ్యాల మృగ పక్షిణమ్ 15
ఆత్మానం స్త్రీకృతం చైవ సానుగం రఘునన్దన
తస్య దుఃఖం మహచ్చాసీ ద్దృష్ట్వాఽఽత్మానం తథాగతమ్ 16
ఉమాపతేశ్చ తత్కర్మ జ్ఞాత్వా త్రాస ముపాగమత్
తతో దేవం మహాత్మానం శితికణ్ఠం కపర్దినమ్ 17
జగామ శరణం రాజా సభృత్య బల వాహనః
తతః ప్రహస్య వరదః సహ దేవ్యా మహేశ్వరః 18
ప్రజాపతి సుతం వాక్య మువాచ వరదః స్వయమ్
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ రాజర్షే కార్దమేయ మహాబల 19
పురుషత్వమ్ ఋతే సౌమ్య వరం వరయ సువ్రత
తతః స రాజా దుఃఖాఽర్తః ప్రత్యాఖ్యాతో మహాత్మనా 20
న చ జగ్రాహ స్త్రీభూతో వర మఽన్యం సురోత్తమాత్

తతః శోకేన మహతా శైలరాజ సుతాం నృపః 21
ప్రణిపత్య హ్యుమాం దేవీం సర్వేణైవాఽన్తరాత్మనా
ఈశే వరాణాం వరదే లోకానామఽసి భామినీ 22
అమోఘు దర్శనే దేవి భజే సౌమ్యేన చక్షుషా
హృద్గతం తస్య రాజర్షే ర్విజ్ఞాయ హర సన్నిధౌ 23
ప్రత్యువాచ శుభం వాక్యం దేవీ రుద్రస్య సమ్మతా
అర్ధస్య దేవో వరదో వరాఽర్ధస్య తవ హ్యాఽహమ్ 24
తస్మాదఽర్ధం గృహాణ త్వం స్త్రీ పుంసోర్యావదిచ్ఛసి
త దద్భుతతరం శృత్వా దేవ్యా వరమఽనుత్తమమ్ 25
సంప్రహృష్ట మనా భూత్వా రాజా వాక్యమఽథాబ్రవీత్
యది దేవి ప్రసన్నా మే రూపేణాఽప్రతిమా భువి 26
మాసం స్త్రీత్వ ముపాసిత్వా మాసం స్యాం పురుషః పునః
ఈప్సితం తస్య విజ్ఞాయ దేవీ సురుచిరాఽఽననా 27
ప్రత్యువాచ శుభం వాక్య మేవ మేవ భవిష్యతి
రాజన్ పురుషభూత స్త్వం స్త్రీభావం న స్మరిష్యసి 28
స్త్రీభూతశ్చ పరం మాసం న స్మరిష్యసి పౌరుషమ్
ఏవం స రాజా పురుషో మాసం భూత్వాఽథ కార్దమిః 29
త్రైలోక్య సున్దరీ నారీ మాస మేక మిళాఽభవత్||

అష్టాశీతితమః సర్గః – బుధ సమాగమః

తాం కథామ్ ఐళ సంబంధామ్ రామేణ సముదీరితామ్
లక్ష్మణో భరత శ్చైవ శృత్వా పరమ విస్మితౌ 1
తౌ రామం ప్రాఞ్జలీ భూత్వా తస్య రాజ్ఞో మహాత్మనః
విస్తరం తస్య భావస్య తదా పప్రచ్ఛతుః పునః 2
కథం స రాజా స్త్రీభూతో వర్తయామాస దుర్గతిః
పురుషః స యదా భూతః కాం వృత్తిం వర్తయత్యఽసౌ 3
తయో స్త ద్భాషితం శృత్వా కౌతూహల సమన్వితమ్
కథయామాస కాకుత్స్థ స్తస్య రాజ్ఞో యథాగతమ్ 4
తమేవ ప్రథమం మాసం స్త్రీభూతా లోకసున్దరీ
తాభిః పరివృతా స్త్రీభి ర్యేచ పూర్వం పదాఽనుగాః 5
తత్ కాననం విగాహ్యాశు విజహ్రే లోకసున్దరీ
ద్రుమ గుల్మ లతాకీర్ణం పద్భ్యాం పద్మదళేక్షణా 6

వాహనాని చ సర్వాణి సా త్యక్త్వా వై సమన్తతః
పర్వతాభోగ వివరే తస్మిన్ రేమే ఇళా తదా 7
అథ తస్మిన్ వనోద్దేశే పర్వతస్యాఽవిదూరతః
సరః సురుచిర ప్రఖ్యం నానాపక్షి గణైర్యుతమ్ 8
దదర్శ సా త్విళా తస్మిన్ బుధం సోమ సుతం తతః
జ్వలన్తం స్వేన వపుషా పూర్ణం సోమ మివోదితమ్ 9
తపన్తం చ తప స్తీవ్రమఽమ్భోమధ్యే దురాసదమ్
యశస్కరం కామకరం తారుణ్యే పర్యవస్థితమ్ 10
సా తం జలాశయం సర్వం క్షోభయామాస విస్మితా
సహగైః పూర్వ పురుషైః స్త్రీభూతై రఘునన్దన 11
బుధస్తు తాం సమీక్ష్యైవ కామబాణ వశం గతః
నోపలేభే తదాఽఽత్మానం సంచచాల తదాఽమ్భసి 12
ఇళాం నిరీక్షమాణస్తు త్రైలోక్యాభ్యధికాం శుభామ్
చిన్తాం సమభ్యతిక్రామత్ కా న్వియం దేవతాధికా 13
న దేవీషు న నాగీషు నాసురీష్వఽప్సరస్సు చ
దృష్ట పూర్వా మయా కాచిద్రూపేణాఽనేన శోభితా 14
సదృశీయం మమ భవేద్యది నాఽన్యపరిగ్రహాః
ఇతి బుద్ధిం సమాస్థాయ జలాత్ కూల ముపాగమత్ 15
ఆశ్రమం సముపాగమ్య తత స్తాః ప్రమదోత్తమాః
శబ్దాపయత ధర్మాత్మా తా శ్చైనం చ వవన్దిరే 16
స తాః పప్రచ్ఛ ధర్మాత్మా కస్యైషా లోకసున్దరీ
కిమర్థ మాగతా చైవ సర్వ మాఖ్యాత మాచిరమ్ 17
శుభం తు తస్య తద్వాక్యం మధురం మధురాక్షరమ్
శృత్వా స్త్రియశ్చ తాః సర్వా ఊచుర్మధురయా గిరా 18
అస్మాక మేషా సుశ్రోణీ ప్రభుత్వే వర్తతే సదా
అపతిః కాననాన్తేషు సహాఽస్మాభి శ్చరత్యసౌ 19
తద్వాక్య మవ్యక్తపదం తాసాం స్త్రీణాం నిశమ్య చ
విద్యామ్ ఆవర్తినీం పుణ్యాం ఆవర్తయత స ద్విజః 20
సోఽర్థం విదిత్వా సకలం తస్య రాజ్ఞో యథాగతమ్
సర్వా ఏవ స్త్రియ స్తాశ్చ బభాషే మునిపుంగవః 21
అత్ర కింపురుషీ భూత్వా శైల రోధసి వత్స్యథ

ఆవాసస్తు గిరావఽస్మిన్ శీఘ్రమేవ విధీయతామ్ 22
మూల పత్ర ఫలైః సర్వా వర్తయిష్యథ నిత్యదా
స్త్రియః కిమ్పురుషా న్నామ భర్తృన్ సముపలప్స్యథ 23
తాం శృత్వా సోమ పుత్రస్య వాచం కింపురుషీ కృతాః
ఉపాసాం చక్రిరే శైలం వధ్వ స్తా బహుళా స్తదా 24

ఏకోన నవతితమః సర్గః – పురూరవో జననం

శృత్వా కిమ్పురుషోత్పత్తిం లక్ష్మణో భరత స్తదా
ఆశ్చర్య మితి చాబ్రూతాముభౌ రామం జనేశ్వరమ్ 1
అథ రామః కథామేతాం భూయ ఏవ మహాయశాః
కథయామాస ధర్మాత్మా ప్రజాపతి సుతస్య వై 2
సర్వాస్తా విద్రుతా దృష్ట్వా కిన్నరీ ఋషి సత్తమః
ఉవాచ రూప సంపన్నాం తాం స్త్రియం ప్రహస న్నివ 3
సోమస్యాఽహం సుదయితః సుతః సురుచిరాననే
భజస్వ మాం వరారోహే భక్త్యా స్నిగ్ధేన చక్షుషా 4
తస్య తద్వచనం శృత్వా శూన్యే స్వజన వర్జితా
ఇళా సురుచిర ప్రఖ్యం ప్రత్యువాచ మహాగ్రహమ్ 5
అహం కామ చరీ సౌమ్య తవాఽస్మి వశవర్తినీ
ప్రశాధి మాం సోమ సుత యథేచ్ఛసి తథా కురు 6
తస్యా స్తదద్భుతప్రఖ్యం శృత్వా హర్ష ముపాగతః
స వై కామీ సహ తయా రేమే చన్ద్రమసః సుతః 7
బుధస్య మాధవో మాస స్తా మిళాం రుచిరాననామ్
గతో రమయతోఽత్యర్థం క్షణవ త్తస్య కామినః 8
అథ మాసే తు సంపూర్ణే పూర్ణేన్దు సదృశాననః
ప్రజాపతి సుతః శ్రీమాన్ శయనే ప్రత్యబుధ్యత 9
సోఽపశ్యత్ సోమజం తత్ర తపన్తం సలిలాశయే
ఊర్ధ్వబాహుం నిరాలమ్బం తం రాజా ప్రత్యఽభాషత 10
భగవన్ పర్వతం దుర్గం ప్రవిష్టోఽస్మి సహాఽనుగః
న తు పశ్యామి తత్ సైన్యం క్వ ను తే మామకా గతాః 11
తచ్ఛృత్వా తస్య రాజర్షే ర్నష్ట సంజ్ఞస్య భాషితమ్
ప్రత్యువాచ శుభం వాక్యం సాన్త్వయన్ పరయా గిరా 12
అశ్మ వర్షేణ మహతా భృత్యా స్తే వినిపాతితాః

త్వం చాశ్రమపదే సుప్తో వాత వర్ష భయాఽర్దితః 13
సమాశ్వసిహి భద్రం తే నిర్భయో విగతజ్వరః
ఫల మూలాఽశనో వీర నివసేహ యథాసుఖమ్ 14
స రాజా తేన వాక్యేన ప్రత్యాశ్వస్తో మహామతిః
ప్రత్యువాచ తతో వాక్యం దీనో భృత్య క్షయా ద్భృశం 15
త్యక్ష్యామ్యహం స్వకం రాజ్యం నాఽహం భృత్యైర్వినా కృతః
వర్తయేయం క్షణం బ్రహ్మన్ సమనుజ్ఞాతు మర్హసి 16
సుతో ధర్మపరో బ్రహ్మన్ జ్యేష్ఠో మమ మహాయశాః
శశబిన్దు రితిఖ్యాతః స మే రాజ్యం ప్రపత్స్యతే 17
న హి శక్ష్యామ్యహం హిత్వా భృత్య దారాన్ సుఖాన్వితాన్
ప్రతివక్తుం మహాతేజః కించిదఽప్యశుభం వచః 18
తథా బ్రువతి రాజేన్ద్రే బుధః పరమ మద్భుతమ్
సాన్త్వపూర్వమఽథోవాచ వాసస్త ఇహ రోచతామ్ 19
న సంతాప స్త్వయా కార్యః కార్దమేయ మహాబల
సంవత్సరోషిత స్యేహ కారయిష్యామి తే హితమ్ 20
తస్య తద్వచనం శృత్వా బుధస్యాఽక్లిష్ట కర్మణః
వాసాయ విదధే బుద్ధిం యదుక్తం బ్రహ్మవాదినా 21
మాసం స స్త్రీ తదా భూత్వా రమయత్యనిశం శుభా
మాసం పురుషభావేన ధర్మబుద్ధిం చకార సః 22
తతః సా నవమే మాసి ఇళా సోమ సుతాత్ సుతమ్
జనయామాస సుశ్రోణీ పురూరవస మూర్జితం 23
జాత మాత్రం తు సుశ్రోణీ పితుః హస్తే న్యవేశయత్
బుధస్య సమవర్ణాభ మిళా పుత్రం మహాబలమ్ 24
బుధ స్తు పురుషీభూతం స వై సంవత్సరాన్తరం
కథాభీ రమయామాస ధర్మయుక్తాభి రాత్మవాన్ 25

నవతితమః సర్గః – ఇళా పురుషత్వ ప్రాప్తిః

తథోక్తవతి రామే తు తస్య జన్మ తదద్భుతమ్
ఉవాచ లక్ష్మణో భూయో భరతశ్చ మహాయశాః 1
ఇళా సా సోమ పుత్రస్య సంవత్సరమథోషితా
అకరోత్ కిం నరశ్రేష్ఠ తత్త్వం శంసితు మర్హసి 2
తయో స్తద్వాక్య మాధుర్యం నిశమ్య పరిపృచ్ఛతాః

రామః పునరువా చేమాం ప్రజాపతి సుతే కథామ్ 3
పురుషత్వం గతే శూరే బుధః పరమ బుద్ధిమాన్
సంవర్తం పరమోదారం ఆజుహావ మహాయశాః 4
చ్యవనం భృగు పుత్రం చ మునిం చాఽరిష్టనేమినమ్
ప్రమోదనం మోదకరం తతో దుర్వాససం మునిమ్ 5
ఏతాన్ సర్వాన్ సమానీయ వాక్యజ్ఞ స్తత్త్వదర్శినః
ఉవాచ సర్వాన్ సుహృదో ధైర్యేణ సుసమాహితాన్ 6
అయం రాజా మహాబాహుః కర్దమస్య ఇళః సుతః
జానీతైనం యథాభూతం శ్రేయో హ్యస్య విధీయతామ్ 7
తేషాం సంవదతా మేవం తమాశ్రమ ముపాగమత్
కర్దమస్తు మహాతేజా ద్విజైః సహ మహాత్మభిః 8
పులస్త్యశ్చ క్రతుశ్చైవ వషట్కార స్తథైవ చ
ఓంకారశ్చ మహాతేజా స్తమాశ్రమ ముపాగమత్ 9
తే సర్వే హృష్ట మనసః పరస్పర సమాగమే
హితైషిణో బాహ్లిపతేః పృథగ్వాక్యా న్యఽథాబ్రువన్ 10
కర్దమ స్త్వఽబ్రవీద్వాక్యం సుతార్థం పరమం హితమ్
ద్విజాః శృణుత మద్వాక్యం యచ్ఛ్రేయః పార్థివస్య హి 11
నాఽన్యం పశ్యామి భైషజ్య మఽన్తరా వృషభధ్వజమ్
నాఽశ్వమేధాత్ పరో యజ్ఞః ప్రియశ్చైవ మహాత్మనః 12
తస్మాద్యజామహే సర్వే పార్థివార్థే దురాసదమ్
కర్దమే నైవముక్తాస్తు సర్వ ఏవ ద్విజర్షభాః 13
రోచయన్తి స్మ తం యజ్ఞం రుద్రస్యాఽఽరాధనం ప్రతి
సంవర్తస్య తు రాజర్షేః శిష్యః పరపురంజయః 14
మరుత్త ఇతి విఖ్యాత స్తం యజ్ఞం సముపాహరత్
తతో యజ్ఞో మహానాసీద్బుధాఽఽశ్రమ సమీపతః 15
రుద్రశ్చ పరమం తోషం జగామ మహాయశాః
అథ యజ్ఞే సమాప్తే తు ప్రీతః పరమయా ముదా 16
ఉమాపతి ర్ద్విజాన్ సర్వానువాచ ఇళ సన్నిధౌ
ప్రీతోఽస్మి హయమేధేన భక్త్యా చ ద్విజ సత్తమాః 17
అస్య బాహ్లిపతేశ్చైవ కిం కరోమి ప్రియం శుభమ్
తథా వదతి దేవేశే ద్విజా స్తే సుసమాహితాః 18

ప్రసాదయన్తి దేవేశం యథా స్యాత్ పురుష స్త్విళా
తతః ప్రీతో మహాదేవః పురుషత్వం దదౌ పునః 19
ఇళాయై స మహాతేజా దత్త్వా చాన్తరధీయత
నిర్వృత్తే హయమేధే తు గతశ్చాఽదర్శనం హరః 20
యథాగతం ద్విజాః సర్వే హ్యగచ్ఛన్ దీర్ఘదర్శినః
రాజా తు బాహ్లిముత్సృజ్య మధ్యదేశే హ్యనుత్తమమ్ 21
నివేశయామాస పురం ప్రతిష్ఠానం యశస్కరమ్
శశబిన్దుస్తు రాజర్షి ర్బాహ్లిం పరపురంజయః 22
ప్రతిష్ఠానే ఇలో రాజా ప్రజాపతి సుతో బలీ
స కాలే ప్రాప్తవాంల్లోక మిలో బ్రాహ్మమనుత్తమమ్ 23
ఐలః పురూరవా రాజా ప్రతిష్ఠాన మవాప్తవాన్
ఈదృశో హ్యశ్వమేధస్య ప్రభావః పురుషర్షభౌ 24
స్త్రీభూతః పౌరుషం లేభే య చ్చాఽన్యదపి దుర్లభమ్||

ఏక నవతితమః సర్గః – యజ్ఞ సంవిధానం

ఏత దాఖ్యాయ కాకుత్స్థో భ్రాతృభ్యా మమితప్రభః
లక్ష్మణం పునరేవాహ ధర్మయుక్త మిదం వచః 1
వసిష్ఠం వామదేవం చ జాబాలిమఽథ కాశ్యపమ్
ద్విజాం శ్చ సర్వ ప్రవరానఽశ్వమేధ పురస్కృతాన్ 2
ఏతాన్ సర్వాన్ సమానీయ మన్త్రయిత్వా చ లక్ష్మణ
హయం లక్ష్మణ సంపన్నం విమోక్ష్యామి సమాధినా 3
త ద్వాక్యం రాఘవేణోక్తం శ్రుత్వా త్వరిత విక్రమః
ద్విజాన్ సర్వాన్ సమాహూయ దర్శయామాస రాఘవమ్ 4
తే దృష్ట్వా దేవసంకాశం కృత పాదాభివన్దనమ్
రాఘవం సుదురాధర్ష మాశీర్భిః సమపూజయన్ 5
ప్రాఞ్జలిః స తదా భూత్వా రాఘవో ద్విజ సత్తమాన్
ఆచచక్షేఽశ్వమేధస్య హ్యభిప్రాయం మహాయశాః 6
తే తు రామస్య త చ్ఛృత్వా నమస్కృత్వా వృష ధ్వజం
అశ్వమేధం ద్విజాః సర్వే పూజయంతి స్మ సర్వశః 7
స తేషాం ద్విజ ముఖ్యానాం వాక్య మద్భుత దర్శనమ్
అశ్వమేధా శ్రితం శ్రుత్వా భృశం ప్రీతోఽభవ త్తదా 8
విజ్ఞాయ కర్మ త త్తేషాం రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్

ప్రేషయస్వ దృతం దూతాన్ సుగ్రీవాయ మహాత్మనే 9
యథా మహద్భి ర్హరిభి ర్బహుభిశ్చ వనౌకసాం
సార్థ మాగచ్ఛ భద్రం తే హ్యనుభోక్తుం మహోత్సవమ్ 10
విభీషణశ్చ రక్షోభిః కామగై ర్బహుభి ర్వృతః
అశ్వమేధం మహాయజ్ఞమాఽఽయాత్వతుల విక్రమః 11
రాజానశ్చ మహాభాగా యే మే ప్రియ చికీర్షవః
సానుగాః క్షిప్ర మాయాన్తు యజ్ఞం ద్రష్టుమఽనుత్తమమ్ 12
దేశాన్తర గతా యే చ ద్విజా ధర్మ సమాహితాః
ఆమన్త్రయస్వ తాన్ సర్వానఽశ్వమేధాయ లక్ష్మణ 13
ఋషయశ్చ మహాబాహో ఆహూయన్తాం తపోధనాః
దేశాన్తర గతాః సర్వే సదాచారాశ్చ ద్విజాతయః 14
తథైవ తాళావచరా స్తథైవ నట నర్తకాః
యజ్ఞ వాటశ్చ సుమహాన్ గోమత్యా నైమిశే వనే 15
ఆజ్ఞాప్యతాం మహాబాహో తద్ధి పుణ్య మఽనుత్తమమ్
శాంతయశ్చ మహాబాహో ప్రవర్త్యంతాం సమన్తతః 16
శతశ్చాఽపి ధర్మజ్ఞాః క్రతు ముఖ్య మఽనుత్తమం
అనుభూయ మహాయజ్ఞం నైమిశే రఘునందన 17
తుష్టః పుష్టశ్చ సర్వోఽసౌ మానితశ్చ యథావిధి
ప్రీతిం యాస్యతి ధర్మజ్ఞ శీఘ్ర మామంత్ర్యతాం జనః 18
శతం వాహసహస్రాణాం తణ్డులానాం వపుష్మతామ్
అయుతం తిల ముద్గానాం ప్రయాత్వఽగ్రే మహాబల 19
చణకానాం కుళుత్థానాం మాషాణాం లవణస్య చ
అతోఽనురూపం స్నేహం చ గంధ సంక్షిప్త మేవ చ 20
సువర్ణ కోట్యో బహుళా హిరణ్యస్య శతోత్తరాః
అగ్రతో భరతః కృత్వా గచ్ఛత్వఽగ్రే సమాధినా 21
అన్తరాపణ వీథ్యశ్చ సర్వే చ నట నర్తకాః
సూదా నార్యశ్చ బహవో నిత్యం యౌవన శాలినః 22
భరతేన తు సార్థం తే యాన్తు సైన్యాని చాగ్రతః
నైగమా బల వృద్ధాశ్చ ద్విజాశ్చ సుసమాహితాః 23
కర్మాన్తికాన్ వర్ధకినః కోశాధ్యక్షాంశ్చ నైగమాన్
మమ మాతౄ స్తథా సర్వాః కుమారాన్తఃపురాణి చ 24

కాంచనీం మమ పత్నీం చ దీక్షాయాం జ్ఞాంశ్చ కర్మణి
అగ్రతో భరతః కృత్వా గచ్ఛత్వ ఽగ్రే మహాయశాః 25
ఉపకార్యా మహార్హాశ్చ పార్థివానాం మహౌజసాం
సాఽనుగానాం నరశ్రేష్ఠో వ్యాదిదేశ మహాబలః 26
అన్న పానాని వస్త్రాణి అనుగానాం మహాత్మనాం
భరతః స తదా యాతః శత్రుఘ్న సహిత స్తదా 27
వానరాశ్చ మహాత్మానః సుగ్రీవ సహిత స్తదా
విప్రాణాం ప్రవరాః సర్వే చక్రుశ్చ పరివేషణం 28
విభీషణశ్చ రక్షోభిః స్త్రీభిశ్చ బహుభి ర్వృతః
ఋషీణా ముగ్రతపసాం పూజాం చక్రే మహాత్మనాం 29

ద్వి నవతితమః సర్గః – హయ చర్యా

తత్ సర్వ మఖిలేనాఽఽశు ప్రస్థాప్య భరతాగ్రజః
హయం లక్షణ సంపన్నం కృష్ణసారం ముమోచ హ 1
ఋత్విగ్భిర్లక్ష్మణం సార్ధ మఽశ్వతన్త్రే నియోజ్య చ
తతోఽభ్యగచ్ఛత్ కాకుత్స్థః సహసైన్యేన నైమిశమ్ 2
యజ్ఞ వాటం మహాబాహు ర్దృష్ట్వా పరమ మద్భుతమ్
ప్రహర్ష మతులం లేభే శ్రీమానితి వచోఽబ్రవీత్ 3
నైమిశే వసత స్తస్య సర్వ ఏవ నరాధిపాః
ఆనిన్యురుపహారాంశ్చ తాన్ రామః ప్రత్యపూజయత్ 4
ఉపకార్యా మహార్హాశ్చ పార్థివానాం మహాత్మనామ్
సాఽనుగానాం నరశ్రేష్ఠో వ్యాదిదేశ మహామతిః 5
అన్నపానాని వస్త్రాణి సాఽనుగానాం మహాత్మనామ్
భరతః సందదా వాఽఽశు శత్రుఘ్న సహిత స్తదా 6
వానరాశ్చ మహాత్మానః సుగ్రీవ సహితా స్తదా
విప్రాణాం ప్రణతాః సర్వే చక్రిరే పరివేషణమ్ 7
విభీషణశ్చ రక్షోభిర్బహుభిః స్రగ్విభి ర్వృతః
ఋషీణా ముగ్రతపసాం పూజాం చక్రే మహాత్మనాం 8
ఏవం సువిహితో యజ్ఞో హయమేధోఽభ్యవర్తత
లక్ష్మణేనాభిగుప్తా చ హయచర్యా ప్రవర్తత 9
ఈదృశం రాజసింహస్య యజ్ఞ ప్రవర ముత్తమం
నాఽన్యః శబ్దోఽభవ త్తత్ర హయమేధే మహాత్మనః 10

ఛన్దతో దేహి దేహీతి యావ త్తుష్యన్తి యాచకాః
తావత్ సర్వాణి దత్తాని క్రతు మధ్యే మహాత్మనః 11
వివిధాని చ గౌడాని ఖాండవాని తథైవ చ
న నిస్సృతం భవత్యోష్ఠాత్ వచనం యావదఽర్థినాం 12
తావ ద్వానర రక్షోభి ర్దత్త మేవాఽభ్యదృశ్యత
న కశ్చి న్మలిన స్తత్ర దీనో వాప్యఽథ కర్శితః 13
తస్మిన్ యజ్ఞవరే రాజ్ఞో హృష్ట పుష్ట జనావృతే
యే చ తత్ర మహాత్మానో మునయ శ్చిరజీవినః 14
నాఽస్మరం స్తాదృశం యజ్ఞం నాఽప్యాసీత్ స కదాచన
యః కృత్యవాన్ సువర్ణేన సువర్ణం లభతే స్మ సః 15
విత్తాఽర్థీ లభతే విత్తం రత్నాఽర్థీ రత్న మేవ చ
రజతానాం సువర్ణానా మశ్మనామఽథ వాససామ్ 16
అనిశం దీయమానానాం రాశిః సముపదృశ్యతే
న శక్రస్య ధనేశస్య యమస్య వరుణస్య వా 17
ఈదృశో దృష్ట పూర్వో న ఏవ మూచు స్తపోధనాః
సర్వత్ర వానరా స్తస్థుః సర్వత్రైవ చ రాక్షసాః 18
వాసో ధనాఽన్న మఽర్థిభ్యః పూర్ణహస్తా దదు ర్భృశమ్
ఈదృశో రాజసింహస్య యజ్ఞః సర్వగుణాన్వితః 19
సంవత్సరమఽథో సాగ్రం వర్తతే న చ హీయతే||

త్రి నవతితమః సర్గః – వాల్మీకి సందేశః

వర్తమానే తథాభూతే యజ్ఞే చ పరమాద్భుతే
సశిష్య ఆజగామాఽఽశు వాల్మీకిర్మునిపుంగవః 1
స దృష్ట్వా దివ్యసంకాశం యజ్ఞమద్భుత దర్శనమ్
ఏకాన్తే ఋషి వాటానాం చకార ఉటజాన్ శుభాన్ 2
శకటాంశ్చ బహూన్ పూర్ణాన్ ఫల మూలైశ్చ శోభనాన్
వాల్మికి వాటే రుచిరే స్థాపయన్న ఽవిదూరతః 3
ఆసీత్ సుపూజితో రాజ్ఞా మునిభిశ్చ మహాత్మభిః
వాల్మీకిః సుమహాతేజా న్యవసత్ పరమాత్మవాన్ 4
స శిష్యావఽబ్రవీ ద్దృష్టో యువాం గత్వా సమాహితౌ
కృత్స్నం రామాయణం కావ్యం గాయేథాం పరయా ముదా 5
ఋషి వాటేషు పుణ్యేషు బ్రాహ్మణావసథేషు చ

రథ్యాసు రాజమార్గేషు పార్థివానాం గృహేషు చ 6
రామస్య భవన ద్వారి యత్ర కర్మ ప్రవర్తతే
ఋత్విజామఽగ్రత శ్చైవ తత్ర గేయం విశేషతః 7
ఇమాని చ ఫలాన్యఽత్ర స్వాదూని వివిధాని చ
జాతాని పర్వతాగ్రేషు చాఽఽస్వాద్యాస్వాద్య గాయతామ్ 8
న యాస్యథః శ్రమం వత్సౌ భక్షయిత్వా ఫలాని వై
మూలాని చ సుమృష్టాని నగరాత్ బహిరాఽఽశ్యథః 9
యది శబ్దాపయే ద్రామః శ్రవణాయ మహీపతిః
ఋషీణా ముపవిష్టానాం తతో గేయం ప్రవర్తతామ్ 10
దివసే వింశతిః సర్గా గేయా మధురయా గిరా
ప్రమాణై ర్బహుభి స్తత్ర యథోద్దిష్టా మయా పురా 11
లోభ శ్చాపి న కర్తవ్యః స్వల్పోపి ధన కాంక్షయా
కిం ధనేనాఽఽశ్రమస్థానాం ఫల మూలోప జీవినామ్ 12
యది పృచ్ఛేత్ స కాకుత్స్థో యువాం కస్యేతి దారకౌ
ఆవాం వాల్మీకి శిష్యౌ ద్వౌ బ్రూత మేవం నరాధిపమ్ 13
ఇమా స్తన్త్రీః సుమధురాః స్థానం వా పూర్వ దర్శనమ్
మూర్ఛయిత్వా సుమధురం గాయేథాం విగతజ్వరౌ 14
ఆది ప్రభృతి గేయం స్యా న్న చాఽవజ్ఞాయ పార్థివమ్
పితా హి సర్వభూతానాం రాజా భవతి ధర్మతః 15
తద్యువాం హృష్ట మనసౌ శ్వః ప్రభాతే సమాహితౌ
గాయేథాం మధురం గేయం తన్త్రీ లయ సమన్వితమ్ 16
ఇతి సందిశ్య బహుశో మునిః ప్రాచేతస స్తదా
వాల్మీకిః పరమోదార స్తూష్ణీ మాఽఽసీన్మహాయశాః 17
సందిష్టౌ మునినా తేన తావుభౌ మైథిలీ సుతౌ
తథైవ కరవావేతి నిర్జగ్మతురఽరిన్దమౌ 18
తా మద్భుతాం తౌ హృదయే కుమారౌ
నివేశ్య వాణీ మృషిభాషితం తదా
సముత్సుకౌ తౌ సుఖ మూషతు ర్నిశాం
యథాఽశ్వినౌ భార్గవనీతి సంహితమ్ 19

చతుర్నవతితమః సర్గః – రామాయణ గానం

తౌ రజన్యాం ప్రభాతాయాం స్నాతౌ హుత హుతాశనౌ

యథోక్త మృషిణా పూర్వం సర్వం తత్రోపగాయతామ్ 1
తాం స శుశ్రావ కాకుత్స్థః పూర్వాచార్య వినిర్మితాం
అపూర్వాం పాఠ్యజాతిం చ గేయేన సమలంకృతామ్ 2
ప్రమాణై ర్బహుభి ర్యుక్తాం తన్త్రీ లయ సమన్వితామ్
బాలాభ్యాం రాఘవః శృత్వా కౌతూహలపరోఽభవత్ 3
అథ కర్మాన్తరే రాజా సమాహూయ మహామునీన్
పార్థివాంశ్చ నరవ్యాఘ్రః పణ్డితా న్నైగమాం స్తథా 4
పౌరాణికాన్ శబ్దవిదో యే చ వృద్ధా ద్విజాతయః
స్వరాణాం లక్షణజ్ఞాం శ్చ ఉత్సుకాన్ ద్విజ సత్తమాన్ 5
లక్షణజ్ఞాంశ్చ గాన్ధర్వా న్నైగమాంశ్చ విశేషతః
పాదాఽక్షర సమా సజ్ఞాం శ్ఛందస్సు పరినిష్ఠితాన్ 6
కళామాత్రా విభాగజ్ఞాన్ జ్యౌతిషే చ పరం గతాన్
క్రియాకల్పవిద శ్చైవ తథా కావ్యవిదో జనాన్ 7
భాషాజ్ఞా నింగితజ్ఞాంశ్చ నైగమాంశ్చాఽప్యశేషతః
హేతూపచార కుశలాన్ వచనే చాఽపి హైతుకాన్ 8
ఛందోవిదః పురాణజ్ఞాన్ వైదికాన్ ద్విజ సత్తమాన్
చిత్రజ్ఞాన్ వృత్తసూత్రజ్ఞాన్ గీత నృత్య విశారదాన్ 9
శాస్త్రజ్ఞా న్నీతి నిపుణాన్ వేదాంతార్థ ప్రబోధకాన్
ఏతాన్ సర్వాన్ సమానీయ గాతారౌ సమవేశయత్ 10



దృష్ట్వా మునిగణాః సర్వే పార్థివాశ్చ మహౌజసః
పిబన్త ఇవ చక్షుర్భ్యాం రాజానం గాయకౌ చ తౌ 11
ఊచుః పరస్పరమ్ చేదం సర్వ ఏవ సమంతతః
ఉభౌ రామస్య సదృశౌ బిమ్బాద్బిమ్బమివోత్థితౌ 12
జటిలౌ యది న స్యాతాం న వల్కల ధరౌ యది
విశేషం నాఽధిగచ్ఛామో గాయతో రాఘవస్య చ 13
తేషాం సంవదతా మేవం శ్రోతౄణాం హర్షవర్ధనమ్

గేయం ప్రచక్రతు స్తత్ర తావుభౌ ముని దారకౌ 14
తతః ప్రవృత్తం మధురం గాన్ధర్వమఽతిమానుషమ్
న చ తృప్తిం యయుః సర్వే శ్రోతారో గాన సంపదా 15
ప్రవృత్తమ్ ఆదితః పూర్వ సర్గం నారద దర్శితం
తతః ప్రభృతి సర్గాంశ్చ యావద్వింశ త్యఽగాయతామ్ 16
తతోఽపరాహ్ణ సమయే రాఘవః సమభాషత
శృత్వా వింశతి సర్గాం స్తాన్ భ్రాతరం భ్రాతృ వత్సలః 17
అష్టాదశ సహస్రాణి సువర్ణస్య మహాత్మనోః
ప్రయచ్ఛ శీఘ్రం కాకుత్స్థ యదఽన్య దఽభికాంక్షితం 18
దదౌ శీఘ్రం స కాకుత్స్థో బాలయో ర్వై పృథక్ పృథక్
దీయమానం సువర్ణం తు నాఽగృహ్ణీతాం కుశీలవౌ 19
ఊచతుశ్చ మహాత్మానౌ కిమఽనేనేతి విస్మితౌ
వన్యేన ఫల మూలేన నిరతౌ వన వాసినౌ 20
సువర్ణేన హిరణ్యేన కిం కరిష్యావహే వనే
తథా తయోః ప్రబ్రువతోః కౌతూహల సమన్వితాః 21
శ్రోతార శ్చైవ రామశ్చ సర్వ ఏవ సువిస్మితాః
తస్య చైవాఽఽగమం రామః కావ్యస్య శ్రోతు ముత్సుకః 22
పప్రచ్ఛ తౌ మహాతేజా స్తావుభౌ ముని దారకౌ
కిం ప్రమాణ మిదం కావ్యం కా ప్రతిష్ఠా మహాత్మనః 23
కర్తా కావ్యస్య మహతః క్వ చాఽసౌ మునిపుంగవః
పృచ్ఛన్తం రాఘవం వాక్య మూచతు ర్ముని దారకౌ 24
వాల్మీకిర్భగవాన్ కర్తా సంప్రాప్తో యజ్ఞ సంవిధామ్
యే నేదం చరితం తుభ్య మఽశేషం సంప్రదర్శితమ్ 25
సన్నిబద్ధం హి శ్లోకానాం చతుర్వింశ్యత్సహస్రకం
ఉపాఖ్యాన శతం చైవ భార్గవేణ తపస్వినా 26
ఆది ప్రభృతి వై రాజన్ పఞ్చసర్గ శతాని చ
కాండాని షట్ కృతా నీహ సోత్తరాణి మహాత్మనా 27
కృతాని గురుణాఽస్మాక మృషిణా చరితం తవ
ప్రతిష్ఠా జీవితం యావత్ తావత్ సర్వస్య వర్తతే 28
యది బుద్ధిః కృతా రాజన్ శ్రవణాయ మహారథ
కర్మాఽన్తరే క్షణీభూత స్త చ్ఛృణుష్వ సహాఽనుజః 29

బాఢ మిత్యఽబ్రవీ ద్రామ స్తౌ చాఽనుజ్ఞాప్య రాఘవమ్
ప్రహృష్టౌ జగ్మతుః స్థానం యత్రాఽఽస్తే మునిపుంగవః 30
రామోఽపి మునిభిః సార్ధం పార్థివైశ్చ మహాత్మభిః
శృత్వా తద్గీతి మాధుర్యం కర్మశాలా ముపాగమత్ 31
శుశ్రావ తత్తాళ లయోప పన్నం
సర్గాఽన్వితం సుస్వర శబ్ద యుక్తం
తంత్రీ లయ వ్యంజన యోగ యుక్తం
కుశీలవాభ్యాం పరిగీయమానం 32

పంచ నవతితమః సర్గః – వాల్మీకి దూత ప్రేషణం

రామో బహూన్యఽహాన్యేవం తద్గీతం పరమం శుభమ్
శుశ్రావ మునిభిః సార్ధం పార్థివైః సహ వానరైః 1
తస్మిన్ గీతే తు విజ్ఞాయ సీతా పుత్రౌ కుశీలవౌ
తస్యాః పరిషదో మధ్యే రామో వచన మబ్రవీత్ 2
దూతాన్ శుద్ధసమాచారా నాహూయాఽఽత్మమనీషయా
మద్వచో బ్రూత గచ్ఛధ్వ మితో భగవతోఽన్తికమ్ 3
యది శుద్ధసమాచారా యది వా వీత కల్మషా
కరోత్విహాత్మనః శుద్ధిమఽనుమాన్య మహామునిమ్ 4
ఛన్దం మునేశ్చ విజ్ఞాయ సీతాయాశ్చ మనోగతమ్
ప్రత్యయం దాతు కామాయా స్తతః శంసత మే లఘు 5
శ్వః ప్రభాతే తు శపథం మైథిలీ జనకాత్మజా
కరోతు పరిషన్మధ్యే శోధనాఽర్థం మమై వ చ 6
శృత్వా తు రాఘవ స్యైత ద్వచః పరమ మద్భుతమ్
దూతాః సంప్రయయు ర్వాటం యత్రాఽఽస్తే మునిపుంగవః 7
తే ప్రణమ్య మహాత్మానం జ్వలన్త మఽమిత ప్రభమ్
ఊచు స్తే రామ వాక్యాని మృదూని మధురాణి చ 8
తేషాం త ద్వ్యాహృతం శృత్వా రామస్య చ మనోగతమ్
విజ్ఞాయ సుమహాతేజా ముని ర్వాక్య మఽథాబ్రవీత్ 9
ఏవం భవతు భద్రం వో యథా వదతి రాఘవః
తథా కరిష్యతే సీతా దైవతం హి పతిః స్త్రియాః 10
తథోక్త్వా మునినా సర్వేరామదూతా మహౌజసః
ప్రత్యేత్య రాఘవం క్షిప్రం మునివాక్యం బభాషిరే 11

తతః ప్రహృష్టః కాకుత్స్థః శృత్వా వాక్యం మహాత్మనః
ఋషీం స్తత్ర సమేతాంశ్చ రాజ్ఞశ్చైవాభ్యభాషత 12
భగవన్తః సశిష్యా వై సాఽనుగశ్చ నరాధిపాః
పశ్యన్తు సీతా శపథం యశ్చైవాఽన్యోపి కాంక్షతే 13
తస్య త ద్వచనం శృత్వా రాఘవస్య మహాత్మనః
సర్వేషా మృషి ముఖ్యానాం సాధువాదో మహానభూత్ 14
రాజానశ్చ మహాత్మానం ప్రశంసన్తి స్మ రాఘవమ్
ఉపపన్నం నరశ్రేష్ఠ త్వయ్యేవ భువి నాఽన్యతః 15
ఏవం వినిశ్చయం కృత్వా శ్వో భూత ఇతి రాఘవః
విసర్జయామాస తదా సర్వాం స్తాన్ శత్రుసూదనః 16
ఇతి సంప్రవిచార్య రాజసింహః
శ్వో భూతే శపథస్య నిశ్చయం వై
విససర్జ మునీ న్నృపాంశ్చ సర్వాన్
స మహాత్మా మహతో మహానుభావః 17

షణ్ణవతితమః సర్గః – వాల్మీకి ప్రత్యయ దానం

తస్యాం రజన్యాం వ్యుష్టాయాం యజ్ఞ వాట గతో నృపః
ఋషీన్ సర్వాన్ మహాతేజాః శబ్దాపయతి రాఘవః 1
వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిరఽథ కాశ్యపః
విశ్వామిత్రో దీర్ఘతపా దుర్వాసాశ్చ మహాతపాః 2
పులస్త్యోఽపి తథా శక్తి ర్భార్గవశ్చైవ వామనః
మార్కణ్డేయశ్చ దీర్ఘాయు ర్మౌద్గల్యశ్చ మహాయశాః 3
గర్గశ్చ చ్యవనశ్చైవ శతానన్దశ్చ ధర్మవిత్
భరద్వాజశ్చ తేజస్వీ హ్యగ్నిపుత్రశ్చ సుప్రభః 4
నారదః పర్వతశ్చైవ గౌతమశ్చ మహాయశాః
కాత్యాయనః సుయజ్ఞశ్చ హ్యఽగస్త్య స్తపసాం నిధిః 5
ఏతే చాఽన్యే చ బహవో మునయః సంశిత వ్రతాః
కౌతూహల సమావిష్టాః సర్వ ఏవ సమాగతాః 6
రాక్షసాశ్చ మహావీర్యా వానరాశ్చ మహాబలాః
సర్వ ఏవ సమాజగ్ము ర్మహాత్మానః కుతూహలాత్ 7
క్షత్రియా యే చ శూద్రాశ్చ వైశ్యాశ్చైవ సహస్రశః
నానా దేశగతాశ్చైవ బ్రాహ్మణాః సంశిత వ్రతాః 8

జ్ఞాననిష్ఠాః కర్మనిష్ఠాః యోగనిష్ఠా స్తథాఽపరే
సీతా శపథ వీక్షార్థం సర్వ ఏవ సమాగతాః 9
తథా సమాగతం సర్వమఽశ్మభూత మివాఽచలమ్
శ్రుత్వా మునివర స్తూర్ణం ససీతః సముపాగమత్ 10
తమృషిం పృష్ఠతః సీతాత్వఽన్వగచ్ఛ దఽవాఙ్ముఖీ
కృతాంజలి ర్బాష్పగళా కృత్వా రామం మనోగతమ్ 11
దృష్ట్వా శ్రుతిమివాఽఽయాన్తీం బ్రహ్మాణమఽనుగామినీమ్
వాల్మీకేః పృష్ఠత సీతాం సాధువాదో మహనభూత్ 12
తతో హలహలా శబ్దః సర్వేషా మేవమాబభౌ
దుఃఖ జన్మ విశాలేన శోకేనాఽఽకులితాత్మనామ్ 13
సాధు రామేతి కేచి త్తు సాధు సీతేతి చాఽపరే
ఉభావేవ చ తత్రాఽన్యే ప్రేక్షకాః సంప్రచుకృశుః 14
తతో మధ్యే జనౌఘస్య ప్రవిశ్య మునిపుంగవః
సీతాసహాయో వాల్మీకి రితి హోవాచ రాఘవమ్ 15
ఇయం దాశరథే సీతా సువ్రతా ధర్మచారిణీ
అపవాదాత్ పరిత్యక్తా మమాశ్రమ సమీపతః 16
లోకాఽపవాద భీతస్య తవ రామ మహావ్రత
ప్రత్యయం దాస్యతే సీతా తదనుజ్ఞాతు మర్హసి 17
ఇమౌ తు జానకీ పుత్రా వుభౌ చ యమజాతకౌ
సుతౌ తవైవ దుర్ధర్షౌ సత్య మేత ద్బ్రవీమి తే 18
ప్రచేతసోఽహం దశమః పుత్రో రాఘవనన్దన
న స్మరామ్యఽనృతం వాక్య మిమౌ తు తవ పుత్రకౌ 19
బహువర్ష సహస్రాణి తపశ్చర్యా మయా కృతా
నోపాశ్నీయామ్ ఫలం తస్యా దుష్టేయం యది మైథిలీ 20
మనసా కర్మణా వాచా భూతపూర్వం న కిల్బిషం
తస్యాఽయం ఫల మశ్నామి హ్యఽపాపా మైథిలీ యది 21
అహం పఞ్చసు భూతేషు మన ష్షష్ఠేషు రాఘవ
విచిన్త్య సీతాం శుద్ధేతి జగ్రాహ వన నిర్ఝరే 22
ఇయం శుద్ధ సమాచారా అపాపా పతిదేవతా
లోకాపవాద భీతస్య ప్రత్యయం తవ దాస్యతి 23
తస్మా దియం నరవరాత్మజ శుద్ధభావా

దివ్యేన దృష్టి విషయేణ తదా ప్రవిష్టా
లోకాపవాద కలుషీకృత చేతసా యా
త్యక్తా త్వయా ప్రియతమా విదితాఽపి శుద్ధా 24

సప్త నవతితమః సర్గః – సీతా రసాతల ప్రవేశః

వాల్మీకి నైవ ముక్తస్తు రాఘవః ప్రత్యఽభాషత
ప్రాంజలి ర్జగతో మధ్యే దృష్ట్వా తాం వరవర్ణినీమ్ 1
ఏవ మేత న్మహాభాగ యథా వదసి ధర్మవిత్
ప్రత్యయస్తు మమ బ్రహ్మం స్తవ వాక్యైరఽకల్మషైః 2
ప్రత్యయస్తు పురా వృత్తో వైదేహ్యాః సుర సన్నిధౌ
శపథస్తు కృత స్తత్ర తేన వేశ్మ ప్రవేశితా 3
లోకాపవాదో బలవాన్ యేన త్యక్తా హి మైథిలీ
సేయం లోకభయా ద్బ్రహ్మన్ అపాపేత్యఽభిజానతా 4
పరిత్యక్తా మయా సీతా తద్భవాన్ క్షన్తు మర్హతి
జానామి చేమౌ పుత్రౌ మే యమజాతౌ కుశీలవౌ 5
శుద్ధాయాం జగతో మధ్యే మైథిల్యాం ప్రీతిరఽస్తు మే
అభిప్రాయం తు విజ్ఞాయ రామస్య సురసత్తమాః 6
సీతాయాః శపథే తస్మిన్ మహేంద్రా ద్యా మహౌజసః
పితామహం పురస్కృత్య సర్వ ఏవ సమాగతాః 7
ఆదిత్యా వసవో రుద్రా హ్యశ్వినౌ సమరుద్గణాః
గన్ధర్వాఽప్సరస శ్చైవ సర్వ ఏవ సమాగతాః 8
సాధ్యాశ్చ విశ్వేదేవాశ్చ సర్వే చ పరమర్షయః
నాగాః సుపర్ణాః సిద్ధాశ్చ తే సర్వే హృష్ట మానసాః 9
సీతా శపథ సంభ్రాంతాః సర్వ ఏవ సమాగతాః
దృష్ట్వా దేవానృషీంశ్చైవ రాఘవః పునరబ్రవీత్ 10
ప్రత్యయో మే సురశ్రేష్ఠా ఋషివాక్యైరఽకల్మషైః
శుద్ధాయాం జగతో మధ్యే వైదేహ్యాం ప్రీతిరస్తు మే 11
తతో వాయుః శుభః పుణ్యో దివ్యగన్ధో మనో రమః
త జ్జనౌఘం సురశ్రేష్ఠో హ్లాదయామాస సర్వతః 12
తదద్భుత మివాఽచిన్త్యం నిరైక్షన్త సమాగతాః
మానవాః సర్వ రాష్ట్రేభ్యః పూర్వం కృతయుగే యథా 13
సర్వాన్ సమాగతాన్ దృష్ట్వా సీతా కాషాయ వాసినీ

అబ్రవీత్ ప్రాంజలి ర్వాక్యమఽధోదృష్టిరఽవాఙ్మఖీ 14
యథాఽహం రాఘవాదఽన్యం మనసాపి న చిన్తయే
తథా మే మాధవీ దేవీ వివరం దాతు మర్హతి 15
మనసా కర్మణా వాచా యథా రామం సమర్చయే
తథా మే మాధవీ దేవీ వివరం దాతు మర్హతి 16
యథై తత్ సత్యముక్తం మే వేద్మి రామాత్ పరం న చ
తథా మే మాధవీ దేవీ వివరం దాతు మర్హతి 17
తథా శపన్త్యాం వైదేహ్యాం ప్రాదురాఽఽసీ త్తదద్భుతమ్
భూతలా దుత్థితం దివ్యం సింహాసన మనుత్తమమ్ 18
ధ్రియమాణం శిరోభిస్తు నాగై రమిత విక్రమైః
దివ్యం దివ్యేన వపుషా దివ్యరత్న విభూషితైః 19
తస్మిం స్తు ధరణీ దేవీ బాహుభ్యాం గృహ్య మైథిలీమ్
స్వాగతే నాఽభినన్ద్యైనామాఽఽసనే చోపవేశయత్ 20
తా మాఽఽసనగతాం దృష్ట్వా ప్రవిశన్తీం రసాతలమ్
పుష్పవృష్టి రఽవిచ్ఛిన్నా దివ్యా సీతా మవాకిరత్ 21
సాధుకారశ్చ సుమహాన్ దేవానాం సహసోత్థితః
సాధు సాధ్వితి వై సీతే యస్యా స్తే శీల మీదృశమ్ 22
ఏవం బహువిధా వాచో హ్యన్తరిక్ష గతాః సురాః
వ్యాజహ్రు ర్హృష్ట మనసో దృష్ట్వా సీతా ప్రవేశనమ్ 23
యజ్ఞవాట గతాశ్చాపి మునయః సర్వ ఏవ తే
రాజానశ్చ నరవ్యాఘ్రా విస్మయా న్నోపరేమిరే 24
అన్తరిక్షే చ భూమౌ చ సర్వే స్థావర జంగమాః
దానవాశ్చ మహాకాయాః పాతాళే పన్నగాధిపాః 25
కేచి ద్వినేదుః సంహృష్టాః కేచి ద్ధ్యాన పరాయణాః
కేచి ద్రామం నిరీక్షన్తే కేచిత్ సీతామఽచేతనాః 26
సీతా ప్రవేశనం దృష్ట్వా తేషా మాసీత్ సమాగమః
తన్ముహూర్త మివాఽత్యర్థం సమం సమ్మోహితం జగత్ 27

అష్ట నవతితమః సర్గః – రామ కోపోపశమః

రసాతలం ప్రవిష్టాయాం వైదేహ్యాం సర్వ వానరాః
చుక్రుశుః సాధు సాధ్వీతి మునయో రామ సన్నిధౌ 1
దండకాష్ఠ మఽవష్టభ్య బాష్ప వ్యాకులితేక్షణః

అవాక్శిరా దీనమనా రామో హ్యాసీత్ సుదుఃఖితః 2
స రుదిత్వా చిరం కాలం బహుశో బాష్ప ముత్సృజన్
క్రోధ శోక సమావిష్టో రామో వచన మబ్రవీత్ 3
అభూతపూర్వం శోకం మే మనః స్ప్రష్టు మిహేచ్ఛతి
పశ్యతో మే యథా నష్టా సీతా శ్రీరివ రూపిణీ 4
సా దర్శనం పురా సీతా లంకాం పారే మహోదధేః
తతశ్చాఽపి మయా నీతా కిం పున ర్వసుధా తలాత్ 5
వసుధే దేవి భవతి సీతా నిర్యాత్యతాం మమ
దర్శయిష్యామి వా రోషం యథా మామఽవగచ్ఛసి 6
కామం శ్వశ్వార్మమైవ త్వం త్వత్సకాశాద్ధి మైథిలీ
కర్షతా హల హస్తేన జనకే నోద్ధృతా పురా 7
తస్మా న్నిర్యాత్యతాం సీతా వివరం వా ప్రయచ్ఛ మే
పాతాళే నాకపృష్ఠే వా వసేయం సహిత స్తయా 8
ఆనయ త్వం హి తాం సీతాం మత్తోఽహం మైథిలీ కృతే
న మే దాస్యసి చేత్ సీతాం యథారూపాం మహీతలే 9
స పర్వత వనాం కృత్స్నాం విధమిష్యామి తే స్థితిం
నాశయిష్యామ్యహం భూమిం సర్వమాఽఽపో భవత్విహ 10
ఏవం బ్రువాణే కాకుత్స్థే క్రోధ శోక సమన్వితే
బ్రహ్మా సురగణైః సార్ధ మువాచ రఘునందనం 11
రామ రామ న సంతాపం కర్తు మర్హసి సువ్రత
స్మర త్వం పూర్వకం భావం మన్త్రం చాఽమిత్రకర్శన 12
న ఖలు త్వాం మహాబాహో స్మారయేయ మనుత్తమం
ఇమం ముహూర్తం దుర్ధర్ష స్మర త్వం జన్మ వైష్ణవం 13
సీతా హి విమలా సాధ్వీ తవ పూర్వపరాయణా
నాగలోకం సుఖం ప్రాయా త్త్వదాఽఽశ్రయ తపోబలాత్ 14
స్వర్గే తే సంగమో భూయో భవిష్యతి న సంశయః
అస్యా స్తు పరిషన్మధ్యే యద్బ్రవీమి నిబోధ తత్ 15
ఏతదేవ హి కావ్యం తే కావ్యానాముత్తమం శృతం
సర్వం విస్తరతో రామ వ్యాఖ్యాస్యతి న సంశయః 16
జన్మ ప్రభృతి తే వీర సుఖదుఃఖోపసేవనం
భవిష్యదుత్తరం చేహ సర్వం వాల్మీకినా కృతం 17

ఆదికావ్య మిదం రామ త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం
న హ్యన్యోఽర్హతి కావ్యానాం యశోభాగ్రాఘవా దృతే 18
శృతం తే పూర్వమేతద్ధి మయా సర్వం సురైః సహ
దివ్య మద్భుతరూపం చ సత్యవాక్యమనావృతం 19
స త్వం పురుషశార్దూల ధర్మేణ సుసమాహితః
శేషం భవిష్యం కాకుత్స్థ కావ్యం రామాయణం శృణు 20
ఉత్తరం నామ కావ్యస్య శేషమఽత్ర మహాయశః
తచ్ఛృణుష్వ మహాతేజ ఋషిభిః సార్థ ముత్తమం 21
న ఖల్వఽన్యేన కాకుత్స్థ శ్రోతవ్య మిద ముత్తమం
పరమం ఋషిణా వీర త్వయైవ రఘునందన 22
ఏతావదుక్త్వా వచనం బ్రహ్మా త్రిభువనేశ్వరః
జగామ త్రిదివం దేవో దేవైః సహ సబాన్ధవైః 23
యే చ తత్ర మహాత్మాన ఋషయో బ్రహ్మలౌకికాః
బ్రహ్మణా సమనుజ్ఞాతా న్యవర్తన్త మహౌజసః 24
ఉత్తరం శ్రోతు మనసో భవిష్యం యచ్చ రాఘవే
తతో రామః శుభాం వాణీం దేవదేవేన భాషితాం 25
శృత్వా పరమ తేజస్వీ వాల్మీకి మిద మబ్రవీత్
భగవన్ శ్రోతు మనస ఋషయో బ్రహ్మలౌకికాః 26
భవిష్యదుత్తరం యన్మే శ్వో భూతే సంప్రవర్తతాం
ఏవం వినిశ్చయం కృత్వా సంప్రగృహ్య కుశీలవౌ 27
తం జనౌఘం విసృజ్యాఽథ పర్ణశాలా ముపాగమత్
తామేవ శోచతః సీతాం సా వ్యతీయాయ శర్వరీ 28

ఏకోన శతతమః సర్గః – కౌసల్యాది కాలధర్మః

రజన్యాం తు ప్రభాతాయాం సమానీయ మహామునీన్
గీయతా మఽవిశంకాభ్యాం రామః పుత్రా వువాచ హ 1
తతః సముపవిష్టేషు బ్రహ్మర్షిషు మహాత్మసు
భవిష్యదుత్తరం కావ్యం జగతు స్తౌ కుశీలవౌ 2
ప్రవిష్టాయాం తు సీతాయాం భూతలం సత్యసంపదా
తస్యాఽవసానే యజ్ఞస్య రామః పరమదుర్మనాః 3
అపశ్యమానో వైదేహీం మేనే శూన్య మిదం జగత్
శోకేన పరమాయస్తో న శాన్తిం మనసాఽగమత్ 4

విసృజ్య పార్థివాన్ సర్వాన్ ఋక్ష వానర రాక్షసాన్
జనౌఘం విప్రముఖ్యానాం విత్త పూర్వం విసృజ్య చ 5
ఏవం సమాప్య యజ్ఞం తు విధివత్ స తు రాఘవః
తతో విసృజ్య తాన్ సర్వాన్ రామో రాజీవలోచనః 6
హృది కృత్వా తదా సీతా మయోధ్యాం ప్రవివేశ హ
ఇష్టయజ్ఞో నరపతిః పుత్ర ద్వయ సమన్వితః 7
న సీతాయాః పరాం భార్యాం వవ్రే స రఘునన్దనః
యజ్ఞే యజ్ఞే చ పత్న్యర్థం జానకీ కాంచనీ భవత్ 8
దశ వర్షసహస్రాణి వాజిమేధానఽథాకరోత్
వాజపేయాన్ దశగుణాం స్తథా బహుసువర్ణకాన్ 9
అగ్నిష్టోమాఽతిరాత్రాభ్యాం గోసవైశ్చ మహాధనైః
ఈజే క్రతుభిరఽన్యైశ్చ స శ్రీమానాప్తదక్షిణైః 10
ఏవం స కాలః సుమహాన్ రాజ్యస్థస్య మహాత్మనః
ధర్మే ప్రయతమానస్య వ్యతీయా ద్రాఘవస్య తు 11
అనురంజన్తి రాజాన మఽహన్యహని రాఘవం
ఋక్ష వానర రక్షాంసి స్థితా రామస్య శాసనే 12
కాలే వర్షతి పర్జన్యః సుభిక్షం విమలా దిశః
హృష్ట పుష్ట జనాకీర్ణం పురం జనపదా స్తథా 13
నాఽకాలే మ్రియతే కశ్చి న్న వ్యాధిః ప్రాణినాం తథా
నాఽనర్థో విద్యతే కశ్చి ద్రామే రాజ్యం ప్రశాసతి 14
అథ దీర్ఘస్య కాలస్య రామమాతా యశస్వినీ
పుత్ర పౌత్రైః పరివృతా కాలధర్మ ముపాగమత్ 15
అన్వియాయ సుమిత్రా చ కైకేయీ చ యశస్వినీ
ధర్మం కృత్వా బహువిధం త్రిదివే పర్యవస్థితా 16
సర్వాః ప్రముదితాః స్వర్గే రాజ్ఞా దశరథేన చ
సమాగతా మహాభాగాః స్వధర్మం చ లేభిరే 17
తాసాం రామో మహాదానం కాలే కాలే ప్రయచ్ఛతి
మాతౄణా మఽవిశేషేణ బ్రాహ్మణేషు తపస్విషు 18
పిత్ర్యాణి బ్రహ్మరత్నాని యజ్ఞాన్ పరమ దుస్తరాన్
చకార రామో ధర్మాత్మా పితౄన్ దేవాన్ వివర్ధయన్ 19
ఏవం వర్షసహస్రాణి బహూన్యఽథ యయుః సుఖం

యజ్ఞైర్బహువిధం ధర్మం వర్ధయానస్య సర్వదా 20

శతతమః సర్గః – గన్ధర్వ విషయ విజయ యాత్రా

కస్యచిత్త్వఽథ కాలస్య యుధాజిత్ కేకయో నృపః
స్వ గురుం ప్రేషయామాస రాఘవాయ మహాత్మనే 1
గార్గ్య మఽంగిరసః పుత్రం బ్రహ్మర్షి మమిత ప్రభమ్
దశ చాఽశ్వసహస్రాణి ప్రీతిదాన మనుత్తమమ్ 2
కమ్బళాని చ రత్నాని చిత్ర వస్త్రమఽథోత్తమమ్
రామాయ ప్రదదౌ రాజా శుభాన్యాభరణాని చ 3
శ్రుత్వా తు రాఘవో ధీమాన్ బ్రహ్మర్షిం గార్గ్య మాగతమ్
మాతులస్యాఽశ్వపతినః ప్రహితం తన్మహద్ధనం 4
ప్రత్యుద్గమ్య చ కాకుత్స్థః క్రోశమాత్రం సహాఽనుజః
గార్గ్యం సంపూజయా మాస యథా శక్రో బృహస్పతిం 5
తథా సంపూజ్య తమృషిం తద్ధనం ప్రతిగృహ్య చ
పృష్ట్వా ప్రతిపదం సర్వం కుశలం మాతులస్య చ 6
ఉపవిష్టం మహాభాగం రామః ప్రష్టుం ప్రచక్రమే
కిమాహ మాతులో వాక్యం యదర్థం భగవా నిహ 7
ప్రాప్తో వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః సాక్షాదివ బృహస్పతిః
రామస్య భాషితం శ్రుత్వా మహర్షిః కార్యవిస్తరమ్ 8
వక్తు మద్భుత సంకాశం రాఘవాయోపచక్రమే
మాతుల స్తే మహాబాహో వాక్య మాహ నరర్షభ 9
యుధాజిత్ ప్రీతి సంయుక్తం శ్రూయతాం యది రోచతే
అయం గన్ధర్వ విషయః ఫలమూలోప శోభితః 10
సిన్ధో రుభయతః పార్శ్వే దేశః పరమ శోభనః
తం చ రక్షన్తి గన్ధర్వాః సాయుధా యుద్ధ కోవిదాః 11
శైలూషస్య సుతా వీర త్రికోట్యో వై మహాబలాః
తాన్ వినిర్జిత్య కాకుత్స్థ గన్ధర్వ నగరం శుభమ్ 12
నివేశయ మహాబాహో స్వపురే సుసమాహితే
అన్యస్య న గతి స్తత్ర దేశః పరమ శోభనః 13
రోచతాం తే మహాబాహో నాఽహం త్వామఽహితం వదే
తచ్ఛ్రుత్వా రాఘవః ప్రీతో మహర్షే ర్మాతులస్య చ 14
ఉవాచ బాఢ మిత్యేవ భరతం చాఽన్వవైక్షత

సోఽబ్రవీ ద్రాఘవః ప్రీతః సాంజలి ప్రగ్రహో ద్విజమ్ 15
ఇమౌ కుమారౌ తం దేశం బ్రహ్మర్షే విచరిష్యతః
భరతస్యాత్మజౌ వీరౌ తక్షః పుష్కల ఏవ చ 16
మాతులేన సుగుప్తౌ తు ధర్మేణ సుసమాహితౌ
భరతం చాఽగ్రతః కృత్వా కుమారౌ సబలానుగౌ 17
నిహత్య గన్ధర్వ సుతాన్ ద్వే పురే విభజిష్యతః
నివేశ్య తే పురవరే ఆత్మజౌ సన్నివేశ్య చ 18
ఆగమిష్యతి మే భూయః సకాశ మతిఽధార్మికః
బ్రహ్మర్షి మేవ ముక్త్వా తు భరతం సబలానుగమ్ 19
ఆజ్ఞాపయామాస తదా కుమారౌ చాఽభ్యషేచయత్
నక్షత్రేణ చ సౌమ్యేన పురస్కృత్యాంగిరః సుతమ్ 20
భరతః సహ సైన్యేన కుమారాభ్యాం వినిర్యయౌ
సా సేనా శక్ర యుక్తేవ నగరా న్నిర్యయావఽథ 21
రాఘవానుగతా దూరం దురాధర్షా సురైరఽపి
మాంసాదాని చ సత్త్వాని రక్షాంసి సుమహాన్తి చ 22
అనుజగ్ముర్హి భరతం రుధిరస్య పిపాసయా
భూతగ్రామాశ్చ బహవో మాంస భక్షాః సుదారుణాః 23
గన్ధర్వపుత్ర మాంసాని భోక్తు కామాః సహస్రశః
సింహ వ్యాఘ్ర వరాహాణాం ఖే చరాణాం చ పక్షిణామ్ 24
బహూని వై సహస్రాణి సేనాయా యయురఽగ్రతః
అధ్యఽర్ధమాస ముషితా పథి సేనా నిరామయా 25
హృష్ట పుష్ట జనాకీర్ణా కేకయం సముపాగమత్||

ఏకోత్తర శతతమః సర్గః – తక్ష పుష్కల నివేశః

శృత్వా సేనాపతిం ప్రాప్తం భరతం కేకయాధిపః
యుధాజి ద్గార్గ్య సహితం పరాం ప్రీతి ముపాగమత్ 1
స నిర్యయౌ జనౌఘేన మహతా కేకయాధిపః
త్వరమాణోఽభిచక్రామ గన్ధర్వాన్ కామరూపిణః 2
భరతశ్చ యుధాజిచ్చ సమేతౌ లఘువిక్రమైః
గన్ధర్వ నగరం ప్రాప్తౌ సబలౌ సపదానుగౌ 3
శృత్వా తు భరతం ప్రాప్తం గన్ధర్వా స్తే సమాగతాః
యోద్ధు కామా మహావీర్యా వ్యనదన్ వై సమంతతః 4

తతః సమభవద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్
సప్త రాత్రం మహాభీమం న చాఽన్యతరయో ర్జయః 5
ఖడ్గ శక్తి ధనుర్గ్రాహా నద్యః శోణిత సంశ్రవాః
నృ కళేబర వాహిన్యః ప్రవృత్తాః సర్వతో దిశం 6
తతో రామాఽనుజః కృద్ధః కాలస్యాఽస్త్రం సుదారుణమ్
సంవర్తం నామ భరతో గన్ధర్వేష్వభ్యచోదయత్ 7
తే బద్ధాః కాలపాశేన సంవర్తేన విదారితాః
క్షణేనాభిహతా స్తేన తిస్రః కోట్యో మహాత్మనామ్ 8
తం ఘాతం ఘోర సంకాశం న స్మరన్తి దివౌకసః
నిమేషాన్తర మాత్రేణ తాదృశానాం మహాత్మనామ్ 9
హతేషు తేషు సర్వేషు భరతః కైకయీ సుతః
నివేశయామాస తదా సమృద్ధే ద్వే పురోత్తమే 10
తక్షం తక్షశిలాయాం తు పుష్కలం పుష్కలావతే
గన్ధర్వదేశే రుచిరే గాన్ధార విషయే చ సః 11
ధన రత్నౌఘ సంపూర్ణే కాననైరుపశోభితే
అన్యోన్య సంఘర్ష కృతే స్పర్ధయా గుణ విస్తరైః 12
ఉభే సురుచిర ప్రఖ్యే వ్యవహారైరఽకిల్బిషైః
ఉద్యాన యాన సంపూర్ణే సువిభక్తాఽన్తరాపణే 13
ఉభే పురవరే రమ్యే విస్తరైరుపశోభితే
గృహ ముఖ్యైః సురుచిరై ర్విమాన సమ వర్ణిభిః 14
శోభితే శోభనీయైశ్చ దేవాయతన విస్తరైః
తాలై స్తమాలై స్తిలకై ర్వకుళైరుపశోభితే 15
నివేశ్య పంచభిర్వర్షై ర్భరతో రాఘవాఽనుజః
పునరాయా న్మహాబాహురఽయోధ్యాం కైకయీ సుతః 16
సోభివాద్య మహాత్మానం సాక్షా ద్ధర్మమివాఽపరమ్
రాఘవం భరతః శ్రీమాన్ బ్రహ్మాణ మివ వాసవః 17
శశంస చ యథా వృత్తం గన్ధర్వ వధ ముత్తమమ్
నివేశనం చ దేశస్య శ్రుత్వా ప్రీతోఽస్య రాఘవః 18

ద్వ్యుత్తరశతతమః సర్గః – అంగద చంద్రకేతు నివేశః

తచ్ఛ్రుత్వా హర్షమాఽఽపేదే రాఘవో భ్రాతృభిః సహ
వాక్యం చాఽద్భుత సంకాశం తదా ప్రోవాచ లక్ష్మణం 1

ఇమౌ కుమారౌ సౌమిత్రే తవ ధర్మ విశారదౌ
అంగద శ్చన్ద్రకేతుశ్చ రాజ్యార్థే దృఢ విక్రమౌ 2
ఇమౌ రాజ్యేభిషేక్ష్యామి దేశః సాధు విధీయతామ్
రమణీయో హ్యసంబాధో రమేతాం యత్ర ధన్వినౌ 3
న రాజ్ఞాం యత్ర పీడా స్యాన్నా శ్రమాణాం వినాశనమ్
స దేశో దృశ్యతాం సౌమ్య నాఽపరాధ్యామహే యథా 4
తథోక్తవతి రామే తు భరతః ప్రత్యువాచ హ
అయం కారుపథో దేశో రమణీయో నిరామయః 5
నివేశ్యతాం తత్ర పురమఽంగదస్య మహాత్మనః
చన్ద్రకేతోః సురుచిరం చన్ద్రకాన్తం నిరామయమ్ 6
తద్వాక్యం భరతేనోక్తం ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః
తం చ కృత్వా వశే దేశమఽంగదస్య న్యవేశయత్ 7
అఽంగదీయా పురీ రమ్యా హ్యంగదస్య నివేశితా
రమణీయా సుగుప్తా చ రామేణాఽక్లిష్ట కర్మణా 8
చన్ద్రకేతోస్తు మల్లస్య మల్లభూమ్యాం నివేశితా
చన్ద్రకాన్తేతి విఖ్యాతా దివ్యా స్వర్గపురీ యథా 9
తతో రామః పరాం ప్రీతిం లక్ష్మణో భరత స్తథా
యయు ర్యుద్ధే దురాధర్షా అభిషేకం చ చక్రిరే 10
అభిషిచ్య కుమారౌ స ప్రస్థాపయతి రాఘవః
అంగదం పశ్చిమాం భూమిం చన్ద్రకేతుముదఙ్ముఖమ్ 11
అంగదం చాఽపి సౌమిత్రి ర్లక్ష్మణోఽనుజగామ హ
చన్ద్రకేతోస్తు భరతః పార్ష్ణిగ్రాహో బభూవ హ 12
లక్ష్మణ స్త్వంగదీయాయాం సంవత్సరమఽథోషితః
పుత్రే స్థితే దురాధర్షే హ్యయోధ్యాం పునరాగమత్ 13
భరతోఽపి తథైవోష్య సంవత్సరమఽతోధికమ్
అయోధ్యాం పునరాగమ్య రామ పాదావుపాస్త సః 14
ఉభౌ సౌమిత్రి భరతౌ రామ పాదావనువ్రతౌ
కాలం గతమఽపి స్నేహా న్న జజ్ఞాతేఽతిధార్మికౌ 15
ఏవం వర్ష సహస్రాణి దశ తేషాం యయు స్తదా
ధర్మే ప్రయతమానానాం పౌర కార్యేషు నిత్యదా 16
విహృత్య కాలం పరిపూర్ణ మానసాః

శ్రియా వృతా ధర్మపురే సుస్థితాః
త్రయః సమిద్ధా ఇవ దీప్త తేజసో
మహాఽధ్వరే సాధు హుతా స్త్రత్రయోఽగ్నయః 17

త్ర్యుత్తరశతతమః సర్గః – కాల గమనమ్

కస్యచి త్త్వథ కాలస్య రామే ధర్మపథే స్థితే
కాల స్తాపస రూపేణ రాజద్వార ముపాగమత్ 1
సోఽబ్రవీ ల్లక్ష్మణం వాక్యం ధృతిమన్తం యశస్వినమ్
మాం నివేదయ రామాయ సంప్రాప్తం కార్య గౌరవాత్ 2
దూతోఽస్మ్యతిబలస్యాఽహం మహర్షేరఽమితౌజసః
రామం దిదృక్షురాఽఽయాతః కార్యేణ హి మహాబల 3
తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సౌమిత్రి స్త్వరయాన్వితః
న్యవేదయత రామాయ తాపసం తం సమాగతమ్ 4
జయస్వ రామ ధర్మేణ ఉభౌ లోకౌ మహాద్యుతే
దూత స్త్వాం ద్రష్టు మాయాత స్తపసా భాస్కర ప్రభః 5
తద్వాక్యం లక్ష్మణేనోక్తం శ్రుత్వా రామ ఉవాచ హ
ప్రవేశ్యతాం ముని స్తాత మహౌజా స్తస్య వాక్య ధృత్ 6
సౌమిత్రిస్తు తథేత్యుక్త్వా ప్రావేశయత తం మునిమ్
జ్వలన్త మివ తేజోభిః ప్రదహన్త మివాంశుభిః 7
సోభిగమ్య రఘుశ్రేష్ఠం దీప్యమానం స్వతేజసా
ఋషి ర్మధురయా వాచా వర్ధస్వేత్యాహ రాఘవమ్ 8
తస్మై రామో మహాతేజాః పూజామఽర్ఘ్య పురోగమామ్
దదౌ కుశల మవ్యగ్రం ప్రష్టు మేవోపచక్రమే 9
పృష్టశ్చ కుశలం తేన రామేణ వదతాం వరః
ఆసనే కాంచనే దివ్యే నిషసాద మహాయశాః 10
తమువాచ తతో రామః స్వాగతం తే మహామునే
ప్రాపయస్వ చ వాక్యాని యతో దూత స్త్వమాగతః 11
చోదితో రాజసింహేన ముని ర్వాక్య మభాషత
ద్వన్ద్వ మేతత్ ప్రవక్తవ్యం హితం వై యద్యపేక్షసే 12
యః శృణోతి నిరీక్షే ద్వా స వధ్యో భవితా తవ
భవేద్వై ముని ముఖ్యస్య వచనం యద్యపేక్షసే 13
స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్

ద్వారి తిష్ఠ మహాబాహో ప్రతిహారం విసర్జయ 14
స మే వధ్యః ఖలు భవేత్ కథాం ద్వన్ద్వ సమీరితామ్
ఋషే ర్మమ చ సౌమిత్రే పశ్యే ద్వా శృణుయా చ్చ యః 15
తతో నిక్షిప్య కాకుత్స్థో లక్ష్మణం ద్వారి సంగ్రహం
తమువాచ మునే వాక్యం కథయ స్వేతి రాఘవః 16
య త్తే మనీషితం వాక్యం యేన వాఽసి సమాహితః
కథయస్వాఽవిశంక స్త్వం మమాఽపి హృది వర్తతే 17

చతురుత్తరశతతమః సర్గః – పితామహ వాక్య కథనం

శృణు రాజన్ మహాసత్త్వ యదర్థ మఽహమాగతః
పితామహేన దేవేన ప్రేషితోఽస్మి మహాబల 1
తవాఽహం పూర్వకే భావే పుత్రః పరపురంజయ
మాయా సంభావితో వీర కాలః సర్వసమాహరః 2
పితామహశ్చ భగవాన్ ఆహ లోకపతిః ప్రభుః
సమయ స్తే కృతః సౌమ్య స్వాంల్లోకాన్ పరిరక్షితుమ్ 3
సంక్షిప్య హి పురా లోకాన్ మాయయా స్వయ మేవ హి
మహార్ణవే శయానోఽప్సు మాం త్వం పూర్వమఽజీజనః 4
భోగవన్తం తతో నాగమఽనన్త ముదకే శయమ్
మాయయా జనయిత్వా త్వం ద్వౌ చ సత్త్వౌ మహాబలౌ 5
మధుం చ కైటభం చైవ యయోరఽస్థిచయై ర్వృతా
ఇయం పర్వత సంబాధా మేదినీ చాఽభవ త్తదా 6
పద్మే దివ్యేఽర్క సంకాశే నాభ్యా ముత్పాద్య మామఽపి
ప్రాజాపత్యం త్వయా కర్మ మయి సర్వం నివేశితమ్ 7
సోఽహం సన్న్యస్త భారో హి త్వా ముపాసే జగత్పతిమ్
రక్షాం విధత్స్వ భూతేషు మమ తేజస్కరో భవాన్ 8
తత స్త్వమపి దుర్ధర్షా స్తస్మా ద్భావాత్ సనాతనాత్
రక్షార్థం సర్వభూతానాం విష్ణుత్వ ముపజగ్మివాన్ 9
అదిత్యాం వీర్యవాన్ పుత్రో భ్రాతౄణాం వీర్యవర్ధనః
సముత్పన్నేషు కృత్యేషు తేషాం సాహ్యాయ కల్పసే 10
స త్వం విత్రాస్యమానాసు ప్రజాసు జగతాం వర
రావణస్య వధాకాంక్షీ మానుషేషు మనోఽదధాః 11
దశ వర్షసహస్రాణి దశ వర్షశతాని చ

కృత్వా వాసస్య నియతిం స్వయమేవాత్మనా పురా 12
స త్వం మనోమయః పుత్రః పూర్ణాయుర్మానుషే ష్విహ
కాలోఽయం తే నరశ్రేష్ఠ సమీప ముపవర్తితుమ్ 13
యది భూయో మహారాజ ప్రజా ఇచ్ఛస్యుపాసితుమ్
వస వా వీర భద్రం తే ఏవమాఽఽహ పితామహః 14
అథ వా విజిగీషా తే సురలోకాయ రాఘవ
సనాథా విష్ణునా దేవా భవన్తు విగతజ్వరాః 15
శృత్వా పితామహేనోక్తం వాక్యం కాల సమీరితమ్
రాఘవః ప్రహసన్ వాక్యం సర్వసంహార మబ్రవీత్ 16
శృత్వా మే దేవదేవస్య వాక్యం పరమ మద్భుతమ్
ప్రీతిర్హి మహతీ జాతా తవాఽఽగమన సంభవా 17
త్రయాణా మపి లోకానాం కార్యార్థం మమ సంభవః
భద్రం తేఽస్తు గమిష్యామి యత ఏవాఽహమాగతః 18
హృద్గతో హ్యసి సంప్రాప్తో న మే తత్ర విచారణా
మయా హి సర్వ కృత్యేషు దేవానాం వశవర్తినా 19
స్థాతవ్యం సర్వసంహార యథా హ్యాహ పితామహః||

పంచోత్తరశతతమః సర్గః -- దుర్వాసోభిగమః

తథా తయోః సంవదతో ర్దుర్వాసా భగవాన్ ఋషిః
రామస్య దర్శనాకాంక్షీ రాజ ద్వార ముపాగమత్ 1
సోఽభిగమ్య తు సౌమిత్రి మువాచ ఋషి సత్తమః
రామం దర్శయ మే శీఘ్రం పురా మేఽర్థోఽతివర్తతే 2
మునే స్తు భాషితం శృత్వా లక్ష్మణః పరవీరహా
అభివాద్య మహాత్మానం వాక్య మేత దువాచ హ 3
కిం కార్యం బ్రూహి భగవన్ కో వాఽర్థః కిం కరోమ్యహమ్
వ్యగ్రో హి రాఘవో బ్రహ్మన్ ముహూర్తం ప్రతిపాల్యతామ్ 4
తచ్ఛృత్వా ఋషి శార్దూలః క్రోధేన కలుషీ కృతః
ఉవాచ లక్ష్మణం వాక్యం నిర్దహ న్నివ చక్షుషా 5
అస్మిన్ క్షణే మాం సౌమిత్రే రామాయ ప్రతివేదయ
అస్మిన్ క్షణే మాం సౌమిత్రే న నివేదయసే యది 6
విషయం త్వాం పురం చైవ శపిష్యే రాఘవం తథా
భరతం చైవ సౌమిత్రే యుష్మాకం యా చ సన్తతిః 7

న హి శక్ష్యామ్యహం భూయో మన్యుం ధారయితుం హృది
తచ్ఛృత్వా ఘోర సంకాశం వాక్యం తస్య మహాత్మనః 8
చిన్తయామాస మనసా తస్య వాక్యస్య నిశ్చయమ్
ఏకస్య మరణం మేఽస్తు మాభూత్ సర్వవినాశనమ్ 9
ఇతి బుద్ధ్యా వినిశ్చిత్య రాఘవాయ న్యవేదయత్
లక్ష్మణస్య వచః శృత్వా రామః కాలం విసృజ్య చ 10
నిస్సృత్య త్వరితం రాజా అత్రేః పుత్రం దదర్శ హ
సోభివాద్య మహాత్మానం జ్వలన్త మివ తేజసా 11
కిం కార్య మితి కాకుత్స్థః కృతాంజలిరభాషత
తద్వాక్యం రాఘవేణోక్తం శృత్వా మునివరః ప్రభుమ్ 12
ప్రత్యాహ రామం దుర్వాసాః శ్రూయతాం ధర్మవత్సల
అద్య వర్ష సహస్రస్య సమాప్తి స్తపసో మమ 13
సోఽహం భోజన మిచ్ఛామి యథాసిద్ధం తవాఽనఘ
తచ్ఛృత్వా వచనం రాజా రాఘవః ప్రీత మానసః 14
భోజనం ముని ముఖ్యాయ యథాసిద్ధ ముపాహరత్
స తు భుక్త్వా మునిశ్రేష్ఠ స్తదన్న మఽమృతోపమమ్ 15
సాధు రామేతి సంభాష్య స్వమాశ్రమ ముపాగమత్
తస్మిన్ గతే మునివరే స్వాశ్రమం లక్ష్మణాగ్రజః 16
సంస్మృత్య కాల వాక్యాని తతో దుఃఖ ముపాగమత్
దుఃఖేన చ సుసంతప్త స్మృత్వా తద్ఘోర దర్శనమ్ 17
అవాఙ్ముఖో దీనమనా వ్యాహర్తుం న శశాక హ
తతో బుద్ధ్యా వినిశ్చిత్య కాల వాక్యాని రాఘవః 18
నైతదఽస్తీతి నిశ్చిత్య తూష్ణీ మాసీన్మహాయశాః||

షడుత్తరశతతమః సర్గః – లక్ష్మణ పరిత్యాగః

అవాఙ్ముఖమఽథో దీనం దృష్ట్వా సోమ మివాప్లుతమ్
రాఘవం లక్ష్మణో వాక్యం హృష్టో మధుర మబ్రవీత్ 1
న సంతాపం మహాబాహో మదర్థం కర్తు మర్హసి
పూర్వనిర్మాణ బద్ధా హి కాలస్య గతి రీదృశీ 2
జహి మాం సౌమ్య విస్రబ్ధం ప్రతిజ్ఞాం పరిపాలయ
హీన ప్రతిజ్ఞాః కాకుత్స్థ ప్రయాన్తి నరకం నరాః 3
యది ప్రీతి ర్మహారాజ యద్యఽనుగ్రాహ్యతా మయి

జహి మాం నిర్విశంక స్త్వం ధర్మం వర్ధయ రాఘవ 4
లక్ష్మణేన తథోక్త స్తు రామః ప్రచలితేన్ద్రియః
మన్త్రిణః సముపానీయ తథైవ చ పురోధసం 5
అబ్రవీ చ్చ తథా వృత్తం తేషాం మధ్యే స రాఘవః
దుర్వాసోఽభిగమం చైవ ప్రతిజ్ఞాం తాపసస్య చ 6
తచ్ఛ్రుత్వా మన్త్రిణః సర్వే సోపాధ్యాయాః సమాసత
వసిష్ఠ స్తు మహా తేజా వాక్య మేత దువాచ హ 7
దృష్ట మేత న్మహాబాహో క్షయం తే రోమహర్షణమ్
లక్ష్మణేన వియోగశ్చ తవ రామ మహాయశః 8
త్యజైనం బలవాన్ కాలో మా ప్రతిజ్ఞాం వృథా కృథాః
వినష్టాయాం ప్రతిజ్ఞాయాం ధర్మోపి చ లయం వ్రజేత్ 9
తతో ధర్మే వినష్టే తు త్రైలోక్యం సచరాచరమ్
సదేవర్షిగణం సర్వం వినశ్యేత్తు న సంశయః 10
స త్వం పురుషశార్దూల త్రైలోక్య స్యాభిపాలనాత్
లక్ష్మణేన వినా చాఽద్య జగత్ స్వస్థం కురుష్వ హ 11
తేషాం తత్ సమవేతానాం వాక్యం ధర్మార్థ సంహితమ్
శృత్వా పరిషదో మధ్యే రామో లక్ష్మణ మబ్రవీత్ 12
విసర్జయే త్వాం సౌమిత్రే మా భూద్ధర్మ విపర్యయః
త్యాగో వధో వా విహితః సాధూనాం తూభయం సమమ్ 13
రామేణ భాషితే వాక్యే బాష్ప వ్యాకులితేంద్రియః
లక్ష్మణ స్త్వరితం ప్రాయాత్ స్వగృహం న వివేశ హ 14
స గత్వా సరయూ తీర ముపస్పృశ్య కృతాంజలిః
నిగృహ్య సర్వస్రోతాంసి నిశ్వాసం న ముమోచ హ 15
అనిశ్వసన్తం యుక్తం తం సశక్రాః సాఽప్సరోగణాః
దేవాః సర్షిగణాః సర్వే పుష్పైరభ్యకిరం స్తదా 16
అదృశ్యం సర్వ మనుజైః సశరీరం మహాబలమ్
ప్రగృహ్య లక్ష్మణం శక్ర స్త్రిదివం సంవివేశ హ 17
తతో విష్ణో శ్చతుర్భాగ మాగతం సుర సత్తమాః
దృష్ట్వా ప్రముదితాః సర్వేఽపూజయన్ సమహర్షయః 18

సప్తోత్తరశతతమః సర్గః – కుశ లవాఽభిషేకః

విసృజ్య లక్ష్మణం రామో దుఃఖ శోక సమన్వితః

పురోధసం మన్త్రిణశ్చ నైగమాం శ్చేదమబ్రవీత్ 1
అద్య రాజ్యేభిషేక్ష్యామి భరతం ధర్మ వత్సలమ్
అయోధ్యాయాః పతిం వీరం తతో యాస్యామ్యహం వనమ్ 2
ప్రవేశయత సంభారాన్ మా భూత్ కాలస్య పర్యయః
అద్యైవాఽహం గమిష్యామి లక్ష్మణేన గతాం గతిమ్ 3
తచ్ఛృత్వా రాఘవేణోక్తం సర్వాః ప్రకృతయో భృశమ్
మూర్ధభిః ప్రణతా భూమౌ గత సత్త్వా ఇవాఽభవన్ 4
భరతశ్చ విసంజ్ఞోఽభూ చ్ఛృత్వా రామస్య భాషితమ్
రాజ్యం విగర్హయామాస రాఘవం చేదమబ్రవీత్ 5
సత్యేనాఽహం శపే రాజన్ స్వర్గలోకే న చైవ హి
న కామయే యథా రాజ్యం త్వాం వినా రఘునన్దన 6
ఇమౌ కుశ లవౌ రాజ న్నభిషిఞ్చ నరాధిప
కోసలేషు కుశం వీర ముత్తరేషు తథా లవమ్ 7
శతృఘ్నస్య తు గచ్ఛన్తు దూతా స్త్వరిత విక్రమాః
ఇదం గమన మస్మాకం స్వర్గాయాఖ్యాంతు మా చిరమ్ 8
తచ్ఛృత్వా భరతేనోక్తం దృష్ట్వా చాఽపి హ్యధోముఖాన్
పౌరాన్ దుఃఖేన సంతప్తాన్ వసిష్ఠో వాక్య మబ్రవీత్ 9
వత్స రామ ఇమాః పశ్య ధరణీం ప్రకృతీర్గతాః
జ్ఞాత్వైషా మీప్సితం కార్యం మా చైషాం విప్రియం కృథాః 10
వసిష్ఠస్య తు వాక్యేన ఉత్థాప్య ప్రకృతీ జనమ్
కిం కరోమీతి కాకుత్స్థః సర్వా వచన మబ్రవీత్ 11
తతః సర్వాః ప్రకృతయో రామం వచన మబ్రువన్
గచ్ఛన్త మఽనుగచ్ఛామో యత్ర రామ గమిష్యసి 12
పౌరేషు యది తే ప్రీతి ర్యది స్నేహో హ్యనుత్తమః
సపుత్ర దారాః కాకుత్స్థ సమాగచ్ఛామ సత్పథమ్ 13
తపోవనం వా దుర్గం వా నదీమఽమ్భోనిధిం తథా
వయం తే యది న త్యాజ్యాః సర్వా న్నో నయ ఈశ్వర 14
ఏషా నః పరమా ప్రీతిరేష నః పరమో వరః
హృద్గతా నః సదా ప్రీతి స్తవాఽనుగమనే నృప 15
పౌరాణాం దృఢభక్తిం చ బాఢ మిత్యేవ సోఽబ్రవీత్
స్వకృతాన్తం చాఽన్వవేక్ష్య తస్మి న్నహని రాఘవః 16

కోసలేషు కుశం వీర ముత్తరేషు తథా లవమ్
అభిషిచ్య మహాత్మానావుభౌ రామః కుశీ లవౌ 17
అభిషిక్తౌ సుతావఽంకే ప్రతిష్ఠాప్య పురే తతః
పరిష్వజ్య మహాబాహు ర్మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ చాఽసకృత్ 18
రథానాం తు సహస్రాణి నాగానామఽయుతాని చ
దశాఽయుతాని చాఽశ్వానా మేకైకస్య ధనం దదౌ 19
బహురత్నౌ బహుధనౌ హృష్ట పుష్ట జనావృతౌ
స్వే పురే ప్రేషయామాస భ్రాతరౌ తౌ కుశీలవౌ 20
అభిషిచ్య సుతౌ వీరౌ ప్రతిష్ఠాప్య పురే తథా
దూతాన్ సంప్రేషయామాస శత్రుఘ్నాయ మహాత్మనే 21

అష్టోత్తరశతతమః సర్గః – విభీషణాద్యాదేశః

తే దూతా రామవాక్యేన చోదితా లఘువిక్రమాః
ప్రజగ్ము ర్మధురాం శీఘ్రం చక్రుర్వాసం చ నాఽధ్వని 1
తే తు త్రిభి రఽహోరాత్రైః సంప్రాప్య మధురామఽథ
శత్రుఘ్నాయ యథా తత్త్వ మాచఖ్యుః సర్వమేవ తత్ 2
లక్ష్మణస్య పరిత్యాగం ప్రతిజ్ఞాం రాఘవస్య చ
పుత్రయోరభిషేకం చ పౌరాఽనుగమనం తథా 3
కుశస్య నగరీ రమ్యా విన్ధ్యపర్వత రోధసి
కుశావతీతి నామ్నా సా కృతా రామేణ ధీమతా 4
శ్రావస్తీతి పురీ రమ్యా శ్రావితా చ లవస్య చ
అయోధ్యాం విజనాం కృత్వా రాఘవో భరత స్తథా 5
స్వర్గస్య గమనోద్యోగం కృతవంతౌ మహారథౌ
ఏవం సర్వం నివేద్యాఽఽశు శత్రుఘ్నాయ మహాత్మనే 6
విరేము స్తే తతో దూతా స్త్వర రాజేతి చాఽబ్రువన్
తచ్ఛ్రుత్వా ఘోర సంకాశం కుల క్షయ ముపస్థితమ్ 7
ప్రకృతీస్తు సమానీయ కాంచనం చ పురోధసమ్
తేషాం సర్వం యథావృత్త మఽబ్రవీ ద్రఘునన్దనః 8
ఆత్మనశ్చ విపర్యాసం భవిష్యం భ్రాతృభిః సహ
తతః పుత్రద్వయం వీరః సోఽభ్యషించ న్నరాధిపః 9
సుబాహు ర్మధురాం లేభే శత్రుఘాతీ చ వైదిశమ్
ద్విధా కృత్వా తు తాం సేనాం మాధురీం పుత్రయోర్ద్వయోః 10

ధనం చ యుక్తం కృత్వా వై స్థాపయామాస పార్థివః
సుబాహుం మధురాయాం చ వైదిశే శత్రుఘాతినం 11
యయౌ స్థాప్య తథాఽయోధ్యాం రథే నైకేన రాఘవః
స దదర్శ మహాత్మానం జ్వలన్త మివ పావకమ్ 12
సూక్ష్మ క్షౌమాఽమ్బరధరం మునిభిః సార్థమఽక్షయైః
సోభివాద్య తతో రామం ప్రాంజలిః ప్రయతేన్ద్రియః 13
ఉవాచ వాక్యం ధర్మజ్ఞం ధర్మమేవానుచిన్తయన్
కృత్వాఽభిషేకం సుతయోర్యుక్తం రాఘవనందన 14
తవాఽనుగమనే రాజన్ విద్ధి మాం కృత నిశ్చయమ్
న చాఽన్యదపి వక్తవ్యమఽతో వీర న శాసనమ్ 15
విలోక్యమాన మిచ్ఛామి త్వ ద్విధేన విశేషతః
తస్య తాం బుద్ధిమఽక్లీబాం విజ్ఞాయ రఘునన్దనః 16
బాఢ మిత్యేవ శత్రుఘ్నం రామో వాక్య మువాచ హ
తస్య వాక్యస్య వాక్యాఽన్తే వానరాః కామరూపిణః 17
ఋుక్ష రాక్షస సంఘాశ్చ సమాపేతురనేకశః
సుగ్రీవం తే పురస్కృత్య సర్వ ఏవ సమాగతాః 18
తే రామం ద్రష్టు మనసః స్వర్గాయాఽభిముఖం స్థితం
దేవపుత్రా ఋుషిసుతా గన్ధర్వాణాం సుతా స్తథా 19
రామక్షయం విదిత్వా తే సర్వ ఏవ సమాగతాః
తే రామ మభివాద్యోచుః సర్వే వానర రాక్షసాః 20
తవాఽనుగమనే రాజన్ సంప్రాప్తాః కృత నిశ్చయాః
యది రామ వినాఽస్మాభి ర్గచ్ఛే స్త్వం పురుషోత్తమ 21
యమదణ్డ మివోద్యమ్య త్వయా స్మ వినిపాతితాః
త్తై రేవముక్తః కాకుత్స్థో బాఢ మిత్యఽబ్రవీత్ స్మయన్ 22
ఏతస్మిన్న ఽన్తరే రామం సుగ్రీవోఽపి మహాబలః
ప్రణమ్య విధివద్వీరం విజ్ఞాపయితు ముద్యతః 23
అభిషిచ్యాంగదం వీరమాగతోఽస్మి నరేశ్వర
తవాఽనుగమనే రాజన్ విద్ధి మాం కృత నిశ్చయం 24
తస్య తద్వచనం శృత్వా రామో రమయతాం వరః
వానరేంద్ర మఽథోవాచ మైత్రం తస్యాఽనుచింతయన్ 25
సఖే శృణుష్వ సుగ్రీవ న త్వయాఽహం వినా కృతః

గచ్ఛేయం దేవలోకం వా పరమం వా పదం మహత్ 26
విభీషణ మఽథోవాచ రాక్షసేంద్రం మహాయశాః
యావత్ ప్రజా ధరిష్యన్తి తావ త్త్వం వై విభీషణ 27
రాక్షసేన్ద్ర మహావీర్య లంకా స్థ స్త్వమ్ ధరిష్యసి
యావ చ్చంద్రశ్చ సూర్యశ్చ యావ త్తిష్ఠతి మేదినీ 28
యావచ్చ మత్కథా లోకే తావద్రాజ్యం తవాఽస్త్విహ
శాసిత స్త్వం సఖిత్వేన కార్యం తే మమ శాసనం 29
ప్రజాః సంరక్ష ధర్మేణ నోత్తరం వక్తుమఽర్హసి
కిం చాఽన్యద్వక్తు మిచ్ఛామి రాక్షసేంద్ర మహామతే 30
ఆరాధయ జగన్నాధ మిక్ష్వాకు కులదైవతం
ఆరాధనీయ మఽనిశం సర్వై ర్దేవైః సవాసవైః 31
తథేతి ప్రతిజగ్రాహ రామవాక్యం విభీషణః
రాజారాక్షస ముఖ్యానాం రాఘువాజ్ఞామఽనుస్మరన్ 32
తమేవ ముక్త్వా కాకుత్స్థో హనూమన్త మఽథాబ్రవీత్
జీవితే కృతబుద్ధి స్త్వం మా ప్రతిజ్ఞాం విలోపయ 33
మత్కథాః ప్రచరిష్యన్తి యావ ల్లోకే హరీశ్వర
తావ ద్రమస్వ సుప్రీతో మద్వాక్యమఽనుపాలయన్ 34
ఏవ ముక్తస్తు హనుమాన్ రాఘవేణ మహాత్మనా
వాక్యం విజ్ఞాపయామాస పరంహర్ష మవాప్య చ 35
యావ త్తవ కథా లోకే విచరిష్యతి పావనీ
తావత్ స్థాస్యామి మేదిన్యాం తవాజ్ఞామఽనుపాలయన్ 36
జామ్బవన్తం తథోక్త్వాతు వృద్ధం బ్రహ్మ సుతం తథా
మైన్దం చ ద్వివిదం చైవ పంచ జాంబవతా సహా 37
యావత్ కలిశ్చ సంప్రాప్త స్తావ జ్జీవత సర్వదా
తా నేవ ముక్త్వా కాకుత్స్థః సర్వాం స్తా నృక్ష వానరాన్ 38
ఉవాచ బాఢం గచ్ఛధ్వం మయా సార్థం యథేప్సితం||

నవోత్తర శతతమః సర్గః -- శ్రీరామ మహాప్రస్థానమ్

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పృథువక్షా మహాయశాః
రామః కమలపత్రాక్షః పురోధస మథాఽబ్రవీత్ 1
అగ్నిహోత్రం వ్రజత్వఽగ్రే దీప్యమానం సహద్విజైః
వాజపేయాతపత్రం చ శోభమానం మహాపథే 2

తతో వసిష్ఠ స్తేజస్వీ సర్వం నిరఽవశేషతః
చకార విధివ ద్ధర్మం మహాప్రాస్థానికం విధిమ్ 3
తతః సూక్ష్మాఽంబరధరో బ్రహ్మ మావర్తయన్ పరమ్
కుశాన్ గృహీత్వా పాణిభ్యాం ప్రసజ్య ప్రయయావఽథ 4
అవ్యాహరన్ క్వచి త్కించి న్నిశ్చేష్టో నిస్సుఖః పథి
నిర్జగామ గృహా త్తస్మా ద్దీప్యమాన ఇవాంశుమాన్ 5
రామస్య దక్షిణే పార్శ్వే సపద్మా శ్రీరుపాశ్రితా
సవ్యే తు హ్రీర్మహాదేవీ వ్యవసాయస్తథాఽగ్రతః 6
శరా నానావిధాశ్చాపి ధనురాయత ముత్తమమ్
తథాఽఽయుధాని తే సర్వే యయుః పురుషవిగ్రహాః 7
వేదా బ్రాహ్మణ రూపేణ గాయత్రీ సర్వరక్షిణీ
ఓంకారోఽథ వషట్కారః సర్వే రామమఽనువ్రతాః 8
ఋషయశ్చ మహాత్మానః సర్వ ఏవ మహీసురాః
అన్వగచ్ఛన్ మహాత్మానం స్వర్గద్వారమఽపావృతమ్ 9
తం యాన్తమఽనుగచ్ఛన్తి హ్యన్తఃపురచరాః స్త్రియః
సవృద్ధ బాల దాసీకాః సవర్ష వరకింకరాః 10
సాన్తఃపురశ్చ భరతః శత్రుఘ్న సహితో యయౌ
రామం గతి ముపాగమ్య సాగ్నిహోత్రమఽనువ్రతః 11
తే చ సర్వే మహాత్మానః సాగ్నిహోత్రాః సమాగతాః
సపుత్ర దారాః కాకుత్స్థమఽనుజగ్ము ర్మహామతిమ్ 12
మన్త్రిణో భృత్యవర్గాశ్చ సపుత్ర పశు బాన్ధవాః
సర్వే సహానుగా రామమఽన్వగచ్ఛన్ ప్రహృష్టవత్ 13
తతః సర్వాః ప్రకృతయో హృష్ట పుష్ట జనావృతాః
గచ్ఛన్త మన్వగచ్ఛం స్తం రాఘవం గుణ రంజితాః 14
తతః సస్త్రీపుమాంస స్తే సపక్షి పశు వాహనాః
రాఘవస్యానుగాః సర్వే హృష్టా విగత కల్మషాః 15
స్నాతాః ప్రముదితాః సర్వే హృష్టాః పుష్టాశ్చ వానరాః
దృఢం కిలకిలా శబ్దైః సర్వం రామమనువ్రతమ్ 16
న తత్ర కశ్చిద్దీనో వా వ్రీడితో వాఽపి దుఃఖితః
హృష్టం ప్రముదితం సర్వం బభూవ పరమాద్భుతమ్ 17
ద్రష్టు కామోఽథ నిర్యాంతం రామం జానపదో జనః

యః ప్రాప్తః సోఽపి దృష్ట్వైవ స్వర్గాయానుగతో ముదా 18
ఋక్ష వానర రక్షాంసి జనాశ్చ పురవాసినః
అగచ్ఛన్ పరయా భక్త్యా పృష్ఠతః సుసమాహితాః 19
యాని భూతాని నగరేఽప్యంతర్ధాన గతాని చ
రాఘవం తాన్యనుయయుః స్వర్గాయ సముపస్థితం 20
యాని పశ్యన్తి కాకుత్స్థం స్థావరాణి చరాణి చ
సర్వాణి రామ గమనే హ్యనుజగ్ము ర్హి తాన్యపి 21
నోచ్ఛ్వస త్తదయోధ్యాయాం సుసూక్ష్మమపి దృశ్యతే
తిర్యగ్యోనిగతాశ్చాపి సర్వే రామమనువ్రతాః 22

దశోత్తరశతతమః సర్గః – సహానుగా శ్రీరామ స్వర్గారోహః

అధ్యఽర్ధయోజనం గత్వా నదీం పశ్చాన్ముఖాశ్రితామ్
సరయూం పుణ్య సలిలాం దదర్శ రఘునన్దనః 1
తాం నదీమాఽఽకులావర్తాం సర్వత్రాఽనుసర న్నృపః
ఆగతః సప్రజో రామ స్తం దేశం రఘునందనః 2
అథ తస్మిన్ ముహూర్తే తు బ్రహ్మా లోకపితామహః
సర్వైః పరివృతో దేవైః ఋషిభిశ్చ మహాత్మభిః 3
ఆయయౌ యత్ర కాకుత్స్థః స్వర్గాయ సముపస్థితః
విమాన శత కోటీభి ర్దివ్యాభిరభిసంవృతః 4
దివ్యతేజోవృతం వ్యోమ జ్యోతిర్భూతమనుత్తమం
స్వయంప్రభైః స్వతేజోభిః స్వర్గిభిః పుణ్యకర్మభిః 5
పుణ్యా వాతా వవుశ్చైవ గంధవంతః సుఖప్రదాః
పపాత పుష్ప వృష్టిశ్చ దేవైర్ముక్తా మహౌఘవత్ 6
తస్మిం స్తూర్యశతైః కీర్ణే గన్ధర్వాఽప్సర సంకులే
సరయూ సలిలే రామః పద్భ్యాం సముపచక్రమే 7
తతః పితామహో వాణీమఽన్తరిక్షాదఽభాషత
ఆగచ్ఛ విష్ణో భద్రం తే దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి రాఘవ 8
భ్రాతృభిః సహ దేవాఽఽభైః ప్రవిశస్వ స్వకాం తనుమ్
యామిచ్ఛసి మహాబాహో తాం తనుం ప్రవిశ స్వకాం 9
వైష్ణవీం తాం మహాతేజో తద్వాకాశం సనాతనమ్
త్వం హి లోకగతి ర్దేవ న త్వాం కేచిత్ ప్రజానతే 10
ఋతే మాయాం విశాలాక్షీం తవ పూర్వపరిగ్రహామ్

త్వామచిన్త్యం మహద్భూత మక్షయం సర్వసంగ్రహం 11
యామిచ్ఛసి మహాతేజ స్తాం తనుం ప్రవిశ స్వయమ్
పితామహ వచః శృత్వా వినిశ్చిత్య మహామతిః 12
వివేశ వైష్ణవం తేజః సశరీరః సహాఽనుజః
తతో విష్ణుమయం దేవం పూజయన్తి స్మ దేవతాః 13
సాధ్యా మరుద్గణాశ్చైవ సేన్ద్రాః సాఽగ్నిపురోగమాః
యే చ దివ్యా ఋషిగణా గన్ధర్వాఽప్సరసశ్చ యాః 14
సుపర్ణ నాగ యక్షాశ్చ దైత్య దానవ రాక్షసాః
సర్వం పుష్టం ప్రముదితం సుసంపూర్ణ మనోరథమ్ 15
సాధు సాధ్వితి తై ర్దేవై స్త్రిదివం గతకల్మషమ్
అథ విష్ణుర్మహాతేజాః పితామహ మువాచ హ 16
ఏషాం లోకం జనౌఘానాం దాతుమర్హసి సువ్రత
ఇమే హి సర్వే స్నేహా న్మామఽనుయాతా మనస్వినః 17
భక్తా హి భజితవ్యాశ్చ త్యక్తాత్మానశ్చ మత్కృతే
తచ్ఛృత్వా విష్ణు వచనం బ్రహ్మా లోకగురుః ప్రభుః 18
లోకాన్ సన్తానకా న్నామ యాస్యన్తీమే సమాగతాః
యచ్చ తిర్యగ్గతం కించి త్త్వామేవమఽనుచిన్తయత్ 19
ప్రాణాం స్త్యక్ష్యతి భక్త్యా వై త త్సన్తానే నివత్స్యతి
సర్వైర్బ్రహ్మ గుణైర్యుక్తే బ్రహ్మలోకాదనన్తరే 20
వానరాశ్చ స్వకాం యోనిమ్ ఋక్షాశ్చైవ తథా యయుః
యేభ్యో వినిస్సృతాః సర్వే సురేభ్యః సుర సంభవాః 21
తేషు ప్రవివిశే చైవ సుగ్రీవః సూర్య మండలం
పశ్యతాం సర్వదేవానాం స్వాన్ పితౄన్ ప్రతిపేదిరే 22
తథోక్తవతి దేవేశే గోప్రతార ముపాగతాః
భేజిరే సరయూం సర్వే హర్ష పూర్ణాఽశ్రు విక్లబాః 23
అవగాహ్య జలం యో యః ప్రాణీ హ్యాసీత్ ప్రహృష్టవత్
మానుషం దేహ ముత్సృజ్య విమానం సోఽధ్యరోహత 24
తిర్యగ్యోని గతానాం చ శతాని సరయూ జలమ్
సంప్రాప్య త్రిదివం జగ్ముః ప్రభా సురవపూంషి చ 25
దివ్యా దివ్యేన వపుషా దేవా దీప్తా ఇవాఽభవన్
గత్వా తు సరయూ తోయం స్థావరాణి చరాణి చ 26

ప్రాప్య తత్తోయ విక్లేదం దేవలోక ముపాగమన్
తస్మిన్ యోఽపి సమాపన్నా ఋక్ష వానర రాక్షసాః 27
తేఽపి స్వర్గం ప్రవివిశు ర్దేహా న్నిక్షిప్య చాఽమ్భసి
తతః సమాగతాన్ సర్వాన్ స్థాప్య లోకగురు ర్దివి 28
జగామ త్రిదశైః సార్థం సదా హృష్టై ర్దివం మహత్||

ఏకాదశోత్తరశతతమః సర్గః – శ్రీమద్రామాయణ ఫలశృతిః

ఏతావ దేతదాఽఽఖ్యానం సోత్తరం బ్రహ్మపూజితం
రామాయణ మితి ఖ్యాతం ముఖ్యం వాల్మీకినా కృతం 1
తతః ప్రతిష్ఠితో విష్ణుః స్వర్గలోకే యథాపురం
యేన వ్యాప్త మిదం సర్వం త్రైలోక్యం సచరాచరం 2
తతో దేవాః సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః
నిత్యం శృణ్వంతి సంహృష్టా దివ్యం రామాయణం దివి 3
ఇద మాఖ్యాన మాయుష్యం సౌభాగ్యం పాపనాశనం
రామాయణం వేద సమం శ్రాద్ధేషు శ్రావయేద్బుధః 4
అపుత్రో లభతే పుత్రమ్ అధనో లభతే ధనం
సర్వపాపైః ప్రముచ్యేత పదమఽప్యస్య యః పఠేత్ 5
పాపాన్యఽపి చ యః కుర్యాదఽహన్యహని మానవః
పఠ త్యేకమఽపి శ్లోకం పాపాత్ స పరిముచ్యతే 6
వాచకాయ చ దాతవ్యం వస్త్రం ధేనుం హిరణ్యకం
వాచకే పరితుష్టే తు తుష్టాః స్యుః సర్వదేవతాః 7
ఏతదాఖ్యాన మాయుష్యం పఠన్ రామాయణం నరః
సపుత్ర పౌత్రో లోకేఽస్మిన్ ప్రేత్యచేహ మహీయతే 8
రామాయణం గో విసర్గే మధ్యాహ్నే వా సమాహితః
సాయాహ్నే వాఽపరాహ్ణే చ వాచయ న్నావసీదతి 9
అయోధ్యాఽపి పురీ రమ్యా శూన్యా వర్షగణాన్ బహూన్
ఋషభం ప్రాప్య రాజానం నివాస ముపయాస్యతి 10
ఏతదాఖ్యాన మాయుష్యం సభవిష్యం సహోత్తరం
కృతవాన్ ప్రచేతసః పుత్ర స్త ద్బ్రహ్మ ఽప్యన్వమన్యత 11
అశ్వమేధ సహస్రస్య వాజపేయాఽయుతస్య చ
లభతే శ్రవణాదేవ స్వర్గస్యైకస్య మానవః 12
ప్రయాగాదీని తీర్థాని గంగాద్యాః సరిత స్తథా

నైమిశాదీన్యరణ్యాని కురుక్షేత్రాదికాన్యఽపి 13
గతాని తేన లోకేఽస్మిన్ యేన రామాయణం శృతం
హేమభారం కురుక్షేత్రే గ్రస్తే భానౌ ప్రయచ్ఛతి 14
యశ్చ రామాయణం లోకే శృణోతి సదృశావుభౌ
సమ్యక్ శ్రద్ధా సమాయుక్తః శృణుతే రాఘవీం కథాం 15
సర్వపాపాత్ ప్రముచ్యేత విష్ణులోకం స గచ్ఛతి
ఆదికావ్య మిదం త్వార్షం పురా వాల్మీకినా కృతం 16
యః శృణోతి సదా భక్త్యా స గచ్ఛే ద్వైష్ణవీం తనుం
పుత్ర దారాశ్చ వర్ధంతే సంపదః సంతతి స్తథా 17
సత్య మేత ద్విదిత్వాతు శ్రోతవ్యం నియతాత్మభిః
గాయత్ర్యాశ్చ స్వరూపం తద్రామాయణ మఽనుత్తమం 18
అపుత్రో లభతే పుత్రం అధనో లభతే ధనం
సర్వపాపైః ప్రముచ్యేత పదమఽప్యస్య యః పఠేత్ 19
యః పఠే చ్ఛృణుయా న్నిత్యం చరితం రాఘవస్య హ
భక్త్యా నిష్కల్మషో భూత్వా దీర్ఘమాయురవాప్నుయాత్ 20
చిన్తయేద్రాఘవం నిత్యం శ్రేయః ప్రాప్తుం య ఇచ్ఛతి
శ్రావయే దిద మాఖ్యానం బ్రాహ్మణేభ్యో దినే దినే 21
యస్త్విదం రఘునాథస్య చరితం సకలం పఠేత్
సోఽసుక్షయే విష్ణులోకం గచ్ఛత్యేవ న సంశయః 22
పితా పితామహ స్తస్య తథైవ ప్రపితామహః
తత్పితా తత్పితా చైవ విష్ణుం యాన్తి న సంశయః 23
చతుర్వర్గ ప్రదం నిత్యం చరితం రాఘవస్య తు
తస్మా ద్యత్నవతా నిత్యం శ్రోతవ్యం పరమం సదా 24
శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పదమేవ వా
స యాతి బ్రాహ్మణః స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా 25
ఏవ మేతత్ పురావృత్త మాఖ్యానం భద్రమస్తు వః
ప్రవ్యాహరత విస్రబ్ధం బలం విష్ణోః ప్రవర్ధతాం 26

ఉత్తర కాండః సంపూర్ణః



శ్రీమద్రామాయణ సమాపన క్రమః.

బాలకాండే అష్టాదశః సర్గః -- శ్రీ రామాద్యవతారః

నిర్వృత్తే తు క్రతౌ తస్మిన్ హయమేధే మహాత్మనః
ప్రతిగృహ్య సురాభాగాన్ ప్రతిజగ్ము ర్యథాగతమ్ 1
సమాప్త దీక్షా నియమః పత్నీగణ సమన్వితః
ప్రవివేశ పురీం రాజా సభృత్య బల వాహనః 2
యథాఽర్హం పూజితా స్తేన రాజ్ఞా వై పృథివీశ్వరాః
ముదితాః ప్రయయు ర్దేశాన్ ప్రణమ్య మునిపుంగవమ్ 3
శ్రీమతాం గచ్ఛతాం తేషాం స్వపురాణి పురా త్తతః
బలాని రాజ్ఞాం శుభ్రాణి ప్రహృష్టాని చకాశిరే 4
గతేషు పృథివీశేషు రాజా దశరథ స్తథా
ప్రవివేశ పురీం శ్రీమాన్ పురస్కృత్య ద్విజోత్తమాన్ 5
శాన్తయా ప్రయయౌ సార్ధమ్ ఋష్యశృఙ్గః సుపూజితః
అన్వీయమానో రాజ్ఞాఽథ సాఽనుయాత్రేణ ధీమతా 6
ఏవం విసృజ్య తాన్ సర్వాన్ రాజా సంపూర్ణ మానసః
ఉవాస సుఖిత స్తత్ర పుత్రోత్పత్తిం విచిన్తయన్ 7
తతో యజ్ఞే సమాప్తేతు ఋతూనాం షట్ సమత్యయుః
తతశ్చ ద్వాదశే మాసే చైత్రే నావమికే తిథౌ 8
నక్షత్రేఽదితి దైవత్యే స్వోచ్చసంస్థేషు పంచసు
గ్రహేషు కర్కటే లగ్నే వాక్పతా విందునా సహ 9
ప్రోద్యమానే జగన్నాధం సర్వలోక నమస్కృతం
కౌసల్యాఽజనయద్రామం సర్వలక్షణ సంయుతమ్ 10
విష్ణోరఽర్ధం మహాభాగం పుత్ర మైక్ష్వాక వర్ధనం
కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణాఽమిత తేజసా 11
యథా వరేణ దేవానామఽదితి ర్వజ్రపాణినా
భరతో నామ కైకేయ్యాం జజ్ఞే సత్యపరాక్రమః 12
సాక్షాద్విష్ణో శ్చతుర్భాగః సర్వైః సముదితో గుణైః
అథ లక్ష్మణ శత్రుఘ్నౌ సుమిత్రాఽజనయత్ సుతౌ 13
సర్వాఽస్త్ర కుశలౌ వీరౌ విష్ణోరఽర్ధ సమన్వితౌ

పుష్యే జాతస్తు భరతో మీన లగ్నే ప్రసన్నధీః 14
సార్పే జాతౌతు సౌమిత్రీ కుళీరేఽభ్యుదితే రవౌ
రాజ్ఞః పుత్రా మహాత్మాన శ్చత్వారో జజ్ఞిరే పృథక్ 15
గుణవన్తోఽనురూపాశ్చ రుచ్యా ప్రోష్ఠపదోపమాః
జగుః కలం చ గంధర్వా ననృతుశ్చాఽప్సరోగణాః 16
దేవదున్దుభయో నేదుః పుష్ప వృష్టిశ్చ ఖా చ్చ్యుతా
ఉత్సవశ్చ మహానాసీదయోధ్యాయాం జనాకులః 17
రధ్యాశ్చ జనసంబాధా నట నర్తక సంకులాః
గాయనైశ్చ విరావిణ్యో వాదనైశ్చ తథాపరైః 18
విరేజు ర్విపులా స్తత్ర సర్వరత్న సమన్వితాః
ప్రదేయాంశ్చ దదౌ రాజా సూత మాగధ వందినాం 19
బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ విత్తం గో ధనాని సహస్రశః
అతీత్యైకాదశాఽహం తు నామకర్మ తథాఽకరోత్ 20
జ్యేష్ఠం రామం మహాత్మానం భరతం కైకయీ సుతమ్
సౌమిత్రిం లక్ష్మణ మితి శత్రుఘ్న మఽపరం తథా 21
వసిష్ఠః పరమ ప్రీతో నామాని కృతవాం స్తదా
బ్రాహ్మణాన్ భోజయామాస పౌరాన్ జానపదానపి 22
అదదా ద్బ్రాహ్మణానాం చ రత్నౌఘ మఽమితం బహు
తేషాం జన్మ క్రియాదీని సర్వకర్మాణ్యఽకారయత్ 23
తేషాం కేతు రివ జ్యేష్ఠో రామో రతికరః పితుః
బభూవ భూయో భూతానాం స్వయమ్భూ రివ సమ్మతః 24
సర్వే వేదవిదః శూరాః సర్వే లోకహితే రతాః
సర్వే జ్ఞానోపసంపన్నాః సర్వే సముదితా గుణైః 25
తేషామపి మహాతేజా రామః సత్యపరాక్రమః
ఇష్టః సర్వస్య లోకస్య శశాంక ఇవ నిర్మలః 26
గజ స్కంధేఽశ్వపృష్ఠే చ రధచర్యాసు సమ్మతః
ధనుర్వేదే చ నిరతః పిత్ృ శుశ్రూషణే రతః 27
బాల్యాత్ ప్రభృతి సుస్నిగ్ధో లక్ష్మణో లక్ష్మివర్ధనః

రామస్య లోకరామస్య భ్రాతు ర్జ్యేష్ఠస్య నిత్యశః 28
సర్వప్రియకర స్తస్య రామస్యాఽపి శరీరతః
లక్ష్మణో లక్ష్మిసంపన్నో బహిః ప్రాణ ఇవాఽపరః 29
న చ తేన వినా నిద్రాం లభతే పురుషోత్తమః
మృష్టమన్న ముపానీత మఽశ్నాతి న హి తం వినా 30
యదా హి హయమారూఢో మృగయాం యాతి రాఘవః
తద్దైనం పృష్ఠతోఽభ్యేతి సధనుః పరిపాలయన్ 31
భరతస్యాఽపి శత్రుఘ్నో లక్ష్మణాఽవరజో హి సః
ప్రాణైః ప్రియతరో నిత్యం తస్య చాసీత్ తథా ప్రియః 32
స చతుర్భి ర్మహాభాగైః పుత్త్రై ర్దశరథః ప్రియైః
బభూవ పరమ ప్రీతో దేవై రివ పితామహః 33
తే యదా జ్ఞాన సంపన్నాః సర్వే సముదితా గుణైః
హ్రీమన్తః కీర్తిమన్తశ్చ సర్వజ్ఞా దీర్ఘ దర్శినః 34
తేషామేవం ప్రభావానాం సర్వేషాం దీప్త తేజసాం
పితా దశరథో హృష్టో బ్రహ్మలోకాధిపో యథా 35
తే చాఽపి మనుజవ్యాఘ్రా వైదికాఽధ్యయనేరతాః
పితృ శుశ్రూషణ రతా ధనుర్వేదే చ నిష్ఠితాః 36
అథ రాజా దశరథ స్తేషాం దారక్రియాం ప్రతి
చింతయామాస ధర్మాత్మా సోపాధ్యాయః సబాంధవః 37
తస్య చింతయమానస్య మంత్రి మధ్యే మహాత్మనః
అభ్యాగచ్ఛన్ మహాతేజా విశ్వామిత్రో మహామునిః 38
స రాజ్ఞో దర్శనాకాంక్షీ ద్వారాఽధ్యక్షా నువాచ హ
శీఘ్రమాఖ్యాత మాం ప్రాప్తం కౌశికం గాధినః సుతం 39
తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య త్రాసా ద్రాజ్ఞో వేశ్మ ప్రదుద్రువుః
సంభ్రాంత మనసః సర్వే తేన వాక్యేన చోదితాః 40
తే గత్వా రాజ భవనం విశ్వామిత్రం ఋషిం తదా
ప్రాప్త మావేదయామాసు ర్నృపా యేక్ష్వాకవే తదా 41
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా సపురోధాః సమాహితః

ప్రత్యుజ్జగామ తం హృష్టో బ్రహ్మాణ మివ వాసవః 42
తం దృష్ట్వా జ్వలితం దీప్త్యా తాపసం సంశితవ్రతం
ప్రహృష్ట వదనో రాజా తతోఽర్ఘ్య ముపహారయత్ 43
స రాజ్ఞః ప్రతిగృహ్యాఽర్ఘ్యం శాస్త్ర దృష్టేణ కర్మణా
కుశలం చావ్యయం చైవ పర్యపృచ్ఛన్ నరాధిపమ్ 44
పురే కోశే జనపదే బాన్ధవేషు సుహృత్సు చ
కుశలం కౌశికో రాజ్ఞః పర్యపృచ్ఛత్ సుధార్మికః 45
అపి తే సన్నతాః సర్వే సామంతా రిపవో జితాః
దైవం చ మానుషం చాఽపి కర్మ తే సాధ్వనుష్ఠితం 46
వసిష్ఠం చ సమాగమ్య కుశలం మునిపుంగవః
ఋషీంశ్చాన్యాన్ యథాన్యాయం మహాభాగానువాచ హ 47
తే సర్వే హృష్ట మనస స్తస్య రాజ్ఞో నివేశనమ్
వివిశుః పూజితా స్తత్ర నిషేదుశ్చ యథార్హతః 48
అథ హృష్టమనా రాజా విశ్వామిత్రం మహామునిమ్
ఉవాచ పరమోదారో హృష్ట స్తమభిపూజయన్ 49
యథాఽమృతస్య సంప్రాప్తి ర్యథా వర్షమఽనూదకే
యథా సదృశ దారేషు పుత్రజన్మా ప్రజస్య చ 50
ప్రణష్టస్య యథా లాభో యథా హర్షో మహోదయే
తథైవాగమనం మన్యే స్వాగతం తే మహామునే 51
కం చ తే పరమం కామం కరోమి కిము హర్షితః
పాత్రభూతోఽసి మే బ్రహ్మన్ దిష్ట్యా ప్రాప్తోఽసి ధార్మిక 52
అద్య మే సఫలం జన్మ జీవితం చ సుజీవితమ్
పూర్వం రాజర్షి శబ్దేన తపసా ద్యోతిత ప్రభః 53
బ్రహ్మర్షిత్వమనుప్రాప్తః పూజ్యోఽసి బహుధా మయా
తదద్భుత మిదం బ్రహ్మన్ పవిత్రం పరమం మమ 54
శుభక్షేత్ర గతశ్చాఽహం తవ సందర్శనాత్ ప్రభో
బ్రూహి యత్ ప్రార్థితం తుభ్యం కార్య మాగమనం ప్రతి 55
ఇచ్ఛామ్యనుగృహీతోఽహం త్వదర్థ పరివృద్ధయే

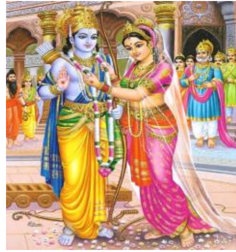
కార్యస్య న విమర్శం చ గన్తు మర్హసి కౌశిక 56
కర్తా చాఽహమశేషేణ దైవతం హి భవాన్ మమ
మమ చాఽయమనుప్రాప్తో మహానభ్యుదయో ద్విజ 57
తవాఽఽగమనజః కృత్స్నో ధర్మశ్చానుత్తమో మమ
ఇతి హృదయ సుఖం నిశమ్య వాక్యం
శృతిసుఖ మాత్మవతా వినీత ముక్తమ్
ప్రథిత గుణ యశా గుణై ర్విశిష్టః
పరమఋషిః పరమం జగామ హర్షమ్ 58

బాలకాండే త్రిసప్తతిమః సర్గః – శ్రీరామ వివాహఘట్టః

యస్మింస్తు దివసే రాజా చక్రే గోదాన ముత్తమమ్
తస్మింస్తు దివసే శూరో యుధాజిత్ సముపేయివాన్ 1
పుత్రః కేకయరాజస్య సాక్షాద్భరత మాతులః
దృష్ట్వా పృష్ట్వా చ కుశలం రాజాన మిద మబ్రవీత్ 2
కేకయాధిపతీ రాజా స్నేహాత్ కుశల మబ్రవీత్
యేషాం కుశల కామోఽసి తేషాం సంప్రత్యనామయమ్ 3
స్వస్రీయం మమ రాజేన్ద్ర ద్రష్టు కామో మహీపతిః
తదర్థ ముపయాతోఽహమయోధ్యాం రఘునన్దన 4
శృత్వాత్వఽహమయోధ్యాయాం వివాహార్థం తవాత్మజాన్
మిథిలా ముపయాతాంస్తు త్వయా సహ మహీపతే 5
త్వరయాభ్యుపయాతోఽహం ద్రష్టు కామః స్వసుః సుతమ్
అథ రాజా దశరథః ప్రియాఽతిథి ముపస్థితమ్ 6
దృష్ట్వా పరమ సత్కారైః పూజనాఽర్హమపూజయత్
తత స్తా ముషితో రాత్రిం సహ పుత్రై ర్మహాత్మభిః 7
ప్రభాతే పునరుత్థాయ కృత్వా కర్మాణి కర్మవిత్
ఋషీం స్తదా పురస్కృత్య యజ్ఞవాట ముపాగమత్ 8
యుక్తే ముహూర్తే విజయే సర్వాభరణ భూషితైః
భ్రాతృభిః సహితో రామః కృతకౌతుక మఙ్గళః 9
వసిష్ఠం పురతః కృత్వా మహర్షీనఽపరానపి
పితుః సమీప మాశ్రిత్య తస్థౌ భాతృభిరావృతః 10
వసిష్ఠో భగవా నేత్య వైదేహ మిద మఽబ్రవీత్

రాజా రశరథో రాజన్ కృత కౌతుక మఙ్గళైః 11
పుత్రై ర్నరవర శ్రేష్ఠ దాతారమభికాంక్షతే
దాతృ ప్రతిగ్రహీతృభ్యాం సర్వార్థాః ప్రభవన్తి హి 12
స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ కృత్వా వైవాహ్య ముత్తమమ్
ఇత్యుక్తః పరమోదారో వసిష్ఠేన మహాత్మనా 13
ప్రత్యువాచ మహాతేజా వాక్యం పరమ ధర్మవిత్
కః స్థితః ప్రతిహారో మే కస్యాఽఽజ్ఞా సంప్రతీక్ష్యతే 14
స్వగృహే కో విచారోఽస్తి యథా రాజ్య మిదం తవ
కృత కౌతుక సర్వస్వా వేదిమూల ముపాగతాః 15
మమ కన్యా మునిశ్రేష్ఠ దీప్తా వహ్నే ర్యథార్చిషః
సజ్జోఽహం త్వత్ ప్రతీక్షోస్మి వేద్యా మస్యాం ప్రతిష్ఠితః 16
అవిఘ్నం క్రియతాం సర్వం కిమర్థం హి విలమ్బ్యతే
తద్వాక్యం జనకేనోక్తం శృత్వా దశరథ స్తదా 17
ప్రవేశయామాస సుతాన్ సర్వాన్ ఋషిగణానపి
తతో రాజా విదేహానాం వసిష్ఠ మిద మబ్రవీత్ 18
కారయస్వ ఋషే సర్వం ఋషిభిః సహ ధార్మిక
రామస్య లోకరామస్య క్రియాం వైవాహికీం విభో 19
తథే త్యుక్త్వాతు జనకం వసిష్ఠో భగవాన్ ఋషిః
విశ్వామిత్రం పురస్కృత్య శతానందం చ ధార్మికం 20
ప్రపామధ్యే తు విధివద్వేదిం కృత్వా మహాతపాః
అలంచకార తాం వేదిం గంధ పుష్పైః సమంతతః 21
సువర్ణ పాలికాభిశ్చ ఛిద్రకుంభైశ్చ సాఽంకురైః
అంకురాఢ్యైః శరావైశ్చ ధూపపాత్రైః సధూపకైః 22
శంఖపాత్రైః స్రువై స్స్రుగ్భిః పాత్రైరఽర్ఘ్యాభిపూరితైః
లాజపూర్ణైశ్చ పాత్రీభిరఽక్షతైరపి సంస్కృతైః 23
దర్భైః సమైః సమాస్తీర్య విధివన్మంత్ర పూర్వకం
అగ్నిమాధాయ వేద్యాం తు విధివన్మంత్ర పురస్కృతం 24
జుహావాగ్నౌ మహాతేజాః వసిష్ఠో భగవాన్ ఋషిః
తతః సీతాం సమానీయ సర్వాభరణ భూషితాం 25
సమక్షమఽగ్నేః సంస్థాప్య రాఘవాఽభిముఖే తదా
అబ్రవీజ్జనకో రాజా కౌసల్యానన్దవర్ధనమ్ 26

ఇయం సీతా మమ సుతా సహధర్మచరీ తవ
ప్రతీచ్ఛ చైనాం భద్రం తే పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా 27
పతివ్రతా మహాభాగా ఛాయేవాఽనుగతా సదా
ఇత్యుక్త్వా ప్రాక్షిపద్రాజా మంత్రపూతం జలం తదా 28
సాధు సాధ్వితి దేవానాం ఋషీణాం వదతాం తదా
దేవదుందుభి నిర్ఘోషః పుష్పవర్షో మహానఽభూత్ 29
ఏవం దత్వా సుతాం సీతాం మంత్రోదక పురస్కృతాం
అబ్రవీజ్జనకో రాజా హర్షేణాఽభిపరిప్లుతః 30
లక్ష్మణాఽఽగచ్ఛ భద్రం తే ఊర్మిళాముద్యతాం మయా
ప్రతీచ్ఛ పాణిం గృహ్ణీష్వ మా భూత్ కాలస్య పర్యయః 31
తమేవ ముక్త్వా జనకో భరతం చాఽభ్యభాషత
గృహాణ పాణిం మాణ్డవ్యాః పాణినా రఘునన్దన 32



శత్రుఘ్నం చాఽపి ధర్మాత్మా అబ్రవీజ్జనకేశ్వరః
శృతకీర్త్యా మహాబాహో పాణిం గృహ్ణీష్వ పాణినా 33
సర్వే భవన్తః సౌమ్యాశ్చ సర్వే సుచరిత వ్రతాః
పత్నీభిః సన్తు కాకుత్స్థా మా భూత్ కాలస్య పర్యయః 34
జనకస్య వచః శృత్వా పాణీన్ పాణిభిరఽస్పృశన్
చత్వార స్తే చతస్సృణాం వసిష్ఠస్య మతే స్థితాః 35
అగ్నిం ప్రదక్షిణం కృత్వా వేదిం రాజాన మేవ చ
ఋషీం శ్చైవ మహాత్మానః సభార్యా రఘుసత్తమాః 36
యథోక్తేన తథా చక్రు ర్వివాహం విధి పూర్వకమ్
కాకుస్థైశ్చ గృహీతేషు లలితేషుచ పాణిషు 37
పుష్ప వృష్టి ర్మహత్యాసీదన్తరిక్షాత్ సుభాస్వరా
దివ్యదున్దుభి నిర్ఘోషై ర్గీత వాదిత్ర నిస్స్వనైః 38
ననృతు శ్చాప్సరః సంఘా గన్ధర్వాశ్చ జగుః కలమ్
వివాహే రఘుముఖ్యానాం తదద్భుత మదృశ్యత 39

ఈదృశే వర్తమానే తు తూర్యోద్ఘుష్ట నినాదితే
త్రిరగ్నిం తే పరిక్రమ్య ఊహుర్భార్యామహౌజసః 40
అథోపకార్యాం జగ్ముస్తే సభార్యా రఘునన్దనాః
రాజాఽప్యనుయయౌ పశ్యన్ సర్షిసంఘః సబాన్ధవః 41
స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః
గో బ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తు నిత్యం
లోకాః సమస్తాః సుఖినో భవంతు||
కాలే వర్షతు పర్జన్యః పృథివీ సస్య శాలినీ
దేశోఽయం క్షోభ రహితో బ్రాహ్మణాః సంతు నిర్భయాః ||
అపుత్రాః పుత్రిణః సంతు పుత్రిణః సంతు పౌత్రిణః
అధనాః సధనాః సంతు జీవంతు శరదాం శతం||
చరితం రఘునాధస్య శతకోటి ప్రవిస్తరం
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతక నాశనం||
శృణ్వన్ రామాయణం భక్త్యా యః పాదం పద మేవ వా
స యాతి బ్రహ్మణః స్థానం బ్రహ్మణా పూజ్యతే సదా||
రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే
రఘునాధాయ నాధాయ సీతాయాః పతయే నమః||
మంగళం కోసలేంద్రాయ మహనీయ గుణాబ్ధయే
చక్రవర్తి తనూజాయ సార్వభౌమాయ మంగళం||
యన్మంగళం సహస్రాక్షే సర్వదేవ నమస్కృతే
వృత్రనాశే సమభవ త్తత్తే భవతు మంగళం||
యన్మంగళం సుపర్ణస్య వినతాఽకల్పయత్పురా
అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగళం||
అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్
అదితిర్మంగళం ప్రాదా తత్తే భవతు మంగళం||
త్రీన్విక్రమాన్ ప్రక్రమతో విష్ణోరఽమిత తేజసః
యదాసీన్మంగళం రామ తత్తే భవతు మంగళం||
ఋతవః సాగరా ద్వీపా వేదా లోకా దిశశ్చ తే
మంగళాని మహాబాహో దిశంతు తవ సర్వదా||
కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా

బుధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్|
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై
శ్రీ రాఘవాయేతి సమర్పయామి||
యదక్షర పదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్
తత్ సర్వం క్షమ్యతాం దేవ శ్రీరాఘవ నమోస్తు తే||
ఆత్మా త్వం క్షితిజా మతిః పరిజనాః ప్రాణాః శరీరం
గృహం పూజా తే విషయోపభోగ రచనా నిద్రా సమాధి స్థితిః|
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణ విధిః స్తోత్రాణి సర్వా గిరో
యద్యత్ కర్మ కరోమి తత్త దఖిలం రామాస్తు తే పూజనం||
అనేన శ్రీరామాయణ పారాయణేన భగవాన్ సర్వదేవాత్మకః
శ్రీసీతాలక్ష్మణ భరత శతృఘ్న హనుమత్ సమేత శ్రీరామచంద్రః
సుప్రీతః సుప్రసన్నో వరదో భవతు||





సర్వం శ్రీసీతారామచంద్ర చరణారవిందార్పణమస్తు

